

**ASOCIAȚIA MOLDOVENEASCĂ DE ȘTIINȚĂ POLITICĂ
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
UNIVERSITATEA DE STUDII POLITICE ȘI ECONOMICE
EUROPENE "CONSTANTIN STERE"**

CATEGORIA "C"

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LXXVIII), 2017

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIȘINĂU – 2017

**MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.3
(LXXVII), 2017. - Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2017. – 202 p.**

COLEGIUL DE REDACȚIE:

*prof. Gheorghe Rusnac (redactor-șef);
prof. Victor Saca (redactor-șef adjunct)
conf. Rodica Rusu (secretar);
prof. Gheorghe Avornic;
prof. Vladimir Gutorov (Rusia);
prof. Cristian Haerpfer (Regatul Unit);
conf. Valeriu Efremov;
prof. Andrey Korobkov (SUA);
prof. Anatoliy Kruglașov (Ucraina);
prof. Constantin Marin;
prof. Victor Moraru;
prof. Valeriu Moșneaga;
prof. Joao Peixoto (Portugalia);
prof. Serghey Reșetnikov (Belarus);
prof. Adrian Pop (România);
conf. Aurel Sâmboteanu;
prof. Alexander Șîrineanț (Rusia);
prof. Constantin Solomon;
prof. Georg Sootla (Estonia)
conf. Vasile Tabară (România);
prof. Valentina Teosa
prof. Stefan Troebst (Germania)*

Ideile și opiniile expuse în materialele prezentate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacție

Articolele apar în redacția autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:

<http://uspee.md/ro/2013-03-18-08-28-54/2013-03-18-08-32-27.html>

<http://usm.md/cercetare/reviste/moldoscopie/>

S U M A R

<i>Compartimentul INTERVIU</i>		<i>7</i>
<i>Rusu R.</i>	<i>The remedy has to come from inside – an interview with professor Daniel Chirot</i>	<i>7</i>
<i>Compartimentul GVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ</i>		<i>15</i>
<i>Lazariuc C.</i>	<i>Politici publice în Uniunea Europeană</i>	<i>15</i>
<i>Saca V., Solomon O.</i>	<i>Decizia de grup în cadrul organizației publice: reflecții analitice</i>	<i>51</i>
<i>Compartimentul SOCIOLOGIA POLITICA</i>		<i>63</i>
<i>Аникин В.</i>	<i>Принципы «прямой демократии»: пути реализации</i>	<i>63</i>
<i>Бобкова Е.</i>	<i>Социально-конвенциональные основы устойчивого развития общества</i>	<i>85</i>
<i>Budurin- Goreacii C.</i>	<i>Abordarea conceptuală a fenomenului instituțiilor societății civile</i>	<i>93</i>
<i>Diaconu T.</i>	<i>Diagnosticul situației comerțului interior cu produse agroalimentare în Republica Moldova și priorități de dezvoltare</i>	<i>119</i>
<i>Moșneaga V., Moșneaga Gh.</i>	<i>Business-ul moldovenesc în Italia: componentele succesului</i>	<i>128</i>
<i>Stan V., Țurcanu A.</i>	<i>Rolul decorului vestimentar în activitatea politică</i>	<i>140</i>
<i>Sulaiman R.</i>	<i>Contemporary federalism: some findings and reflections</i>	<i>153</i>
<i>Varzari P., Grosu L.</i>	<i>Modernizarea politicii de comunicare în contextul reformării administrației publice din Republica Moldova</i>	<i>157</i>

Compartimentul RELAȚII INTERNAȚIONALE		170
Diaconu T., Mironov S.	<i>Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova: reflecții, concluzii</i>	170
Gavriluta L.	<i>Evoluția relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană: de la Acordul de Parteneriat și Cooperare la Acordul de Asociere</i>	180
Compartimentul BIBLIOGLOBUS & INFO		190
	<i>Concurs deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației 2017</i>	190
	<i>Открытый конкурс на лучшую научную работу по вопросам миграции 2017 г.</i>	192
	<i>Concurs deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației 2017. Regulament</i>	194
	<i>Открытый конкурс на лучшую научную работу по вопросам миграции 2017 г. Положение</i>	197
	<i>Concurs deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației 2017. Cerere de participare</i>	200
	<i>Открытый конкурс на лучшую научную работу по вопросам миграции 2017 г. Заявка на участие</i>	201

SUMMARY

CHAPTER: INTERVIEW		7
Rusu R.	<i>The remedy has to come from inside – an interview with professor Daniel Chirot</i>	7
CHAPTER: POLITICAL GOVERNING AND PUBLIC ADMINISTRATION		15
Lazariuc C.	<i>Public policies in the European Union</i>	15
Saca V., Solomon O.	<i>Group decision within the public organization: analytical reflections</i>	51
CHAPTER: POLITICAL SOCIOLOGY		63
Anikin V.	<i>Principles of "direct democracy": ways to implement</i>	63
Bobkova E.	<i>Social and conventional basis for sustainable development of the society</i>	85
Budurin-Goreacii C.	<i>The conceptual approach of the civil society' institutions</i>	93
Diaconu T.	<i>Diagnosis of the situation of internal trade with agro-food products in the Republic of Moldova and development priorities</i>	119
Moşneaga V., Moşneaga Gh.	<i>Moldovan business in Italy: the components of success</i>	128
Stan V., Turcanu A.	<i>Fashion decoration role in political activity</i>	140
Sulaiman R.	<i>Contemporary federalism: some findings and reflections</i>	153
Varzari P., Grosu L.	<i>Modernization of communication policy in the context of public administration reform in the Republic of Moldova</i>	157

CHAPTER: INTERNATIONAL RELATIONS		170
Diaconu T., Mironov S.	<i>The evolution of the foreign trade of the Republic of Moldova: reflections, conclusions</i>	170
Gavriluta L.	<i>The evolution of the relations between the Republic of Moldova and the European Union following the evolution from the Partnership and Cooperation Agreement to the Association Agreement</i>	180
CHAPTER: BIBLIOGLOBUS & INFO		190
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017 (in Romanian)</i>	190
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017 (in Russian)</i>	192
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017. Regulation (in Romanian)</i>	194
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017. Regulation (in Russian)</i>	197
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017. Application for participation (in Romanian)</i>	200
	<i>Open Competition for the Best Scientific Work on the Migration Phenomenon 2017. Application for participation (in Russian)</i>	201

COMPARTIMENTUL
INTERVIU

**THE REMEDY HAS TO COME FROM INSIDE – AN
INTERVIEW WITH PROFESSOR DANIEL CHIROT.**

This interview with Daniel Chirot was realized during Fulbright grant at University of Washington, Seattle, U.S. in June 2017. The main topics discussed were related to the current political settings in Central and East Europe region, the nature of the U.S. -EU relationship after Donald Trump was elected as U.S. president, the role of the U.S. in the world, the character of the Moldovan political and societal challenges, the role of diaspora in homeland development, and about ideologies that reshape the world today.

Key-words: communism, industrialization, democracy, modernization, diaspora, social changes.

Acest interviu cu profesorul Daniel Chirot a fost realizat în cadrul desfășurării programului Fulbright la Universitatea din Washington, Seattle, SUA în iunie 2017. Principalele subiecte discutate au fost legate de actualul context politic din regiunea Europei Centrale și de Est, natura relației SUA-UE după alegerea lui Donald Trump în funcția de președinte al SUA, rolul SUA în lume, caracterul provocărilor politice și sociale ale Republicii Moldova, rolul diasporei în dezvoltarea țării de origine și ideologiile care reconfigurează tabloul mondial actual.

Cuvinte-cheie: comunism, industrializare, democrație, modernizare, diasporă, schimbări sociale.

Interviewer Rodica RUSU, PhD in Political Science, Associate Professor

Between February-June 2017 I was a Fulbright Exchange Visitor at The Herbert J.Ellison Center for Russian, East European and Central Asian Studies (REECAS) at Henry M.Jackson School of International Studies, University of Washington, Seattle, USA. The University of Washington (UW) is a public research university whose largest and original campus is located in Seattle, Washington, United States. Founded in 1861, is one of the oldest universities on the West Coast. It is a member of the Association of American Universities and is consistently ranked among the top 15 universities in the world by a variety of international publications. The UW educates more than 54,000 students annually offering bachelor's, master's and doctoral degrees through its 140 departments, themselves organized into 16 various colleges and schools. 7 UW faculty members have won the Nobel Prize.

Fulbright scholarship means an amazing opportunity to access the richest UW's resources: a valuable library, attendance of conferences and courses on global studies and seminars held by officials, former diplomats, and discussions with prominent professors. I had the lucky opportunity to take an interview with one of them, Professor Daniel Chirot.

Daniel Chirot, Herbert J. Ellison Professor of Russian and Eurasian Studies at the University of Washington's Henry M. Jackson School, has authored books about social change, ethnic and nationalist conflicts, Eastern Europe, and tyranny. He teaches courses on these same topics and on American security policies. He founded the journal *East European Politics and Societies* and has received help from, among others, the John Simon Guggenheim, Rockefeller, and Mellon Foundations and from the US State Department. He has consulted for the US Government, the Ford Foundation, CARE, and other NGOs in Eastern Europe and West Africa. He has a BA from Harvard and a PhD from Columbia.

Dear Professor Chirot, thank you for your availability and courtesy to discuss on global concerns and particularly on the Central and East Europe region. How can you characterize the situation of post-soviet countries?

Well, depends on the country. So, right after the fall of the communism in Central Europe there was a great deal of hope that people in these countries expected too much, too quickly. I remember being in Romania, (I never been in Moldova), my last visit for two weeks, after the fall of communism, in 1990, and doing an interview on the radio and the interviewer said to me "we don't want to be like U.S., we want to be like Sweden", I thought because Sweden has a better welfare system, they thought Sweden has socialism, but it hadn't socialism, just a very well-developed system. For capitalist countries, not perfectly quite egalitarian, there are other rich, great countries more market based, also have great societies. So, I said: "Sweden is alright, but how about being like Switzerland"? And the interviewer said – "Oh, yes, that will be great, too!" Romania is not now like Sweden or Switzerland. Because Sweden and Switzerland had been working on it for a long time, and it is a long history how they became prosperous, and European examples are better than U.S., because U.S. is so big and immigrant country.

You can ask - how Eastern Europe felt behind? - well, it is complicated and the years of communism didn't help. Eastern Europe actually felt farther behind. Though it was industrialization, doesn't help industrialization, a lot of factories were built, and was inefficient, abandoned with the fall of communism. And you can see even today there are places in Romania where the industry is still abandoned, so, people had jobs, very good jobs, there was industry that really didn't make good things, so, as soon as it has opened things coming from the West and drives up local manufactures then, West has come in some coun-

tries and invest, building up again. I think people got very disappointed, so, in all of Central and Eastern Europe things aren't better than it used to be, there is more inequality, things did not improve as quickly as they hoped, and the region is poorest in Europe. You can see this even is still in Germany, there are a lot of resentment in East Germany, in communist times East Germany was materially by far the best from the rest of country – is still far behind West Germany, although West Germany invested a lot of money there. Poland is greatly improved, they got a lot of European Union money, Hungary has improved, Romania has improved, again, I don't know Moldova, but probably the situation hasn't not improved a lot, and this is linked with the fact that it is still divided, and a part is still controlled by Russia, is very small and very dependent, being able to sell its wine and sending people to work in Russia and Ukraine.

But there is a great deal of resentment and this is behind antidemocratic right-wing trend that we see in Poland and Hungary. It hasn't happened in Romania, but you see some forces that are pushing in that direction, they provide antisemitism, Jews are to blame, Soros is blamed in Hungary, he gave them money for liberal cause, but he is Jewish; there are not many Jews left in Europe. Antisemitism recurred especially in Hungary, because it is an old tradition – to blame the Jews, even if there are no Jews. It is an expression of frustration, and they feel neglected even they weren't neglected, and so you get politicians like Orban (very popular in Hungary), or Kaczynski, - he has no official power, but he is the head of the ruling party. Romania is better, they elected a good president, but look at the problems they have: corruption and all the political troubles. So, now, Eastern and Central Europe won't get the impression that the frustration and the angry which also can next to sentiments in Western Europe that turns against the European Union, and the future doesn't look very good, as these are very negative forces that are coming to dominate countries. It is happened in Poland, in Hungary, it could happen in Slovakia, even the Czech Republic. The Visegrad Group used to be a great hope for the liberalism in progress, so, right now it doesn't look very good. And European Union has its own problems, the elections were very well in France, that has a lot of problems, and now it is gone be no help from U.S. so, Europe has to be rescued by France and Germany. What happens there is very important for Eastern Europe, because that is the source of their, if the Germany and France will reform the EU and EU can become a force of democracy again, but if they fail, split, these countries will be by their own way and frustrated again. If EU fail, and U.S. is no more a major support of NATO, then, the countries like Moldova or the Baltic states will fall under the Russian domination again. As long as Ukraine is not under complete Russian domination there is still a hope, a physical barrier between Moldova and Russia.

I know very well this region, as my grandparents came from Russia. My grandparents from my father side went to Manchuria, from mother's – to France after Revolution. I was born in France. My mother was from France. I am speaking French at home. My grandfather from my mother side was a quite prosperous manufacturer of shoes, so, when the Bolsheviks took power, they arrested him. I never been in Manchuria, I have been in China, but not in Manchuria, where is a very large of Russian community.

Thinking about the relationship between EU and U.S., throughout history U.S. played a huge role in EU construction, are considered one of the supporters of EU which is positioned like an ally of American administration. How can you describe this relationship now?

Yes, U.S. played a big role in EU creation, joining France and Germany, but U.S. is changed now, and we have a president and an administration that don't like EU. Donald Trump feels that Europe took advantages on the U.S.

What about the American interest in Eastern Europe? Even if taking the relationship U.S. - Romania where Romania was seen always as a loyal supporter of U.S. interests in this region through American forces located in Constanta, Romania was a supporter of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)?

Romania has to count on EU. TTIP negotiations between U.S. and EU were very favor for U.S., but now are thrown away. The work gone for 70 years, so, now the U.S. cannot be trusted, and China is projecting himself, a defender of the new world order, and this is quite interesting, Russia is not like China at all, China has a dynamic economy, it is a dictatorship, but it has a real economy. Russia doesn't have a working economy, it has oil and gas, that is all, it is like Saudi Arabia, except cold.

China is expanding its international economic role, but Russia can't, it doesn't have anything to export besides oil and gas, that is important but that is not enough. So, Russia is dangerous, but China is much more dangerous as China doesn't have to invade neighbor countries, they are taken it economically. China want to sustain the world trade system as it is, because it works very well for China, so, as the U.S. pulled back, China extends its influence. It is all about politics and economics, and how leadership can deal with it, it is a delicate relationship. If you look at Romanian economics/ politics before World War II, Romania made some very bad choices, it didn't have to join Germany.

Moldova is facing modernization and democratization in the same time, it is possible to avoid some mistakes?

I have been work a lot in Africa, most former colonies did not a very good job regarding political and economic modernization, so, most of them are not democracies, and very few of them have been great economic successes, the same is not true in Asia, so, the former Japanese colonies, Taiwan, South Chorea, they done very well, democratize and modernize in the same time, that is because they had different societies to begin with, so, if you look at per capita, gross national product, South Korea and Ghana, the last became independent in 1957. In 1957 the South Chorea was about the same level of wealth as the average person in Ghana, since then, Ghana has gone down, but South Korea has developed. So, Ghana actually now is a working democracy but still poor country, better than its neighbor from East Africa, this is not just because of what happened after colonial past, but has something to do with the nature of the society to begin with.

Moldova has big problems being poorly, similar problems in Baltic states, Estonia, Latvia, (not much in Lithuania) were Russians are more than 40 percent, at least their economies are doing better, but one of the reason for the difficulties in Ukraine with the Russian population, is that when the Soviet Union felt apart, it was a referendum in Ukraine, most of the Russians were willing to go to separated Ukraine, because they think that will be part of the East and richer, but, actually Ukraine is even worse than Russia economically. And so, the tension came down, the Russians look after the border and says that is too bad that we are not in Russia anymore, Russians and Ukrainians they look and they said – is not an advantage to be part of the poorest country in Europe. And so, it makes any kind of political democratization almost impossible and no one can fix that.

Even if the U.S. will be very interested, they can't fix that. I remember when Soviet Union collapsed in 1991, a lot of Romanian said – ok, this is Bes-sarabia, and then they found out how poor Moldova was, may be no. I don't know how to fix that, but the remedy has to come from inside, situation is not improving at all.

Regarding Crimea – the Russians from this area did want to join Russia, asking Russia to pull out from Crimea is hopeless, because they really are supported by the local population, and those who didn't support like the Crimean Tatars, are just an excluded minority. If you look at the entire records of economy of Ukraine, is very bad, worse than Russia's. Ukrainian politics is very corrupt, they didn't have good leaders, remember Iulia Timoshenko, she was completely corrupted. Corruption is a huge problem in all post-Soviet countries but in some countries is worse. It varies depending from country to country, but some countries in Central, East Europe are doing better, but not Moldova. It is worse than Albania, usually considered so in Europe.

Concerning my Fulbright research project on the role of diaspora in transferring political values to homeland, do you think there is a relationship between emigrants and homeland political transformations / democratization?

Migrants can help if they come back and invest, they can have influence, so, for example the Greek population in U.S. has some influence in politics, so they can make American policy more favorable toward Greece, the Jewish populations has some influence, they can balance more for Israel. There is a Romanian emigrated population, the regional once came early in the 20th century mostly from Transylvania, but is not a significant political force, the Polish population is very much as political force, it is quite active, and there is a potential for investing, for example Vietnamese Americans have invested a lot in Vietnam, but there are not enough Moldovans to represents a force and it is a very small country.

Theoretically, can diaspora change the situation in the country of origin?

Well, it can if it is big enough, wealthy enough, and organized enough. Besides economic remittances, political, social, cultural remittances can influence the homeland, but it depends from country to country, they have to go back and to be numerous.

Your most recent book, co-authored with Scott L.Montgomery, is *The Shape of the New: Four Big Ideas That Made the Modern World.* (Princeton University Press, 2015). The New York Times listed it as one of the 100 most notable books of 2015. In terms of ideology, what happened in this space after 90's? Which ideology described in the book - capitalism, socialism, evolution and liberal democracy—is the most influential now? What kind of ideology drives the world today?

Democratization is very powerful, but right now it is going backward, so, evolution is a process, is not an ideology, so, the laws of biological evolution don't fit very well if you try to analyze human history, capitalism – yes, the world is not going back to socialism, because the world largest economies which will be the EU, U.S., China, they are not socialist, I mean China says it is communist, but economically is not communist, and Russia is not communist, is not going back to socialism, just the opposite, it has a form of capitalism where a favorite capitalists became very rich and are protected by the state, there is not central planning anymore, and Russia is dependent on exports, oil and gas but, so is China dependent on its exports, and they not going to become communist again, so, capitalism has trying, democracy has not.

How to be with small and week countries like Moldova, which are looking for a pattern of behavior from EU countries, U.S.?

EU is still democratic, U.S. is still democratic, but democracy has failed in Turkey, Russia, in all over Central Asia (Uzbekistan, Kazakhstan, some of them are worse than others), but those countries were never democratic, Russia never had some democratic traditions, there aren't institutions, the Orthodox Church doesn't believe in democracy, population is not comfortable with democracy, the elites are not interested in democracy, they never have been democratic. But now is France going turn to dictatorship? No. Is Germany going back to become a Nazi? No. Is Spain to become a fascist country again? No. So, democracy isn't working well but it is not gone. But in some countries, it is gone, as long as Victor Orban stays in Hungarian Parliament. If Kaczynski has to win in Poland, Poland will be destroyed, is not so easy, because a lot of Polish don't believe in democratic traditions.

We will see what happens, but, in some countries, there are no institutions, the U.S. after its revolutions kept most of the English institutions: the court system, the parliament system, sure it was modified, but, was built on English traditions, and so, people asked questions or expect changes to be happened where is no historical background, and that is a mistake, so, to think that communist countries just become democratic. Well, you know in the Baltic it has happened, Estonia, Latvia, Lithuania, as in soviet times if you want to see how in West was like, and if you get permission you could get to Estonia, because it was the most westernized part, and Estonia is close to Finnish, they could watch TV, consumer goods. I remember Russian friends going to vacation in Estonia, as it was more developed, almost Protestants and Catholics, Estonia has almost Protestants. Religion plays a big role, there are social traditions there that make the difference.

When I attended your class, you finished it with G. Orwell quote – War is peace, Freedom is slavery, Ignorance is strength- from well-known “1984”. Do you think G.Orwell is right nowadays? Had he had a crystal ball when he wrote the dystopian novel?

Yes and no, speaking about his dark vision in “1984”, you have to remember who G.Orwell was, and what he was afraid of, as young man he became a communist, he went to Spain, to fight in the civil war, and he joined the communist army that was Trotskyist, toward the end of the civil war, the communist who getting aid to the Soviet Union started killing the Trotskyists, and Orwell witnessed this and realized what communism really was. It looked like the world has to choose between Hitler and Stalin, what kind of world like will be like because it realized that the Nazis, Hitler and Stalin were alike in some ways, they lie all the time, they hit the truth from their people, they killed large numbers of people, they want to keep their population mobilize for war all the time, the cult of power. Another Orwell's famous book is Animal farm. So, was

he right? He was right, but the world dominated by Stalin and Hitler would not be like that, that was not happened, and he helped by pointing out that world will be like, but now it looks more like maybe it could be happened. What happens if the U.S. becomes?

George Orwell's dystopia "1984" became a best-seller in U.S. after November 2016, why?

Yes, after Trump was elected this book became popular, because we know that this is a sort of regime that is it possible, but is not very likely, is it dangerous, so, it is a good thing to read his book again. And in a way "Animal farm" is even easier because it is about a history of communism.

Yuri A.Levada, a well-known Russian sociologist, political scientist and the founder of the Levada Center was asked in 2004, who is the hero of our times. His answer was "Petty officer, minor public servant. On the one hand, people perceive him as the boss. But in fact, he knows that he is rather a cog, a mouse. They do not want to be considered such. But we have an epoch of imitation of past greatness, great figures through petty officers. Imitation of order, fear, trust, success. Everything that you touch, is all imitation. Certain analogy with living dolls that mimic the function of the living people." How do you think, who is the hero of our times?

I don't have an answer, well, U.S. had some heroes, in fact, the course I teach now is called "Heroes and monsters", so, the heroes are Franklin, Churchill, Roosevelt, and Jawaharlal Nehru, and monsters are Hitler, Stalin and Mao Zedong. Has U.S. a hero now? I think Obama was a hero, but, he had some very hard times over Republican Party, we should look at the past, America in the shape of the new our hero was Alexander Hamilton.

Thank you for the interview!

Opinions expressed in this interview are solely those of the interviewed.

Prezentat la redacție
la 14 iunie 2017

COMPARTIMENTUL
GUVERNAREA POLITICĂ ȘI ADMINISTRAREA PUBLICĂ

POLITICILE PUBLICE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

Cristina LAZARIUC

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea Tehnică a Moldovei, Catedra Științe Socio-umane.

Lector universitar, magistru în științe politice

The Lisbon Treaty for the first time clarifies the powers of the Union. It distinguishes three types of competences: exclusive competence, where the Union alone can legislate, and Member States only implement; shared competence, where the Member States can legislate and adopt legally binding measures if the Union has not done so; and supporting competence, where the EU adopts measures to support or complement Member States' policies. The Treaty of Lisbon completes the absorption of the remaining pillar three aspects of the area of freedom, security and justice (FSJ), i.e. police and judicial cooperation in criminal matters, into pillar one. The former intergovernmental structure ceases to exist, as the acts adopted in this area are now made subject to the ordinary legislative procedure (qualified majority and codecision), using the legal instruments of the Community method (regulations, directives and decisions) unless otherwise specified.

Cuvinte cheie: politică publică, politică comunitară, cooperare, dezvoltare, integrare europeană, competențe exclusive, partajate și de sprijin.

De la înființarea sa, Uniunea Europeană și-a extins nu numai dimensiunea, prin aderarea de noi state membre, ci și domeniile în care a dezvoltat o *politică comună și/sau comunitară*. În ciuda diferențelor dintre statele membre și regiunile acestora, la baza întregii construcții europene a stat voința de a lucra împreună, pe baza unor interese comune. Acestea au condus la convingerea că în unele domenii se pot obține rezultate mult mai bune la nivel european, decât la nivel național. În prezent atât de multe domenii de politici au căpătat o dimensiune europeană, încât este dificil să oferim o analiză cuprinzătoare, mai ales în cadrul unui manual general în care politicile comune europene reprezintă doar o singură parte a unei lucrări de ansamblu.

Politica publică reprezintă unitatea cu gradul cel mai ridicat de generalitate, ce corespunde unei direcții strategice de acțiune într-un anumit domeniu. Pentru orice stat care aspiră la integrare devine imperios necesar de a se familiariza cu sistemul de politici practicat de Uniunea Europeană. Rolul politicilor elaborate și aplicate la orice nivel este determinat de faptul că ele reprezintă ansamblul

deciziilor adoptate de către autoritățile publice, în vederea orientării activității într-un sens considerat rezonabil pe teritoriul național sau al Uniunii. Politicile comune au fost generate de o căutare nesfârșită a consensului sub amenințarea dreptului de veto, ducând la includerea unor detalii pentru „a apropia” grupurile de interese al unuia sau mai multor state membre.

Ambiguitatea noțiunii de „*politică comună*” este reflectată de varietatea expresiilor ce desemnează practic același lucru: „*politică a Comunității Europene*”, „*politica comună*”, „*politica comunitară*”. Analiza acestor concepte arată că *politicile comune* constituie de fapt domenii în care, în virtutea unui transfer de competențe consimțit de către statele membre de la nivel național la nivel comunitar, instituțiile comunitare intervin în mod determinant și direct, iar acțiunile statelor membre au loc concertat. Regulile și politica stabilite de către autoritățile comunitare într-un domeniu dat formează o politică unificată ce se substituie normelor și politicilor naționale. Unii autori includ în categoria politicilor comune și pe cele care se combină cu politicile naționale, așa-numitele „politici coordonate” (de exemplu, politica economică), în timp ce alții fac distincție clară între cele două categorii.

Astfel, *politicile comune* reprezintă un ansamblu de reguli, măsuri, linii de conduită propuse și/sau adoptate de instituțiile comunitare. Politicile comune apar și se dezvoltă în măsura în care guvernele – părți contractante într-un tratat – consideră că interesele particulare ale statelor membre sunt astfel mai bine reprezentate, decât prin politicile naționale. Deși distincția între politici comune sau comunitare nu este foarte ușor de făcut, majoritatea autorilor sunt de acord că *politicile comune* sunt cele care înlocuiesc un număr de elemente esențiale ale politicilor naționale, în timp ce *politicile comunitare* sunt cele care susțin și completează politicile naționale în sectoarele respective. Astfel, *politicile comune* sunt politica agricolă comună (PAC), politica comercială comună (PCC), politica de transporturi comună, politica de pescuit comună. *Politicile comunitare* sunt politica regională, monetară, industrială, socială, energetică, de cercetare, protecția mediului și protecția consumatorilor.

Articolul 3 din Tratatul CEE prevede că acțiunea Comunității are în vedere „stabilirea unui tarif vamal comun și a unei politici comerciale comune față de țările terțe, instaurarea unei politici comune în domeniul agriculturii și instaurarea unei politici comune în domeniul transporturilor”. Dat fiind faptul că obiectivele Comunității Europene au evoluat progresiv, de-a lungul anilor au fost elaborate o serie de noi politici comune, astfel încât astăzi se pot identifica aproape 20 de domenii în care concepția și decizia se realizează la nivel comunitar, cele mai importante fiind politicile: regională, monetară, industrială, socială, energetică, de cercetare, pescuit, protecția mediului, protecția consumatorilor, relații externe. Apariția acestor politici comune se explică prin necesități economice, sociale și politice de ordin comunitar, dar și prin superioritatea, în termeni de

eficiență, a unor acțiuni comune prin comparație cu cele realizate separat la nivelul fiecărui stat membru.

Există o multitudine de **clasificări** ale politicilor. Ele pot fi grupate *după principiul teritorial*: politici regionale, statale, interstatale etc.; *conform conținutului economic*: macroeconomice, microeconomice, bugetare, monetare, fiscale, de prețuri, salariale etc.; *în raport cu sectoarele asupra cărora se aplică*: industriale, agrare, transport, turism, comerciale etc.; *în funcție de asigurarea securității ființei umane*: nutrițională, protecția mediului etc.; elaborate pe termen scurt, mediu și lung și altele.

Astăzi, Uniunea Europeană reprezintă o entitate politică, socială și economică dezvoltată, compusă din 28 de state. Considerată a fi o construcție unică, *sui-generis*, această entitate, situată între federație și confederație, se bazează pe trei piloni:

- Primul pilon - Comunitățile Europene (CE)
- Al doilea pilon – Politica Externă și de Securitate comună (PESC)
- Al treilea pilon – Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală.

Astfel, deși în domeniul politicilor Uniunii Europene, clasificările sunt dificil de realizat, prin tradiție și structura inițială a Uniunii Europene putem vorbi de trei direcții (piloni) de politică a Uniunii Europene:

- **Politicile care se referă la pilonul I (CE)** – politica agricolă comună (inclusiv politica pescuitului), politica în domeniul concurenței, politica structurală, politica comercială comună, politica în domeniul transporturilor, politica socială, politica economică comună, politica vamală comună și politica financiar creditară, politica tehnico-științifică, politica energetică, politica în domeniul educației și culturii, politica în domeniul mediului, politica regională, politica în domeniul sănătății, protecției consumatorului, politica comună de imigrație, politica în domeniul azilului, protecției frontierelor etc.

- **Politicile care se referă la pilonul II(PESC)** – *politica externă*, din care fac parte: politicile ce țin de cooperare la diferite niveluri, politici de menținerea păcii, de activitate a trupelor comune de intervenție, politici privind susținerea proceselor de democratizare și drepturile omului, politici de asistență acordată statelor terțe; *politica de securitate*: politica europeană de securitate și de apărare (PESA), politicile în domeniul dezarmării, politicile ce țin de dezvoltarea Sistemul european de securitate etc.

- **Politicile care se referă la pilonul III** – politici antitrafic (de combaterea traficului de droguri, de arme, de ființe umane), politici comune antiterorism, politici de combatere a crimei organizate, a infracțiunilor împotriva minorilor, a corupției, coruptibilității și înșelăciunii etc.

Totuși ultimele evoluții ale Uniunii Europene fac această structură teoretică discutabilă, în special datorită complexității instituționale și problemelor ce pot apărea în adoptarea politicilor comune europene: în primul rând, corelarea și co-

ordonarea politicilor care, după cum se constată, fac parte din diferiți piloni ai UE. Este evidentă interferența și interdependența dintre politicile comune europene, așa încât o serie de politici de la Pilonul I (de ex.: de imigrare, de azil, de protecție a frontierelor) nu pot fi realizate cu succes fără o coordonare și la nivelul politicilor de la Pilonul III, ce țin de cooperare, mai ales în chestiuni de afaceri interne.

În al doilea rând, mult mai complicată este clasificarea politicilor în interiorul fiecărei direcții, foarte problematic fiind îndeosebi pilonul comunitar, cel care a moștenit și dezvoltat toate competențele și instituțiile celor trei Comunități care au stat la baza creării Uniunii Europene. Dacă în cazul pilonului I politicile se concep și se realizează la nivel supranațional, de federație, în cadrul Comunităților Europene, atunci în cazul Pilonilor II și III – la nivel interguvernamental, de confederație, ceea ce complică procesul politic comunitar european, deoarece deseori guvernele statelor membre, la discutarea și elaborarea anumitor politici, pornesc de la interese și scopuri diferite. De aici și tendința tot mai pronunțată de a transmite treptat politicile din cadrul Pilonilor II și III în competența Pilonului I.

Tratatul de la Lisabona clarifică pentru prima dată competențele Uniunii, distingând trei tipuri de competențe: *competența exclusivă*, potrivit căreia Uniunea este singura care poate adopta dispoziții legislative, statele membre ocupându-se doar de punerea în aplicare; *competența partajată*, potrivit căreia statele membre au dreptul de a legifera și de a adopta măsuri obligatorii din punct de vedere juridic în cazul în care Uniunea nu și-a exercitat competența și *competența de sprijin*, potrivit căreia UE desfășoară acțiuni de sprijin sau de completare a politicilor statelor membre. Tratatul de la Lisabona încheie integrarea în cadrul primului pilon a ultimelor aspecte ale pilonului trei privind spațiul de libertate, securitate și justiție (SLSJ) - cooperarea polițienească și judiciară în materie penală. Fosta structură interguvernamentală nu mai există, actele din acest domeniu fiind adoptate prin procedura legislativă ordinară (majoritate calificată și codecizie) și, sub rezerva unor dispoziții contrare, utilizând instrumentele juridice ale metodei comunitare (regulamente, directive și decizii).

Politicile comune europene evoluează constant. Ele reclamă o atenție permanentă din partea structurilor europene, precum și o dezvoltare continuă în contextul noilor provocări, al problemelor care apar. Complexitatea tot mai mare a Uniunii Europene și a acțiunilor sale (inclusiv la nivel de politici și competențe) a dus la mai multe încercări de reclasificare și simplificare. Așadar, pentru o mai bună orientare a celor nefamiliarizați, propunem următoarea structură pentru discutarea politicilor comunitare:

I. Politici în domeniul economic(politica comercială, politica economică și monetară, politica agricolă comună, politica industrială, politica concurențială);

II. Politici în domeniul socio-cultural (politica etno-națională, politica culturală, politica în domeniul educației, tineretului și formării profesionale);

III. Politici de dezvoltare (politica energetică, politica de transport, politica de mediu)

IV. Politica externă și de securitate comună (PESC);

V. Cooperarea în domeniul Justiției și Afacerilor Interne.

I. Politici în domeniul economic

Procesul de coordonare a politicilor statelor membre a început odată cu înființarea Comunității Economice a Oțelului și Cărbunelui, dar s-a dezvoltat în special în domeniul economic și în cadrul Comunității Economice Europene. Acest proces a fost posibil în primul rând datorită dorinței statelor de a-și reface economiile afectate de pierderile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial și de a stimula creșterea economică, inclusiv în sectoarele și în zonele mai puțin dezvoltate. Cel mai important pas în acest sens a fost angajamentul pe care statele membre și l-au luat prin *Tratatul de Instituire a Comunității Economice Europene* (TCEE) pentru a crea o piață comună fondată pe principiile liberei circulații (a bunurilor, serviciilor, capitalului și persoanelor) și al liberei concurențe. Acest demers a dus la structurarea progresivă a unei pieți comune (din anii '80, Piața Unică Europeană) în domeniul concurenței și a unei politici comerciale comune, ce au devenit în timp domenii de competență exclusivă a Uniunii Europene.

Politica economică și monetară

Ca urmare a crizei economice care a lovit toate statele membre în anii '70 și a dificultăților de funcționare a mecanismului de coordonare a ratelor de schimb ale monedelor naționale în interiorul comunității, începând din anii '80 a existat o cooperare din ce în ce mai strânsă în materie de *politică economică și monetară*. Statele membre își consideră politicile economice ca fiind o chestiune de interes comun și le coordonează în cadrul Consiliului. Statele membre și Uniunea acționează în conformitate cu principiul unei economii de piață deschise, în care concurența este liberă, favorizând alocarea eficientă a resurselor. Țările UE își coordonează politicile economice naționale, astfel încât să poată reacționa împreună în fața unor provocări, precum crizele economice și financiare. Această coordonare a fost accelerată de cele 19 țări (Zona Euro) care au adoptat euro ca monedă națională.

Politica economică fiind complexă și multidimensională include o diversitate de politici, cum ar fi politica financiară, politica bugetară, politica monetară, politica fiscală și altele. Toate veniturile și cheltuielile Uniunii trebuie estimate pentru fiecare exercițiu bugetar și trebuie înscrise în buget. Costul capitalului

poate fi micșorat prin folosirea judicioasă a împrumuturilor, care sunt dependente de politica monetară.

Politica monetară reprezintă acțiunea autorităților monetare menită să controleze variațiile cantității totale de bani (sau de credit), tipurile de dobândă și cursurile de schimb cu scopul de a influența celelalte elemente ale politicii economice, de a controla nivelul inflației și șomajului, în speranța obținerii unei rate mai mari de creștere a venitului sau a producției reale și/sau a îmbunătățirii soldului balanței de plăți. Dat fiind faptul că statele membre ale Uniunii Europene, a căror monedă nu este euro, precum și băncile lor centrale, își păstrează competențele în domeniul monetar, în continuare ne vom axa pe politicile monetare ale țărilor UE care fac parte din Zona Euro. Politica monetară a acestor state este orientată spre consolidarea coordonării și supravegherii disciplinei lor bugetare, menținerea orientărilor de politică economică și elaborarea politicilor financiare compatibile cu obiectivele adoptate pentru întreaga Uniune.

Uniunea Economică și Monetară este un termen generic care face referire la mai multe politici diferite menite să promoveze creșterea în UE și să mențină puterea și stabilitatea euro. Uniunea Economică și Monetară acoperă politica monetară („uniunea monetară”), politica bugetară și procesul de luare a deciziilor economice („uniunea economică”).

Aceste politici sunt gestionate fie de autoritățile naționale sau europene, fie de o combinație a celor două. Politica monetară este gestionată exclusiv de un organism independent, respectiv Banca Centrală Europeană. Politica bugetară (împozitarea și finanțele publice) intră în responsabilitatea guvernelor naționale. Totuși, deciziile referitoare la finanțele publice pe care le ia fiecare țară din UE pot afecta Uniunea în ansamblu. Prin urmare, Uniunea Economică și Monetară include o serie de norme esențiale privind finanțele publice, elaborate în comun și adoptate de toate țările UE. Aceste norme sunt puse în aplicare de către Comisia Europeană, cu scopul de a menține stabilitatea economică.

Cadrul de guvernare economică al Uniunii Europene își propune să detecteze, să prevină și să corecteze tendințele economice problematice, cum ar fi deficitele excesive sau nivelurile ridicate ale datoriei publice, care îngreunează creșterea și pun economia în pericol. Principalul instrument în acest sens este *Pactul de stabilitate și creștere economică*, carea fost lansat în 1999 și consolidat începând cu 2011. Prin intermediul Pactului de stabilitate și creștere, toate statele membre ale UE s-au angajat să mențină finanțe publice sănătoase, o condiție prealabilă esențială pentru a asigura stabilitatea financiară și o creștere economică durabilă. În aprilie, toate statele membre ale UE îi prezintă Comisiei măsurile bugetare pe care intenționează să le pună în aplicare în vederea îndeplinirii angajamentelor asumate. Cele care utilizează euro ca monedă națională fac acest lucru prin intermediul „programelor de stabilitate”, în timp ce restul prezintă „programe de convergență.”

Politica economică este orientată spre creștere constantă și spre crearea de noi locuri de muncă în UE. Ea abordează provocările pe termen scurt și lung în domenii ca finanțele publice, dezechilibrele macroeconomice și competitivitatea, precum și impactul tendințelor pe termen lung, precum îmbătrânirea populației și globalizarea. Politica monetară a UE este în esență o politică antiinflaționistă și de stabilitate a prețurilor, însă SME riscă fragilizarea din cauza incapacității unor state membre de a respecta în permanență criteriile prevăzute de Pactul de stabilitate și creștere economică.

Politica agricolă comună

Politica agricolă comună a fost considerată de interes comunitar încă de la crearea, în 1958, a comunității Economice Europene, fiind inclusă explicit în Tratatul de la Roma. Ea a fost creată ca răspuns la lipsurile alimentare cu care se confrunta populația din vestul Europei după cel de-al Doilea Război Mondial. Lansată în 1962, *politica agricolă comună* (PAC) este un parteneriat între agricultură și societate, între Europa și agricultorii săi.

PAC reprezintă un set de reguli și mecanisme care reglementează producerea, procesarea și comercializarea produselor agricole în Uniunea Europeană și care acordă o atenție crescândă dezvoltării rurale. Obiectivele politicii agricole comune sunt:

- creșterea productivității agriculturii prin dezvoltarea progresului tehnic și asigurarea unei utilizări optime a factorilor de producție, mai ales a brațelor de muncă;
- asigurarea unui standard de viață echitabil pentru populația agricolă;
- stabilizarea piețelor;
- garantarea securității aprovizionării;
- asigurarea de prețuri rezonabile pentru consumatori.

În domeniul PAC, Uniunea are în principiu competențe exclusive, dar pentru domeniile conexe, costurile și competențele, sunt împărțite între UE, statele membre și autoritățile locale. Principiile PAC sunt:

- *o piață unică a bunurilor*: în interiorul Uniunii Europene, produsele agricole circulă fără restricții;
- *preferința comunitară*: este favorizat consumul produselor originare din Uniunea Europeană;
- *solidaritate financiară între statele membre*: măsurile comune sunt finanțate dintr-un buget comun.

Inițial, Comunitatea garanta producătorilor agricoli comunitari achiziționarea produselor lor la un preț fix (preț de garantare), destul de ridicat pentru o cantitate nelimitată de produse. Având în vedere, că obiectivul principal de a produce mai mult a fost realizat, au apărut surplusurile alimentare costisitoare, care au denaturat comerțul și au provocat creșterea preocupărilor legate de mediu.

Acestea au fost principalele motive pentru modificarea PAC, proces care a demarat la începutul anilor 1990 (reforma McSharry), și a rezultat în modificarea de la sprijinul producerii la agricultura durabilă spre piață și ecologică. Scopul acestor politici este de a încuraja comportamentul antreprenorial, astfel încât managerii fermelor să poată reacționa mai bine la semnalele pieței, să introducă noi tehnici și să promoveze activități diversificate, cum ar fi meșteșugurile rurale, facilități de prelucrare a produselor alimentare, turismul, sau împădurire, precum și promovarea unor practici de exploatare agricolă durabilă și alte măsuri diverse de dezvoltare rurală. Astfel, au început să fie încurajați micii producători, fermierii din zonele defavorizate și programele ce reduc poluarea.

În perioada 2000-2006, prin programul intitulat *Agenda 2000*, Uniunea Europeană a introdus o nouă perspectivă asupra PAC, transformată dintr-o politică a pieței produselor agricole, într-o politică de dezvoltare rurală, cu o componentă importantă de protecție a mediului înconjurător, a patrimoniului rural și a consumatorilor. Uniunea continuă să garanteze veniturile agricultorilor, dar antrenează și statele membre în cofinanțarea acestei politici. La fel, Agenda 2000 a instituit *SAPARD*, un fond agricol și de dezvoltare rurală destinat țărilor candidate la integrarea în Uniune. În temeiul unui acord încheiat în iunie 2003, plățile de sub incidența PAC au fost decuplate de nivelul de producție, reducându-se surplusurile.

PAC a evoluat de-a lungul anilor pentru a răspunde circumstanțelor economice în schimbare și cerințelor cetățenilor. În 2013 PAC este reformată pentru a consolida competitivitatea sectorului, pentru a promova o agricultură durabilă și inovatoare și pentru a sprijini ocuparea forței de muncă și creșterea economică în zonele rurale. Cele mai recente reforme, întreprinse în 2013, pun accent pe: practici agricole mai ecologice, cercetare și difuzarea cunoștințelor, un sistem mai echitabil de sprijinire a agricultorilor și un rol mai important acordat agricultorilor în cadrul lanțului alimentar. Pentru a beneficia de ajutorul pentru venit, agricultorii trebuie să adopte metode de producție durabile. Concret, acest lucru înseamnă că ei trebuie să mențină suprafețe cu pășuni permanente, acestea având rolul de a absorbi dioxidul de carbon, contribuind astfel la combaterea schimbărilor climatice. De asemenea, agricultorii trebuie să-și diversifice culturile, respectând un număr minim și trebuie să utilizeze 5% din terenul arabil într-un mod care promovează biodiversitatea (denumite „zone de interes ecologic”).

Plus la aceasta, reformele își propun:

- să îi ajute pe consumatori să facă alegeri în cunoștință de cauză, cu ajutorul **sistemelor europene de etichetare a calității**. Aceste etichete, care indică originea geografică și utilizarea unor metode sau ingrediente tradiționale (inclusiv organice) contribuie și la creșterea competitivității produselor agricole europene pe piețele internaționale.

- să promoveze **inovarea în agricultură și în prelucrarea alimentelor** (cu ajutorul proiectelor europene de cercetare), pentru a crește productivitatea și reduce efectele asupra mediului, de exemplu prin utilizarea subproduselor și a deșeurilor agricole în producția de energie

- să încurajeze **relații comerciale echitabile cu țările în curs de dezvoltare**, prin suspendarea subvențiilor la export pentru produsele agricole și prin facilitarea exporturilor țărilor în curs de dezvoltare către UE.

Noua structură a politicii agricole comune va aduce schimbări majore: sprijinul direct va deveni mai echitabil și va ține cont într-o mai mare măsură de aspectele de mediu, va fi consolidată poziția agricultorilor față de ceilalți actori din lanțul de aprovizionare cu alimente și politica, în general, va deveni mai eficientă și mai transparentă. Această reformă reprezintă un răspuns ferm al UE la provocările legate de siguranța alimentară, de schimbările climatice, de creșterea economică și de crearea de locuri de muncă în mediul rural. PAC va juca în continuare un rol esențial în îndeplinirea obiectivului general de promovare a unei creșteri inteligente, durabile și favorabile incluziunii.

Politica comercială comună

Politica comercială comună reprezintă, ansamblul de măsuri, instrumente, politici aplicate în domeniul relațiilor comerciale externe al Uniunii Europene. Uniunea răspunde de politica comercială a țărilor sale membre, iar Comisia Europeană negociază în numele acestora. Cu alte cuvinte, nici un guvern nu poate încheia separat un acord comercial bilateral cu un partener din afara UE. Această împărțire a atribuțiilor se bazează pe tratatele UE.

Realizarea unei politici comerciale comune a făcut parte din planul inițial de integrare economică europeană, astfel că politica comercială a UE (inițial CEE) este comună în linii mari în raport cu restul lumii încă din 1968, odată cu realizarea **Uniunii Vamale**, ce presupunea eliminarea progresivă a barierelor tarifare și restricțiilor cantitative în comerțul dintre statele membre, precum și introducerea de practici comerciale uniforme în raport cu statele terțe. Încă prin *Tratatul de la Roma*, politica comercială comună a fost inclusă între instrumentele principale de realizare a integrării piețelor naționale într-o piață regională unică cu scopul accelerării creșterii economice, a ridicării eficienței și competitivității economice și a creării premiselor de adâncire a integrării interstatale.

Cadrul legal actual al politicii comerciale comune a UE este cel stabilit prin *Tratatul de la Maastricht*, în care politica comercială comună a devenit competența exclusivă a Uniunii. În virtutea acestui principiu, Comisia Europeană capătă statutul de negociator unic în relațiile cu țări terțe sau organizații internaționale. Ulterior, prin *Tratatul de la Amsterdam* competența de negociere a Comisiei s-a extins și pentru sectorul serviciilor și cel al proprietății intelectuale. La 1 decembrie 2009 a intrat în vigoare *Tratatul de la Lisabona*, care prin Articolul

207 permite Uniunii Europene să negocieze, încheie și implementeze acorduri comerciale cu alte state ale lumii.

Astfel, politica comercială comună presupune realizarea următoarelor **obiective majore**:

- dezvoltarea exporturilor comunitare de bunuri și servicii, inclusiv prin deschiderea și consolidarea unor noi piețe de destinație;
- asigurarea unei protecții adecvate pentru industria europeană de bunuri și servicii, în special prin măsuri de combatere a concurenței neloiale cauzate de anumite importuri din țări terțe;
- combaterea oricăror măsuri de discriminare sau împiedicare a accesului și dezvoltării exporturilor de bunuri și servicii comunitare pe terțe piețe;
- asigurarea unui cadru legal și instituțional favorabil investițiilor străine directe, cu protejarea adecvată a investitorilor și a investițiilor;
- dezvoltarea armonioasă a comerțului mondial, abolirea progresivă a restricțiilor din comerțul internațional și reducerea barierelor vamale;
- dezvoltarea durabilă prin integrarea unui număr cât mai mare de țări în ansamblul comerțului mondial;
- asigurarea includerii în politica de dezvoltare a componentei mediului înconjurător.

Astfel, în *sens restrâns*, politica comercială comună presupune crearea unei uniuni vamale între statele membre ale Uniunii Europene, aplicarea unor principii uniforme cu privire la modificarea taxelor vamale, stabilirea de taxe vamale și încheierea de acorduri comerciale cu țările terțe (nemembre U.E.), elaborarea și implementarea politicii vizând regimul comun de import și export etc. În *sens larg*, politica comercială comună derivă în mare măsură din regulile cuprinse în acordurile încheiate în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului (OMC). Baza politicii comerciale comune o constituie tariful vamal comun aplicat în relațiile cu țările terțe. Regulile comune de export și de import sunt completate și sprijinite de reglementările comune cu privire la măsurile anti-dumping și de salvagardare, măsurile împotriva subvențiilor la import sau a practicilor ilicite de comerț, precum și restricțiile cantitative și interdicțiile comerciale în probleme de politică externă.

Politica comercială comună este implementată cu ajutorul **instrumentelor de politică comercială**, respectiv tariful vamal de import, măsuri de apărare comercială, reglementări privind măsurile sanitare și fito-sanitare, respectarea drepturilor de proprietate intelectuală începând cu momentul vămuirii, limitări cantitative la import sau la export, sisteme de licențe de import/export, documente de supraveghere la import/export, regimul comerțului cu bunuri cu dublă utilizare și acorduri de recunoaștere reciprocă etc.

Unul dintre cele mai importante instrumente ale politicii comerciale comune este **Tariful Extern Comun**, principiu potrivit căruia Comunitatea aplică un ta-

rif vamal uniform produselor importate din țări terțe, oricare ar fi statul comunitar de destinație al acestora. Cu mulți ani în urmă, când schimburile comerciale se limitau la trecerea mărfurilor fizice dintr-o parte a lumii în alta, negocierile se concentrau aproape exclusiv asupra cotelor și taxelor vamale. Acum, când economiile sunt mai complexe, politica comercială acoperă o gamă largă de activități și practici: servicii, drepturi de proprietate intelectuală (DPI), investiții străine directe, standarde pentru sănătatea plantelor și a animalelor, standarde pentru bunuri industriale și neindustriale, practici de acordare a licențelor, impozite interne etc.

Prin politica sa actuală, Uniunea Europeană s-a angajat activ împreună cu partenerii săi – uneori și cu grupări regionale – să negocieze acorduri ample de liber schimb. Politica comercială a UE se concentrează pe parteneri-cheie precum SUA, Canada și Japonia, dar acordă atenție și economiilor emergente, precum grupul BRICS (Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud), considerate a fi noul motor al economiei mondiale. Uniunea Europeană a încheiat numeroase acorduri comerciale (de liber schimb și de cooperare) cu țările terțe. Unele dintre acestea acoperă toate aspectele relațiilor comerciale, altele vizează numai anumite domenii ale schimburilor comerciale. Până la sfârșitul anului 2012, UE avea deja 28 de acorduri comerciale în vigoare. În 2013, UE a încheiat negocierile referitoare la o zonă de liber schimb aprofundată și cuprinzătoare (DCFTA) cu Republica Moldova, Armenia și Georgia, în cadrul unor acorduri mai ample de asociere. Acordurile de asociere (inclusiv DCFTA) au fost ratificate de Republica Moldova, Georgia și Ucraina, în vara lui 2014. De asemenea, UE mai are acorduri comerciale semnate cu Peru, Columbia, Coreea de Sud, Chile, Mexic, Africa de Sud, Sudul Mediteranei (Algeria, Egipt, Israel, Iordania, Liban, Maroc, Autoritatea Palestiniană, Tunisia) și America Centrală (Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Panama). În plus, în prezent, se desfășoară negocieri privind încheierea unor acorduri de comerț liber cu India, Singapore, Malaysia, Vietnam, Thailanda, Argetina, Brazilia, Paraguay, Uruguay, Venezuela, Arabia Saudită, Kuwait, Qatar, Emiratele Arabe Unite, Bahrain, Oman, Japonia, Maroc și Statele Unite ale Americii.

Uniunea încurajează în mod activ țările în curs de dezvoltare să utilizeze comerțul pentru a-și consolida propriile economii și pentru a-și îmbunătăți condițiile de viață. Intensificarea schimburilor comerciale permite sporirea veniturilor din exporturi și diversificarea unor economii bazate pe produse de bază și materii prime. Pentru a ajuta țările în curs de dezvoltare să exporte, Uniunea a fost prima organizație din lume care a acordat, în 1971, un **sistem generalizat de preferințe** (SGP), în care a introdus rate preferențiale de import pentru toate țările în curs de dezvoltare, conferindu-le astfel un acces vital la piețele europene. Noul sistem generalizat de preferințe (SGP), intrat în vigoare în 2014, își propune să ajute țările cel mai puțin avansate și alte economii cu venituri scăzute și

medii care nu beneficiază de acces preferențial pe piața UE. În prezent, numărul lor se ridică la 88.

În plus, ajutorul pentru dezvoltare acordat la nivelul U.E. este un complement al schemelor de ajutor acordate de statele membre U.E. Prin intermediul structurilor de schimburi comerciale și de cooperare axate pe reducerea sărăciei și reformarea structurilor sociale și economice, este asigurată asistența pentru un număr important de țări terțe. Datorită unei politici comerciale active în relația cu economiile de piață emergente, Uniunea Europeană își îmbunătățește perspectivele de creștere și beneficiază de noi oportunități comerciale. Potrivit estimărilor Fondului Monetar Internațional, până în 2015, 90% din creșterea economică viitoare va fi generată în afara Europei (o treime din aceasta doar în China). Politica comercială a UE este o parte integrantă a strategiei Europa 2020 care vizează stimularea ocupării forței de muncă și crearea unei economii mai moderne, viabile și sustenabile. Menținerea unei economii interne dinamice obligă Uniunea să fie din ce în ce mai competitivă în străinătate.

Astfel, în temeiul faptului că UE este cea mai mare economie din lume, cel mai mare exportator și importator, principalul investitor și beneficiar al investițiilor străine și cel mai mare donator de ajutor, ea poate fi considerată una dintre economiile cele mai deschise către exterior. Schimburile comerciale cu restul lumii s-au dublat din 1999 până în 2010 și, în prezent, pentru aproape trei sferturi din importuri UE nu percepe deloc taxe sau percepe taxe foarte mici. În 2012, nivelul acestora a fost de doar 2,2% pentru produsele industriale și de 2,6% pentru toate mărfurile în general.

UE este cel mai important partener comercial pentru 59 de țări. Prin comparație, această cifră este 36 de țări pentru China și 24 de țări pentru SUA. Comerțul exterior al UE cu bunuri și servicii reprezintă 35% din PIB-ul său, fiind cu cinci puncte procentuale peste cel al SUA. Datorită dimensiunilor pieței sale, UE importă tot atâtea produse agricole din țările în curs de dezvoltare ca și Australia, Canada, Japonia, Noua Zeelandă și SUA, luate la un loc. Această deschidere este o sursă de putere, pentru că lumea în care trăim este în continuă schimbare. În calitatea sa de cea mai importantă regiune a lumii din punct de vedere comercial, UE este puternic interesată de deschiderea piețelor și de existența unor cadre clare de reglementare. Conștientă de răspunderea pe care o are față de propriii cetățeni și față de restul lumii, UE va continua cu fermitate strategia actuală și va susține, prin acorduri multilaterale și bilaterale, cauza unui sistem mondial deschis și echitabil.

Politica europeană în domeniul concurenței

În esență, *concurența* este propulsată de recompensele pieței pentru faptul de a fi mai bun, mai ieftin sau mai original decât concurenții, lărgind astfel cota de piață și profiturile. Politica și legislația UE în domeniul concurenței au jucat

un rol vital în asigurarea faptului că conduita unor fi firme comerciale n-a afectat interesele altor agenți economici și ale consumatorilor de pe piața din spațiul UE. În condițiile unei concurențe efective pe piețele europene, actorii mediului de afaceri se află permanent sub presiunea de a le oferi consumatorilor cel mai bun spectru de produse și servicii la cele mai avantajoase prețuri.

Originile politicii în domeniul concurenței se regăsesc în anii '50, când câteva state membre elaborase politici în acest domeniu. La negocierea Tratatului de la Roma, de exemplu, numai Germania elaborase de curând o lege strictă a concurenței, iar în Olanda aceasta era vagă. Încă de la stabilirea acesteia în Tratatul de la Roma din 1957, politica Uniunii Europene în domeniul concurenței a fost o parte importantă a activității UE. Tratatul prevedea instituirea unui „sistem care să împiedice denaturarea competiției în interiorul pieței comune”. Obiectivul era crearea unor norme ample și eficiente privind concurența, pentru a asigura funcționarea corespunzătoare a pieței europene și pentru a oferi consumatorilor avantajele unui sistem de piață liberă. Deja importantă în Tratatul de la Roma, ideea a fost ridicată la rangul de principiu în Tratatul de la Maastricht (1992).

Scopul fundamental al politicii în domeniul concurenței este promovarea și întreținerea unui proces de concurență efectivă, pentru realizarea unei alocări mai eficiente a resurselor. Obiectivele politicii în domeniul concurenței pot fi grupate în patru categorii:

1. Politica europeană în domeniul concurenței trebuie să garanteze unitatea pieței interne și să evite realizarea de înțelegeri între firme (**înțelegerile și practicile concentrate**), de natură să afecteze comerțul intracomunitar și manifestarea liberă a concurenței. Acordurile care pot avea ca efect direct sau indirect fixarea prețurilor, stabilirea de condiții la vânzare sau a cotelor de producție, înțelegeri ce duc la discriminarea partenerilor comerciali, boicoturile colective sau alte măsuri similare sunt considerate **ilegale** pentru că distorsionează concurența și afectează comerțul interstatual.;

2. Politica în domeniul concurenței caută să prevină situațiile în care una sau mai multe întreprinderi încearcă să exploateze într-o manieră abuzivă puterea lor economică în raport cu alte firme mai puțin puternice (**abuz de poziție dominantă**). Sunt considerate abuz de poziție dominantă impunerea directă sau indirectă a unor prețuri sau a unor condiții de tranzacție inechitabile, limitarea producției, a distribuției sau a dezvoltării tehnologice cu prejudicierea consumatorilor, aplicarea de condiții diferențiate diverșilor parteneri comerciali pentru prestări echivalente și condiționarea încheierii contractelor de acceptarea de către parteneri a unor prestații suplimentare fără legătură cu obiectul contractelor;

3. Politica europeană în domeniul concurenței presupune elaborarea unei legislații **antitrust** menite să supravegheze preventiv **fuziunile de întreprinderi** care au o dimensiune europeană, acestea putând fi aprobate sau interzise. Concentrările economice propuse pot fi interzise dacă părțile care fuzionează sunt

concurenți majori sau dacă fuziunea ar reduce sau ar limita în mod semnificativ concurența în cadrul UE, de exemplu prin crearea sau consolidarea unui actor dominant.;

4. Politica în domeniul concurenței trebuie să împiedice acele intervenții ale guvernelor statelor membre care pot falsifica regulile jocului liber al pieței prin discriminări în favoarea întreprinderilor de stat sau prin acordarea de ajutoare către anumite firme din sectorul privat (*ajutoarele de stat*). Este esențial să se evalueze dacă ajutorul este în avantajul consumatorilor sau dacă el va aduce prejudicii altor întreprinderi;

Realizarea eficientă a acestor obiective este asigurată de Comisia Europeană, care monitorizează și, în caz de necesitate, blochează *acordurile neconcurențiale, abuzurile de poziție dominantă, fuziunile, achizițiile și ajutoarele de stat*. Începând din 1990, Comisia Europeană este autorizată să examineze concentrările economice de mare amploare. Prin intermediul Rețelei europene în domeniul concurenței (REC), autoritățile naționale și Comisia Europeană schimbă informații cu privire la punerea în aplicare a normelor UE. De asemenea, Comisia urmărește să ajute consumatorii și întreprinderile să obțină mai ușor despăgubiri în cazul în care sunt victimele unui comportament anticoncurențial, precum și să consolideze și să simplifice investigațiile privind ajutoarele de stat.

În unele țări, anumite servicii esențiale, cum ar fi energia, telecomunicațiile, transportul, apa și poșta, sunt controlate în continuare de către autoritățile publice și nu de întreprinderi private. Țările UE pot încredința servicii publice specifice unei întreprinderi, acordându-i acesteia sarcini, drepturi specifice și compensații financiare, în conformitate cu normele în materie de ajutoare de stat. Când astfel de servicii sunt liberalizate, și anume, sunt deschise concurenței între mai multe întreprinderi, Comisia se va asigura că acestea rămân la dispoziția tuturor țărilor, inclusiv în regiunile unde nu sunt profitabile. Mai mult, este esențial să se asigure că procesul de liberalizare nu oferă un avantaj nelocal întreprinderii care deținea monopolul înainte de liberalizare. Plus la aceasta datorită liberalizării piețelor, consumatorii pot alege furnizorul care oferă cele mai bune condiții, pot beneficia de prețuri mai scăzute și de servicii noi, iar economiile naționale devin și mai competitive.

Cu alte cuvinte, politica UE în domeniul concurenței se referă la aplicarea unor reguli care să asigure faptul că agenții economici activează în condițiile unui mediu concurențial în scopul comercializării produselor sale, sunt inovatori și oferă prețuri acceptabile. Acest proces stimulează spiritul întreprinzător și eficiența și lărgeste spectrul de opțiuni, fapt ce determină creșterea bunăstării consumatorilor și le asigură prețuri mai mici, calitate superioară și ofertă diversificată. Ca perspective de viitor, Comisia Europeană dorește să mobilizeze instrumentele și expertiza de piață existente în domeniul concurenței, astfel încât acestea să contribuie la agenda UE privind creșterea economică și a locurilor de

muncă, inclusiv în sectoare precum piața internă digitală, serviciile financiare, politica energetică, politica industrială și lupta împotriva evaziunii fiscale. Comisia va urmări în continuare aplicarea efectivă a normelor de concurență în domeniile antitrust, carteluri, fuziuni și ajutor de stat, menținând instrumentele concurenței aliniate la evoluțiile pieței și, în același timp, promovând o cultură a concurenței în UE și în lume.

Politica industrială

În cazul Uniunii Europene, până în prezent, *politica industrială* este structurată pe două nivele diferite de activitate. Primul nivel reprezintă politicile industriale naționale, iar al doilea este politica industrială comună a UE. Fiecare stat adoptă propria politică industrială, dar toate prevederile lor trebuie să corespundă legislației comunitare. Politicile industriale naționale luptând cu efectele pieței unice susțin propriile sectoare industriale împotriva competitorilor străini.

Deși Tratatul CECO (1951) și Tratatul Euratom (1957) pot fi privite ca stând la baza politicii referitoare la două sectoare industriale de importanță majoră, totuși numai prin Tratatul de la Maastricht (1992) a fost oferită baza legală pentru realizarea unei politici industriale comune. Până la atingerea unui concept unitar, abordările privind politica industrială europeană a trecut prin mai multe etape. Într-o primă etapă, între 1958 și 1975, au prevalat politicile naționale. Între 1975 și 1985 s-a observat o tendință generală în favoarea politicilor intervenționiste, ca răspuns la condițiile economice nefavorabile (perioadă de stagnare economică, creștere a inflației și a șomajului). Relansarea între 1985 și 1990 a proiectului Pieței Unice poate fi văzută ca o nouă etapă de definire a unei politici industriale comunitare europene. Accesul la o piață unică extinsă face ca companiile să beneficieze de economia de scară, devenind, astfel, mai competitive. În fine, începând din 1990, Comunitatea și-a redefinit politicile care afectează dezvoltarea industrială pentru a face față noilor provocări ale globalizării, creșterii costului muncii și al capitalului, necesității difuzării inovațiilor tehnologice și dezvoltării capitalului uman.

Politica industrială a Uniunii Europene este o politică foarte complexă care reprezintă un set de politici în diferite domenii, tangente cu industria: comerț, piața internă, cercetare și inovare, ocuparea forței de muncă, protecția mediului și sănătatea publică. Politica industrială a UE vizează îndeosebi să accelereze adaptarea industriei la schimbările structurale, să încurajeze un mediu favorabil inițiativei și dezvoltării întreprinderilor din întreaga Uniune și, în special, a întreprinderilor mici și mijlocii, să încurajeze un mediu propice cooperării dintre întreprinderi și să favorizeze o exploatare mai bună a potențialului industrial al politicilor de inovare, cercetare și dezvoltare tehnologică.

Astfel principalul obiectiv al politicii industriale a UE după 1990 a fost și este în continuare consolidarea pozițiilor industriei europene, prin asigurarea co-

mpetitivității industriei europene pe plan internațional, asigurând o creștere economică continuă, oferind totodată clienților săi produse de calitate la prețuri competitive, protejând în același timp și mediul înconjurător. În 2000, la Consiliul European de la Lisabona, a fost adoptată o nouă concepție de dezvoltare a UE "Locuri de muncă, reforme economice și coeziune socială - pentru o Europă bazată pe informație și cunoaștere", care a fost numită mai târziu *Strategia de la Lisabona*. Aceasta Strategie prevede transformarea economiei UE "în cea mai dinamică și competitivă" economie din lume până în 2010. La 10 octombrie 2012, Comisia a prezentat o comunicare intitulată „O industrie europeană mai puternică pentru creșterea și redresarea economiei - Actualizare a comunicării privind politica industrială”, care vizează sprijinirea investițiilor în inovare și se concentrează asupra a șase domenii prioritare, cu înalt potențial: tehnologiile avansate de producție nepoluantă, tehnologiile generice esențiale, bioprodusele, politica durabilă în domeniul industrial, al construcțiilor și al materiilor prime, vehiculele și ambarcațiunile ecologice și rețelele inteligente.

Astfel, industria joacă un rol important în asigurarea creșterii durabile, crearea de locuri de muncă de înaltă calitate și soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea de astăzi. Cu toate acestea, în secolul al XXI-lea, sectorul industrial european a intrat în declin. Inversarea acestei tendințe este o provocare. Iată de ce în martie 2010, Strategia de la Lisabona a fost înlocuită cu Strategia Europa 2020 („EUROPA 2020 - O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”). Două dintre inițiativele emblematice ale strategiei Europa 2020 vizează sectorul industriei:

- „O politică industrială pentru era globalizării”: care are scopul de a îmbunătăți mediul de afaceri, în special în favoarea IMM-urilor și de a sprijini dezvoltarea unui cadru industrial solid și durabil, apt să concureze la nivel global.

- „O Uniune a inovării”: ce are rolul de a ameliora condițiile generale și accesul la finanțare pentru sectorul cercetării și inovării, pentru a permite transformarea ideilor noi în produse și servicii care să genereze creștere economică și locuri de muncă.

Astfel, obiectivele UE pentru 2020 în domeniul politicii industriale sunt: creșterea contribuției industriei la dezvoltare, de la nivelul actual de 15,6% din PIB-ul UE la 20% până în 2020, consolidarea bazei industriale a Europei prin creșterea competitivității sale pentru ca aceasta să își poată menține rolul de forță motrice a creșterii durabile și a ocupării forței de muncă, promovarea tranziției către o economie cu emisii scăzute de CO₂, promovarea inovării pentru a genera noi surse de creștere economică și pentru a acoperi nevoile societății, încurajarea creării și dezvoltării IMM-urilor, promovarea unei culturi antreprenoriale și deschiderea pieței interne a bunurilor. Competitivitatea industrială, inovarea și antreprenoriatul sunt esențiale pentru redresarea economică a Europei, or industria europeană are toate atuurile necesare pentru a-și asuma acest rol.

II. Politici în domeniul socio-cultural

Politica socială a UE este constituită dintr-un set de politici complementare, ce s-au dezvoltat și multiplicat pe parcursul timpului și care acționează în acele sectoare de activitate ce afectează sau generează gradul de bunăstare individuală și socială. Permanenta preocupare a comunității europene pentru aspectele de politică socială a dus, în timp, la crearea unui „*model social european*”

Politica socială a comunității europene a debutat odată cu tratatul de constituire a acesteia, în 1957. Astfel, Tratatul de la Roma pune bazele politicii sociale prin articolele sale referitoare la libera circulație a muncitorilor și la libertatea de stabilire a acestora, în contextul creării pieței comune. Tot prin acest tratat a fost prevăzută și crearea *Fondului Social European*, instrumentul de finanțare a politicii sociale și cel mai vechi dintre fondurile structurale. Din a doua jumătate a anilor '70 dimensiunea socială a început să capete un rol tot mai important pe agenda organelor decizionale comunitare. Fondul Social a fost ajustat de mai multe ori în această perioadă pentru a răspunde la creșterea șomajului și a numărului de țări membre.

În decembrie 1989 a fost umplut un important gol legislativ comunitar prin adoptarea *Cartei Comunității cu privire la Drepturile Sociale Fundamentale ale Lucrătorilor (Carta Socială)*, care conține principiile generale care trebuie să ghideze acțiunile comunitare și la nivel național în domeniul social: principiul liberei circulații a lucrătorilor, egalitatea de șanse privind accesul la muncă și la drepturile sociale și salariale, ameliorarea condițiilor de trai și de lucru, protecția socială, libertatea de asociere și de încheiere a unor contracte colective de muncă, formarea profesională, protecția copiilor și adolescenților, persoanelor în vârstă și a persoanelor cu handicap, precum și informarea, participarea și consultarea lucrătorilor în probleme ce îi afectează direct. Carta Socială a fost semnată de către 11 state membre, singura excepție fiind Marea Britanie – care a semnat în 1998.

Anul 2000 reprezintă un moment-cheie în evoluția modelului social comunitar, care din acest moment se concentrează pe calitate și integrarea politicii sociale cu politica economică și cu politica ocupării forței de muncă. La 7 decembrie 2000, la Nisa a fost semnat textul *Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, ceea ce a reprezentat unul dintre cele mai importante momente pe drumul integrării europene. Fără a avea valoare juridică (Marea Britanie, Irlanda, Danemarca, Finlanda, Suedia și Olanda s-au opus ca acest text să fie încorporat în Tratatul de la Nisa), dar cu o însemnată valoare politică, *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* enunță, între drepturile fundamentale recunoscute de Uniune, și multe drepturi sociale: libertatea de asociere, libertatea alegerii profesiei și dreptul la muncă pe teritoriul Uniunii, principiul non-discriminării, principiul egalității în drepturi între femei și bărbați (ce permit acțiuni

de discriminare pozitivă a „sexului subreprezentat”), drepturile copilului, ale persoanelor în vârstă și principiul integrării sociale a persoanelor cu dizabilități. De asemenea, *Carta* face referință la drepturile sociale a muncitorilor (dreptul la informare și consultare în cadrul întreprinderii, dreptul de negociere și de acțiune colectivă, dreptul de acces la serviciile de plasament, de protecție în cazul concedierii nejustificate, la condiții de muncă echitabile, interzicerea muncii copiilor și protecția tinerilor la locul de muncă, dreptul la familie și viața profesională, securitate socială și asistență socială, sănătate, accesul la serviciile de interes economic general, protecția mediului, protecția consumatorului) și prevede dreptul la ajutorul social, în conformitate cu legislația europeană și națională. Toate acestea constituie liniile generale ale așa-numitului „*model social european*”.

Tratatul de la Lisabona consolidează dimensiunea socială a Uniunii Europene (UE). Acesta recunoaște în tratatele fondatoare valorile sociale ale Uniunii și include noi obiective în materie socială. De asemenea, Tratatul de la Lisabona recunoaște valoarea juridică a *Cartei drepturilor fundamentale a UE*. Această Cartă are acum forță obligatorie și poate fi invocată în justiție. Această recunoaștere constituie un progres în materie socială, întrucât Carta garantează drepturile sociale rezidenților pe teritoriul UE.

Carta europeană a drepturilor fundamentale are o importanță majoră în evoluția Uniunii Europene, întrucât, pentru prima dată de la crearea Comunității Economice Europene, Carta expune, într-un singur text, ansamblul drepturilor sociale, economice și politice de care vor beneficia toți cetățenii europeni. Valoarea acestui document este totodată reliefată și prin faptul că este singurul text de acest tip la nivel internațional. Importanța acordată drepturilor economice și sociale în viața cotidiană, caracterul lor de factor de echilibru în societățile europene, dimensiunea socială a construcției comunitare reprezintă argumente în favoarea afirmării indivizibilității drepturilor fundamentale.

În 2010, Uniunea Europeană a lansat o strategie pentru următorii 10 ani, menită să înlăture efectele crizei care încă mai afectează numeroase state membre – *Europa 2020*. Aceasta își propune să creeze condițiile propice unui nou tip de creștere: mai inteligentă, mai durabilă și mai favorabilă incluziunii. În acest sens, au fost stabilite cinci obiective-cheie pe care UE ar urma să le atingă până în 2020. Ele se referă la ocuparea forței de muncă, educație, cercetare și inovație, incluziune socială, reducerea sărăciei și energie/climă.

Politica în domeniul Culturii

În cadrul politicilor sociale Uniunea contribuie la înflorirea culturilor statelor membre, respectând diversitatea națională și regională a acestora și punând în evidență, în același timp, moștenirea culturală comună. O competență explicită de acțiune în domeniul culturii a apărut din punct de vedere legal abia odată

cu înființarea Uniunii Europene prin *Tratatul de la Maastricht (1992)*. Uniunea încurajează cooperarea între statele membre și, în cazul în care este necesar, sprijină și completează acțiunea acestora în următoarele domenii:

- îmbunătățirea cunoașterii culturii și istoriei popoarelor europene;
- conservarea și protejarea patrimoniului cultural de importanță europeană, pentru a-l face accesibil tuturor cetățenilor;
- schimburile culturale necomerciale;
- creația artistică și literară, inclusiv în sectorul audiovizualului.

Agenda europeană pentru cultură, elaborată în 2007, promovează diversitatea culturală și dialogul intercultural, cultura, ca agent catalizator pentru creativitate și inovare și ca parte componentă a relațiilor internaționale ale UE. Începând din 2007, autoritățile naționale, instituțiile UE și sectorul cultural au colaborat în vederea atingerii acestor obiective. Uniunea Europeană promovează cooperarea culturală cu țări terțe și cu organizații regionale și internaționale. De la adoptarea *Agendei europene pentru cultură*, acest domeniu a continuat să devină tot mai important, fiind perceput ca un factor strategic de importanță economică, politică și socială, care poate contribui la îndeplinirea obiectivelor politicii externe.

Principalele programe culturale comunitare sunt: *Kaléidoscope 2000* (sprijină cooperarea între artiști), *Raphael* (pentru promovarea patrimoniului cultural), *Ariane* (tehnici de conservare și promovarea traducerilor literare), *EURO-TEXT* (reunește artiști cehi, francezi, maltezi și polonezi din diverse domenii ca: muzică, modă sau arte vizuale, cu scopul de a conecta manifestările artistice contemporane la patrimoniul cultural european) și acțiunile din cadrul ciclului „*Capitalile europene ale culturii*”. Programul *Capitalile culturale europene* se derulează din 1985 și urmărește să pună în evidență bogăția și diversitatea Europei, precum și aspectele culturale comune ale țărilor sale cu scopul de a contribui la apropierea popoarelor europene și de a îmbunătăți cunoașterea reciprocă. Din 2007, programul cupleză câte un oraș din țările Europei occidentale cu altul din țările central și est-europene. Astfel, în 2017, Aarhus (Danemarca) și Pafos (Cipru) dețin titlul de „Capitală culturală europeană”. Ambele orașe vor găzdui evenimente menite să promoveze cultura locală. Essen (Germania) este „Capitala europeană verde” în 2017.

Aceste acțiuni sunt cofinanțate de UE prin intermediul unor instrumente financiare, precum programul *Cultura 2000* și programul *Europa Creativă*. Pe lângă faptul că protejează și promovează diversitatea și bogăția culturală și lingvistică a Europei, programul *Europa Creativă* contribuie și la realizarea obiectivelor strategiei pentru o creștere inteligentă, durabilă și favorabilă incluziunii, ajută sectoarele culturii și creației să se adapteze la era digitală și la globalizare și oferă noi oportunități internaționale, facilitând accesul la piețele și publicul din afara Uniunii Europene, sprijinind proiecte culturale transfrontaliere și proi-

ecte de traducere literară. Programul *Europa Creativă* vine și în sprijinul cinematografului european completând sursele naționale de finanțare, în vederea popularizării de noi producții și a stimulării competitivității sectorului audiovizual.

Ca parte a *Convenției UNESCO* privind protecția și promovarea diversității expresiilor culturale, UE s-a angajat să transforme diversitatea culturală într-un element esențial al acțiunii sale externe și să îi confere Europei un rol cultural mai activ în relațiile internaționale. Programul *Europa Creativă* urmărește, prin toate acțiunile sale, să utilizeze noi tehnici pentru a încuraja apariția unor categorii de public care să manifeste un interes durabil față de creațiile culturale.

Politica în domeniul Educației, Tineretului și Formării Profesionale

Reforma sistemului educațional și pregătirea profesională sunt direcții prioritare în cadrul politicilor sociale. Diferențele dintre sistemele de învățământ și de formare profesională din cadrul Comunității, iar ulterior din cadrul Uniunii, favorizau menținerea unor obstacole în crearea Pieței Comune, în special în ceea ce privește libera circulație a persoanelor, prin nerecunoașterea reciprocă a diplomelor, a certificatelor și calificărilor profesionale. Deși acțiuni concrete în domeniul educației și formării profesionale au început să apară de la mijlocul anilor '70, abia odată cu *Tratatul de la Maastricht* (1992) competența supranațională în acest domeniu capătă o bază legală clară.

Un moment important în dezvoltarea politicilor educaționale europene reprezintă semnarea ***Bologna Magna Charta Universitatum*** din 1988, care a accentuat importanța independenței și autonomiei universităților ce asigură adaptarea continuă a învățământului superior și a sistemelor de cercetare la nevoile în schimbare, la cerințele societății și la progresele științifice. Obiectivul principal al *Procesului de la Bologna* este acela de a crea un spațiu european al învățământului superior, care să se sprijine pe cooperarea internațională și schimburi academice, în beneficiul studenților și profesorilor, cercetătorilor europeni, dar și din alte zone ale lumii. Prioritățile *procesului Bologna* sunt: introducerea unui sistem de învățământ superior cu două cicluri, asigurarea calității învățământului și recunoașterea calificărilor și a perioadelor de studii.

Uniunea contribuie la *dezvoltarea unei educații de calitate*, prin încurajarea cooperării dintre statele membre și, în cazul în care este necesar, prin sprijinirea și completarea acțiunii acestora, respectând responsabilitatea statelor membre față de conținutul învățământului și de organizarea sistemului educațional, precum și diversitatea lor culturală și lingvistică. UE promovează o abordare amplă și cuprinzătoare a procesului de învățare, care include o gamă întreagă de metode și medii diferite de învățare, de exemplu învățarea non-formală, formală și pe tot parcursul vieții. Astfel, Uniunea Europeană urmărește în acest domeniu următoarele obiective:

- să dezvolte dimensiunea europeană a educației și, în special, prin promo-

varea multilingvistului (învățarea și răspândirea limbilor statelor membre);

- să favorizeze mobilitatea studenților și a profesorilor, inclusiv prin încurajarea recunoașterii universitare a diplomelor și a perioadelor de studiu;
- să promoveze cooperarea dintre instituțiile de învățământ;
- să dezvolte schimbul de informații și de experiență privind problemele comune sistemelor educaționale din statele membre;
- să favorizeze dezvoltarea schimburilor de tineri și de formatori socioeducativi și să sprijine participarea tinerilor la viața democratică a Europei;
- să încurajeze dezvoltarea educației la distanță.

De asemenea, Uniunea pune în aplicare o politică de *formare profesională* jucând un rol unic în procesul de învățare european în calitate de coordonator, intermediar și consultant. Acțiunea Uniunii urmărește următoarele priorități:

- să faciliteze adaptarea la transformările industriale, în special prin formarea și reconversia profesională;
- să îmbunătățească formarea profesională inițială și cea continuă, pentru a facilita inserția și reinserția profesională pe piața forței de muncă;
- să faciliteze accesul la formarea profesională și să favorizeze mobilitatea formatorilor și a persoanelor care urmează un program de formare și, în special, a tinerilor;
- să stimuleze cooperarea în domeniul formării dintre instituțiile de învățământ sau instituțiile de formare profesională;
- să dezvolte schimbul de informații și de experiență privind problemele comune sistemelor de formare a statelor membre.

Politica europeană privind educația și formarea profesională a cunoscut un nou impuls o dată cu adoptarea, în anul 2000, a *Strategiei Lisabona*, programul global al UE axat pe dezvoltare și crearea de locuri de muncă. În 2002 a fost lansat *procesul de la Copenhaga*, care vizează creșterea performanțelor, a calității și a atractivității educației și formării profesionale prin întărirea cooperării la nivel european. Procesul urmărește încurajarea valorificării diferitelor oportunități de formare profesională în contextul învățării pe tot parcursul vieții (LLL) și cu ajutorul instrumentelor LLL.

Comisia Europeană a integrat diferitele sale inițiative în domeniul educației și formării sub o singură denumire: ***Programul de învățare pe tot parcursul vieții (2007-2013)***. Obiectivul general al acestui program este de a contribui la dezvoltarea Comunității ca o societate avansată bazată pe cunoaștere, în conformitate cu obiectivele *Strategiei de la Lisabona*. Prin susținerea și completarea acțiunilor de către statele membre, programul are ca obiectiv favorizarea schimburilor reciproce, cooperarea și mobilitatea între sistemele de educație și de formare din cadrul Comunității, astfel încât acestea să devină un model de calitate la nivel mondial.

Ținând cont de rolul esențial pe care îl joacă educația în bunăstarea viitoare a cetățenilor, a națiunilor și a Europei în ansamblul său, UE a inițiat mai multe programe ambițioase: **SOCRATES** (destinat mobilității studenților), **LEONARDO DA VINCI** (încurajează accesul la formarea profesională, inovare și formare continuă) și **YOUTH FOR EUROPE** (programe de facilitare a mobilității și finanțare de proiecte ale tinerilor fără posibilități). Cel mai cunoscut este programul **SOCRATES**, care asigură cooperarea privind mobilitatea, organizare de proiecte de studii și schimb de experiență, conducere de studii și analize comparative. El a devenit renumit prin componentele sale: **Comenius** (program orientat spre creșterea calității educației și promovării studierii limbilor străine în învățământul primar), **Erasmus** (program centrat pe stimularea mobilității și promovarea multilingvismului în învățământul liceal, universitar și post-universitar); **Grundtvig** (program adresat educației și integrării adulților excluși din sistemele școlare), **Lingua** (program ce încurajează învățarea limbilor europene), **Minerva** (program ce promovează folosirea tehnologiilor informației, comunicațiilor și multimedia, precum și a învățământului deschis la distanță), **Eurydice** (program centrat pe dezvoltarea de rețele pentru recunoașterea reciprocă a calificărilor și informare în domeniul educației) și **Arion** (program ce organizează vizite de studii).

Pentru a sprijini modernizarea învățământului superior în vecinătatea UE, Uniunea a stabilit acorduri de cooperare cu SUA și Canada și a creat programele de cooperare în învățământul universitar **TEMPUS** (pentru spațiul balcanic, țările ex-sovietice și Mongolia) și **ALFA** (pentru America Latină). Plus la aceasta, prioritate europeană importantă este asimilarea cunoștințelor necesare utilizării noilor tehnologii în învățare (în deosebi în domeniul IT). Astfel, în paralel cu măsurile luate pentru dezvoltarea societății informaționale la nivel european, în martie 2001 au fost adoptate și măsuri speciale pentru **e-educație (e-learning)**. Sistemul de *e-learning* permite familiarizarea studenților sau persoanelor individuale cu noile tehnologii de informare și comunicare, are capacitatea de a pune la dispoziția studentului mai multe resurse de învățare, permițând totodată conectarea acestora cu o comunitate educațională globală. Datorită utilizării platformei *e-learning* cu funcțiuni puternice de **LMS (Learning Management System)**, planificarea cursurilor este mult mai eficientă, materialul este centrat pe student și pe nivelul de cunoștințe al acestuia.

Politicile din domeniul educației și formării profesionale au fost în mod special stimulate odată cu adoptarea **strategiei Europa 2020**, programul fundamental al UE dedicat creșterii economice și locurilor de muncă și dezvoltării unei societăți digitale care să consolideze coeziunea economică, socială și teritorială. Domeniile educației, formării și sportului au fost recunoscute ca vectori esențiali ai strategiei UE de creștere economică pentru următorul deceniu pentru a depăși criza socio-economică care afectează țările Europei, pentru a impulsiona

creșterea economică și crearea de locuri de muncă și a promova echitatea și incluziunea socială.

În acest context, **Erasmus+** este programul UE în domeniile educației, formării, tineretului și sportului pentru perioada 2014-2020. *Erasmus+* este rezultatul integrării următoarelor programe ale UE implementate în cursul perioadei 2007-2013: *Programul de învățare pe tot parcursul vieții*, *Programul „Tineretul în acțiune”*, *Programul „Erasmus Mundus”*, *Tempus*, *Alfa*, *EduLink* și *Programele de cooperare cu țările industrializate în domeniul învățământului superior*. **Erasmus+** are obiectivul ambițios de a merge mai departe decât aceste programe prin promovarea sinergiilor și „fertilizării încrucișate” în cadrul diferitelor sectoare ale educației, formării și tineretului, eliminând barierele artificiale dintre diferitele acțiuni și formate de proiecte, promovând noi idei, atrăgând noi actori din lumea profesională și societatea civilă și stimulând noi forme de cooperare.

Așadar, Uniunea nu își propune crearea unei politici comune a educației, acționând în acest domeniu conform principiului subsidiarității. Statele membre ale UE sunt responsabile de propriile sisteme de educație și formare profesională, însă UE le ajută să stabilească obiective comune și să facă schimb de bune practici. Pentru viitor UE și-a asumat angajamentul de a deschide noi orizonturi și oportunități prin sprijinul oferit educației și formării, contribuind astfel la crearea unei Europe a cunoașterii, a unui sistem de învățământ care prin nivelul său de performanță, să constituie un model de referință pentru alte țări.

III. Politici de dezvoltare **Politica comună de transport**

Transporturile reprezintă una dintre primele politici comune ale Uniunii Europene (UE). Aceasta este reglementată de Titlul VI din *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene*. De la intrarea în vigoare a Tratatului de la Roma în 1958, politica în domeniul transporturilor s-a axat pe eliminarea obstacolelor frontaliere între statele membre, contribuind astfel la libera circulație a persoanelor și a bunurilor. Obiectivele principale ale acestei politici sunt de a defini piața internă, de a asigura dezvoltarea durabilă, de a extinde rețelele de transport în întreaga Europă, de a maximiza utilizarea spațiului, de a îmbunătăți siguranța și de a dezvolta cooperarea internațională.

Progrese reale în definirea unei politici comune în domeniul transportului încep să apară abia de la jumătatea anilor '80, odată cu lansarea pieței unice, care presupunea o extindere a celor patru libertăți de circulație și, prin urmare o intensificare a transporturilor pe teritoriul statelor membre. O dată cu includerea sa în *Actul Unic European* (1986), politica în domeniul transporturilor a luat avânt și a ajuns una dintre cele mai proeminente politici UE. Politica a cunoscut evoluții multiple în timp. În anii '90, operatorii străini și-au putut extinde opera-

țiunile cu mai multă ușurință în alte state membre. În 1992 *Tratatul de la Maastricht* instituie *rețelele transeuropene de transport* și include în politica din domeniul transporturilor cerințe referitoare la protecția mediului, care au fost ulterior consolidate în *Cartea albă a Comisiei privind politica comună în domeniul transporturilor*, publicată în același an. Aceasta pune accent pe principiul mobilității sustenabile, precum și pe obiectivul de a deschide concurenței piețele de transport. Astfel, până în 1992, au fost puse bazele politicii comune în domeniul transporturilor.

În anul 1995 a fost lansat conceptul *rețelor Trans-Europene* pentru transportul feroviar, rutier și pe apă. În 2001, UE a publicat o *Carte Albă privind viitorul politici comune în domeniul transportului*, care a subliniat din nou un mediu de siguranță și crearea unui echilibru între diferite moduri de transport. În 2011, Comisia Europeană a lansat un nou exercițiu vizionar – *Carte Albă – privind viitorul politicii de transport la orizontul 2050*, care pune accent pe sustenabilitate (reducerea impactului asupra mediului – transportul consumă circa 30% din energia generată în UE) și continuarea liberalizării.

După extinderea UE din 2004, 2007 și 2013, conectarea cu statele membre noi a devenit un obiectiv. În multe țări care au în acești ani la UE nu există legături feroviare de mare viteză. În medie, rețelele de autostrăzi din aceste țări sunt mult mai puțin dezvoltate decât în celelalte state membre. Pe lângă necesitatea construirii verigilor care lipsesc, trebuie extinsă și îmbunătățită o mare parte din infrastructura de transport a UE. Aici intervine *Rețeaua transeuropeană de transport (TEN-T)*, un proiect ambițios și pe termen lung, vizând modernizarea și conectarea rețelor naționale pentru a crea o rețea interconectată care să lege toate regiunile europene, prin utilizarea cât mai eficientă a diferite mijloace de transport. Cu ajutorul TEN-T, UE intenționează să formeze o rețea primară până în 2030, completând legăturile transfrontaliere care lipsesc pentru a realiza o rețea „mai inteligentă”. Scopul este ca treptat, până în 2050, cea mai mare parte a cetățenilor și a întreprinderilor din Europa să se afle la cel mult 30 de minute distanță, ca timp de deplasare, de această rețea globală. Deplasările se vor face nu doar mai ușor și mai rapid, ci și mai sigur și cu mai puține blocaje.

Pentru a reduce emisiile globale de gaze cu efect de seră cu 80% și pentru a menține astfel schimbările climatice între anumite limite de siguranță (o creștere a temperaturii cu maxim 2° Celsius), sectorul transporturilor trebuie să reducă emisiile cu 60% până în 2050. Reducerea emisiilor generate de activitățile de transport reprezintă un element esențial al politicii UE, aceasta fiind susținută de numeroase proiecte și inițiative care vizează reducerea aglomerării urbane, încurajarea utilizării unor mijloace de transport mai ecologice, precum trenul și căile navigabile interne și dezvoltarea unor combustibili alternativi pentru nave și automobile.

În prezent, politica în domeniul transporturilor a ajuns să cuprindă toate modurile de transport și să reglementeze aspecte foarte punctuale, cum ar fi folosirea tahografelor sau a sloturilor orare pe aeroporturi. Axarea pe cercetare și inovare va garanta competitivitatea transporturilor europene pe piața mondială și îi va permite Europei să se mențină în avangarda tehnologică. Politica europeană în domeniul transporturilor își propune să reconcilieze nevoile crescânde de mobilitate ale cetățenilor cu cerințele dezvoltării durabile. UE prezice că între 2010 și 2020, cantitatea de activitate de transport din UE va crește cu 1,6% pe an. În acest sens, politica europeană în domeniu este legată, de asemenea, de dezvoltarea pieței interne și de deschiderea spre cadrul concurențial, de condițiile inovării și de integrarea rețelelor de transport. Chestiunea siguranței și protecției utilizatorilor este și ea esențială pentru sectorul transporturilor.

Politica în domeniul Energiei

În istoria Comunităților Europene, politica de energie a fost mai degrabă nesemnificativă, deși, paradoxal, două dintre tratatele de bază, *Tratatul de constituire a Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului (CECO)* și *Tratatul de constituire a Comunității Europene a Energiei Atomice (Euratom)*, se referă la energie. Crizele de energie din anii '70 au condus la intervenții energice ale statelor industrializate în sectorul energetic. Pe agenda politică europeană a apărut o nouă problemă, și anume aceea a siguranței în alimentarea cu energie.

În 1990 s-a lansat ideea că refacerea economică în fostul spațiu comunist, ca și siguranța în alimentarea cu energie a țărilor din spațiul comunitar, ar putea fi întărite printr-o colaborare în domeniul energiei. Așa s-a născut *Carta Europeană a Energiei*, al cărui document final a fost semnat la Haga de către 51 de state, în decembrie 1991. *Tratatul de la Amsterdam* (1997) a consfințit pentru prima dată o inițiativă comunitară din domeniul energiei, anume *Rețelele de Energie Trans-Europene (TENs)*, proiect care urmărește extinderea rețelelor de transport, telecomunicații și infrastructuri energetice pan-europene, dincolo de cadrul strict al Uniunii. Scopul acestor programe este de a mări capacitatea de interconectare și inter-operabilitatea rețelelor naționale, ca și accesul la acestea, și de asemenea, să lege zonele izolate și periferice cu regiunile centrale ale Uniunii.

Prima comunicare a Comisiei Europene care abordează chestiunea unei politici energetice comune datează din 1995 - *Cartea Verde privind politica în domeniul energiei*". Complexitatea problemelor legate de producerea energiei, transportul și consumul energiei a crescut mult în ultimele decenii, odată cu acutizarea problemelor globale de mediu, schimbările climatice și epuizarea resurselor naturale. Astfel în 2000 Comisia Europeană a lansat o nouă *Carte Verde „Spre o strategie europeană a siguranței în alimentarea cu energie”*, în ca-

re evidențiază necesitatea ca sursele de energie regenerabilă să devină o parte tot mai importantă din structura producției de energie.

În a doua jumătate a anilor '90, Uniunea a început să promoveze *liberalizarea sectorului energetic*. În 1996 și 1998 s-a făcut un pas important prin directivele electricității și respectiv, gazului, care permit comerțul cu energie electrică și gaz în interiorul Comunității. Liberalizarea piețelor de energie electrică și gaz, care au fost deschise consumatorilor importanți în 1999 și respectiv 2000, a marcat un succes important prin decizia liberalizării lor totale, pentru toate tipurile de consumatori, până la sfârșitul anului 2004.

Pentru diminuarea impactului negativ al utilizării energiei asupra mediului înconjurător, UE promovează folosirea energiilor alternative nepoluante, în special, a surselor de energie regenerabile și eficientizarea consumului energetic, prin economisiri directe de energie și prin cercetare în vederea dezvoltării unor tehnologii care să permită utilizarea mai eficientă a energiei. Noul program numit „*Energie inteligentă pentru Europa 2007-2013*” oferă un instrument pentru implementarea strategiei UE pe termen mediu și lung în domeniul energiei, cu patru direcții de acțiune, dintre care unele continuă și dezvoltă programele încheiate:

- utilizarea rațională a energiei și managementul cererii de energie (**programul SAVE**);
- surse noi și regenerabile de energie (**programul ALTENER**);
- aspecte energetice ale transportului (**programul STEER**);
- promovarea la nivel internațional a surselor de energie regenerabilă și eficiența energiei în țările în curs de dezvoltare (**programul COOPENER**).

Plus la aceasta, eficiența energetică face parte din obiectivele fundamentale ale Uniunii Europene pentru anul 2020. Liderii europeni au decis că până în 2020 trebuie redus consumul total de energie cu 20% față de consumul înregistrat în 1990. O astfel de reducere considerabilă este echivalentă cu oprirea producției a peste 400 de centrale electrice. Pentru 2030, obiectivul este de cel puțin 27%. Pentru a atinge acest obiectiv, Uniunea Europeană trebuie să își încurajeze statele membre să oprească risipa de energie provocată de aparatura electrică, de industrie și de transporturi. Promovarea acestui obiectiv la nivel european a condus la o creștere impresionantă a capacității de producție a surselor regenerabile de energie.

Astfel, scopul politicii energetice a Uniunii Europene este asigurarea de rezerve sigure și ieftine de energie, rezerve care nu sunt un pericol pentru sănătate și mediu. Statele membre au înțeles necesitatea unei acțiuni coerente în acest domeniu de o importanță strategică deosebită. Așa se face că Europa dispune azi de norme comune, iar statele membre își pun eforturile în comun pentru a avea acces la o cantitate suficientă de energie, la prețuri accesibile, cu menținerea poluării la un nivel cât mai mic. „Mixul energetic” al Uniunii Europene, este

extrem de diversificat: numeroase baraje în Austria, mine de cărbune în Polonia, centrale nucleare în Franța, platforme petroliere în Marea Nordului și zăcămintele de gaze în Danemarca și Țările de Jos, iar această diversitate nu poate fi decât un lucru bun. Bineînțeles, cu condiția ca țările europene să fie solidare pentru a putea profita de ea.

Politica de mediu

Semnămul de start pentru dezvoltarea unei politici europene de mediu a fost dat în 1972, când la o reuniune a Summitului Consiliului European, acesta a declarat că expansiunea economică, care nu este un scop în sine, ar trebui să acorde o atenție deosebită valorilor și bogățiilor non-materiale și protecției mediului, astfel încât acest progres să poată servi omenirii. Consiliul European a subliniat, de asemenea, valoarea unei politici europene de mediu. Primele măsuri luate de Comunitate în acest domeniu vizau ameliorarea calității vieții, limitarea poluării, introducerea principiului prevenirii poluării și a principiului raționalizării resurselor naturale.

Competența Comunității în domeniul protecției mediului a fost instituționalizată de *Actul Unic European (1986)*, iar în 1990 a fost creată și o ***Agenție Europeană a Mediului***, responsabilă pentru culegerea și analiza datelor, precum și pentru informarea instituțiilor comunitare și a statelor membre cu privire la această problemă. Tot în această perioadă au fost adoptate norme și programe privind tratarea deșeurilor periculoase, liberul acces la informația privind mediul înconjurător și conservarea biodiversității. Prin *Tratatul de la Maastricht (1992)* și *Tratatul de la Amsterdam (1997)* este introdus conceptul de *durabilitate* pentru creșterea economică, protecția mediului devenind un element indispensabil construcției europene.

La 29 aprilie 1998, Comunitatea Europeană a semnat ***Protocolul de la Kyoto***, unul dintre cele mai importante instrumente juridice internaționale în lupta împotriva schimbărilor climatice, conținând obiective obligatorii și cuantificate pentru limitarea și reducerea gazelor cu efect de seră. Astfel, statele care erau membre ale UE înainte de 2004 trebuiau să își reducă colectiv emisiile de gaze cu efect de seră cu 8% între 2008 și 2012. Statele membre care au aderat la UE după această dată, se angajează să își reducă emisiile cu 8%, cu excepția Poloniei și a Ungariei (6%), precum și a Maltei și a Ciprului, care nu figurează în anexa I la convenția-cadru. În decembrie 2008, statele membre UE au adoptat o serie de obiective ambițioase, ca parte dintr-un pachet de măsuri concrete de luptă împotriva schimbărilor climatice. Acestea includ un angajament de a reduce, până în 2020, emisiile globale de gaze cu efect de seră ale UE cu 20% față de nivelurile din 1990 și de a crește cota energiei regenerabile în consumul de energie cu 20% pe teritoriul UE. Fiecare stat membru are un obiectiv individual care reflectă potențialul său de a produce energie regenerabilă. Obiectivul UE de

reducere a emisiilor va crește cu 30% dacă alte țări dezvoltate sunt de acord să facă același lucru printr-un acord global. În prezent, *Protocolul de la Kyoto*, a ajuns la o a doua perioada de angajament, **2013-2020**, ce prelungeste prezentul protocol. Focusul noului angajament a fost crearea unui cadru legal mult mai funcțional și înlesnirea mecanismelor sale de piață.

În 2009, odată cu semnarea *Tratatului de la Lisabona*, combaterea schimbării climatice devine unul dintre obiectivele de fond la nivel european. Protecția mediului continuă să reprezinte o sferă de competență împărțită între Uniune și statele membre. Intervenția Uniunii în acest domeniu trebuie să urmărească obiective clare: conservarea, protecția și îmbunătățirea calității mediului, protecția sănătății, promovarea utilizării raționale a resurselor și promovarea măsurilor pentru combaterea problemelor de mediu.

Anul 2010 este marcat de două momente cheie și anume **Strategia Europa 2020** și **Summitul ONU de la Cancun**. În ceea ce privește *Strategia Europa 2020 - O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii*, aceasta se axează pe creșterea durabilă bazată pe protecția mediului, protejarea bio-diversității, „tehnologii verzi” și stabilirea obiectivelor care se pot subscrie afirmației lui José Manuel Barroso: “Pentru 2020, Comisia propune Uniunii Europene cinci obiective măsurabile care vor ghida acest proces și vor fi transpuse în obiective naționale: ocuparea forței de muncă, cercetarea și inovarea, schimbările climatice și energia, educația și combaterea sărăciei. Acestea vor imprima direcția în care ar trebui să ne îndreptăm și vor reprezenta mijloacele de măsurare a succesului nostru.” Summitul de la Cancun din Mexic în anul 2010 reprezintă un alt moment cheie pentru politica de mediu. Câteva din punctele stabilite sunt: menținerea încălzirii globale sub 2° C, reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, realizarea *Fondului „Green Climate”* pentru sprijinul țărilor în curs de dezvoltare.

În prezent, UE aplică unele dintre cele mai avansate standarde de protecție a mediului din lume. Programele UE acordă sprijin pentru finanțarea cercetării, a inovării și a companiilor active în domeniul *ecoinovării*. Pentru a încuraja o mai amplă utilizare a tehnologiilor ecologice, UE promovează achizițiile publice ecologice, evaluarea costului produselor de-a lungul întregului ciclu de viață și etichetarea ecologică. Actuala politică a UE în domeniul mediului (valabilă până în 2020) se bazează pe cel de-al 7-lea program de acțiune pentru mediu, de care răspund atât instituțiile UE, cât și guvernele naționale, având ca obiective majore ecologizarea economiei și la protejarea naturii și a sănătății și calității vieții persoanelor care trăiesc pe teritoriul Uniunii.

Noul „*program de acțiune pentru mediu*” propus de Comisie stabilește o strategie de mediu pe termen lung, suficient de flexibilă pentru a face față provocărilor viitoare. Aceasta oferă o abordare globală în privința mediului, stabilind bazele necesare pentru o economie mai ecologică și mai competitivă care să

protejeze resursele naturale și sănătatea, pentru generațiile prezente și viitoare. Programul insistă asupra unui număr limitat de priorități vizând protejarea capitalul natural și a ecosistemelor Europei și îmbunătățirea utilizării eficiente a resurselor în economie. O mai bună punere în aplicare la nivel local și național a legislației și a politicilor de mediu este, de asemenea, o prioritate. Scopul acestora este de a garanta că cetățenii UE vor putea trăi într-un mediu sigur și sănătos, gestionat în așa fel încât să i se respecte limitele și să se asigure reziliența ecologică.

IV. Politica externă și de securitate comună (PESC)

În perioada care a urmat semnării Tratatelor de la Roma, construcția europeană s-a concentrat îndeosebi pe aspectele economice, adică pe crearea unei piețe comune, cooperarea politică în sfera relațiilor internaționale fiind adesea un subiect tabu, în primul rând, în urma eșecului creării unei Comunități Europene de Apărare la mijlocul anilor 50, dar și datorită acțiunilor pe scena europeană a unor lideri, precum Charles de Gaulle, ce au anihilat astfel de inițiative, chiar dacă exista deja ideea unei cooperări în domeniul politicii internaționale. Abia începând cu anii '70, statele membre ale Comunității europene cooperau și se străduiau să se concentreze asupra marilor probleme politice internaționale. Aceasta cooperare se făcea la nivel interguvernamental, în cadrul „cooperării politice europene”, care a fost oficializată în 1986 prin semnarea *Actul Unic European*.

Transformarea majoră a avut loc în *Tratatul de la Maastricht*, unde pentru prima dată statele membre au înscris obiectivul unei „Politici Externe și de Securitate Comune (PESC)”. Astfel, începând cu 1993, Uniunea Europeană, în calitate de forță ce și-a putut face auzită vocea pe scena internațională, a exprimat poziția sa asupra conflictelor armate, a drepturilor omului sau a oricărui alt subiect legat de principiile fundamentale și valorile comune ce stau la baza Uniunii și pe care ea s-a angajat să le respecte. Politica Externă și de Securitate Comună a fost înscrisă ca al doilea pilon interguvernamental al UE, separat de primul pilon, prin urmare de sistemul decizional al Uniunii.

La doar cinci ani de la creare, PESC a fost consolidată prin *Tratatul de la Amsterdam*, care stabilea cinci **obiective fundamentale pentru PESC**: 1) protejarea valorilor, intereselor fundamentale și a independenței Uniunii; 2) întărirea, pe toate căile, a securității Uniunii și a statelor membre; 3) păstrarea păcii și întărirea securității internaționale, în acord cu principiile *Cartei ONU*, *Actului Final de la Helsinki* și *Cartei de la Paris*; 4) promovarea cooperării internaționale; 5) dezvoltarea și consolidarea democrației, legalității, respectului pentru drepturile omului și a libertăților fundamentale. De asemenea, s-a stabilit includerea unei **politicomune de securitate și apărare (PESA)** în cadrul PESC. PESA presupune dezvoltarea unei capacități de decizie autonome și – în situația în ca-

re Alianța Nord-Atlantică nu este angajată – lansarea și coordonarea unor operații militare sub autoritatea UE, ca răspuns la situații de criză. Întrucât angajarea resurselor de către statele membre la astfel de operații se bazează pe decizii suverane, este important de subliniat că PESA este un proces interguvernamental, controlul politic asupra acestuia fiind exercitat de șefii de state și de guverne ale statelor membre, iar cel financiar, de către parlamentele naționale.

Tratatul de la Amsterdam (1997) a introdus și noua funcție de **Înalt Reprezentant pentru PESC**. El este parte din *triadă*, împreună cu Președintele de Consiliu și de Comisie, pentru a reprezenta UE în organizațiile și conferințele internaționale. Această funcție fuzionează cu aceea de Secretar General al Consiliului. Javier Solana este primul Înalt Reprezentant (18 octombrie 1999 – 1 decembrie 2009) și a intrat în funcție după ce fusese înainte Secretar General NATO. În perioada 2009-2014 această funcție a fost deținută de Catherine Ashton, iar începând cu 1 noiembrie 2014 Înaltul Reprezentant pentru PESC este Federica Mogherini.

Tratatul de la Lisabona (2007) statuează că obiectivele PESC/PESA trebuie să fie „*consolidarea identității proiectului European și a independenței statelor membre, promovarea păcii, securității și progresului pe continentul European și în întreaga lume.*” Acest tratat reformează vechea structură a UE prin eliminarea distincției între cei trei piloni. Fuziunea pilonilor are ca efect dispariția Comunității Europene, care este înlocuită cu UE. Drept urmare, UE primește **personalitate juridică** cu noi drepturi pe plan internațional. De exemplu, UE este acum în măsură să încheie acorduri internaționale și să adere la organizații sau la convenții internaționale. Noutatea în domeniul PESC o reprezintă extinderea atribuțiilor Înaltului Reprezentant al UE pentru afaceri externe și politica de securitate ce favorizează creșterea gradului de coerență și vizibilitatea UE pe plan extern.

Tratatul de la Lisabona inovează semnificativ în domeniul PESA, cu referire expresă la actualizarea misiunilor Uniunii; cooperarea structurată permanent și inserarea unei clauze de apărare reciprocă, care generează în mod specific obligații pentru statele membre ale UE. Astfel, un stat membru care face obiectul unui atac armat pe teritoriul său va putea conta pe ajutorul și asistența celorlalte state membre, care sunt obligate să îl ajute. De asemenea, statele membre pot apela la ajutor și în cazurile pentru misiunile în materie de dezarmare, cele umanitare și de evacuare, misiunile de consiliere și de asistență în problemele militare, de prevenire a conflictelor și de menținere a păcii. În materie de terorism, statele membre vor participa în mod activ la combaterea acestui fenomen pe teritoriul lor sau, în caz de necesitate, vor acorda ajutor în combaterea actelor de terorism desfășurate pe teritoriul unor state terțe.

PESC reprezintă așadar cadrul instituțional care permite UE să se exprime unitar în problemele de politică externă, întărind legitimitatea acestui for, pe

plan internațional. Aplicarea PESC nu afectează dreptul statelor membre de a-și aplica propriile politici externe și de securitate, ci le oferă acestora un mijloc suplimentar de acțiune. Principala responsabilitate în formularea PESC revine **Consiliului European** care alături de **Consiliul Uniunii Europene** fixează orientările, pozițiile și acțiunile comune vizavi de politica respectivă. Statele membre UE elaborează în comun o politică externă și de securitate comună, iar Consiliul este forul principal în care se desfășoară această „cooperare inter-guvernamentală”. **Comitetul Reprezentanților Permanenți (COREPER)** pregătesc lucrările Consiliului, asigurând pregătirea de ansamblu a acestora, iar **Agenția Europeană de Apărare** definind chestiunile politice și de securitate. **Grupurile de lucru** în domeniul PESC, alcătuite din experți din statele membre ale UE și din cadrul Comisiei, se reunesc după criterii geografice (de exemplu, Orientul Mijlociu, regiunea Balcanilor) și după criterii tematice (de exemplu, drepturile omului, ONU, lupta împotriva terorismului). Grupurile de lucru pregătesc reuniunile Agenției Europene de Apărare și COREPER, realizează în comun analize ale situației din țările terțe și ale chestiunilor multilaterale, pregătesc posibile poziții comune și elaborează propuneri de măsuri în vederea punerii în aplicare a PESC.

La rândul său, **Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru afaceri externe și politica de securitate**, care prezidează Consiliul Afaceri Externe, contribuie prin propunerile sale la elaborarea politicii externe și de securitate comună și asigură punerea în aplicare a deciziilor adoptate de Consiliul European și Consiliu. Acesta reprezintă Uniunea în relațiile externe, desfășoară relațiile cu statele terțe și prezintă poziția Uniunii în cadrul organizațiilor și conferințelor internaționale. În exercitarea mandatului său, Înaltul Reprezentant al Uniunii este susținut de un **Serviciu european** pentru acțiunea externă, care cooperează strâns cu serviciile diplomatice ale statelor membre.

Influența Uniunii Europene pe scena mondială crește ori de câte ori se exprimă la unison în problematica internațională. Obiectivul politicii externe a UE este, în esență, de a asigura securitatea, stabilitatea, democrația și respectul pentru drepturile omului – nu doar în imediata sa vecinătate (de exemplu, în Balcani), ci și în alte puncte sensibile din jurul lumii, precum Africa, Orientul Mijlociu și Caucaz. Principalul său instrument este „puterea necoercitivă”, care presupune misiuni de observare a alegerilor, asistență umanitară și ajutor pentru dezvoltare.

Uniunea Europeană lucrează împreună cu NATO pentru a preveni și rezolva crizele și conflictele armate din Europa și nu doar. Cele două organizații împărtășesc interese strategice comune și cooperează în spirit de complementaritate și de parteneriat. Atât NATO, cât și Uniunea Europeană s-au angajat în combaterea terorismului și proliferarea armelor de distrugere în masă. Acestea au făcut schimb de informații în ceea ce privește activitățile lor în domeniul protecți-

ei populației civile împotriva atacurilor chimice, biologice, radiologice și nucleare. Odată cu extinderea ambelor organizații în 2004, urmată de aderarea Bulgariei și României la Uniunea Europeană în 2007, NATO și Uniunea Europeană au acum 21 de state membre în comun. Începând din 2003, Uniunea Europeană are capacitatea de a desfășura operațiuni de gestionare a crizelor, în condițiile în care statele membre pun, în mod voluntar, forțe la dispoziția UE pentru astfel de operațiuni. Acest set de instrumente oferă substanță politicii comune de securitate și apărare și permite UE să își îndeplinească propriile obiective umanitare, de instaurare sau de menținere a păcii. Aceste misiuni nu trebuie să se suprapună sarcinilor NATO, acest lucru fiind garantat prin *acordurile „Berlin plus”* încheiate între NATO și UE. Acestea permit accesul Uniunii Europene la resursele logistice ale NATO (în scopuri de detecție, comunicare, comandă și transport).

Un exemplu de colaborare fructuoasă în domeniul securității între NATO și Uniunea Europeană este Acordul Cadru de la Ohrid (2001) pentru prevenirea războiului în fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei. Începând din 2003, Uniunea Europeană a lansat un număr de 30 de operațiuni militare și misiuni civile. Primele dintre acestea s-au desfășurat în Bosnia și Herțegovina, unde trupele UE au înlocuit forțele NATO. Aceste misiuni și operațiuni, efectuate sub culorile europene, au fost sau sunt organizate pe trei continente. Acestea includ misiunea **EUFOR** din Ciad și Republica Central-Africană, operațiunea „*Atalanta*” a **EUNAVFOR** de combatere a pirateriei somaleze din Golful Aden, misiunea **EULEX** de consolidare a statului de drept în Kosovo, misiunea **EUPOL** din Afganistan de instruire a poliției afgane și instaurarea păcii post-tsunami în Indonezia.

Pentru a consolida cooperarea, atât NATO, cât și Uniunea Europeană, trebuie să se concentreze asupra creșterii interoperabilității și coordonării doctrinei, planificării, tehnologiei, echipamentului și instruirii. Provocările de securitate din ziua de astăzi includ o supra-abundență de pericole complexe aflate într-o evoluție continuă, printre care se numără terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă (WMD), statele problemă, conflictele în impas, dar interminabile, criminalitatea organizată, amenințările cibernetice, penuria energetică, degradarea mediului și riscurile de securitate asociate, dezastrele naturale sau provocate de om, epidemiile și multe altele. Combaterea eficientă a acestor amenințări va solicita un parteneriat amplu și o sinergie puternică între NATO și Uniunea Europeană.

V. Cooperarea în domeniul Justiției și Afacerilor Interne

Începuturile cooperării între statele membre ale Uniunii Europene în domeniul justiției și afacerilor interne (JAI) au fost modeste, colaborarea în aceste materii desfășurându-se, de la mijlocul anilor ‘70, într-un cadru informal, inter-

gubernamental. În 1985, Germania, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg au semnat **Acordul Schengen**, prin care cele cinci state membre au decis să elimine controlul la frontierele dintre ele. În 1990, *Convenția pentru punerea în aplicare a Acordurilor de la Schengen* a instituit așa-numita Zonă Schengen, în interiorul căreia controlul vamal este desființat și a reglementat pentru prima dată materii legate de aplicarea legii penale. În următorii ani, majoritatea țărilor din UE, dar și câteva din afara ei, s-au alăturat acestui demers. Actualmente, spațiul Schengen cuprinde 26 de state membre: statele membre ale UE - Austria, Belgia, Danemarca, Franța, Finlanda, Germania, Grecia, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Suedia, Cehia, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Slovacia, Slovenia, cât și țările asociate - Norvegia, Islanda, Elveția și Liechtenstein. Bulgaria, România și Cipru aplică doar în parte aquis-ul Schengen și de aceea controalele la frontierele cu aceste state sunt încă în vigoare. În același timp, Regatul Unit și Irlanda, țări membre UE, au optat să nu implementeze acordul Schengen pe teritoriul lor. De asemenea, Andorra, Groelanda, Insulele Feroë, Monaco, San Marino și Vaticanul aparțin Zonei Schengen, pentru că au semnat tratate de liberă circulație cu statele semnatare ale Convenției. Aceste documente au reprezentat un pas important pentru dezvoltarea cooperării în acest domeniul JAI între statele membre ale Uniunii Europene.

În 1992, *Tratatul de la Maastricht* a formalizat, sub forma celui de-al treilea pilon, cadrul colaborării interguvernamentale între ministerele naționale de justiție și ale afacerilor interne „în scopul atingerii obiectivelor Uniunii, în special cel de circulație liberă a persoanelor”. Statele membre consideră ca fiind de interes comun o serie de probleme precum politica azilului, regulile cu privire la controlul hotarelor externe, politica de imigrare și reguli pentru persoanele din țările care nu sânt membre, dar care se află pe teritoriul Uniunii, combaterea dependenței de droguri și a fraudei internaționale, cooperarea juridică în domeniile civil și penal, colaborarea în domeniul vamal și între forțele poliției „în scopul prevenirii și combaterii terorismului, traficului ilegal de droguri și altor forme de criminalitate internațională grave”.

Ulterior, în 1997, *Tratatul de la Amsterdam* a inclus aquis-ul Schengen cu privire la abolirea controalelor frontierelor interne în cadrul tratatelor UE, iar dispozițiile referitoare la vize, imigrare și politica cu privire la azil și la libera circulație a persoanelor au fost introduse în primul pilon integrat, al Comunității. Cooperarea în domeniul JAI a fost limitată la probleme de cooperare polițienească și judiciară în materie penală, schimbare care în jargonul instituțional al UE e cunoscută ca **comunitarizare**. Un moment foarte important în direcționarea cooperării statelor membre ale Uniunii Europene în domeniul JAI l-a constituit *Consiliul European de la Tampere* (15-16 octombrie 1999). Documentul adoptat la Tampere dezvoltă o serie de idei referitoare la promovarea unei politici europene comune în materie de azil și migrație. Documentul preconizează rela-

ții de parteneriat cu țările de origine ale emigranților, un regim de azil european comun, un tratament echitabil pentru resortisanții țărilor terțe, monitorizarea fluxurilor migratorii și combaterea emigrării clandestine. O altă inițiativă este cerința unui mai bun acces la justiție în Europa, convergențe sporite în domeniul dreptului civil.

De mare importanță pentru perspectivele evoluției cooperării în domeniul JAI sunt prevederile *Constituției Europene* ce precizează că Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, că ea garantează neefectuarea controalelor asupra persoanelor la frontierele interne și dezvoltă o politică comună în domeniul azilului, imigrării și controlului la frontierele externe, întemeiată pe solidaritatea între statele membre. Un alt element de noutate îl constituie menționarea acelor probleme care vor fi stabilite prin legi europene sau legi cadru și anume: politica comună în domeniul vizelor și permiselor de ședere, controalele efectuate asupra persoanelor la trecerea frontierei externe, condițiile de intrare în UE a cetățenilor statelor terțe, măsurile necesare aplicării managementului integrat al frontierei, absența controlului persoanelor la trecerea frontierei interne.

Astfel, scopul **comunitarizării** a fost crearea unui „spațiu de libertate, securitate și justiție”, care se poate realiza prin două metode: *metoda comunitară*, ținând de primul pilon și metoda specifică celui de-al treilea pilon (redenumit cooperare polițienească și judiciară în materie penală). Printre cele mai importante politici tratate actualmente prin *metoda comunitară* sunt cele referitoare la **migrațiune, azil și vize**. Statele membre ale UE stabilesc procedurile pe baza cărora imigranții intră pe teritoriul lor și decid de câți dintre aceștia au nevoie pe piața muncii. Pentru a completa și armoniza politicile naționale în materie de **imigrație**, UE elaborează un cadru juridic comun. Acesta include condiții privind intrarea și șederea anumitor categorii de imigranți (studenți, cercetători, lucrători), cu scopul de a simplifica procedurile aplicabile în cazul lor și de a le asigura drepturi valabile peste tot în UE. De exemplu, cetățenii din țări terțe care au locuit legal într-un stat membru al UE timp de cel puțin cinci ani au dreptul de a primi statutul de rezident pe termen lung, valabil la nivelul întregii Uniuni. Acesta le conferă o serie de drepturi economice și sociale, similare celor de care beneficiază cetățenii UE. Plus la acesta, UE se străduiește să armonizeze eforturile statelor membre privind repatrierea imigranților clandestini în condiții umane și demne și facilitarea integrării acestora în țările lor de origine.

Azilul este o formă de protecție internațională acordată persoanelor care își părăsesc țara de origine pentru că au motive întemeiate să creadă că vor fi persecutate. Începând din 1999, UE a făcut eforturi pentru crearea unui **Sistem european comun de azil (SECA)**, al cărui scop este armonizarea standardelor privind protecția și primirea solicitanților în UE. În acest fel, solicitanților de azil li se garantează, peste tot în UE, aceleași oportunități în materie de protecție inter-

națională. Activitățile din aceste domenii implică și o colaborare strânsă cu țările din afara UE.

Spațiul Schengen este una dintre cele mai mari realizări ale UE. În acest spațiu, cetățenii se pot deplasa liber dintr-un stat în altul, fără a fi nevoiți să prezinte pașaportul la control. Întrucât controalele la frontierele interne au fost eliminate, țările din spațiul Schengen trebuie să coopereze pentru a menține un nivel ridicat de securitate. De asemenea, trebuie să își împartă responsabilitățile legate de gestionarea frontierelor externe comune și să stabilească o bună cooperare cu țările vecine care nu fac parte din spațiul Schengen. Cooperarea în acest spațiu presupune aplicarea de criterii comune pentru controalele la frontierele externe, norme comune pentru aderarea la spațiul Schengen și consolidarea cooperării polițienești între țările participante. Țările din spațiul Schengen aplică o serie de norme comune privind controalele la frontierele externe și eliberarea vizelor pentru șederi de scurtă durată în această zonă (maximum trei luni pe o perioadă de șase luni). Datorită normelor respective, UE poate să își protejeze mai eficient frontierele externe și să prevină amenințările la adresa securității. De asemenea, poate să lupte mai ușor împotriva traficului de persoane și să gestioneze mai bine imigrația.

Un alt element al cooperării Schengen este politica comună în materie *de vize*, care nu doar facilitează intrarea legală pe teritoriul UE, dar contribuie și la consolidarea securității interne a Uniunii. Codul vizelor armonizează condițiile și procedurile pe care le aplică țările din spațiul Schengen pentru eliberarea de vize de ședere pe termen scurt (vize Schengen). Codul definește, de exemplu, modalitățile de solicitare a unei vize și criteriile de stabilire a țării care răspunde de examinarea solicitării.

Cât privește modalitățile de acțiune rămase în sfera celui de-al treilea pilon, prioritățile Uniunii sunt *lupta împotriva criminalității la nivel european* și armonizarea mijloacelor folosite în acest scop, prin *cooperarea polițienească și juridică în materie penală*. Această cooperare este derulată în primul rând prin intermediul Oficiului European de Poliție (Europol), care sprijină statele membre în combaterea infracțiunilor grave și a terorismului. Ca agenție de informații în domeniul penal, Europol colectează, analizează și difuzează date privind rețelele criminale și teroriste și prezintă rapoarte cu privire la tendințele care se profilează la nivel european în materie de crimă organizată și terorism. Europol oferă sprijin operațional agențiilor naționale competente și coordonează investițiile transfrontaliere derulate de statele membre.

Strategia de securitate internă a UE se află la baza cooperării statelor membre în acest domeniu. Ea include acțiuni care vizează eliminarea amenințărilor celor mai urgente cu care se confruntă UE. Aceste acțiuni urmăresc cinci obiective strategice: contracararea rețelelor criminale și teroriste, abordarea problemelor radicalizării și recrutării, protejarea cetățenilor, a întreprinderilor și a so-

cietăților împotriva criminalității informatice, consolidarea gestionării frontiere-
lor externe comune și ameliorarea reacției UE în situații de criză. Uniunea oferă
asistență statelor membre pentru a le ajuta să combată mai eficient spălarea de
bani, corupția și contrafacerea și să confiște bunurile obținute în urma săvârșirii
de infracțiuni. UE s-a angajat să integreze măsurile anticorupție în politicile in-
terne și externe, inclusiv în semestrul european (ciclu anual de coordonare eco-
nomică) și în politica de extindere și de vecinătate.

Așadar, cooperarea statelor în materie de Justiție și Afaceri Interne a ajuns
să aibă o importanță vitală, devenind priorități ale integrării atât a ultimelor state
care au aderat la UE, cât și pentru viitoarele state membre și candidate. Unul din-
tre obiectivele fundamentale ale Uniunii Europene este crearea unui spațiu fără
frontiere interne, în care oamenii să se poată deplasa, trăi și lucra, având convin-
gerea fermă că drepturile le sunt pe deplin respectate, iar securitatea le este ga-
rantată. Accesul efectiv la justiție este un drept fundamental, unul din principiile
fondatoare ale democrațiilor europene.

Bibliografie

1. Bârdan V. Integrarea economică și economie europeană. - Chișinău, 2014;
2. Ghidul privind aproximarea Legislației de Mediu a Uniunii Europene. Do-
cumentul de lucru al Comisiei. –București, 2008;
3. Certan S., Certan I. Integrarea economică în Uniunea Europeană. – Chiși-
nău, 2013;
4. Enciclopedia Uniunii Europene. Ediția a III. – București, 2007;
5. Horselling M. Legislația și politicile în domeniul transportului. Armoniza-
rea legislației Republicii Moldova cu standardele UE. Setul de ghiduri cu
privire la armonizarea legislației sectoriale. – Chișinău, 2010;
6. Howard B., Gofman L. Legislația și politicile în domeniul protecției medi-
ului. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele UE. Seria
de ghiduri privind armonizarea legislației sectoriale. – Chișinău, 2010;
7. Moody R., Kireeva I., Butucel I. Legislația și politica agrară și alimentară.
Armonizarea la standardele UE în Republica Moldova. Seria de instrucți-
uni pentru armonizarea legislației sectoriale. – Chișinău, 2010;
8. Pitsas N., Lujanskya T. Legislația și politicile în domeniul energetic. Ar-
monizarea legislației Republicii Moldova cu standardele UE. Setul de ghi-
duri cu privire la armonizarea legislației sectoriale. – Chișinău, 2011;
9. Stănescu R. Ghidul politicilor Uniunii Europene nr.4. Politica de mediu. –
București 2012;
10. Stuart E., Mateus A. Legislația și politica în domeniul concurenței. Armo-
nizarea legislației Republicii Moldova la standardele UE în domeniul con-
curenței. Seria de instrucțiuni pentru armonizarea legislației sectoriale. –
Chișinău, 2009

DECIZIA DE GRUP ÎN CADRUL ORGANIZAȚIEI PUBLICE: REFLECȚII ANALITICE

Victor SACA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor habilitat în științe politice, profesor universitar

Oleg SOLOMON

Republica Moldova, Chișinău, Ministerul Apărării al Republicii Moldova

Doctor în științe administrative

This article is orientated to the group decisions research and its importance for public organizations. To obtain a clear picture this kind of decision will be studied in contrast with the individual decision. So, we are going to analyze the role of human resource, the behavior of the groups inside the decision activities and if the participation of those who are not part of the management can improve the performance of the organizations. What is it the group decision, when it is used, what are the advantages and the disadvantages of it, how can we improve this activity, which are the types of this decision are questions on which we are going to find de answers in this article.

Keywords: public organization, public leader, management, decision, individual decision, group, group decision making, participation, decision solution, quality decision, performance.

Acest articol este axat pe cercetarea deciziilor de grup și importanța acestora pentru organizațiile publice. Pentru a obține un tablou cât mai clar, acest tip de decizie va fi studiat în contrast cu decizia individuală. Așadar, vom analiza rolul resursei umane, comportamentul grupurilor în cadrul activităților decizionale, precum și impactul participării la procesul decizional al celor ce nu fac parte din conducerea organizației. Ce este decizia de grup, când este utilizată, care sunt avantajele și dezavantajele acesteia, cum putem îmbunătăți această activitate, care sunt tipurile de decizii rezultate sunt întrebările la care vom încerca să găsim răspunsuri în acest articol.

Cuvinte-cheie: organizație publică, conducător, management, decizie, decizia individuală, grup, proces decizional de grup, participare, soluții decizionale, calitatea deciziei, performanță.

Repere introductive

Odată cu democratizarea graduală a relațiilor sociale, devine evidentă necesitatea valorificării teoretice a relațiilor de cooperare între persoane, instituții sau sisteme de instituții publice, considerată pe drept o preocupare majoră acercetătorilor în domeniu. Relațiile de cooperare se dezvoltă în cele mai dese cazuri în condiții de acțiune și activitate colectivă, fapt ce se poate vorbi de o problematică teoretică și practică a acțiunii și activității colective. Problematika respectivă poate fi raportată atât la modul de constituire, manifestare și dezvoltare a relațiilor de cooperare între indivizi pentru realizarea unor obiective comune, cât și la relațiile dintre diferite subunități ale unei organizații sau chiar dintre diferite instituții sau sisteme instituționale [1, p.252].

Pe măsură ce relațiile sociale devin mai dinamice, complexe și intense, eficacitatea acțiunii individuale tinde să se diminueze ca factor valoric de impact, în special odată cu amplificarea și aprofundarea raporturilor de interacțiune și interdependență umană, unde persoana individuală este absorbită obiectiv și subiectiv de masa celorlalți participanți la acțiunile de interes comun. Or într-o lume a interdependențelor și interconexiunilor umane, acțiunea individuală își pierde din relevanță și eficacitate, întrucât aceasta nu mai conduce la aceleași rezultate scontate obținute prin demers colectiv.

Astfel, participarea colectivă ca și alte valori umane precum pacea, ordinea socială, libertatea conștiinței reprezintă bunuri colective ce necesită a fi protejate, promovate și încurajate pretutindeni și continuu. Prin urmare, agregarea acțiunilor individuale (dar mai întâi a intereselor – V.S., O.S.) într-o acțiune colectivă în scopul obținerii progresului și bunăstării comune, constituie dezideratul secolului XXI ce necesită realizat prin înțelegere și efort colectiv [1, p.252-258].

Școala behavioristă reprezentată de studiile Hawthorne, teoriile X și Y ale lui McGregor, ierarhia lui Maslow, studiile Follet, acordă o atenție specială factorului uman în cadrul organizațiilor. Mary Parker Follet, una din reprezentanții de seamă ai acestui curent, atribuie o semnificație deosebită funcționării grupurilor într-o organizație. Potrivit acesteia, organizațiile trebuie să se bazeze pe principiul “puterii prin cooperare” și nu pe principiul “puterii prin coerciție”.

Ierarhia lui Maslow, teoriile X și Y la fel oferă managerilor o perspectivă mai largă asupra naturii angajaților și le sugerează noi direcții de acțiune, pentru a face activitatea unei organizații mai eficientă. În același sens, și teoria contingenței inițiată de Fiedler la fel consideră că **eficiența conducerii depinde** de o serie de factori, dintre care cei mai importanți sunt sarcina, *lucrul în grup* și poziția conducătorului în grup [2, p.179-192].

Școala contemporană de asemenea acordă o importanță deosebită rolului resursei umane în cadrul proceselor manageriale ce se derulează în cadrul organizației. Teoria Z dezvoltată de W.Ouchi utilizează un concept ce combină as-

pectele pozitive ale managementului japonez și ale celui american în scopul de a crește eficacitatea organizațiilor. Teoria Z prevede siguranța locului de muncă pentru angajați, *accentuarea responsabilităților de grup*, creșterea calității, stabilirea unor strategii de dezvoltare graduală, controlul informal, acordarea unei atenții sporite salariaților. O serie de companii americane (General Motors, Ford Motor Company, Hewlett Packard și Intel) au adoptat elemente ale teoriei Z, mai ales în ceea ce privește implicarea angajaților în luarea deciziilor și încurajarea responsabilității de grup [2, p.179-192].

În articolul de speță, vom cerceta modul de manifestare a acțiunii colective în raport cu cea individuală în cadrul activităților decizionale ale organizațiilor publice, prin captarea formelor de manifestare a acestora, precum și prin identificarea avantajelor și dezavantajelor pe care le prezintă acestea. Or polemica științifică, încă existentă între aceste două forme de luare a deciziilor vizavi de eficiența emanată, constituie un motiv întemeiat pentru perpetuarea efortului academic.

Corelând reforma administrației publice din Republica Moldova cu Acordul de Asociere la Uniunea Europeană [3], articolele 21 și 22 ale Acordului la fel prevăd că cooperarea cu Uniunea Europeană se va axa pe dezvoltarea administrației publice eficiente și responsabile, precum și pe dezvoltarea instituțională și funcțională a autorităților publice pentru a spori eficiența activității lor, și asigurarea unui proces decizional și de planificare strategică eficient, participativ și transparent.

Deci, acțiunea colectivă, reprezentată prin procesul decizional de grup, precum și acțiunea individuală manifestată prin procesul decizional unipersonal vor fi analizate în cele ce urmează. Prin activități decizionale ale organizațiilor publice avem în vedere acele procese decizionale ce se desfășoară în interiorul entităților publice, care vizează în mod predilect buna organizare și funcționare a acestora, și care nu se referă la politicile publice. În acest context *decizia este definită* drept rezultatul unui proces prin care se alege, dintr-un număr mare de alternative posibile, o linie de acțiune considerată optimă în vederea atingerii unui scop (obiectiv) [4, p.135; 5, p.65; 6, p.833].

Analiza deciziei de grup în contextul îmbunătățirii performanței organizaționale

Potrivit managementului public, actul de conducere se asociază cu procesul de luare și implementare a deciziilor. Prin urmare, pentru a dispune de un management performant, în primul rând se necesită ca procesul de luare a deciziilor să fie cât mai calitativ. Iar odată cu prestarea unui management performant, succesele instituției publice nu se vor lăsa mult așteptate, astfel aceasta va fi percepută ca o entitate publică modernă, ce își realizează scopul și obiectivele pentru

care a fost creată. Tocmai din acest considerent ne-am propus ca anume în cadrul activităților decizionale să fie cercetat randamentul acțiunii colective în raport cu cea individuală.

Potrivi autoarei M.Vlăsceanu, acțiunea colectiva este o rezultată a coordonării acțiunilor individuale pentru elaborarea de decizii prin cooperare pentru realizarea obiectivelor comune, utile atât persoanelor fizice care participă la procesul decizional, cât și organizațiilor publice în care se desfășoară acestea. Reciprocițiile și coordonările deliberate a acțiunilor individuale, bazate pe raporturi de interdependență a participanților sunt produse ale acțiunilor colective [1, p.252-258].

Grupul decizional este apreciat ca un ansamblu de oameni care dispune de o organizare internă, structurat în vederea unui scop comun [6, p.841]. *Elementele grupului decizional sunt:* decidentul (decidenții); problema ce urmează a fi rezolvată; obiectivele decizionale; mediul ambiant care este reprezentat de ansamblul condițiilor interne și externe ale organizației; cerințele pe care trebuie să le satisfacă soluționarea problemei; mulțimea alternativelor decizionale; mulțimea criteriilor decizionale și a ponderilor distribuite; totalitatea consecințelor; alternativa decizională selectată [1, p.253]. Toate aceste elemente se află într-o strânsă corelație, interdependentă, oferind grupului decizional capacități reale de funcționare ca entitate complexă, multivalentă de organizare și desfășurare a procesului decizional. Or practica decizională cunoaște și discrepanțe între elementele respective, care pot produce instabilitate în cadrul grupului decizional, slăbirea acestuia ca entitate profesională.

În știința managementului public, unde actului de conducere i se oferă un spațiu extins de studiu, se cercetează mai mult decizia colectivă sau de grup, ca rezultat al participării mai multor persoane la elaborarea și adoptarea acesteia. Printr-o astfel de participare, adepții științei respective consideră că decizia adoptată de grup comportă un grad mai ridicat de obiectivitate și imparțialitate în comparație cu decizia luată de o singură persoană. În cadrul procesului decizional colectiv, grupul este privit ca un focar de informație și experiență, ca o sursă de energie umană și ca o expresie a conducerii democratice. Prin urmare, din considerentul cămembrii grupului care participă la procesul decizional organizațional dispun de diferite niveluri de cultură și educație generală, formare profesională și specializări variate, principii și viziuni de viață eterogene, atribute ce contribuie la examinarea alternativelor decizionale prin prisma variilor aspecte analitice ce captează toate consecințele decizionale, *decizia colectivă este apreciată* drept una mai bine întemeiată și mai eficientă [6, p.842]. Atare apreciere este pe deplin confirmată de practica decizională contemporană, inclusiv a unor țări în tranziție spre democrație. Chiar dacă în acestea din urmă, în virtutea provocărilor ce apar în calea reformării sectorului public, sunt abateri în evoluția deciziei colective, eficiența ei este dovedită atât în plan național, cât și internațional.

E bine cunoscut faptul că ființa umană este rațională numai că raționalitatea acesteia este într-o măsură limitată, argument dovedit și de părintele teoriei decizionale H.Simon în lucrările sale. De aceea, implicarea unei singure persoane în examinarea unei situații problematice este insuficientă, chiar dacă responsabilitatea aparține persoanei respective în totalitate. Astfel, punctul de vedere a mai multor manageri privind formarea unui grup decizional capabil să descifreze toate aspectele legate de luarea deciziei constituie un element important în luarea deciziei [2, p.179-192].

Principalul instrument de lucru utilizat de către grupurile decizionale este discuția sau dezbaterea. Această interacțiune directă a membrilor grupului în cadrul discuției colective este cu atât mai necesară cu cât fiecare participant dispune de niveluri diferite de cunoaștere, de modalități personale de implicare, precum și de moduri diferențiate de abordare a problemelor (rațional sau afectiv). Or, armonizarea tuturor acestor planuri și modalități comportamentale diferite, nu se poate face decât prin intermediul discuțiilor, confruntărilor de informații, opinii și sugestii. De aceea, în cadrul acestor activități colective contează nu atât discuția ca factor în sine, cât tipul și calitatea acesteia [7, p.301], dar în viziunea noastră și efectele curente și/sau de perspectivă ale discuției, valoarea ei acțională și relațională la anumite etape.

Unul din fondatorii științei administrative în Republica Moldova, M.Platon, sublinia că în interiorul grupurilor care elaborează decizii se produc anumite metamorfoze. Discuțiile de grup generează idei și argumente pe care membrii individuali nu le-au prevăzut până în acel moment. Informațiile acestea favorizează în mod natural motive „mai multe” și „mai bune” pentru modificarea viziunii inițiale, care în final tinde să fie una chiar puțin exagerată. Aceasta se datorează faptului că membrii grupului încearcă să se prezinte cât mai bine în cadrul discuțiilor, astfel că la un moment dat, se atestă chiar o competiție acerbă de idei. Așa se explică apariția și adoptarea unor decizii mai hotărâte decât cele examinate la începutul procesului decizional. Prin urmare, unii specialiști apreciază starea respectivă de fapt ca pe un element de risc aferent actului decizional de grup, pe când alții, consideră că curajul manifestat de grup imprimă deciziei adoptate mai multă determinare și subsecvent actului managerial mai multă fermitate [6, p.841-846].

Cercetând în profunzime comportamentul uman al proceselor decizionale de grup M.Platon identifică câteva *moduri de a lua deciziile în cadrul colectivelor* [6, p.841]:

- *Decizia luată prin lipsa de reacție, care reprezintă situația decizională când cineva din cadrul grupului avansează o idee sau o propunere și nimeni nu reacționează, fie că nu deține informații vizavi de aceasta, fie că nu le trezește interesul.*

- *Decizia luată prin autoritate formală*, reprezintă modul de a lua decizii caracteristic în special organizațiilor publice, unde ierarhia structurală se respectă cu strictețe iar relațiile de subordonare influențează categoric procesul decizional.

- *Decizia luată în situațiile în care minoritatea determină adoptarea deciziei* prin impunere asupra majorității. Acest mod de a lua decizii la fel se întâlnește mai des în organizațiile publice precum și în organizațiile în care cotele de deținere a pachetelor de acționariat sunt neproportionale. Are cineva vreo obiecție?, e-n ordine, să mergem mai departe, sânt fațetele acestui mod de a lua decizii, niște tehnici utilizate de liderii grupului prin care sunt incomodați psihologic ceilalți membri ai grupului, care în realitate dispun de alte puncte de vedere în raport cu subiectele discutate.

- *Decizia luată de majoritate*, reprezintă modul tradițional și democratic de a lua deciziile în cadrul colectivelor, formă întâlnită în cadrul forurilor legislative și deliberative.

Decizia luată prin consens, reprezintă procesul prin care comunicarea este suficient de deschisă și încurajatoare, pentru a-i face pe toți să simtă că au ocazia să influențeze decizia. În cazurile în care deciziile se iau prin unanimitate de voturi, acestea se numesc *decizii luate prin unanimitate*, și sunt caracteristice perioadelor totalitare, când nimeni nu avea dreptul să exprime o altă opinie decât cea prezentată de sistem, dar mai întâlnindu-se și în prezent, când subiectele sunt arhicunoscute, decidenții dispun de același nivel de instruire și există o singură soluție în abordarea acestora.

Practica socială la fel relevă superioritatea activității decizionale colective în raport cu cea individuală, întrucât grupul de decidenți dispune de o viziune mai largă asupra problemelor examinate. Diversitatea cunoștințelor și experiențelor întâlnite în cadrul grupului decizional semnifică utilizarea unui volum mai mare de informații necesare examinării exhaustive și multispectrale a tuturor consecințelor decizionale. Astfel, sunt create condițiile propice pentru provocarea și dezvoltarea creativității decizionale de grup, un atribut extrem de necesar pentru adoptarea celor mai eficiente și eficace decizii. În schimb, *decizia unipersonală se caracterizează* printr-un grad înalt de subiectivism în raport cu decizia de grup, aceasta fiind mai puțin întemeiată și numai rareori constituie varianta optimă pentru conducerea organizației [6, p.842].

Totodată, deciziile adoptate în interiorul grupului sunt mai facil de înțeles și acceptat de către membrii organizației publice iar tendința de asociere cu acestea, creează condiții favorabile pentru implementarea reușită a acestora [6, p.842-845]. Chiar dacă organizația nu dispune de posibilitatea instituțională de a implica toți membrii în procesul de decizie, sau dacă aceștia din diverse motive sunt în imposibilitatea de participare, deciziile adoptate cu concursul celorlalți membri ai organizației prezintă mai multă încredere și certitudine pentru întreg personalul organizațional, inclusiv pentru cei care nu au luat parte la procesul decizional.

Aceeași opinie o împărtășesc și cercetătorii M.Shaw și G.Hill în lucrările „*Group dynamics*” și respectiv „*Group versus individual performance: Are n+1 heads better than one?*”, potrivit cărora grupurile în general produc soluții mai multe și mai bune decât o fac indivizii care activează în mod individual, și că performanța grupului este superioară celei a individului mediu din grup [8, p.371].

Cercetătorul M.Zlate la fel remarcă semnificația *gândirii de grup în câmpul administrativ*. Mai mult, el consideră că în majoritatea studiilor preocupate de fenomenul în cauză, *gândirea de grupe este evaluată ca fiind mai productivă decât cea individuală*, în special dacă în interiorul grupului există o omogenitate a dezvoltării intelectuale a indivizilor [7, p.301-310]. Observăm, deci, faptul că această calitate a gândirii de grup este condiționată de existența unui nivel de formare intelectuală aproximativ egal pentru toți participanții la procesul decizional. Este oare posibil ca în cadrul organizațiilor publice să fie întrunită această condiție? Noi considerăm că da, fiindcă potrivit *Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public* [9], principala formă de selectare și angajare a funcționarilor publici este concursul, probă ce dispune de aceleași criterii de selectare pentru toți candidații, care optează pentru ocuparea unei funcții publice. Astfel, se prezumă faptul că toți funcționarii încadrați în baza respectivei forme de angajare, dispun de același potențial intelectual. Deci, organizarea și desfășurarea proceselor decizionale de grup în cadrul organizațiilor publice prin stimularea unei participări active și creative a angajaților conduce la identificarea unor soluții decizionale inovative și la prevalarea calității deciziei de grup asupra celei individuale.

Termenul de participare decizională, potrivit literaturii de specialitate, se referă, în general, la implicarea celor ce nu fac parte din conducerea organizației la procesul de luare a deciziilor. Institutul Britanic de Management la fel *definește participarea* ca fiind practica prin care angajații iau parte la deciziile conducerii, aceasta bazându-se pe existența unei comunități de interese ale personalului și conducerii în promovarea planurilor de perspectivă ale organizației și ale celor ce activează în ea [1, p.244].

Importanța participării angajaților la procesul decizional este susținută în esență prin două argumente de bază [1, p.244]. În primul rând, se consideră că promovând participarea, conducătorul entității publice își creează posibilitatea folosirii la maximum a potențialului uman existent la resursa umană angajată. Stimulând capacitățile exploratorii și analitice ale angajaților, care de obicei rezultă în obținerea de noi idei și experimente, conducătorul instituției are de câștigat prin extinderea propriului orizont de cunoaștere și analiză. Al doilea argument, se referă la faptul că odată cu implicarea angajaților în procesul de luare a deciziilor organizaționale, implementarea acestor decizii devine cu mult mai fa-

cilă, întrucât participanții la actul decizional se regăsesc în deciziile aplicate și le percep ca pe propriile decizii.

Conform aceluiași Institut Britanic de Management, odată ce se reușește implicarea angajaților în procesul decizional organizațional, aceștia încep să se identifice cu succesul organizației. Totodată, lor li se creează percepția unei îmbunătățiri și satisfacții mai ridicate în relațiile de muncă [1, p.244].

Însă, cu toate că din punct de vedere teoretic importanța și necesitatea implicării personalului angajat în procesul decizional sunt cvasiunanim acceptate, în practică, determinarea gradului și tipului de participare sunt cu mult mai complicate. Acestea se află în relații de dependență de diverși factori și situații specifice, cu referință la natura problemei de soluționat, timpul disponibil, experiența și competența personalului angajat, atitudinile și capacitățile conducătorului de a conduce astfel de activități cu caracter colectiv [1, p.244-245]. În acest sens M.Vlăsceanu menționează că participarea socială nu este un dar și nu se realizează de la sine. Aceasta, necesită a fi formată în timp, promovată, cizelată și stimulată în continuu pentru a-și dovedi avantajele sociale în raport cu acțiunea individuală.

Formarea unei *culturi a participării* prin dezvoltarea, promovarea și evidențierea beneficiilor formelor de gândire colectivă, garantează reușita proceselor decizionale pluripersonale. Pentru a ajunge însă la un anumit nivel de cultură participativă, este nevoie de o instruire specială a participanților, numită *educația participativă*. Prin aceasta, se înțelege procesul de asimilare a valorilor, normelor, cunoștințelor și deprinderilor necesare individului, pentru a se integra în cadrul discuțiilor ce se desfășoară în interiorul unui grup uman. Practicarea participării trebuie asociată în permanență cu învățarea formelor eficiente de participare pentru construirea unei veritabile culturi a participării, care ar avea menirea de a oferi un spațiu diversificat opțiunilor personale și acțiunilor individuale prin care să se poată afirma participarea. Deci, formarea unei educații și culturi a participării, reprezintă *condiția sine qua non* pentru instaurarea și funcționarea unei democrații participative întâlnită în majoritatea statelor occidentale [1, p.244-251].

Aceste **avantaje ale participării colective**, ne explică motivele pentru care numărul consiliilor, comisiilor, comitetelor, grupurilor de lucru, etc., utilizate în cadrul organizațiilor publice și private s-au multiplicat. Ele au devenit tot mai des utilizate pentru examinarea exhaustivă a situațiilor decizionale și identificarea celor mai complexe și raționale soluții decizionale.

În același timp, în literatură de specialitate, se atestă și opinii asimetrice, potrivit cărora *procesul decizional de grup dispune și de dezavantaje* [1; 2; 6; 7; 8; 10; 11], care necesită a fi luate în considerare când se optează pentru această formă decizională. În comparație cu procesul decizional unipersonal, cel pruripersonal solicită o perioadă mai lungă de timp pentru desfășurarea acestuia. Astfel, dacă de-

cizia are un caracter de urgență, respectiv dacă timpul acționează ca un factor presant pentru finalizarea unei decizii, atunci va trebui să se renunțe la decizia luată prin participare, chiar cu riscul pierderii unor efecte benefice produse de aceasta.

Dimensiunea grupului decizional la fel influențează în mod direct aspectul temporal al procesului decizional. De aceea, în cazul deciziilor urgente, când timpul de luare a acestora este foarte limitat, utilizarea grupului devine imposibilă. Într-adevăr, considerăm că în cazul deciziilor urgente nu există suficient timp pentru a angaja tot personalul în identificarea celei mai bune soluții, însă, dacă presiunea timpului nu există, atunci aceste resurse și oportunități existente în cadrul organizației ar trebui valorificate. Costul beneficiilor și valorii soluției decizionale identificate, ar compensa în totalitate surplusul de timp utilizat pentru desfășurarea procesului decizional de grup. Totodată, deducem faptul că chiar și în astfel de situații decizionale, când timpul pentru identificarea unei soluții este foarte restrâns conducătorul organizației încă ar mai putea utiliza metoda deciderii colective, cu condiția micșorării semnificative a numărului de participanți, implicându-i doar pe cei de la nivelul strategic.

O altă vulnerabilitate a procesului decizional de grup este reprezentată de probabilitatea ridicată de apariție a conflictelor interpersonale în cadrul grupului decizional. Participanții la procesul decizional de grup pot dispune de interese personale de protejat sau promovat, astfel creându-se niște circumstanțe conflictuale, care suscită izbucnirea diverselor lupte interioare în cadrul grupului. Acestea, se transformă în discuții interminabile care duc la disiparea timpului și resurselor alocate pentru identificarea și luarea deciziei, scop ce va rămâne nerealizat.

Calitatea procesului decizional de grup va fi diminuată și în cazurile când acesta va fi dominat de o parte a grupului decizional sau chiar de o singură persoană, care prin diferite tehnici nedemocrate, reușește să-și impună autoritatea decizională asupra majorității. Eficiența activității de grup la fel este redusă și atunci când grupul merge pe mâna celor care vorbesc cel mai tare și cel mai mult. În astfel de împrejurări decizionale, rolul conducătorului grupului de decidere trebuie să devină crucial, acționând pe dimensiunea demonopolizării discuției și oferirii de oportunități egale de exprimare pentru fiecare participant la dezbateri.

Un alt dezavantaj caracteristic procesului decizional de grup constă în formarea și apariția *gândirii de grup* în interiorul platformei decizionale. Aceasta, se manifestă prin conformitatea membrilor grupului la viziunea avansată de către o persoană influentă din cadrul grupului. Influența și presiunea exercitată de către o parte semnificativă a grupului, fie sub paravanul timpului redus de decidere, sau a preciziei soluției propuse, conduc la abordarea superficială a problemei decizionale, omiterea soluțiilor decizionale alternative și ralierea la viziunea impusă. Gândirea de grup apare atunci când majoritatea membrilor grupului au o puternică dorință de consens și coeziune vizavi de soluția decizională prezentată de către o parte a grupului, fiind în același timp mai puțin interesați în iden-

tificarea altor alternative decizionale printre care s-ar putea regăsi chiar cea mai reușită. În comparație cu deciderea unipersonală, procesele decizionale colective presupun și asumarea unor costuri suplimentare, fără de care nu ar fi posibilă organizarea și desfășurarea acestora.

Într-un studiu dedicat capacităților grupurilor de a rezolva probleme, N.Maijer demonstrează faptul că avantajele respectivei forme decizionale, se află în relații de dependență de natura problemei ce urmează a fi examinată, scopul ce trebuie realizat în rezultatul abordării acesteia (soluție de înaltă calitate, soluție cu un grad înalt de acceptare, soluție inovativă, soluție rapidă sau soluție satisficientă), precum și capacitatea liderului de a conduce discuțiile grupului. La finalul studiului, autorul concluzionează, că decizia de grup nu este în orice condiții o metodă sau formă eficientă de elaborare a deciziilor. Prin urmare, întrebarea dacă elaborarea colectivă a soluțiilor decizionale este sau nu mai rațională ar trebui substituită cu întrebarea în ce condiții procesul decizional de grup este mai eficient și eficace [8; 10].

Noi, totuși, considerăm, că situațiile decizionale în care nu poate fi aplicată metoda deciderii în grup sunt limitate. Atare situații sunt în cazul deciziilor urgente, operaționale (curente), repetitive, individuale, precum și în cazurile în care se atestă o dezvoltare intelectuală neomogenă la angajații organizației.

Totodată, *pentru a obține cea mai înaltă eficacitate în cadrul activităților decizionale de grup*, literatura de specialitate [8; 10; 11] prescrie *câteva reguli* ce necesită a fi impuse și respectate, după cum urmează: diseminarea și asimilarea procedurilor democratice de lucru colectiv de către personalul organizației publice (pentru asigurarea participării efective și pentru preîntâmpinarea situațiilor de transformare a activității colective într-o dezbatere infinită și fără rezultat); instruirea liderilor de discuție în vederea asigurării unor procese decizionale echilibrate și calitative; planificarea activității decizionale prin stabilirea unei agende bine proiectate pe subiectele ce necesită soluții; informarea prealabilă a membrilor grupului vizavi de subiectele ce urmează a fi examinate în vederea pregătirii propunerilor ce se impun; dimensionarea rațională a timpului de lucru atât în cadrul etapei predecizionale, cât și decizionale (pregătirea și fundamentarea proiectelor decizionale, identificarea experiențelor internaționale, coordonarea acestora, soluționarea divergențelor, elaborarea materialelor informative și documentare etc.); crearea și stimularea factorilor ce contribuie la formarea unui climat favorabil și productiv de lucru (încurajarea pluralismului de opinii și propuneri, tolerarea punctelor de vedere asimetrice, promovarea dezbaterilor dialectice, etc.); informarea grupului despre necesitatea asumării răspunderii personale a fiecărui membru în parte vizavi de legalitatea și calitatea deciziei adoptate. Aceste reguli, în funcție de gradul respectării lor, pot să asigure *de facto* eficacitatea activităților decizionale de grup dacă sunt privite și aplicate ca un tot întreg, în dimensiuni sistemice.

Pentru majorarea probabilității de obținere a unor decizii calitative de grup, literatura de specialitate [1; 2; 4; 5; 6; 7; 8; 10] oferă următoarele *tehnici de creștere a creativității gândirii colective*: tehnica brainstormingului tradițional; brainstormingul electronic; tehnica grupului nominal; tehnica Delphi; tehnica grupurilor electronice de decizie; sinectica; tehnica Gordon; stimularea și managementul controverselor (avocatul diavolului); tehnica Phillips 6/6, etc. La selectarea tehnicii de creștere a creativității gândirii colective trebuie să se țină cont de mărimea grupului decizional, componența valorică a acestuia, natura și structura problemei identificate, importanța deciziilor ce urmează a fi adoptate, timpul avut la dispoziție, infrastructura materială și tehnică existentă, precum și nivelul de conștientizare a importanței activității decizionale colective de către conducătorul organizației publice.

Concluzie.

Bazându-ne pe evidențele științifice expuse și analizate *apriori*, **putem concludiona** faptul că procesul decizional de grup în care sunt implicați cei ce nu fac parte din conducerea organizației, este indispensabil efortului de eficientizare a actului managerial, ținându-se cont de condițiile și regulile de aplicare și desfășurare a acestuia. Doar prin desfășurarea activităților decizionale colective, conducătorul organizației publice poate explora și valorifica pe deplin potențialul intelectual uman existent în cadrul acesteia, în vederea identificării celor mai raționale soluții decizionale ce ar suscita creșterea performanței organizaționale și satisfacerea calitativă a cetățenilor - beneficiari de servicii publice. În pofida faptului că solicită mai mult timp pentru organizare și desfășurare, chiar dacă presupune și anumite vulnerabilități, procesul decizional de grup rămâne a fi o activitate colectivă decizională ce produce decizii mai calitative și mai complete în raport cu actul decizional individual.

Bibliografie

1. Vlăsceanu M. Psihologia organizațiilor și conducerii. - București: Editura Paideia, 1993.
2. Lazăr I. Evoluția științei managementului. // Revista Transilvană de Științe Administrative, VIII, 2002, pp.179-192.
3. Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. Nr.112 din 02.07.2014. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.07.2014, nr.185-199.
4. Androniceanu A. Management public. - București: Economică, 1999.
5. Băcanu B. Organizația Publică: teorie și management. - Iași: Polirom, 2008.

6. Platon M. Administrația publică: curs universitar. - Chișinău: Universul, 2007.
7. Zlate M. Tratat de psihologie organizațional-managerială. - Iași: Polirom, 2007.
8. Gary J. Comportament organizațional. Înțelegerea și conducerea oamenilor în procesul muncii. - București. Editura Economică, 1998.
9. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr.158 din 04.07.2008. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr.230-232.
10. Maier N. Assets and liabilities in group problem solving: The need for an integrative function. // Psychological Review, Vol.74, No.4, July 1967, p.239-249. <http://faculty.fiu.edu/~revellk/pod3431/MAIER.pdf> (vizitat 05.05.2017);
11. Miner F. Group versus individual decision making: An investigation of performance measures, decisions strategies and process losses / gains. // Organisation Behavior and Human Performance, 33, 1984, p.112-124. <https://www.coursehero.com/file/p321v7e/Miner-F-C-1984-Group-versus-individual-decision-making-An-investigation-of-per/>(vizitat 05.05.2017).

Prezentat la redacție
la 1 iulie 2017

**COMPARTIMENTUL
SOCIOLOGIA POLITICĂ****ПРИНЦИПЫ «ПРЯМОЙ ДЕМОКРАТИИ»:
ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ****Владимир АНИКИН**

Государство Израиль, Тель-Авив

доктор хабилитат политологии, доцент

В статье рассматривается актуальная проблема возможного перехода от представительной к «прямой демократии» парламентского типа. Анализируются теоретические положения «отцов» партологии и элитологии – В.Парето, Г.Моска, Р.Михельса и М.Острогорского о роли политических партий в демократическом процессе и ожидаемых в связи с этим трудностях, а также труды видных социальных философов, социологов и футурологов Д.Белла, Э.Тоффлера и Ю.Хабермаса о необходимости кардинального переустройства принципов власти на новых основаниях в эпоху информационного общества.

На фоне выявленных серьезных недостатков в деятельности современных политических партий, автор ставит под сомнение незыблемость их эффективной посреднической роли в осуществлении общественного прогресса, как в настоящем, так и в дальнейшем. Автор находит целесообразным поставить вопрос о передаче властных полномочий от политических партий институализированным институтам гражданского общества – общественным объединениям и ассоциациям граждан. В статье указываются основные предпосылки перехода от представительной к «прямой демократии», а также ожидаемые, по мнению автора, позитивные изменения в обществе в связи с этим переходом.

партия, гражданское общество, общественное объединение, ассоциация граждан.

In the staging article the actual problem of the possible transition from representative to "direct democracy" of a parliamentary type is considered. There are analyzed theoretical positions "fathers" of partology and elitology - V.Pareto, G.Mosca, R.Michels and M.Ostrogorsky - on the role of political parties in the democratic process and the difficulties expected in connection with this, as well as the works of prominent social philosophers, sociologists and futurists D.Bell, E.Toffler and J.Habermas about the necessity of a radical reor-

ganization of the principles of power on the new foundations in the era of the information society.

Against the backdrop of the revealed serious shortcomings in the activity of modern political parties, the author questions the inviolability of their effective intermediary role in the implementation of social progress, both in the present and in the future. The author finds it expedient to raise the question of transferring power from political parties to institutionalized institutions of civil society - public associations and citizens' associations. The article describes the main prerequisites for the transition from representative to "direct democracy", as well as the expected positive changes in the society in the opinion of the author in connection with this transition.

Keywords: *rule of law, "direct democracy", political party, civil society, public association, citizens' association.*

Безусловно, высокие рубежи, достигнутые человечеством в ходе естественно исторического процесса, в частности, в развитии человеческого общежития, в значительной мере являются следствием целенаправленной деятельности людей, продуктом реализации намеченных ими планов и замыслов, достижений интеллекта. Представляется, что необходимость углубления демократических преобразований, предъявляемых современными вызовами третьего тысячелетия, среди прочего требует, в частности, и критического переосмысления сложившейся в течение более полутора веков и остающейся до сих пор фактически законсервированной партийно-политической системы, тормозящей общественное развитие многих народов и государств.

Следует признать, что на определенном этапе развития человеческого общества, создание политических партий и наделение их властными полномочиями, как посредников между государством и зарождающимся гражданским обществом, действующих в рамках представительства интересов граждан в органах законодательной, исполнительной и судебной власти, сыграло свою положительную роль.

Между тем, становится все более понятным, что происходящие в мире, в первую очередь, в государствах с развитыми демократическими традициями и устойчивым гражданским обществом, кардинальные изменения в области политических, социально-экономических, этнокультурных и иных отношений, вызванные небывалым повышением статуса знания, а также стремительным развитием коммуникационных и информационных технологий, традиционная роль и деятельность политических партий, как субъектов власти, чем дальше, тем больше представляется все более проблематичной, а, по существу, анахронизмом.

Как ни парадоксально, приходится, однако, констатировать факт все возрастающего отчуждения «суверенитета народа, как единственного законного и правомерного носителя верховной власти» от осуществления им же полновластия, навязанного в свое время ему действующим ныне повсеместно принципом «парламентского представительства».

Существующие проблемы современных политических партий трудно понять без обращения к предыстории вопроса. Как известно, еще во времена родового строя появились взгляды, разделяющее общество на высших и низших, благородных и чернь, аристократию и простых людей. Эти идеи получили обоснование и развитие у Конфуция, Платона, Макиавелли, Карлейля, Ницше. В контексте данной статьи нелишне напомнить, что «отцы» партологии (раздел политологии, изучающий политические партии) и исследователи, занимающиеся партогенезом (историей и практикой партийного строительства), не говоря уже об их ближайших именитых предшественниках – Ф.Бэконе, Г.Гегеле, Ж.-Ж.Руссо, Дж.-Ст.Милле, А. де Токвиле и других – уже на стадии становления политических партий и их последующей деятельности указывали, говоря современным языком, на «раковые опухоли», которые неминуемо приведут к эскалации «болезни» партий, в свою очередь, негативно отражающихся на общественном здоровье государств. Проще говоря, высказанная ими озабоченность в способности политических партий достойным образом на протяжении многих лет аккумулировать и транслировать интересы своих сторонников, сохранять в чистоте демократические традиции и, более того, являться реальным интегратором интересов всего общества, увы, как показывает практика, находит свое подтверждение.

Так, Макс Вебер (1864-1920 гг.) рационализацию общественной жизни связывал с упадком традиционных форм поведения и возрастанием роли партийной бюрократии, хотя и признавал, что в современных обществах партии являются важным инструментом власти и оказывают влияние на стратификацию независимо от класса и статуса [17]. Им же, как известно, обоснованы, ставшие классическими, три типа легитимности политического господства – традиционное, легальное и харизматическое. Значительное внимание М.Вебер уделил проблемам взаимоотношения политических лидеров, бюрократии, народных масс. По его мнению, будущее общество будет диктатурой бюрократий. Исследуя проблемы конфликтов в обществе, М.Вебер пришел к выводу, что в современном ему обществе главный конфликт развернется между государственным бюрократическим аппаратом и политическими партиями [2].

Научное, углубленное обоснование первых современных классических теорий элит, возникших в конце XIX – начале XX вв., связано с именами «отцов» партологии и элитологии – Вильфредо Парето (1848-1923

гг.), Газтано Моска (1858-1941 гг) и Роберто Михельса (1876-1936 гг). Разработанные ими концепции элит, используемые и поныне, объединяют следующие идеи:

- особые качества элиты, связанные с природными дарованиями и воспитанием и проявляющиеся в ее способности к управлению или хотя бы к борьбе за власть;

- групповая сплоченность элиты;

- признание элитарности любого общества, его неизбежное разделение на привилегированное властвующее творческое меньшинство и пассивное, нетворческое большинство;

- руководящая и господствующая роль элиты в обществе [23].

Имеет смысл выделить наиболее характерные моменты в концепциях «отцов» партологии и элитологии, не потерявшие актуальность и сегодня. Несмотря на то, что у В.Парето доминирует представление о том, что «властвующие элиты», «господствующий класс», «высокий слой» формируются из людей, действительно обладающих соответствующими качествами и достойных своего высшего положения в обществе, в его «Трактате» встречаются утверждения, что люди могут носить «ярлык» элиты, не обладая соответствующими качествами. Он не исключал несопадение элитарных качеств и элитарных статусов людей [15].

Согласно концепции Г.Моска, в любом обществе действует тенденция к образованию «наследственных каст» «правлящих классов», которые стремятся не только к приобретению и сохранению богатства, но и претендуют на ключевые позиции в распространении и использовании научных знаний, к господству в духовной сфере. Впрочем, не случайно Г.Моска подверг тщательному изучению и анализу структуру элит, законы их функционирования, прихода к власти, а также причины вырождения и упадка элит, смены их контрэлитой [13].

В отличие от основателей элитологии и политической социологии – В.Парето и Г.Моска, Роберто Михельс исследовал в первую очередь политические партии, и только – опосредованно – общество в целом. Примечательно, что в своих первых работах он утверждал, что подлинная демократия – непосредственная, прямая демократия, когда как представительная демократия несет в себе зародыш олигархичности. Вместе с тем, в своем главном труде «Социология политической партии в условиях демократии», Р.Михельс уже склонился к выводу о том, что олигархия – неизбежная форма жизни крупных социальных структур. У Р.Михельса прежде всего обращает внимание сформулированный им «железный закон олигархических тенденций». Для своего сохранения и стабильности, демократия, по Михельсу, вынуждена создавать организацию, а это связано с выделением элиты – активного меньшинства, которому масса должна дове-

ряться, поскольку не может осуществлять свой прямой контроль над этим меньшинством. В связи с чем превращение демократии в олигархию неизбежно. Поскольку демократия, согласно Р.Михельсу, не может существовать без организации, управленческого аппарата, элиты, это способствует закреплению постов и привилегий приводит к отрыву от масс, к несменяемости лидеров, и, наконец, к вождизму. По мнению Р.Михельса, «железный закон олигархических тенденций» распространяется и на общество. Исходя из действия закона, Р.Михельс делал пессимистические выводы относительно возможностей демократии вообще. Отождествляя демократию с непосредственным участием масс в управлении, он, тем не менее, считал, что «прямое господство масс технически невозможно». Его же озадачивали и «неразрешимые противоречия» демократии: она «чужда человеческой природе», «содержит олигархическое ядро». Раздираемый внутренними противоречиями, Р.Михельс все-таки в определенной степени сожалел, что большинство человечества не будет способно к самоуправлению [12]. Кстати, с работой Р.Михельса в оригинале в свое время познакомился В.И.Ленин, который критически отнесся к выводам исследователя. Сегодня на критику, высказанную В.И.Лениным, разумеется, реагируют по-разному, в том числе, когда анализируют события, связанные с распадом СССР и социалистического лагеря, заодно вспоминая и пресловутую «кухарку, управляющую государством».

Большую ценность для оценки роли классических политических партий представляют исследования одного из «отцов» партологии – Моисея Острогорского (1854-1919 гг.), который, по мнению аналитиков и экспертов, первым установил связь таких параметров современного развития, как переход к массовому обществу и возможность манипуляции волей избирателей, взаимоотношение масс и политических партий, бюрократизация и формализация самих этих партий в условиях жесткой конкуренции в ходе борьбы за власть. Все эти тенденции выражаются в возникновении особой политической машины – Кокуса, позволяющей лидерам сосредоточить власть над партийными структурами [10].

Согласно М.Я.Острогорскому, завоеванная человеком *habens corpus* (материальная свобода) должна быть дополнена и *habens animam* (моральная свобода). По его мнению, главным недостатком существования современных ему демократий, как в Англии, так и в США, является партийная организация, уничтожающая в человеке всякую волю, самостоятельность и индивидуальность [9].

Тем не менее, М.Ю.Острогорский не являлся сторонником отказа от организации партий. «Группировки граждан во имя политических целей, - писал он, - которые называют партиями, необходимы везде.., - но нужно, чтобы партия перестала быть орудием тирании и коррупции.... Проблема

партий... состоит в том, чтобы отказаться от практики косных партий, постоянных партий, имеющих своей конечной целью власть, и в том, чтобы восстановить и сохранить истинный характер партий как группировок граждан, специально организованных в целях осуществления определенного политического требования». Далее М.Я.Острогорский замечает: «Партия как универсальный предприниматель, занимающийся разрешением многих и разнообразных проблем, настоящих и будущих, уступила бы место специальным организациям, ограничивающимся какими-либо частными объектами. Она перестала бы являться амальгамой групп и индивидуумов, объединенных мнимым согласием, и превратилась бы в ассоциацию, однородность которой была бы обеспечена ее единой целью. Партия, держащая своих членов как бы в тисках, поскольку они в нее вошли, уступила бы место группировкам, которые бы свободно организовывались и реорганизовывались в зависимости от изменяющихся проблем жизни и вызываемых этим изменений в общественном мнении» [9].

В послевоенные годы минувшего столетия к оценке ситуации, сложившейся в общественно-политической и социально-экономической сферах западных, и не только, обществ, присоединились голоса видных западных философов, социологов и футурологов. В середине века создатель теории пост индустриального общества, «социалист в экономике, либерал в политике и консерватор в культуре», как он сам себя называл, – Дэниел Белл зафиксировал «конец идеологии, истощение политических идей в 50-е годы», что нашло отражение в его одноименной книге [1].

Спустя годы, обосновывая свою теорию постиндустриального общества, Д.Белл в числе выделяемых им трех «аналитических сфер», называет политическую организацию общества. Роль политических институтов Д.Белл видит в минимизации противоречий, неизбежно возникающих в ходе функционирования экономического механизма, а также в преодолении конфликтных ситуаций, порождаемых социальными противоречиями. В связи с этим он утверждает, что основным политическим вопросом становится легитимность той власти, которая эти проблемы призвана решать. Д.Белл остается сторонником децентрализации власти, смешанной экономики и политического плюрализма.

Одним из важнейших достижений грядущего постиндустриального общества, по мнению Д.Белла, станет формирование условий для рационального управления социальным организмом, скоординированность распределения и перераспределения материальных благ и обеспечение максимальной личной свободы индивида. При рассмотрении вопроса о формировании политической системы нового общества, заслуживает внимания позиция Д.Белла, касающаяся природы управляющей социумом страты. В частности, в своем исследовании Д.Белл останавливается на политической

структуре постиндустриального общества и природе господствующего в нем технократического класса. Характерно, что при анализе социальной структуры нового общества, в котором политические факторы будут играть все более важную роль, Д.Белл задается вопросом, имеющим основополагающее значение, какие социальные слои окажутся способными непосредственно воздействовать на рычаги управления. Однако, не давая ясного ответа, Д.Белл выражает надежду, что это будет достигаться сугубо политическим путем, а основными субъектами политического процесса станут отдельные корпоративные группы, принадлежащие к тому или иному элементу профессиональной структуры общества, и он надеется, что политическая жизнь в постиндустриальном обществе будет иметь в своем основании «нечто большее, чем сумму политических амбиций людей, объединенных по принципу единой сферы общественной деятельности или социальных групп» [6].

По мнению Д.Белла, основой этой части политической структуры должен стать, с одной стороны, «директорат» в лице представителей официальной системы управления (бюрократии), и, с другой стороны, партии и общественные объединения, выражающие интересы более или менее устойчивых социальных групп, в том числе разного рода лоббистские организации, стремящиеся в первую очередь к перераспределению материальных благ или возможностей в пользу своих членов. В связи с возрастанием роли политической системы, Д.Белл высказывает озабоченность о той группе людей, которая будет реально способна установить контроль за функционированием политической системы и осуществлять эффективное управление социальными процессами. Эксперты подчеркивают, что речь в данном случае, по сути дела, должна идти о некоем специфическом слое внутри класса профессионалов, о людях, в которых воплощены наивысшие возможности и которые обладают наиболее совершенными и разносторонними талантами. Заметим, однако, что проблема выделения подобной «управляющей» страты в книге Д.Белла скорее поставлена, чем разрешена и этот факт можно объяснить крайне высокой идеологической ценой того или иного конкретного решения данного вопроса [6, с.501].

Проблема власти и ее преобразование, способность реальных возможностей правителей или народа оказывать радикальное и всеобъемлющее влияние на деятельность, поведение, сознание и помыслы людей, распоряжаться их судьбами, ставя при этом во главу угла не насилие и деньги, а знание – стала главной в исследовании философа и футуролога, одного из соавторов концепции постиндустриального (информационного) общества Элвина Тоффлера (1928-2016 гг.) [18].

По Тоффлеру, прежняя система власти разваливается. В офисе, в супермаркете, в банке, в коридорах исполнительной власти, в церквях, боль-

нице, школах, домах, старые модели власти рушатся, обретая при этом новые, непривычные черты. Крушение старого стиля управления убыстряется также в деловой и повседневной жизни. Прежние рычаги воздействия оказываются бесполезными. Современная структура власти зиждется уже не на мускульной силе, богатстве или насилии. Ее пароль – интеллект [4].

В своей концепции Э.Тоффлер демонстрирует «новое понимание власти» на рубеже XX века. «Она, - пишет он, - затрагивает вопросы богатства и власти и той роли, которые они играют в нашей жизни. Она повествует о новых путях к власти, открытых миром в переходный период.

Несмотря на соответствующий самому понятию власти дурной запах, возникший из-за злоупотребления ею, власть сама по себе ни плоха, ни хороша. Это неизбежный аспект любых человеческих отношений... И мы продукт власти в значительно большей степени, чем многие из нас представляют. Тем не менее, из всех аспектов жизни власть остается одним из наименее понятных и наиболее важных – особенно для нашего поколения.

Мы вступаем в эру метаморфоз власти. Мы живем в момент, когда вся структура власти, скреплявшая мир, дезинтегрируется. Совершенно иная структура обретает форму. И это происходит на всех уровнях человеческого общества» [18].

Э.Тоффлер предпринимает попытку дифференцировать власть как таковую. «Важнейшим фактором власти из всех, по его мнению, – ее качество. Богатство – власть среднего качества. Однако самую высококачественную власть дает применение знаний... Высококачественная власть... предполагает эффективность – достижение цели с минимальными источниками власти... Богатство все больше зависит от научных кадров» [18]. Отдавая, как и Д.Белл, приоритет знанию, Э.Тоффлер подчеркивает, что, среди прочих положительных характеристик, знание «обладает огромной гибкостью», а также является «самым демократическим источником власти».

В отдельной главе своего исследования, озаглавленной «Политические рычаги власти», Э.Тоффлер, правда, с осторожным оптимизмом заявляет: «Если в самом деле экономика, базирующаяся на новых знаниях, вытеснит старые формы производства, мы вправе ожидать, что эта историческая борьба в конце концов изменит наши политические институты, приведя их в соответствии с новой экономикой, вызывающую коренную перестройку производственного процесса» [18]. Современных политиков, одинаково реагирующих на кризисы жизненно важных систем и проявляющих при этом лишь «разные варианты старых подходов», он предостерегает в том, что «возникающие проблемы могут быть неразрешимы при существующей форме общественного устройства, соответствующей массовому обществу» [18].

Являясь противником «огромной концентрации власти на уровне государства», Э.Тоффлер, учитывая перемены в экономике, находит «прямые аналогии в политике». Так, анализируя состояние иммиграционной политики, он пишет: «При сдвиге власти в сторону гражданского общества увеличится представительство национальных меньшинств в органах местной и, возможно, центральной власти (исполнительной, судебной, законодательной), что снизит этническую напряженность». Фиксируя распад «массового общества», «ориентирующего политиков на существование однородных «масс», Э.Тоффлер указывает на все возрастающую тенденцию социальной разнородности и демассификацию потребностей людей, ведущих, в свою очередь, к разнообразию их политических требований в условиях и без того усложняющейся политической жизни [18].

Европейский взгляд на политические проблемы современности находим у Юргена Хабермаса – создателя «критической теории общества» – теории коммуникативного действия. В данной концепции впервые в истории современной социальной теории общественное развитие представлено не только как процесс усиления технической и функциональной рациональности, но – в нарушении традиции – предпосылкой его самого назван процесс развития коммуникативного разума: насилие как средство разрешения конфликтов исторически вытесняется модусом разумного взаимодействия граждан. По мысли Ю.Хабермаса, тем самым, сокращается социальное пространство, где основными являются отношения господства и контроля, а соединение мысли и действия превращает политическую практику в свободную кооперацию агентов, направленное на осуществление разума. Как философ и социальный теоретик, отстаивая метод дискурсивного образования общественного мнения и дискурсивного волеизъявления, Ю.Хабермас призывает защитить уже существующие практики коммуникативного разума в политической и приватной сфере от угрозы бюрократизации и коммерциализации, а по возможности даже попытаться расширить область его применения [8].

Необходимо подчеркнуть, что при анализе сущностных характеристик «трех моделей демократии» (республиканской, либеральной и делиберативной) обращает на себя внимание определение, Ю.Хабермасом понятия «народного суверенитета», имеющее непосредственное отношение к теме. Он пишет: «Согласно республиканским представлениям, народ, присутствующий, по меньшей мере потенциально, является носителем суверенитета, который в принципе не может быть делегирован: в своем качестве суверенитет народа не может допустить своего замещения. Конституирующая власть основывается на практике самоопределения граждан, а не их представителей. Либерализм противопоставляет этому более реалистичное воззрение, согласно которому в демократическом правовом государстве»

тве исходящая от народа государственная власть «осуществляется лишь путем выборов и голосования и при помощи особых органов законодательства, исполнения власти и судопроизводства» (как, например, значится в Конституции ФРГ, ст.20, п.2). Однако обе эти тенденции образуют полную альтернативу лишь при том сомнительном предположении, что концепт государства и общества исходит из целого и его части, причем целое не конституируется ни суверенной совокупностью граждан, ни какой бы то ни было конституцией» [19].

«Дискурсивному понятию демократии, - рассуждает Ю.Хабермас, - напротив, соответствует картина децентрированного общества, которое, однако, разделяет с политической общественностью арену восприятия, идентификации и разработки касающихся всего общества проблем... Народный суверенитет, пусть даже и сделавшийся анонимным, обособляется в демократических процедурах и в правовом выполнении их прихотливых условий коммуникации лишь для того, чтобы продемонстрировать себя в качестве коммуникативно производимой власти. Строго говоря, он возникает из интеракций между институционализированным в рамках правового государства формированием воли и культурно мобилизуемой общественностью, которая, со своей стороны, находит некий базис в ассоциациях гражданского общества, равно удаленных от государства и экономики» [19].

При трансформации политической системы немаловажное значение, на наш взгляд, приобретает учет особенностей, характеризующих политические партии разных стран. В сравнении, например, от жестко структурированных, идеологически направленных европейских политических формирований, американские политические партии, согласно исследованиям С.Элдерсвельда, Л.Эпштейна, У.Кифа и др. отличаются неиерархической системой пластов контроля, характеризующейся рассредоточенностью власти и отсутствием жесткого подчинения; меньшей сплоченностью при выработке основных направлений политики, чем партии парламентских режимов. Как неправительственные организации, они всегда были сильнее на уровне штатов и местных самоуправлений, чем на национальном уровне; обходятся без массы членов, обязанных платить членские взносы; склонны к коалиционному характеру действий, идеологически разнородны, однако стремятся к широкому охвату населения и лишены четко определенного членства [5, с.87]. Кроме того, исследователи отмечают «крайнюю децентрализованность» американских политических партий (за исключением, пожалуй, партий национального уровня).

Видные исследователи политических партий, как в Европе, в США и не только (М.Дюверже, Р.Кац, К.Стром, Я.Баджа, Г.Кеман) приложили значительные «теоретические усилия» для разработки «общей теории пар-

тий». Появились также, скажем так, более «частные» теории: А.Панебьянко – теория трансформации партий (1988), М.Галлахера и М.Марша – теория отбора кандидатов (1988), М.Лейвера и Н.Шофилда – теория коалиций (1990), Дж.Шлезинджера – теория «многоядерной» партии (1991) и др. Вместе с тем, исследователи до сих пор спорят, должна ли «общая теория партий быть единой, монолитной теорией»? Более того, возникают сомнения в возможности создания «общей теории партий» и так уж она необходима вообще [5, с.139].

Как видно, последние десятилетия XX – начала XXI столетия знаменуются тем, что исследователи все чаще обращаются к анализу относительно нового явления, связанного с радикальным расширением сферы, охватывающей политические процессы. Отмечается, что государство утратило роль единственного инструмента политики, поскольку «в развитых странах оно тесно переплелось со сложной сетью общественных институтов и отношений, что привело к соединению его с гражданским обществом и обеспечило демократический характер публичной власти» [16]. При этом представлению о «соподчинении» государства и гражданского общества исследователи придают принципиальное значение. Немаловажный факт: при рассмотрении взаимоотношений государства и гражданского общества в современных условиях, одни исследователи и политики отводят главенствующую роль государству, а другие – гражданскому обществу. Подчеркивается, что «государственность имеет тенденцию приобретать те формы и тот характер, которые соответствуют уровню развития и характеру гражданского общества. Государство обслуживает гражданское общество, а не наоборот» [21]. Неслучайно успех и результаты модернизации при выборе такого пути связывают с обеспечением опоры на гражданское общество. Поэтому актуальной задачей в настоящее время является решение проблемы формирования и применения надежных механизмов социальной обратной связи, подчинение государства контролю гражданского общества, демократизация политической жизни [22, с.120]. Подтверждается, что качественные изменения в социальных отношениях в новое время, связанные с переходом от традиционной общественной организации к новой, более рациональной, станут возможными благодаря их «воплощению в институтах гражданского общества и правового государства» [11].

Все это так. Однако, только теоретическими посылами, понятно, проблему «прямой демократии» не решить. В настоящее время в теоретико-практических исследованиях ученых-политологов и правоведов, в том числе и западных, господствует безусловный авторитет политических партий, как единственного «узлового института», «посредника», «двигателя» между государством и гражданским обществом [16].

В самом деле, «неприкасаемость» политических партий, превратилась в некоторое священнодействие. Если в отдельных странах поднимаются вопросы и предпринимаются шаги по совершенствованию партийной системы, то они, как правило, носят косметический характер. Не решается кардинальный вопрос перехода к «прямой демократии», а именно – прекращение наделения политических партий властными полномочиями, которые закреплены за ними законодательным и уставным порядком, а также задача постепенной передачи некоторых функций государства свободным ассоциациям гражданского общества. Именно в этом и состоит ключевой вопрос проблемы.

Вместе с тем, в деятельности политических партий за последние десятилетия накопилось немало негативных сторон. Достаточно перечислить только основные недостатки партийных систем, чтобы понять, что кардинальные перемены в управлении обществом давно назрели. Главные из недостатков, отмеченные современными исследователями: идейная деградация политических партий; их организационная закостенелость; зачастую непрофессиональное управление, приводимое к частой смене правительств; падение доверия к партиям со стороны населения и связанное с ним снижение избирательной активности граждан; картелизация партий («картельная партия – это тип партии, возникший в демократических полициях, которые характеризуются взаимопроникновением партии и государства и тенденцией сговора между партиями») [7, с.82]; бюрократизация партийного аппарата; сращение партийных структур с бизнесом; неэффективность системы управления государством; злоупотребления, связанные с финансированием партий (в том числе незаконного, из-за рубежа), коррумпированность партийных функционеров и т.д. Все эти и другие, ставшие хроническими, недостатки, напрямую отражаются на неэффективности представительской демократии как таковой.

Разумеется, политики, партийные функционеры, каждый на свой лад, предпринимали и в настоящее время предпринимают меры по повышению «эффективности» действующих в разных странах двухпартийной и многопартийной (с доминирующей партией) систем, усилению внутрипартийной демократии (праймериз и др.). Тем не менее, не только в развивающихся странах, продолжается манипулирование мнением избирателей с помощью все более изощренных политических технологий, в угоду крупным партиям изменяется избирательный порог в действующих Законах (Кодексах) о выборах, сохраняется устойчивое стремление навязать электорату голосование по партийным спискам на выборах в законодательные собрания (Российская Федерация, другие страны СНГ).

Другие отрицательные качества партий эксперты и аналитики увязывают с нарушениями принципов внутрипартийной демократии при выбо-

рах лидеров и выборных органов партии; игнорированием периодичности сменяемости лидеров; с уставным запретом на существование оппозиции внутри партии и жестким соблюдением партийной дисциплины внутри фракций при голосовании законов в законодательных органах; подавлением и преследованием инакомыслия. Раскрываются факты сращивания партийных структур и отдельных партийных лидеров с крупным капиталом и бизнесом; наличия коррупционных связей партийных функционеров и неумной амбициозностью, а также авторитарностью стиля руководства партийных лидеров и т.д. Специфические недостатки, как известно, присущи, как однопартийным (идеологическая и организационная жесткая внутрипартийная закостенелость, отсутствие межпартийной конкуренции, монополизация власти, «вождизм» и др.), двухпартийным (отсутствие политического «центра», идеологическая аморфность, замена конструктивных предложений критикой соперника, голосование не за своего кандидата, а против его конкурента и др.), так и многопартийным системам (слабое агрегирование интересов большинства, опосредованный, иллюзорный характер участия в выборах, нестабильность правительственных коалиций и др.) [14].

В историческом плане продлению срока выживания и укрепления позиций партий на политическом «поле» способствовали конкретные шаги:

- во-первых, был осуществлен переход от интегральной многопартийности/мультипартизма к двухпартийности (США, Великобритания);
- во-вторых, подучила развитие многопартийная система с доминирующей партией (в коалиции с другой крупной партией) – Швеция, Норвегия, Дания, Италия, Исландия, ФРГ и др. (используется как фактор стабилизации политической системы);
- в-третьих, практикуется проведение внутривнутрипартийных выборов (праймериз) лидеров, «центра», других выборных органов партии);
- в-четвертых, в угоду крупных партий осуществляется манипулирование Законом (Кодексом) о выборах с целью повышения избирательного барьера, непроходимого для более мелких партий;
- в-пятых, практикуется формирование межпартийных избирательных блоков и межпартийных коалиций в законодательных собраниях;
- в-шестых, поощряется использование изолированных предвыборных политтехнологий, направленных на манипулирование сознанием избирателей;
- в-седьмых, для привлечения политических сторонников широко используются информационные и коммуникационные технологии (сайты, блоги и т.д.);
- в-восьмых, для изучения вопросов теории и практики партийного строительства, осуществления текущей политики и т.д. создается и прив-

лекается солидный научный потенциал (обучение в вузах, научно-исследовательские учреждения и т.д.);

- в-девятых, практикуется создание «теневых» кабинетов (Великобритания и др.) [14].

Вместе с тем время показало, что в процессе своей деятельности современные политические партии не только во многом подтвердили прогнозы упомянутых «отцов» партологии, но и пошли еще дальше, хронически усложнив и умножив застарелые партийные «болезни» («балластные наросты на днищах кораблей»). Партии все больше теряют свое лицо, превращаются в клубы по интересам, персонифицируются, зачастую становясь жертвой амбициозных устремлений своего лидера-хозяина и авторитарных методов руководства. Зачастую за понятием «партия», подразумевается вполне определенное лицо. Причем, это явление не знает границ и характерно, как для стран с развитой демократией, так и для молодых развивающихся государств. К примеру, для многих американцев достаточным условием для голосования за кандидата является знакомство с его именем. Поэтому установленные вдоль дорог щиты или наклейки на машинах с именем кандидата превратились в метод предвыборной агитации. При таком уровне избирателей естественно рождение династий вроде королевских (семья Бушей и др.) [3].

Поскольку современные политические партии, довольствуясь представительской ролью своего «партийного лица» в государственных органах управления, становятся, как видно из вышесказанного, все менее функциональными и по существу являются сдерживающим фактором реального участия граждан в принятии решений по важным государственным и общественным вопросам, радикальная трансформация существующей системы управления государством становится особенно актуальной. К сожалению, в трудах анализируемых выше именитых заокеанских (Д.Белл, Э.Торфлер), европейских (Ю.Хабермас и других, ныне действующих экспертов-политологов), вопрос о необходимости кардинального реформирования действующей политической системы власти только ставится, однако конкретных предложений, касающихся непосредственно роли политических партий и гражданского общества, на сей счет заведомо не приводится. Между тем, в общественном сознании крепнет убеждение, что политические партии по большей части уже не способны оставаться локомотивами общественного прогресса: они картелизировались, превратились в политические холдинги, в личные проекты «вождей», преследуют в основном узкопартийные корпоративные интересы и т.д. В частности, американский исследователь Р.Кац говоря об утрате привлекательности формального членства, что отражается на соотношении численного состава партий к численности избирателей, заключает, что это заставляет задуматься о том,

продолжают ли партии выступать как канал связи между элитой и массами [5, с.117].

Немаловажные факты сегодняшнего дня. Как известно, о необходимости пересмотра политики ведущих общенациональных политических партий во многих сферах жизни общества американцы достаточно определенно высказались во время выборов президента США (ноябрь 2016 г.), где президентом был избран фактически самовыдвиженец, примкнувший к республиканцам, Дональд Трамп. Более того, на недавних президентских выборах во Франции (май 2017) г.) победу одержал основатель надпартийного движения «На марше» Эмманюэль Макрон, которому удалось менее чем за год мобилизовать электорат в свою поддержку. Если учесть, что ему во втором туре голосования противостояла лидер крайне правой партии «Национальный фронт» Марин Лепен, не свидетельствует ли это о потере доверия к «старым» ведущим партиям страны – социалистам и республиканцам?

Представляется, что в современных условиях существующая проблема перехода к «прямой демократии» может быть решена посредством передачи властных полномочий, ныне принадлежащих политическим партиям, непосредственно в руки выборных представителей институализированных, действующих на добровольной основе, общественных объединений и ассоциаций гражданского общества, в числе которых, как известно, находятся политические партии и общественно-политические движения, фактически являющиеся неправительственными организациями по своей природе.

В настоящее время институты зрелого гражданского общества в странах развитой демократии и правового закона представляют широкий спектр общественной жизни общества, включая, политические и профессиональные, этнокультурные и творческие, научные и образовательные, правоохранные и женские, разновозрастные (ветеранские, молодежные, детские), предпринимательские и благотворительные, спортивные, конфессиональные и другие организации. Их деятельность осуществляется, как правило, на основе действующих в стране законов, а профессиональная компетентность, а также знание интересов и потребностей граждан-членов общественных объединений и ассоциаций, идейно-политических формирований может стать хорошей основой для повышения культуры управления государством.

Какие же страны в первую очередь могут стать «пионерами» возвращения к историческому прямому народовластию? Во многих англо-саксонских странах на выборах уже довольно широко используется мажоритарная, доказавшая свою жизнеспособность, система относительного большинства (Великобритания и др.). В ряде стран политические партии не полу-

чают официального признания в избирательном процессе или их роль сводится к минимуму (Бельгия, Люксембург, Финляндия, Швейцария, Швеция и др.). В других государствах выборы в представительные собрания происходят по смешанной мажоритарно-пропорциональной (со многими разновидностями) системе (Венгрия, Федеративная Республика Германии, Италия, Исландия, Франция и др.). При выборах высшего законодательного органа, в частности, в Ирландии и Мальте используется один из разновидностей преференциального голосования – метод «одного передаваемого голоса». В Швейцарии и Люксембурге используется и другая разновидность преференциальной системы голосования в рамках пропорциональной системы – система «свободных списков», при которой избиратель не обязан отдавать свой голос кандидатам одной партии, он вправе отдать свое предпочтение нескольким кандидатам от разных партий (в многомандатном округе). С другой стороны, в некоторых странах право выставлять список кандидатов имеют только партии (Австрия, Израиль, Португалия и др.). В Республике Молдова правом выдвижения на выборах кандидатов обладают, кроме партий, и независимые кандидаты (в настоящее время здесь публично обсуждается вопрос о переходе к мажоритарной системе выборов по одномандатным округам; президент страны вновь стал избираться всенародным голосованием). Особо важную роль мажоритарная система абсолютного большинства, как известно, играет при всенародных выборах президента страны. В этом случае любая разновидность системы партийных списков с пропорциональным распределением голосов вообще неприменима (Португалия, Финляндия, Франция и др.). Словом, используемые избирательные системы довольно разнообразны.

С учетом устойчивости социал-демократического правления и стабильности, существующего уровня развития демократии и правового государства, зрелости гражданского общества, а также реального социально-экономического положения в стране, наиболее подготовлены к переходу к «прямой демократии» (в основном в рамках Европейского Союза), по нашему мнению, прежде всего такие государства, как Дания, Норвегия, Швеция. Из других европейских стран обнадеживают перспективы становления «прямой демократии» в таких государствах – парламентских республиках, как Бельгия, Болгария, Греция, Германия, Ирландия, Исландия, Италия, Нидерланды, Польша, Сербия, Чехия, Словакия, страны Балтии, Швейцария и др., в том числе и в ряде стран с президентско-парламентской формой правления, например, во Франции, с ее конституционным принципом – «правление народа, народом и для народа» [20]. Причем, существующим в ряде упомянутых и не упомянутых государств, в силу сложившихся исторических традиций, конституционным монархиям (фактически парламентарным республикам), с присущими каждой из них особен-

ностями правления, «прямая демократия» угрожать, на наш взгляд, не будет.

Важным компонентом перехода к «прямой демократии» является рациональное использование особенностей избирательных систем, действующих в сопредельных с ЕС странах и на других континентах. В Российской Федерации, Украине, Грузии, а также ряде стран СНГ мажоритарная система выборов используется в сочетании с пропорциональным представительством (система партийных списков). Смешанная система выборов (в существующих разновидностях) применяется и в таких странах Британского Содружества, как Канада, Индия, в государствах Латинской Америки – Бразилии, Венесуэле, Мексике, Никарагуа, Перу, Чили, а также на Филиппинах, Японии. В настоящее время на всенародных выборах на основе «одного передаваемого голоса» формируются парламенты Ирландии и Мальты, австралийский Сенат; законодательные собрания субъектов федерации Австралии, органы местного самоуправления в Австралии и Ирландии [20]. Несмотря на характерные особенности партийно-политической системы США и американского электората (долговременное соперничество двух ведущих партий и образование на этой основе устойчивых электоральных блоков, специфический консенсус на уровне элит, избрание выборщиков по партийным спискам в штатах, электоральные предпочтения на уровне штатов и этнических групп и т.д.), мажоритарная система по принципу относительного большинства здесь чаще всего применяется в одномандатных округах, а ряд муниципалитетов использует принцип «одного передаваемого голоса» (разновидность по сути пропорциональной и в то же время (формально) внепартийной преференциальной системы голосования [20]).

Разумеется, передача властных полномочий институтам гражданского общества в лице их выборных представителей предполагает введение поэтапного переходного периода, включающего в себя, на первом этапе, публичное обсуждение проблемы. Возможно, в отдельных странах в качестве предварительного шага потребуются проведение референдума о целесообразности радикальных изменений в структуре власти. На втором этапе предполагается уделить углубленное внимание совершенствованию правового поля – внесению изменений в действующую конституцию (вопрос о власти) и сопутствующие законодательные акты (Закон (Кодекс) о выборах), изменения и дополнения в существующие законы и нормативные документы, непосредственно касающиеся структурных преобразований в общественных объединениях и ассоциациях граждан, политических партий и общественно-политических движений.

Особенное внимание, как отмечалось выше, потребуется уделить кардинальной реформе действующей в стране избирательной системе выбо-

ров. Естественно, она должна соответствовать всем требованиям мажоритарной, отличающейся своей простотой и доступностью, избирательной системы, (включая ее разновидности), когда выборы в центральные, региональные и местные законодательные органы власти будут осуществляться исключительно по одномандатным административно-территориальным округам, а партиям придется отказаться от списков. Избирательный порог для прохождения в законодательный орган, ранее существующий для партий, целесообразно заменить одной из трех распространенных разновидностей голосования по мажоритарной (одномандатной) избирательной системе (системам относительного большинства, абсолютного большинства или смешанного типа). Перестроенная по зонтичному организационному принципу, в соответствии с направленностью деятельности, сеть общественных объединений и ассоциаций, в том числе партий и общественно-политических движений, как неотъемлемой части гражданского общества, для участия в выборах и повседневной деятельности должна будет пройти установленную действующим законом регистрацию в Минюсте страны (в соответствии с измененными и дополненными нормативными актами), что в свою очередь станет руководством для деятельности центральных, региональных и местных избирательных комиссий. Для подготовки обновленных законодательных актов по проведению выборов по мажоритарной системе возможно создание специальных правоведческих комиссий или общественных советов, чьи рекомендации лягут в основу будущих законов. В этой работе могут принять участие депутаты действующих парламентов и представители общественных объединений и других институтов гражданского общества.

Надлежащему реформированию подлежат регламенты законодательных собраний центрального, регионального и местного уровней. В виду отсутствия парламентских (партийных, коалиционных) фракций, для одобрения проектов законодательных актов большинством голосов, возрастает роль общего интереса и солидарности избранного состава депутатов, их прагматичного, в рамках разумности, подхода к решению насущных вопросов государства и общества. Выборы руководящих органов законодательных собраний также предполагается проводить на широкой демократической основе прямым голосованием всего состава избранных депутатов большинством голосов.

Средства из госбюджета, используемые ранее для проведения выборов и финансирования политических партий и общественно-политических движений, будут перенаправлены для этих же целей, однако главным образом для укрепления инфраструктуры общественных объединений и ассоциаций гражданского общества, усиления их технической оснащенности и материальной базы (с сохранением принадлежащей партиям и общест-

венно-политическим движениям инфраструктуры). Можно предположить, что общественные объединения и политические партии обмениваются друг с другом присущим им положительным опытом в плане усиления демократизации и укрепления своих организационных структур, что позитивно отразится на их взаимодействии.

Таким образом, главными предпосылками перехода к «прямой демократии» являются:

- наличие демократического, правового государства президентско-парламентского или парламентского типа;
- избрание президента (главы государства) в результате прямых (всеобщих) выборов;
- переход к мажоритарной (по одномандатным округам) системе выборов (с учетом сложившихся особенностей каждой страны);
- наличие развитой структуры добровольных общественных объединений и ассоциаций гражданского общества, а также партий и общественно-политических движений, утративших конституционные (уставные) претензии на власть;
- формирование сугубо «технических» гражданских правительств;
- расширенное конституционное обеспечение деятельности института всенародных (факультативных) референдумов (по опыту Швейцарии).

Несомненно, тренд к «прямой демократии» должен учитывать исторические, политические, экономические, культурные традиции и особенности каждой страны, а также разнообразную культуру избирательного права.

Представляется, что переход к «прямой демократии» положительно скажется на многих сторонах государственного и общественного развития, а именно:

- усилится управляемость процесса деполитизации общества, произойдет переоценка приоритетов политической, социологической и других наук в сторону «гражданского участия» в управлении государством, будет исключено манипулирующее воздействие политических технологий на общественное сознание;
- расширится возможность непосредственного участия граждан – представителей разных социальных и профессиональных групп, научных учреждений и творческих союзов в решении государственных и общественных дел; их планомерная ротация в системе законодательной, исполнительной и судебной ветвей власти (социальная мобильность) качественно повысит уровень управления государством, а также снизит коррупционную составляющую власти как таковой;
- зонтичный (централизованный) подход к структуризации общественных объединений и ассоциаций граждан, партий и общественно-полити-

ческих движений (наличие объединяющего центра профильных и родственных по направлению деятельности организаций), демократизация их внутренней жизни (проведение внутренних выборов) будут способствовать искоренению «вождизма», сокращению номенклатурной олигархии и бюрократии, возможности подкупа и взяточничества;

- отсутствие в парламенте соперничающих фракций упростит процесс принятия решений большинством голосов депутатов;

- повысится значимость каждого из голосов депутатов, что положительно скажется на культуре достижения компромисса и солидарности в поиске общегосударственных решений;

- укрепится взаимодействие президента (главы государства), законодательного органа и правительства;

- в пределах разумного избирательный барьер повысит шанс избрания для независимых кандидатов в депутаты;

- использование современных информационно-коммуникационных технологий на порядок усилят роль институтов гражданского общества в реализации организационно-мобилизационных и управленческих решений;

- балансирующая и контролирующая роль оппозиции разрешится протестным голосованием в законодательных собраниях, соответствующей реакцией независимых СМИ, радио- и телевизионных передач, мнением пользователей Интернета; возрастет консолидирующая роль общественных Советов при президенте (главе государства) по развитию гражданского общества и правам человека, при министерствах (особенно силовых), а также других ведомствах;

- значительно ослабит влияние, как партийной, так и государственной бюрократии – «вечной третьей партии» (по Э.Тоффлеру);

- повысится уровень правовой культуры граждан, необходимый для укрепления основ правового государства;

- освободившийся от политических, узкопартийных «пут» огромный потенциал научных сил (политологов, социологов, философов, правоведов и др.) может быть сосредоточен на вопросах обеспечения гражданских прав и свобод, расширения форм углубленного взаимодействия между институтами гражданского общества и государства, изучения динамики современных общественных отношений и укрепления позиций среднего класса, расширения принципов «гражданского участия» в непосредственном управлении государством, воспитания гражданственности, выработки системы профессиональной подготовки будущих лидеров общественных объединений и ассоциаций («школы гражданских лидеров»), новых подходов в совершенствовании методов и форм принятия решений на всех уровнях

государственного управления, а также организации системы конкурсного отбора кандидатов на выборные должности.

Трудно представить, какие глубинные пласты государственного, общественного и духовно-нравственного развития личности может дать преодоление до сих пор устойчивой негативной тенденции «неприкасаемости» политических партий, которые, по мнению экспертов, служат тормозом перехода к «прямой демократии», а, значит, и общественного прогресса. Представляется, однако, что общественное развитие, так же как и действующие партийно-политические системы, в принципе не прошли еще точку невозврата к «прямой демократии». Конечно, реальное осуществление «прямого народовластия» во многом зависит от политической воли «правлящей» элиты государств. Однако решающее слово принадлежит гражданам страны, институтам гражданского общества, которые своей настойчивостью и мобильностью призваны показать, насколько они заинтересованы в возвращении к истокам народовластия. Для этого вовсе не требуется выходить на «баррикады», достаточно пользоваться, как заверяют политологи А.Пржеворски и Дж.Спраг, – избирательными бюллетенями, то есть своими голосами, которые они называют «бумажными камнями» [5].

Литература

1. Белл Д. Конец идеологии. Истошение политических идей в 50-е годы. - Нью-Йорк, 1960.
2. Вебер М. об обществе и власти. Лекции по политологии, politologiyalekcii.ru/etapy/m-veber-ob.php/
3. Гулько Б. Вместо Барака Обамы – Берта Хусейн Обама? www.newswe.com/index.php?go=/.../=8351/
4. Гуревич П. Конфигурация могущества. Предисловие.// Тоффлер Э. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI века. - Москва: 2003.
5. Джанда К. Сравнение политических партий: исследования и теория. // Современная сравнительная политология. Хрестоматия. - Москва: Московский общественный научный фонд, 1997. с.84-143, janda.org/bio/parties/articles/janda%20%Moscow%201997.pdf
6. Иноземцев В.Л. Конспект книги: Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. - Москва: Academia, 2004, rema.ru/resurs/conspects/all2014/bell.doc/
7. Кац Р.С., Мэир П. Картельная партия: возвращение к тезису. // Политическая наука (Москва), 2010, №4, с.77-112
8. Кильдюшов О. Предисловие. // ХабермасЮ. Политические работы. - Москва: Практикс, 2005.

9. Острогорский М.Я. Демократия и политические партии. - Москва, РОССПЭН, 1997, www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Hrertom/57.php).
10. Медушевский А.Н. Проблемы современной демократии. Введение. // Острогорский М. Демократия и политические партии. - Москва, РОССПЭН, 1997, <https://unotices.com./book.php?id=174569&page=122>
11. Медушевский А.Н. Демократия и тирания в новое и новейшее время. // Вопросы философии. 1993. №10.
12. Михельс Р. Социология политической партии в условиях демократии, www.studfiles.ru/preview/302580/
13. Моска Г. Правящий класс (Элементы политической науки), <http://www.livelib.ru/1000452197-pravyaschij-klass-elementy-politicheskoy-nauki/>
14. Общая и прикладная политология: Учебное пособие. Под общ. Ред. В.И.Жукова, Б.И.Краснова. – Москва: МГСУ. Изд-во «Союз», 1997, grachev62.narod.ru/krasnov/ch_43.htm/
15. Парето В. Компендиум по общей социологии. 2-е изд. - Москва: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2010, platon.net/load/knigi_po_filosofii/sociologija/pareto_v_kompendium_po_obshhej_sociologii_2010/25-1-0-2197/
16. Силаев В.С. Роль партий в политической системе Российской Федерации. // Вестник Челябинского государственного университета. №9, 2007. с.15-22, cyberleninka.ru/article/n/rol-partiy-v-politicheskoy-sisteme-rossiyskoy-federatsii/
17. Социология М. Вебера. Понимающая социология, www.grandars.ru/
18. Тоффлер Э. Метаморфозы власти. Знание, богатство и сила на пороге XXI века. - Москва: ООО «Издательство АСТ», 2003, www.e-reading.club/book.php?book=150501/
19. Хабермас Ю. Три нормативные модели демократии. // Хабермас Ю. Вовлечение другого. Очерки политической теории, rumag-ic.com/ru_zar/sci_philosophy/habermas/2/j172.html/
20. Четвериков А.О. Избирательные системы государств-членов ЕС, eulaw.edu.ru/documents/articles/izbir_sistem.htm
21. Шабров О.Ф. Политическая система и управление обществом, shabrov.info/Polupr/glava3.htm/
22. Шабров О.Ф. Политическая система: демократия и управление обществом. // Государство и право. 1994. №5
23. Штокало М. Теория элит (Моска, Парето, Михельс), samlib.ru/s/Shtokalo_m/teorii-ehlit-moska-pareto-mikhels.shtml/

Статья представлена в редакцию 20 мая 2017

СОЦИАЛЬНО-КОНВЕНЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Елена М. БОБКОВА

Республика Молдова, Приднестровье, Тирасполь, Приднестровский государственный университет им. Т.Г.Шевченко, факультет общественных наук

Декан, доцент, кандидат социологических наук

The article is discussed the issues of sustainability in the context of innovative approaches and regional specificities. The need to create a research model of the sustainability of society is being actualized. The connection is between integrity and sustainability as a platform that ensures the standards of society's life and a balanced strategy for the development of the region is being comprehended.

Key words: stability, integrity, society, region. Sustainability strategy, self-organization, institutional environment, solidarity

В статье рассматриваются вопросы устойчивости в контексте инновационных подходов и региональной специфики. Актуализируется необходимость создания исследовательской модели устойчивости общества. Осмысливается связь целостности и устойчивости как платформы обеспечивающей стандарты жизни общества и сбалансированную стратегию развития региона.

Ключевые слова: устойчивость, целостность, общество, регион. Стратегия устойчивости, самоорганизация, институциональная среда, солидарность.

В первой четверти XXI века резко актуализируется вопрос об устойчивом развитии человечества, занимая приоритетное место в социальном познании. Трансформационные процессы характерные сегодня для всех областей знаний позволяют современным исследователям использовать новые инструменты научного познания. Так серьезной научной рефлексии требуют теории либерализации, модернизации и догоняющего развития, безальтернативность «западной модели» и потенциал неевропейского варианта (коллективистского типа) общественного развития.

Сегодня мы наблюдаем рост озабоченности экспертов, властей и общественности усугублением положения дел на планете: мировые экономические и финансовые кризисы, локальные политические конфликты (в том числе вооруженные), рост терроризма, техногенные и экологические катастрофы. Эксперты указывают на несостоятельность западных теорий

и концепций, отмечая их слабую связь с реальной политической практикой[2].

Современная глобальная стратегия устойчивости требует инновационных подходов с учетом стандартов жизни каждого общества и региональной специфики. В этих условиях в целях получения необходимой информации и нового знания об изучаемом объекте необходимо конструирование его модели. В то же время, приходится признать, что моделирование как метод научного познания в социологии, несмотря на важное значение, разработан недостаточно. Объективные сложности моделирования обусловлены разнообразием, многофакторностью внешней среды и внутренней структуры, взаимозависимостью социальных явлений и процессов, способных к динамическому развитию или деградации.

На современном этапе актуализируется необходимость создания исследовательской модели позволяющей получать необходимые для управленческих субъектов данные о состоянии региона. Определение профиля проблем и факторов, влияющих на устойчивое развитие региона, является не только актуальной целью научного анализа, но и востребованной практической задачей формирования платформы для устойчивого урегулирования конфликта. По мнению, российского социолога В.Е.Лепского «Современная наука имеет определенный задел для решения указанной проблемы, вместе с тем ее постановка с учетом современных реалий отличается явной новизной и требует серьезных междисциплинарных усилий научного сообщества. Сложность ее решения усугубляется также тем, что в России практически разорвана связь между наукой и властной элитой. А решать проблему сборки субъектов развития надо сообща, одними научными рекомендациями со стороны ученых в данном случае не обойтись, равно как и действиями высших управленцев «по наитию» [11, с.62].

Как показали исследования второй половины XX века, естественные и социальные системы саморегулируются, и их объединяет общий принцип информационной самоорганизации. Явление самоорганизации в природе универсально, и эта универсальность положена в основу синергетики – науки, теоретические основы которой были разработаны под руководством лауреата Нобелевской премии И.Р.Пригожина [13, с.12]. В основу синергетики положено представление о путях эволюции сложных систем, поэтому она позволяет при построении моделей (исторических, социальных, технических систем) учитывать такие их общие параметры как неопределенность и поливариантность. Но социальные системы имеют и свои специфические пути развития. Исходя из того, что природа и человечество, а также разные цивилизационные и геополитические образования развиваются различными путями, появляется проблема совместимости их развития, коэволюции [13].

Концепция устойчивого развития учитывает сбалансированное функционирование трех составляющих: природы, социума и экономики. Безусловно, все эти составляющие в первую очередь связаны с развитием и функционированием экономической системы, потому в последнее время устойчивое развитие все чаще ассоциируется с экономическим развитием отдельных стран и человечества в целом. А с точки зрения экономики, развитие может считаться постоянным лишь при соблюдении баланса между хозяйственной деятельностью человека и окружающей естественной средой. Социальный подход ориентирован на борьбу с неравенством возможностей. Экологический направляет усилия общества на сохранение природных ресурсов, вводя ограничения на разные виды деятельности, которые имеют даже отдаленные результаты отрицательного влияния на окружающую среду.

Философское осмысление взаимосвязи целостности и устойчивого развития систем выступает новой гранью осознания современной картины мира, в которой эти категории выражают идею неделимости, неразложимости на множество состояний и процессов как материального, так и духовного мира, проявляющегося в пространственно-временном континууме взаимодействия и взаимообусловленности природы и общества. Основным коррелятами целостности в зависимости от типов целостности считаются: внутреннее единство и развитие целостности (диалектика), непротиворечивость (системная парадигма), открытость (как возможность преодоления гносеологических барьеров классического философствования – постмодерн).

Осмысление связи целостности и устойчивости служит методологической основой для создания общесоциологических теорий и философских концепций линейного и циклического движения социальной реальности от прошлого через настоящее к будущему. Эта связь лежит в основе и синергетического нелинейного развития социальных систем, в которых чередуются этапы закономерного и случайного хода событий, непрерывности и прерывности в продвижении от одного типа целостности к другой. Источником устойчивого развития общества как целостности является социализация личности, усвоение каждым поколением основополагающих качеств, необходимых для функционирования и развития системных социальных взаимодействий, для интеграции жизнедеятельности людей в единое целое. При этом свойства целостности и устойчивого развития распространяются на все элементы общества (личности, группы, институты), приобретающие способности обновления и приспособления к динамически изменяющейся среде. Только при этих условиях система приобретает качества, соответствующие критериям целостности и устойчивого развития, таким как: стационарность, стабильность, адаптивность, выносли-

вость, сопротивляемость, толерантность.

Базисом теории и методологии социологического исследования устойчивости общества в нашем исследовании выступает сочетание синергетической конфликтологической парадигмы и компаративистики.

В синергетической парадигме важное место занимает социальное пространство, которое составляют институты, интересы, ожидания, определяемые состояния отдельных агентов, их групп, общества в целом взаимодействуя между собой, осуществляют взаимообмен с самим пространством [6].

Устойчивость развития региона способна обеспечить эффективная институциональная платформа опирающаяся на качественное региональное управление, сбалансированную стратегию развития региона, понимание социальной ответственности бизнеса, партнерство между социумом, бизнесом и властью.

При рассмотрении субъективных факторов в поле исследования попадают ожидания и опасения проживающих там людей. Например, при изучении экономического развития выясняются аспекты, касающиеся самочувствия населения, которые зависят помимо состояния экономики, от политической стабильности и безопасности, религиозной толерантности, развития гражданского общества. Фокус исследования направлен на социально обусловленные факторы, опирающиеся на смысло-жизненные ценностные стандарты и поведенческие практики жителей изучаемого региона [14].

Объективные критерии регионального развития сосредоточены на социально-экономических и экологических аспектах, тогда как измерение устойчивости региона в условиях непризнанности смещается несколько в иную плоскость. Так приоритетными становятся вопросы политической стабильности, безопасности, соблюдения дипломатических договоренностей. Применительно к региону нашего исследования в данном контексте устойчивость основывается, прежде всего, на институциональном развитии. Полагаем, что политическая ситуация, преломляясь в экономической и общественной жизни региона, влияет на процессы формирования и качество человеческого потенциала, и может рассматриваться как соотношение общего (региона) и особенного (индивида).

Рассматривая регион как «человекоразмерную саморазвивающуюся систему», для которой в первую очередь характерна открытость, необходимо учитывать опасность утери «субъектности» в современных условиях мирового развития [10]. Основопологающей становится парадигма «субъект – саморазвивающаяся полисубъектная среда» [12]. Таким образом, регион можно представить системой, внутри которой сформированы механизмы, аккумулирующие опыт и особенности взаимодействия со средой

значимые для ее целостности. Функционирование такой системы предлагает сложный развивающийся комплекс: человек - экономическая система – политическая система – социальная система - экологическая система - культурная среда и др. [15]. Представления о которой, опираются на познающих знания действующих субъектов, интерпретированные в соответствии с их субъективными реальностями.

Социологический подход в исследовании устойчивости регионов с непризнанным статусом предполагает такую оценку региональных проблем, которая с одной стороны, учитывает субъективные факторы (восприятие и ощущения людей), с другой стороны рассматривает воздействие объективных факторов (непризнанность, неурегулированность конфликта, экономические и политические кризисы). Использование идей синергетической парадигмы в изучении устойчивого регионального развития обосновано присутствием аттракторов, бифуркационных явлений, когерентных взаимодействий, нелинейной динамики процессов, высокой степени неопределенности, фрактальности структуры, темпоральности (чувствительности систем к ходу времени) в социальной сфере региона [5]. В данном случае система характеризуется: самоорганизацией, открытостью и нелинейностью [9]. В условиях синергии переплетаются линейность и нелинейность, устойчивость и неустойчивость, непрерывность и дискретность, постоянство и структурные перемены определяющие саморазвитие системы и разветвляя и углубляя обратную связь [7].

В проблематике устойчивости с точки зрения социологи фундаментальное значение приобретает осмысление соотношения и взаимовлияния субъективных факторов и объективных условий общественного развития. Кроме того, важной видится необходимость понимания влияния разнообразных аспектов институционального влияния на устойчивость развития. Устойчивое функционирование социальных практик в третьем тысячелетии возможно только с учетом научно-теоретических и прикладных исследований.

Преобразования в экономической и социальной сферах, в том числе связанные с проблемами устойчивости регионального развития, требуют институционального обеспечения, недостаточность которого является одной из наиболее главных причин торможения процессов устойчивого развития. Отсутствие или неэффективное действие институтов регионального развития, незавершенность нормативно-правового оформления экономики инноваций и ее государственной поддержки является существенным ограничителем инновационного развития российской экономики [4].

Приднестровье нуждается в создании институциональной системы для выработки социально-конвенциональных стратегий устойчивого развития, совместимую с культурными, политическими и институциональными

ми ограничениями существования региона в условиях непризнанности [16].

В данных условиях особое значение приобретает практика социальной имплементации посредством имеющихся социальным институтам укрепления органической солидарности. Актуализированная органическая солидарность согласно нашим исследованиям фактически выступает противовесом политической непризнанности региона, и является фундаментом устойчивости государственного развития и формирования социальной пассионарности.

В разрабатываемой нами модели предлагается комплексная концепция повышения устойчивости развития регионов путем трансформации действующей институциональной среды и активизации роли гражданского общества, повышения его солидарности. Таким образом, необходимым компонентом нашего исследования социального функционирования и развития региона является институциональный аспект. Исследование свидетельствует, что институциональная система недостаточно развита, что находит свое отражение в наличии социально-экономического неравенства, бюрократии, сложности реализации социальных программ. В то же время, фиксируется неравномерность и стихийность в становлении обеспечивающих устойчивость институтов, недооценка институциональных условий существенно снижает результативность социальных технологий [3]. Тогда как эффективное институциональное обеспечение, опирающееся на взаимодействие органов публичной власти и бизнеса позволяет реализовать конкурентные преимущества, и повысить устойчивость социального развития [8].

Необходимо подчеркнуть, что сам конфликт не был и не является популярным в массах. Во многом это объясняется мирным укладом жизни и общей исторической судьбой населения двух берегов Днестра перед внешним фактором, который всегда играл важную роль в жизни этих территорий. Одновременно, сказывается накопившаяся социальная усталость населения двух берегов Днестра, которая подпитывается целым рядом факторов: низким экономическим уровнем, политической нестабильностью и культурной несостыкованностью. Все это накладывает особый отпечаток на общественные социальные процессы, которые переживает население Приднестровья. Таким образом, Приднестровье представляется целостной системой, обусловленной структурно-функциональными внутренними и внешними, территориальными, историческими и социокультурными связями. Системой характеризуемой нелинейными процессами, слаженностью функционирования подсистем которой определяет динамику устойчивого социального развития региона.

В науке сложилось понимание социологии развития, как отрасли на-

учного знания занимающегося теорией социального изменения, связанного с теорией модернизации и неэволюционными подходами[1]. Однако на современном этапе развития социальной реальности такое понимание ограничивает значимость социологического знания для устойчивого развития. Полагаем, этот пробел следует восполнить и придать новый импульс социологии развития. Сегодня актуализируется изучение устойчивости общественного развития в быстро меняющемся мире, в условиях не достаточного учета институциональной динамики.

Литература

1. Аберкромби Н., Хилл С., Тернер Б.С. Социологический словарь. – Москва: Экономика. 2004. http://sociological_dictionary.academic.ru/659/%D0%A1%D0%9E%D0%A6%D0%98%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%93%D0%98%D0%AF_%D0%A0%D0%90%D0%97%D0%92%D0%98%D0%A2%D0%98%D0%AF
2. Айтимов А.С, Аксенов В.А., Алексеев Ю.В., Боженков С.А., Ершов В.Р., Камиева А.А., Конев И.В., Макаров В.Л., Патрушев В.И., Патрушев С.В., Простов А.Ф., Серков С.В. «ТРИИС» - проект: «Территориальная (региональная) инновационно-инвестиционная система» как новая технологическая платформа социально-экономического развития регионов России: Пособие по антикризисному управлению экономикой и обществом / Под общ. ред. А.Ф.Простова. - Москва: Издательство «Спутник +», 2016.
3. Багаутдинова Н.Г. Формирование территориально-производственного кластера в региональной экономике // Электронный экономический вестник Татарстана. 2012, №1, с.152-162. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://cepi.tatarstan.ru/> (дата обращения: 24.09.2014).
4. Бухвальд Е.М. Приоритеты модернизации Российской экономики: институционально-правовой аспект. // Федерализм. 2014, №4, с.7-18.
5. Вафина Н.Х. Транснационализация производства: методология синергетического подхода. // Экономические системы. 2013. №2, с.31-36.
6. Евстигнеева Л. От стандартной экономической теории к экономической синергетике. // Вопросы экономики. – 2001, №10, с.24-39.
7. Занг В.Б. Синергетическая экономика. Время и переменны в нелинейной экономической теории. – Москва: Мир, 1999.
8. Зубаревич Н.В. Региональное развитие и региональная политика в России. // ЭКО. 2014, №4, с.7-27.
9. Лексин В.Н. Реформы и регионы: Системный анализ процессов реформирования региональной экономики, становления федерализма и местного самоуправления. – Москва: ЛЕНАНД, 2012.

10. Лекторский В.А. Субъект в истории философии: проблемы и достижения. // Методология и история психологии. 2010. Том 5. Выпуск 1, с.5-18.
11. Лепский В.Е. Эволюция представлений об управлении (методологический и философский анализ). – Москва: «Когито-Центр», 2015
12. Лепский В.Е. Рефлексивно-активные среды инновационного развития - Москва: Когито-Центр, 2010, с.226-245.
13. Пригожин И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. - Москва: Прогресс, 1986.
14. Смирнова Р.А. Сельские регионы как объект социологического исследования. // Социологический альманах. Институт социологии НАН Беларуси (Минск) №3. 2012, с.290-302.
15. Степин В.С. Саморазвивающиеся системы и постнеклассическая рациональность. // Вопросы философии 2003, №8, с.5-17.
16. Степченко Е.В. Уровень и качество жизни населения как факторы устойчивого развития России: монография. – Тамбов: Изд-во ИП Чесноков А.В., 2009.

Представлена в редакцию
12 августа 2017 года

ABORDAREA CONCEPTUALĂ A FENOMENULUI INSTITUȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE

Carolina BUDURINA-GOREACII

Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații
Internaționale, Științe Politice și Administrative, Secția Limbi Străine Aplicate,
Departamentul Relații Internaționale
Magistru în Științe Politice, doctorandă, lector

This article aims to examine the main approaches of the concept of civil society institutions. As the research of the concept differs through evolution, content and characteristics, the analysis will be focused on both foreign and Moldovan literature. Thus, there will be analysed the main terms: civil society, non-governmental organizations, non-profit sector, non-commercial organizations, public associations and civil society organizations from the point of historical evolution which eventually contributed to creating a clearer picture of the concept of civil society institutions.

În demersul privind cercetarea conceptului de instituții ale societății civile au fost analizate un șir de monografii, publicații științifice și studii sociologice în domeniu, iar deoarece abordarea conceptului diferă prin evoluție, conținut și caracteristici, în continuare vom efectua o analiză separată a acestuia în literatura străină și, respectiv, cea moldvenească.

Considerente istoriografice ale conceptului în literatura străină

Existența instituțiilor societății civile nu reprezintă o noutate absolută în sistemul de organizare a vieții, ele fiind cunoscute de cel puțin patru secole, sub formă de biserici, instituții filantropice, asociații de ajutor reciproc, școli private etc. Totuși, termenii utilizați în literatura de specialitate cu privire la abordarea conceptului au fost diferiți de-a lungul timpului.

Astfel, renumiții savanți, gânditori politici și cercetători ai epocii antice (Aristotel, M.T.Cicero) și perioadei renașterii (T.Hobbes, J.Locke) au folosit termenul de societate civilă și stat ca sinonime. În sec.XVII și XVIII sau epoca Iluminismului în Europa a avut loc apariția statului modern, cu forme extrem de centralizate și birocratice de conducere monarhică absolută, iar conceptul de societate civilă a apărut ca o critică a absolutismului sau monarhiei. Ch.-L.Montesquieu a continuat ideea identificării societății civile cu statul, menționând că aceasta este „rezultatul dezvoltării istorice, respectiv, a patra treaptă a istoriei umane, care urmează stării naturale și celei familiale. Ea are ca destinație neutralizarea relațiilor de dușmănie dintre oameni”[46, p.381-390]. Pe de altă parte,

I.Kant a prezentat o altă ipoteză cu privire la termenul de societate civilă, considerând-o a fi „un spațiu dincolo de ordinea politică sau o societate organizată în afara statului, care avea ca scop să controleze puterea absolută a monarhului” [55, p.26-30]. Or, după cum afirma J.J.Rousseau, „libertatea, ca esență a omului, se poate realiza într-o societate civilă constituită pe baza contractului social, el fiind încheiat între fiecare individ și comunitate” [58, p.62-71]. Ulterior Hegel prezintă o altă viziune cu privire la cercetarea conceptului, considerând că societatea civilă este „un câmp intermediar între familie și stat”. Totuși, Hegel ajunge la concluzia că termenul de societate civilă reprezintă „un set de asociații intermediare care nu sunt nici de natură statală și nici de natură familială. Societatea civilă include, deci, asociațiile voluntare, firme și alte corporative” [34, p.93]. În epoca modernă conceptul de societate civilă este abordat sub aspect socio-economic. Astfel, economistul A.Smith considera societatea civilă ca o rețea de dependență a relațiilor reciproce, percepend relațiile economice și tranzacțiile sociale la fel de importante ca și instituțiile politice [51, p.58-59]. Pe de altă parte, gânditorul politic francez A. de Tocqueville remarcă că „asocierea democratică în viața de zi cu zi constituie baza unui sistem politic de funcționare” [69, p.278]. El considera că „egalitatea condițiilor îi obligă pe indivizii independenți, dar slabi, să se asocieze fără încetare” [69, p.603], iar această asociere trebuie să se realizeze atât în plan privat, cât și statal [67, p.258]. Potrivit autorului societatea civilă este alcătuită din asociații voluntare constituite în SUA, comparându-le cu cele din Anglia și Franța, care conform opiniei sale, asocierea cetățenilor nu avea aceeași amploare [64, p.19-20]. Pentru K.Marx societatea civilă este „o societate burgheză, în care este marcată separarea ei de starea politică, de stat”. Cu alte cuvinte, societatea civilă a fost echivalată cu structura economică într-un regim politic, reducând conceptul societății civile la viața economică [42, p.237-265]. Continuând pe aceeași ordine de idei la sf. sec. al XIX-lea revoluționarul italian A.Gramsci a identificat societatea civilă ca fiind „asociații voluntare opuse statului” [32, p.193-195]. Acestea includeau bisericile, școlile, sindicatele și mass-media, care, în opinia lui, formau rețeaua de fortărețe ale societății civile și acționau în direcția protejării drepturilor civile” [15, p.18-19]. Cu alte cuvinte, termenul de societate civilă reprezenta o asociere instituționalizată a oamenilor, ce acționau fără vreo interferență din partea politicului sau a sectorului de afaceri.

Dacă ne referim la utilizarea actuală a termenului de **societate civilă** vom menționa că interpretarea sa este destul de ambiguă. Astfel, cercetătorii americani B.O’Connell și J.Gardner consideră că societatea civilă ar fi o „comunitate de cetățeni legați prin interese comune și activități colective” [50, p.17-19], iar experții englezi definesc acest termen ca fiind „un set de instituții, organizații și conduite situate între stat, afaceri și familie”. Societatea civilă conform opiniei lor ar include organizațiile non-profit, organizațiile filantropice, mișcările socia-

le și politice [30, p.3-13]. Pe de altă parte, în literatura românească se menționează că „formarea societății civile este rezultatul unei mișcări spontane și creatoare cetățenilor care instituie în mod benevol diverse forme de asociere politică, economică, culturală” [67, p.258]. Iar savantul A.Mureșan consideră că acest termen ar descrie „un sistem de structuri, care implică cetățeanul în diferitele sale ipostaze de membru într-o organizație neguvernamentală, într-un sindicat sau într-o organizație patronală” [48, p.10].

De aceea, vom continua cu evoluția termenului care, într-un fel sau altul a suferit schimbări la nivel de definiție, concept și structură pe parcursul secolului XX. În literatura de specialitate prima organizație neguvernamentală (acest termen a fost utilizat pe parcursul sec.XIX-XX) este consemnată în 1839, iar în 1914 își desfășurau activitatea deja aproximativ 1000 de organizații. Acestea au avut o contribuție importantă în mișcarea împotriva sclaviei și pentru drepturile femeilor, au însemnat un rol decisiv în timpul Conferinței Mondiale pentru Dezarmare (1932-1934) și au contribuit la demararea construcției europene postbelice. Dar dincolo de reușite, organizațiile neguvernamentale nu au ajuns un fenomen de masă, mai ales că statul devenise în secolul XX unul intervenționist. Termenul de organizații neguvernamentale, însă a fost folosit mai târziu în art.71 al Cartei Națiunilor Unite (1945), prin care se menționează că „Consiliul Economic și Social va putea lua orice măsuri potrivite pentru consultarea organizațiilor neguvernamentale care se ocupă cu probleme de competența sa. Aceste măsuri pot fi aplicate unor organizații internaționale și, dacă e cazul unor organizații naționale, după consultare cu Membrul Națiunilor Unite interesat în aceasta”[16]. Iar de atunci dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale a fost stimulată continuu prin intermediul Declarației Universale a Drepturilor Omului (1948), Convenției Europene a Drepturilor Omului (1953) etc.

În a doua jumătate a sec.XX a avut loc revoluția globală a asociativității. Cercetătorul L.Salomon leagă acest fenomen de patru crize: criza statului bunăstării, criza dezvoltării începând cu stagflația din anii 1970, criza stării mediului înconjurător și criza socialismului reprezentat de către regimurile comuniste în estul continentului european [70, p.9-10]. Toate aceste acțiuni au dus la dezvoltarea și consolidarea organizațiilor neguvernamentale cu implicații profunde în domeniul organizării sociale și în proiectarea și funcționarea unor noi strategii de guvernare [21, p.58].

Pe de altă parte, savanții G.Almond și S.Verba au completat fenomenul revoluției globale a asociativității cu un atribut cultural, considerând că exercitarea cetățeniei reprezenta elementul cheie în formarea unei societăți democratice, iar manifestarea culturii civice din partea cetățenilor constituia o condiție obligatorie pentru menținerea ordinii sociale. În acest sens, autorii au făcut referință la trei componente distincte ale culturii civice, și anume: *dimensiunea afectivă*, bazată pe perceperea relațiilor dintre indivizi (compromisuri, conflicte, tră-

iri etc); *dimeniunea cognitivă*, caracterizată de cunoștințele individului cu privire la sistemul politic și *dimensiunea evaluativă* ce presupunea capacitatea de judecată asupra eficienței sistemului politic sau asupra manierei în care acesta și-a realizat obiectivele. În dependență de posedarea acestor calități a fost necesară și o ierarhizare a culturii politice: cea *parohială*, specifică societăților tribale și a comunităților tradiționale; cultura politică *dependentă*, caracterizată prin dependența față de sistemul politic și cultura politică *participativă*, prin care cetățenii își asumă conștient rolul de actori sociali, implicându-se activ în viața politică. Considerăm însă că cultura civică ideală ar fi de fapt o cultură politică mixtă, care folosește caracteristici sau conduite din toate cele trei tipuri de bază. Totuși, fiecare societate își generează tipul de cultură politică de care are nevoie [2, p.50-55].

Toate împreună au făcut ca explozia asocierii să se extindă pe orizontală și verticală începând cu anii '80 ai sec.XX, mai ales după ce destrămarea lagărului socialist a permis difuziunea culturală euroatlantică în Europa Centrală și de Est. Organizațiile neguvernamentale au devenit parte a tranziției democratice în toate regiunile lumii și s-au angajat să participe la realizarea Obiectivelor de Dezvoltare a Mileniului, iar posibilitățile tehnologice de comunicare facilitau mult acest proces. Ele reprezentau, de asemenea, o entitate robustă și activă în societățile occidentale, un atribut indispensabil al societății contemporane și un garant al democrației și incluziunii sociale.

Observăm de asemenea că organizațiile neguvernamentale au apărut și s-au dezvoltat diferit în cadrul statelor lumii, acestea fiind condiționate de un șir de factori interni și externi. Spre exemplu, în SUA interesul pentru abordarea acestui concept a fost legat de apariția unor mișcări sociale studențești, feministe și cele ale populației de culoare, care solicitau protejarea și promovarea drepturilor. Dezvoltarea rapidă a sectorului nonprofit a avut loc de asemenea, ca urmare a proceselor de restructurare a bunăstării generale [14, p.44-45].

În America Latină apariția ONG-urilor locale a fost consecința mișcărilor țărănești care doreau creșterea drepturilor de proprietate asupra terenurilor și a eforturilor depuse de politicienii radicali pentru crearea unei societăți mai deschise și mai democratice. În Asia apariția și dezvoltarea acestor instituții a fost influențată de un set diferit de factori distinctivi: influența misionarilor creștini, creșterea clasei de mijloc reformiste. În India, ideile influente ale lui Mahatma Gandhi, care avea în centrul viziunii sale reformiste conceptul de acțiuni voluntare, au inspirat diverse organizații. Alte domenii de activitate ale ONG-urilor asociate cu Asia de Sud (cele de credit și de economii) au derivat din ajutorul reciproc local, un fel de credit rotativ de grup, în care gospodăriile își strâng resursele într-un fond central și apoi fac pe rând împrumuturi și rambursări.

Apariția în câteva țări din Europa Centrală și de Est a unor mișcări, fronturi bine consolidate și puternice [60, p.9] a dus la distrugerea sistemului politic rep-

rezenat de statul-partid și a contribuit la formarea democrației, dar și la creșterea numărului organizațiilor neguvernamentale. De asemenea, donatorii occidentali au început să susțină tinerile state independente în procesul de promovare a democrației și în dezvoltarea societății civile. În acest context, organizațiile au avut strânse legături cu agendele donatorilor externi și cu oportunitățile prezentate activiștilor locali și antreprenorilor. Potrivit unor autori din categoria ONG-urilor făceau parte organizațiile profesionale sau cele de voluntariat. Totuși, cercetătorul E. Căce menționează că acestea aveau să acopere toate grupările non-guvernamentale și non-profit. Dacă organizațiile profesionale erau preocupate de promovarea sau prestarea serviciilor în favoarea membrilor săi sau a comunității, atunci acțiunile grupărilor non-guvernamentale și non-profit urmau să fie axate pe protejarea mediului, promovarea drepturilor omului și sprijinirea grupurilor sociale vulnerabile etc [14, p.27-28]. Pentru realizarea acestor obiective se desfășoară și astăzi activități de advocacy, prestare de servicii și campanii publice [70, p.15].

Totuși, termenul de organizație neguvernamentală utilizat amplu pe parcursul sec.XIX-XX nu poate include întreg sectorul asociativ și nicidecum nu se interferează cu termenul de societate civilă, el fiind prea îngust în domeniul nostru de cercetare. De aceea, în a doua jumătate a sec.XX. în literatura străină este regăsit un alt termen mult mai extins – **organizație (sector) nonprofit**, pentru a evidenția ce structuri fac parte din societatea civilă. Credem că acest termen se interferează cu conceptul de instituții ale societății civile, deoarece, după cum vom observa, cel de-al treilea sector include totalitatea organizațiilor formale și informale în dezvoltarea societăților democratice.

Cercetătorul C. Jura utilizează termenul de organizație nonprofit pe care o consideră că „ar reprezenta acele entități neguvernamentale care sînt create din punct de vedere structural-legal într-o formă caritabilă și nu pentru obținerea profitului. Astfel, organizațiile nonprofit sînt desemnate a servi obiective publice [37, p.14]. Totuși, în carte nu se exemplifică care entități neguvernamentale ar face parte din cel de-al treilea sector.

În lucrarea „*Third System: a European Definition*” sunt prezentate două definiții ale sectorului nonprofit (*Third/Nonprofit Sector*): americană și europeană, diferența dintre ele constând în nivelul de abordare al termenului, dar și de caracteristicile atribuite fiecăruia.

Astfel, în contextul definiției americane a celui de-al treilea sector accentul este pus pe abordarea sintetică și este centrat pe interpretarea statistică a importanței sectorului care cuprinde întreaga comunitate de organizații nonprofit. Se face referință la criteriul de nedistribuire a profitului, iar cooperativele și societățile de ajutor reciproc sînt excluse din categoria organizațiilor nonprofit.

L.M.Salamon și H.K.Anheier au dezvoltat o abordare pozitivă a termenului. Definiția propusă de ei se bazează pe condițiile care se cer a fi îndeplinite de

către o organizație pentru a fi inclusă în cel de-al treilea sector, și anume aceasta trebuie: să fie formală, instituționalizată; să fie privată; să se autogverneze; să fie flexibilă. Definiția are o bază juridică clară, iar funcția sa majoră este de a separa organizațiile sectorului nonprofit de alte organizații care sunt fie publice, fie private [40, p.11-13]. Totuși definiția dată, precum și unele condiții identificate de autori nu au coincis neapărat cu abordările altor cercetători americani. De aceea, în continuare vom face referință la câteva caracteristici atribuite sectorului nonprofit în scopul de stabili elementele constitutive și structura acestora în societățile democratice.

Prima caracteristică distinctă a termenului conform definiției americane se referă la separarea câmpului sectorului nonprofit de societatea economică și cea politică. Cercetătorul american R.Halloway consideră că „grupurile de cetățeni care nu sunt asociate nici de putere, nici pentru profit formează cel de-al treilea sector al societății, completând astfel guvernul și mediul de afaceri” [35, p.21]. În fapt receptivitatea și reacția guvernului la cererile cetățenilor săi reprezintă o caracteristică cheie a democrației. Însă deoarece acest lucru nu întotdeauna se întâmplă, savantul R.Dahl face referință la democrație, care oferă libertatea persoanelor de a forma și de a adera la organizații, dreptul liderilor politici de a concura la alegeri etc [22, p.52-59]. Conform opiniei sale, activiștii politici, partidele politice, grupuri private etc. constituie actorii societății civile.

Un șir de experți au continuat aceleași teze, evidențiind că „sectorul nonprofit se bucură de un anumit grad de independență față de companiile de afaceri sau de aparatul de stat birocratic” (G.Baker) [7, p.48-50] sau că acesta „este întotdeauna conectat la public pentru a influența deciziile politice și comportamentul societății” (A.Aramson) [4, p.39]. În lucrarea *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts* organizațiile nonprofit sînt definite ca structuri separate și independente de sistemele instituționale majore: guvern și administrație, educație și sănătate, afaceri și industrie, securitate și religie [33, p.28].

Profesorul american J.Cohen face distincție dintre câmpul sectorului nonprofit, societatea economică și cea politică. În timp ce societatea politică se referă la instituțiile, partidele și organizațiile politice, societatea economică este compusă din organizațiile de producție și distribuție, de obicei firmele, cooperativele, parteneriatele etc. Societatea economică și politică apare din interiorul sectorului nonprofit și contribuie la legalizarea anumitor drepturi (drepturile politice și drepturile de proprietate, în special) [3, p.110-115]. Pe de altă parte A.Arato susține că rolul politic al mișcărilor sociale și a inițiativelor civice nu este de a controla sau de a obține puterea, ci de a mobiliza și încuraja cetățenii să participe la discuții fără restricții, lucru ce poate fi facilitat prin intermediul vieții asociative [5, p.18]. Însă importanța economică a societății civile constă în consoli-

darea anumitor abilități ale cetățenilor, precum și în asistența oferită în dezvoltarea afacerilor, iar acest fapt poate fi facilitat prin participare și implicare comună.

Cea de-a doua caracteristică a termenului conform definiției americane se referă la includerea organizațiilor formale și informale în cadrul celui de-al treilea sector. Spre exemplu, cercetătoarea A. van Rooy consideră că acestea ar include diverse grupuri formate în scopuri colective în afara statului și pieței” [57, p.15], fără a specifica însă despre ce grupuri este vorba. Sociologii americani L.Diamond, J.Linz și M.S.Lipset includ în această categorie o gamă largă de organizații, atât formale, cât și informale, grupuri de interese, organizații culturale și religioase, asociații civice și de dezvoltare, mass-media, instituții de cercetare și învățământ etc [23, p.27]. Într-o altă lucrare autorii J.Linz și A.Stepan opiniază că din sectorul nonprofit ar mai putea face parte mișcările sociale sau asociațiile civice din toate straturile sociale [41, p.3-4], în timp ce asociațiile politice constituie o arenă separată numită „societate politică”. Observăm deci că nu doar asociațiile înregistrate în mod oficial, dar și persoanele fizice sunt atribuite celui de-al treilea sector dacă acestea îndeplinesc anumite funcții specifice.

L.Diamond susține că societatea civilă acoperă o gamă largă de organizații formale și informale. Acestea includ (1) asociații și rețele economice (de producție și comerț); (2) instituții și asociații culturale (religioase, etnice, comunitare și alte instituții care protejează drepturile, valorile, credințele și simbolurile colective); (3) asociații informaționale și educaționale, dedicate producerii și difuzării (atât pentru profit, cât și pentru nonprofit) a cunoștințelor, ideilor, știrilor și informațiilor publice; (4) grupuri de interese care urmăresc avansarea sau apărarea intereselor membrilor lor (de exemplu, sindicate, asociații de veterani și pensionari și grupuri profesionale); (5) organizații de dezvoltare, care îmbină resursele și talentele individuale pentru a îmbunătăți infrastructura, instituțiile și calitatea vieții comunității; (6) mișcări (de exemplu, pentru protecția mediului, reforma agrară, protecția consumatorilor și drepturilor femeilor, minorităților etnice, popoarelor indigene și ale altor victime ale discriminării și abuzului); (7) grupuri civice, care caută să îmbunătățească sistemul politic și să-l facă mai democratic (de exemplu, lucrează pentru drepturile omului, educația și mobilizarea alegătorilor, monitorizarea alegerilor și expunerea și reforma practicilor corupte) [24, p.7-8]. În calitate școli libere pentru democrație organizațiile societății civile trebuie să activeze în mod democratic în procesele lor interne de luare a deciziilor și de alegere a conducerii. Autorul susține că „organizație formală va fi cea mai eficientă și va contribui cel mai bine la dezvoltarea democrației atunci când are un scop, o structură și o identitate organizațională coerentă, împărtășită în mare măsură între membrii săi [23, p.29], în timp ce organizațiile informale devin instituționalizate atunci când învață să-și adapteze misiunile, funcțiile și structurile lor într-un context politic și social modificat, cu imperative noi și perspective diferite” [23, p.21].

D.Armstrong, V.Bello, J.Gilson trec în revistă multitudinea de actori și asociații voluntare în componența sectorului nonprofit. Astfel, potrivit lor „organizațiile neguvernamentale, organizațiile comunitare, grupurile de interese, sindicatele, mișcările sociale, organizațiile religioase, instituțiile academice, cercurile de clan și de rudenie, lobby-urile și asociațiile de tineret” [6, p.149-150] ar constitui spațiul asociativ în cadrul unui stat. Cam de aceeași părere este și J.Keane care include întreprinderile, mișcările sociale, turiștii, cadrele universitare, artiștii, interpreții culturali, grupurile etnice și lingvistice [38, p.2] în categoria sectorului nonprofit. Iar E.Dunn este de părere că anume cluburile de discuții, partidele politice, organizațiile civile sunt cele mai preocupate de problemele de guvernare. De aceea, asociațiile nu sunt create de stat, ci servesc pentru a-l critica și modifica [27, p.27-28], existând atâta timp cât statul tolerează existența lor.

La începutul secolului XXI termenul de sector nonprofit este analizat prin prisma proceselor de globalizare, ca rezultat al schimbărilor în societăți, al dezvoltării tehnologice și economice la nivel mondial. În acest sens, savantul american L.Salamon în lucrarea ”Societatea civilă globală”.Dimensiunile sectorului nonprofit include mii de grupuri private comunitare, clinici medicale, școli, organizații de mediu, cluburi sociale, instituții culturale, asociații profesionale, grupuri de consumatori etc. În ciuda diversității lor considerabile în diferite țări, aceste entități împărtășesc, de asemenea, unele caracteristici importante care justifică „sectorul trei”: ele sunt organizații care activează în afara aparatului de stat, nu distribuie profit, cetățenii sunt liberi să adere sau să nu împărtășească scopurile comune. Aceste entități își au sediul în țările din Europa de Vest, Europa Centrală, Asia, America Latină și America de Nord [61, p.23]. Observăm deci că dacă L.Salamon menționa anterior că pentru ca o organizație să fie inclusă în cel de-al treilea sector, aceasta ar trebui să fie formală, instituționalizată, atunci în această lucrare ideile sale se extind asupra complexității și includerii unei game mai largi de instituții formale și informale în cadrul sectorului nonprofit.

Vom continua cu definiția europeană, care spre deosebire de cea americană aceasta ar include o abordare analitică privind dezvoltarea tipologiilor asociațiilor, iar accentul cade pe dezvoltarea dimensiunii economice a asociațiilor. Criteriul de limitare privind achiziționarea privată a câștigurilor include cooperative și societățile de ajutor reciproc [40, p.4].

1) Prima caracteristică a celui de-al treilea sector în contextual definiției europene se referă la existența organizațiilor care furnizează bunuri și servicii, dar care nu se bazează pe principiul maximizării profitului. Astfel, deoarece anterior menționasem că definiția europeană are o perspectivă mai analitică, care se focusează mai mult pe dezvoltarea tipologiilor asociațiilor și nedistribuirea profitului, vom remarca că acestea au cunoscut între timp diferite tipuri de acți-

une și modificări în structura lor internă. Studiile recente efectuate în mai multe state europene indică o creștere a producției de bunuri și servicii, inclusiv în activitatea lor privind reprezentarea intereselor altora, prin desfășurarea acțiunilor de advocacy și sensibilizarea publicului cu privire la aspecte diverse aspecte.

A.Ben-Ner și B.Gui consideră că „distribuirea profiturilor este întotdeauna limitată, deoarece atât cooperativele, cât și societățile de ajutor reciproc sunt un produs al sectorului asociativității, și anume acestea nu sunt create pentru maximizarea rentabilității, ci pentru satisfacerea interesului general sau reciproc, contribuind astfel la bunăstarea generală” [10, p.39-40].

Din acest considerent, termenul de „sectorul trei” este mai larg în Europa, iar organizațiile implicate sunt considerate ca făcând parte din „economia socială”, mai degrabă decât din sectorul nonprofit. Statutul juridic al organizațiilor (cooperativele, asociațiile, societățile de ajutor reciproc) se referă la un grup de organizații ale economiei sociale prin care factorul determinant nu este obținerea profitului, dar faptul, că limitele sunt impuse de interesul material al investitorilor. Prin urmare, linia de demarcație nu este trasată între organizațiile ce activează pentru obținerea sau neobținerea profitului, ci între asociațiile capitaliste și cele ale economiei sociale, acestea din urmă fiind axate pe generarea bogăției colective, și nu pe o rentabilitate a investiției individuale. Cu alte cuvinte, cel de-al treilea sector include toate organizațiile cu statut juridic care limitează acțiunile privind achiziționarea privată și individuală a profiturilor.

2) Pluralismul bunăstării. Această caracteristică presupune existența unui caracter fundamental deschis, mixt, pluralist și intermediar al celui de-al treilea sector și o respingere concomitentă a noțiunii de sectoare, astfel încât să se evite impresia creării unei linii de demarcație clară între piață, arena politică și cel de-al treilea sector.

3) Teoreticienii europeni au avansat ipoteza precum că cel de-al treilea sector face parte din sfera publică a societăților democratice. Concret, sfera publică nu este un sistem omogen. De fapt, există o „pluralitate de sfere publice”. Unele din ele au fost penetrate de către structura puterii și sunt foarte bine organizate, iar altele apar în calitate de forumuri independente pentru dezbateri libere și discuții. Cu privire la aceeași ordine de idei, profesorul indian S.Khilnani menționează că în țările occidentale cel de-al treilea sector este perceput ca fiind „un mijloc de regenerare a vieții publice datorită dezamăgirilor vizavi de viața politică și de partide” [39]. În același timp, relațiile dintre sectorul al treilea și autoritățile publice sunt de o importanță mare, deoarece acestea au un impact asupra potențialului de mobilizare de către membrii comunității politice și asupra puterii, per general.

Din cele menționate mai sus putem rezuma că definiția europeană cu privire la termenul sectorului trei implică următoarele roluri:

- Al treilea sector poate modifica tiparele de consum ale populației prin promovarea prestării de servicii de către cetățeni și utilizarea forței de muncă locale, deoarece această nouă dinamică accentuează folosirea resurselor umane în domeniul serviciilor relaționale.

- Cel de-al treilea sector poate recurge și genera capital social, acesta reprezentând forme de încredere reciprocă și de angajament civic, care susțin obiectivul binelui comun și binele public prin acțiuni colective.

- Al treilea sector ajută la reconcilierea economică și a sferei sociale prin cuplarea spiritului antreprenorial cu scopurile sociale asumate. În acest fel se combate cultura clientelară și dependența față de stat.

Chiar dacă observăm că termenul de sector nonprofit se interferează cu conceptul de instituții ale societății civile în ceea ce privește condițiile de existență, caracteristicile atribuite, indiferent de definiția americană sau europeană expusă de către experți, vom menționa că un alt termen care a crează confuzii pentru domeniul nostru de cercetare este cel de **organizație necomercială**. În literatura străină acest termen face parte din categoria entităților de afaceri, care la rândul său include în componența sa organizațiile comerciale și cele necomerciale. Astfel, o organizație necomercială este entitatea care nu lucrează pentru a câștiga profit, iar la sfârșitul exercițiului financiar, profitul nu este distribuit între proprietari, ci este utilizat pentru obiectivele organizației. În mod normal, aceste organizații includ: instituții cooperatiste, ONG-urile și trusturile [25].

În statele exsovietice acest termen este folosit în special pentru a reglementa activitatea organizațiilor neguvernamentale (regăsite în special în legislația națională). Astfel, în Azerbaijan organizația necomercială este echivalată cu organizația nonprofit (Codul Civil/1999), ea fiind creată sub diferite forme (asociații profesionale, fundații și entități juridice, federații, școli, universități și cluburi). În Armenia acest termen este numit ca organizații statale necomerciale (Legea cu privire la organizații statale necomerciale/2001 și Codul Civil/1998). Printre instituțiile care fac parte din această categorie sînt incluse organizațiile publice, fundațiile, camerele de comerț, organizațiile religioase, oficiile notariale etc. De altfel și legislația rusească operează cu acest termen atunci cînd face referință la activitatea ONG-urilor pe teritoriul statului său. Astfel, vom menționa Legea federală cu privire la amendarea legii privind organizațiile necomerciale intrată în vigoare la 1 ianuarie 2017. Legea stabilește atribuirea statutului de prestator de servicii publice unor organizații cu orientare socială, acestea avînd prioritate în contextul susținerii din partea statului în desfășurarea activităților.

Totuși, considerăm că termenul de organizații necomerciale este prea îngust pentru domeniul nostru de cercetare, deoarece din definițiile prezentate mai sus, se observă gradul de formalitate solicitat la desfășurarea activității, în sens că organizațiile necomerciale dețin personalitate juridică. Pentru noi însă e im-

portant să examinăm termenii care abordează nu doar rolul asociațiilor formale, dar și a celor informale în dezvoltarea comunităților locale.

Din acest considerent vom prezenta în continuare termenii de organizații ale societății civile și instituții ale societății civile care vor aduce clarificări în lucrarea noastră.

Utilizat la începutul sec.XXI, **organizațiile societății civile (OSC-uri)** includ totalitatea organizațiilor nonprofit și non-statale în afara familiei în care oamenii se organizează pentru a-și desfășura interesele comune în domeniul public. Exemple fac referință la „organizațiile comunitare și asociații ale satelor, grupurile de mediu, grupurile pentru femei, asociații ale fermierilor, organizații bazate pe credință, syndicate, cooperative, asociații profesionale, camere de comerț, instituții de cercetare independente și nonprofit” [49, p.1]. De menționat că cercetătorii americani includ în categoria OSC, pe care o numesc *civil society organizations*- asociațiile de părinți, organizații de copii și tineret, precum și uniunile de profesori. În cadrul *Parteneriatului global pentru cooperare pentru dezvoltare durabilă* (2011) termenul de organizații ale societății civile a fost recunoscut ca fiind actori independenți de dezvoltare și că acestea joacă un rol vital în a permite oamenilor să-și revendice drepturile, să promoveze abordările bazate pe drepturi, să modeleze politicile și parteneriatele de dezvoltare și să supravegheze implementarea lor” [13, p.6].

Reieșind din cele menționate mai sus, vom remarca că de rând cu acest termen, un șir de alți cercetători străini au început să utilizeze și conceptul de **instituții ale societății civile (ISC-uri)**, care, din punctul nostru de vedere nu prezintă careva caracteristici sau elemente distincte care le-ar deferenția. Totuși, abordarea și utilizarea ambelor concepte iau amploare în lucrările autorilor străini, iar semnificația și rolul acestora în comunități diferă de țara, cadrul legal, nivelul de dezvoltare și gradul de încredere al cetățenilor în societatea civilă, per general.

Spre deosebire de organizațiile societății civile, conceptul de instituții ale societății civile se regăsește mai puțin în literatura străină, iar printre cercetătorii străini care au abordat sau utilizat acest concept pot fi menționați: R.Falk, B.D.McKenzie (SUA); S.Hall, T.J.Foxon, R.Bolton (Marea Britanie); Z.Sharivkan, B.S.Rakhmetulina (Kazahstan); I.V.Zhuravleva, A.V.Begichev, V.V.Grebennikov, V.N.Domanov, A.Stepanova, E.I.Belousov, R.V.Gornev, T.N.Mikheeva (Federația Rusă); I.A.W.Mohamed, M.A.Osman (Sudan); J.al-Khatib (Israel), etc, precum și în mai multe documente ale organizațiilor guvernamentale OSCE [56], UN [72], Banca Mondială.

Astfel, în articolul *The World Order between Interstate Law and the Law of Humanity: the Role of Civil Society Institutions*, profesorul R.Falk consideră că anume mișcările sociale, inițiativele și asociațiile de voluntariat care formează instituțiile societății civile au rolul de a fortifica legea umanității [29, p.163-

164]. Pe de altă parte, cercetătorul american B.D.McKenzie în articolul *Reconsidering the Effects of Bonding Social Capital: A Closer Look at Black Civil Society Institutions in America*, menționează că asociațiile ale unor comunități etnice susțin deseori interesele lor de grup, încurajându-le să se implice în activități civice și politice [43, p.27-28].

Pentru cercetătorii ruși T.N.Mikheeva, E.I.Belousov., R.V.Gorneva social-țiile obștești și mass-media sînt cele mai importante instituții ale societății civile care activează la nivel local. Asociațiile obștești, de regulă, acționează în sferile importante din punct de vedere social și, de fapt, în munca lor de zi cu zi, rezolvă probleme care sunt foarte strîns legate de obiectul activităților organelor locale - chestiuni de importanță locală. Mass-media, pe de altă parte, reunește autoritățile locale, instituțiile societății civile și oamenii. În acest fel, ele stabilesc interacțiunea dintre oameni și autoritățile locale pentru a fi audiate de autorități [9, p.1].

Savantul armean A.Alexanyan consideră că din categoria instituțiilor societății civile fac parte: ONG-urile, syndicatele, mass-media, organizațiile religioase și diverse organizații civile. Prezintă mecanisme permanente de funcționare a controlului democratic care presupune: formarea mediului favorabil a toleranței civile la nivel local și național; efectuarea unor cercetări independente, care să ofere permanent informații despre oportunitățile de dezvoltare locală; organizarea educației informale, care să contribuie la creșterea în mod constant a nivelului de cunoaștere; promovarea formării opiniei publice cu privire la protecția drepturilor omului; la fel și dezvoltarea rețelei regionale a instituțiilor societății civile, care include cooperarea între organizațiile publice, syndicate, mass-media, organizațiile religioase și diverse organizații civile [1, p.7-8].

În același timp în Emiratele Arabe Unite se consideră instituții ale societății civile: asociațiile religioase; societățile /asociațiile de femei; asociații profesionale; asociațiile de artă și teatru; asociații de caritate și asociații de cooperare; asociații ale comunităților străine etc. La etapa actuală sînt înregistrate circa 132 de asociații [20, p.1].

În lucrarea *Relationships between Economic Growth and Population Health in Low and Middle Income Countries* elaborată de experții Băncii Mondiale se menționează că din categoria instituțiilor societății civile ar face parte: organizațiile neguvernamentale, organizațiile comunitare, cartierele și rețelele de rudenie. Anume aceste instituții luate împreună ar putea să se implice mai eficient și ar contribui la îmbunătățirea vieții celor nevoiași [66, p.28-30]. Astfel, în opinia autorilor ONG-urile în general au o prezență limitată și uneori abordează inechitatea socială structurală. Pe de altă parte, acestea se implică la prestarea serviciilor primare de bază alături de autoritățile locale, cum ar fi: educarea primară, asigurarea cu apă potabilă, managementul deșeurilor, etc. De asemenea, organizațiile comunitare deseori funcționează ca resurse locale

importante pentru cei nevoiași, ei având mai multă încredere în organizații. Aceasta se întâmplă deoarece cei săraci au mai puțin acces la instituțiile statului. Cartierele și rețelele de rudenie reprezintă și ele instituții importante ale societății civile, în dezvoltarea comunității locale. Potrivit autorilor publicației, anume ele oferă mai mult sprijin economic și social pentru cei nevoiași. Calitățile acestor rețele sociale neoficiale oferă încredere reciprocă, conexiune și rezistență la anumite situații și probleme care apar la nivel local.

În publicația *Europeni, de exemplu. Experiența în voluntariat* este prezentată experiența privind participarea cetățenilor în acțiuni de voluntariat la nivel european, iar termenul de instituții ale societății civile se folosește alături de cel de instituții sociale. Potrivit autorilor lucrării, implicarea acestor actori în acțiuni privind parteneriatul public-privat oferă posibilitatea de a soluționa problemele sociale ale comunităților locale [28, p.2].

În concluzie vom menționa că conceptul supus analizei noastre a evoluat diferit de-a lungul timpului. Dacă până în sec.XVIII se folosea termenul de societate civilă pentru a reprezenta un sector separat de economie și stat, apoi pe parcursul sec.XIX-XX cercetătorii străini au utilizat deja termenul de organizații neguvernamentale (ca parte a societății civile) cu scopul de a evidenția rolul acestora în dezvoltarea societăților democratice. Totuși, utilizarea termenului de al treilea sector (*Third/Nonprofit Sector*) în literatura străină, în special în a doua jumătate a sec.XX vine să evidențieze de altfel, care organizații fac parte anume din acest sector. Credem că acest termen se interferează cu conceptul de instituții ale societății civile, deoarece, după cum am observat, cel de-al treilea sector include totalitatea organizațiilor formale și informale în dezvoltarea societăților democratice. Diferența a constat în faptul că în contextul definiției americane, din cadrul sectorului nonprofit fac parte doar organizațiile comunitare care nu distribuie profit, însă definiția europeană admite includerea cooperativeelor și societăților de ajutor reciproc în categoria organizațiilor nonprofit, ultimele având ca scop distribuirea profitului pentru binele comun al societății. Totuși, ambele definiții evidențiază rolul direcționat al organizațiilor spre îmbunătățirea vieții celor nevoiași și dezavantajați [52, p.279-281], promovarea valorilor democratice, cum ar fi nonviolență, solidaritate și toleranță [11, p.3], dar și oferirea unui spațiu pentru articularea diferitor poziții politice și economice, care fortifică discursul social [74, p.27].

Termenul de organizații necomerciale este prea îngust pentru domeniul nostru de cercetare, iar din definițiile prezentate în text observăm gradul de formalitate solicitat la desfășurarea activității, în sens că organizațiile necomerciale dețin personalitate juridică.

Pe de altă parte, termenii de organizații ale societății civile și instituții ale societății civile, care au început să fie tot mai des utilizați la începutul sec.XXI, dețin în aspect general trăsături similare, roluri și obiective comune privind dez-

voltarea comunității locale. De altfel, atât organizațiile formale, cât și cele informale fac parte din categoria OSC și ISC. Totuși, abordarea și utilizarea ambelor concepte, precum și semnificația și rolul acestora în comunități diferă de țara, cadrul legal, nivelul de dezvoltare și gradul de încredere al cetățenilor în societatea civilă, per general.

Considerente istoriografice ale conceptului în literatura moldovenească.

În Republica Moldova cercetătorii din mediul academic și nonprofit au analizat în special apariția, dezvoltarea și dinamica instituțiilor societății civile moldovenești după obținerea independenței țării. Abia la începutul anilor '90 sectorul asociativ a început să fie dezvoltat concomitent cu apariția noului stat independent pe arena internațională, iar acest proces a presupus „tranziția de la societatea totalitară la societatea democratică, de la sistemul politic unipartidist la sistemul pluripartidist, de la republică sovietică unională la un stat independent și suveran” [47, p.9].

Dat fiind faptul că sectorul neguvernamental este foarte variat și eterogen, fiind continuu influențat de anumiți factori interni și externi, nu este deloc simplu să se stabilească o definiție precisă a conceptului de instituții ale societății civile. Mai mult decât atât, cadrul legislativ, sectorul neguvernamental, dar și mediul academic operează cu termeni diferiți atunci când fac referință la acest concept.

Astfel, observăm că unele interpretări au fost preluate din lexicologia occidentală (ex. organizație nonguvernamentală), altele din cea americană (ex. sector nonprofit, organizații/instituții ale societății civile) etc, iar cadrul legislativ moldovenesc utilizează exhaustiv termenii de asociații obștești, organizații ne-comerciale pentru a reprezenta sectorul asociativ, per general. De altfel, în rapoartele și studiile sociologice elaborate de către reprezentanții societății civile se operează cu termenul de organizație neguvernamentală, organizații ale societății civile, instituții ale societății civile etc care reprezintă, de asemenea, societatea civilă ca un sector separat dintre piață și stat. Toate aceste interpretări au creat anumite confuzii pentru autor, deoarece conceptul de instituții ale societății civile utilizat în lucrarea noastră face referință la ansamblul de instituții/organizații formale și/sau informale ce activează pentru dezvoltarea comunității locale, a cărui scop este altul decât obținerea profitului.

Pentru a clarifica situația, în continuare vom efectua o scurtă analiză a principalelor termeni privind sectorul asociativ care au fost utilizați în unele lucrări autohtone, dar și în legislația moldovenească. Credem că termenii folosiți au tangență cu instituțiile societății civile și oferă anumite precizări ce țin de activitatea, domeniul și funcțiile sectorului asociativ, indiferent de opțiunile noastre.

Vom începe cu definirea termenului de **societate civilă**, care ar avea un sens reducionista, din cauză că societatea moldovenească înțelege prin „societate

civilă” ca fiind totalitatea organizațiilor neguvernamentale. Totuși, în practică acest termen este mult mai extins, fapt confirmat și de cercetătoarea I.Malai care consideră că societatea civilă ar include „toate organizațiile și asociațiile, grupurile de interese, camerele de comerț și sindicatele ce activează în afara statului, inclusiv partidele politice și piața” [73, p.60]. În același timp, Legea nr.98/2004 privind aprobarea Strategiei de Creștere Economică și Reducere a Sărăciei definește societatea civilă ca o „totalitate de organizații necomerciale ce activează pe teritoriul statului” [65, p.134-136].

Din cele expuse mai sus vor remarca că abordările privind termenul de societate civilă sunt foarte dispersate, prin urmare neexistând o definiție unanim acceptată în literatura moldovnească. De aceea, vom concluziona că acest termen presupune existența unui sector independent față de stat și piață, prin care cetățeanul se implică în mod voluntar în cadrul diverselor asociații formale și informale.

Cel mai des întâlnit termen în activizarea societății civile este acel de **asociație obștească**. Cu el operează atât mediul academic, cât și cadrul legislativ. Astfel, pentru A.Bantuș asociațiile obștești constituie „o formațiune benevolă, de sine stătătoare, autogestionară, formată prin libera manifestare a voinței cetățenilor asociați pe baza comunității de interese profesionale și/sau de altă natură, în vederea realizării în comun a drepturilor civile, economice, sociale și culturale, care nu are drept scop obținerea profitului” [8, p.105]. În același timp, I.Chistruga consideră că aceasta este „o asociație benevolă de sine stătătoare a cetățenilor, creată în baza intereselor profesionale, culturale etc” [19, p.107]. Autorul evidențiază și condițiile principale privind constituirea asociațiilor obștești, starea lor la începutul anilor '90 (numărul, domeniile de activitate), precum și unele acte normative (decrete, regulamente) privind activitatea și funcționarea lor. Pentru sociologul V.Mîndru termenul de asociație obștească reprezintă „acel instrument de bază care asigură participarea cetățenilor în viața publică, în edificarea unei democrații adevărate” [44, p.26].

Cadrul legislativ moldovenesc folosește de asemenea acest termen, iar în Codul Civil asociațiile obștești includ mișcările obștești; organizațiile pacifiste și de apărare a drepturilor omului; organizațiile de femei, de veterani, de invalizi, de tineret și de copii; societățile științifice, tehnice, ecologiste, cultural-educative, sportive; uniunile de creație; comunitățile național-culturale, precum și instituțiile obștești. Totuși, sub incidența acestei legi nu cad partidele politice, sindicatele, asociațiile de patroni, organizațiile religioase, organizațiile create de autoritățile publice, organizațiile cooperatiste și alte organizații ce au scopuri comerciale [62, p.12].

Cu acest termen operează și textul Legii nr.87/1996 cu privire la asociațiile obștești, care nu este echivalentă cu organizația necomercială, cea din urmă având un context mult mai larg. Legea prevede trei forme organizaționale ale

asociațiilor obștești: mișcarea (constituită din participanți), organizația (formată din membri) și instituția, care neavând consemnată calitatea de membru, este creată de alte asociații obștești [31, p.21]. Cea mai răspândită formă de constituire pentru majoritatea asociațiilor înregistrare la nivel național și local rămâne a fi organizația obștească [45, p.8]. De altfel, cercetătoarea V.Teosa folosește de asemenea termenul de organizații obștești, din această categorie făcând parte ONG-uri, sindicate, organizații de tineret și de femei, cluburi de interese, asociații, fundații. Potrivit dnei, toate aceste organizații au rolul de a consolida mișcările civice transcendente în teritorii [68, p.91].

Pentru a rezuma, observăm că asociațiile obștești reprezintă un șir de entități cu caracter formal și neformal prin care cetățenii se implică în acțiuni de ordin social, economic și cultural pentru a asigura o viață mai bună, dar în același timp nu au ca scop obținerea profitului de pe urma acelor acțiuni.

Un alt termen regăsit destul de des în literatura de specialitate, dar și în cea a sectorului asociativ este cel de **organizație neguvernamentală (ONG)**. Terminologia de ONG este preluată din statele din Europa Occidentală, iar problematica ONG-lor este abordată sub termenul generic de economie socială, care include, alături de asociații, fundații, și alte tipuri de organizații (cooperative, sindicate), care funcționează pe principii de egalitate a persoanelor, constituite prin solidaritatea membrilor și care urmăresc asigurarea independenței economice a acestora. În ciuda faptului că ONG-urile nu sînt conduse nici de guvern și nici determinate de profit, există totuși unele organizații care primesc un nivel ridicat de fonduri guvernamentale și altele care caută să genereze profituri pe care să le reinvestească ulterior în activitatea sa.

În majoritatea țărilor dezvoltate și în multe state est-europene există două forme de organizații neguvernamentale: asociații și fundații. Asociațiile îi unesc pe oameni, iar fundațiile unesc și acumulează mijloace pentru scopuri necomerciale, de regulă, social-utile. Și asociațiile și fundațiile rezolvă probleme din sfera socială, medicală, ecologică, pedagogică pe care nu reușește să le rezolve statul [36, p.4].

Printre trasăturile distincte atribuite ONG-urilor pot fi menționate: existența unui act de înregistrare/statut; responsabilitate față de membrii proprii și față de donatori; independență în raport cu autoritățile publice, partidele politice și organizațiile comerciale; excluderea intereselor și valorilor proprii [17, p.14-16]. De altfel, cercetătorii I.Sandu și A.Colațchi remarcă că „ONG-urile sunt concepute în așa fel încât prin acțiunea lor să îmbogățească activitatea administrației centrale și să constituie o sursă de inspirație pentru noi decizii sau noi proiecte legislative” [63, p.97].

În studiile privind dezvoltarea ONG-urilor din Moldova elaborate de către reprezentanții sectorului asociativ la fel se folosește termenul de organizații neguvernamentale în calitate de elemente ce constituie societatea civilă. Potrivit

experților A.Brighidin, M.Godea, S.Ostaf „ONG-urile includ totalitatea organizațiilor formale și neformale, iar în ultima perioadă timp acestea se afirmă tot mai vizibil în afacerile publice atât la nivel local, cât și pe plan național” [12, p.7].

Unele acte legislative fac de asemenea referință la termenul de organizații neguvernamentale, acesta regăsindu-se în Legea nr.26/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului și Legea nr.5/2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați.

În concluzie, vom menționa că cea mai generală definiție a unei organizații neguvernamentale este că aceasta constituie o organizație non-profit, formată de un grup de cetățeni voluntari, la nivel local, național sau internațional. Rolul ONG-urilor este de a oferi o varietate de servicii și funcții umanitare; de a informa autoritățile despre problemele sociale ale populației; dar și de a încuraja participarea politică prin furnizarea de informații. Deoarece organizațiile neguvernamentale reprezintă spațiul de expresie a societății civile cu atitudine participativă în cadrul centrelor tradiționale de putere, acestea contribuie la dezvoltarea pozitivă în consolidarea noilor forme de guvernare de nivel local, național și supranațional.

Un alt termen regăsit în special în legislația națională este cel de **organizație necomercială**. Cu acesta operează Codul Fiscal și Codul Civil al Republicii Moldova. Astfel, potrivit art.5 din Codul Fiscal se menționează că organizația necomercială este o „persoană juridică a cărei activitate nu are drept scop obținerea venitului și care nu folosește vreo parte din proprietate sau din venit în interesele vreunui membru al organizației, ale unui fondador sau ale unei persoane particulare”. În Codul civil (art.180) se oferă aceeași definiție a termenului, remarcându-se că din categoria acesteia fac parte doar asociația, fundația și instituția. Pentru a specifica, din cadrul *asociației* fac parte asociațiile obștești, partidele politice, sindicatele, patronatele, organizațiile religioase, asociațiile de economii și împrumut, asociațiile de locătari. *Instituția* se constituie din două forme: instituții publice și private. Cele publice sînt formate din una sau mai multe persoane juridice de drept public și includ: teatrele, circurile, muzeele, bibliotecile, școlile, universitățile, spitalele. Iar instituțiile private sînt formate din una sau mai multe persoane private, fiind create sub formă de muzee, biblioteci, organizații concertistice, universități etc [59, p.8-10]. *Fundația* reprezintă organizația necomercială care nu are membri și este înființată de una sau mai multe persoane fizice și juridice. Fundația este dotată cu patrimoniu distinct și separat de cel al fondatorilor care activează în baza obiectivelor necomerciale prevăzute în actul de constituire.

În contextul modificărilor legislative privind activitatea asociațiilor obștești (2007) expertul A.Țurcan evidențiază că organizațiile necomerciale reprezintă aceleași asociații obștești care contribuie la realizarea dreptului la libera asocie-

re și la libera exprimare, stimularea pluralismului și toleranței în societate, asigurarea respectării legilor și menținerea stabilității sociale”[71, p.24-26]. Activitatea organizațiilor necomerciale este îndreptată spre atingerea unor scopuri de utilitate publică, cum ar fi cele: sociale, umanitare, filantropice, educaționale, științifice, culturale etc.

De menționat faptul că și Ministerul Justiției al Republicii Moldova folosește termenul de organizații necomerciale, având și o direcție specializată în acest domeniu - *Direcția organizații necomerciale*. Printre atribuțiile Direcției se numără exercitarea procedurii de înregistrare a partidelor, organizațiilor social-politice, asociațiilor obștești și fundațiilor, publicațiilor periodice și agențiilor de presă [26]. Totuși, asociațiile obștești pot fi înregistrate și la nivel local, deaceia este deficil să se estimeze cu exactitate numărul organizațiilor necomerciale. Potrivit Registrului de Stat al organizațiilor necomerciale disponibil pe site-ul Ministerului, la moment sînt înregistrate 11.305 de organizații [54].

După cum observăm termenul de organizație necomercială este un termen utilizat în special în actele normative moldovenești, acestea reprezentând totalitatea asociațiilor, instituțiilor (private și publice) și fundațiilor care au statut de persoană juridică și nu au ca scop obținerea profitului.

Termenul de **organizație (sector) nonprofit** este folosit în special în lexicologia americană, aceasta definind calitatea unei persoane juridice de a activa în scopul realizării unor obiective ideale de satisfacere a intereselor populației și excluderii profitului. Dimensiunea americană exclude, astfel, cooperativele și societățile de ajutor reciproc din această categorie.

Cu această noțiune operează și textul Legii nr.26/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului, Legea nr.1585 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală și Legea nr.87/1996 cu privire la asociațiile obștești. Însă aceste acte normative nu prezintă explicații cu privire la abordarea termenului, ci și îl utilizează pentru a face referință la sectorul asociativ în raport cu subiectele tematice prevăzute în lege.

Prin urmare, vom remarca că dacă în literatura străină termenul de organizație/sector nonprofit este clar definit, atunci cercetătorii moldoveni nu oferă o definiție precisă privind contextul și caracteristicile definitorii ale termenului, lăsându-se să se înțeleagă că acesta reprezintă totalitatea organizațiilor care aparțin sectorului asociativ.

Termenul de **organizații ale societății civile (OSC-uri)** a început să fie utilizat recent în țara noastră, acestea făcând referință la organizațiile comunitare, asociațiile de fermieri, organizațiile religioase, asociațiile profesionale, sindicate, cooperative, instituții de cercetare independente și mass-media. Experții L.Chiriac și E.Țugui menționează că OSC-urile cunosc trei forme distincte de organizare: asociațiile publice, fundațiile și instituțiile private, majoritatea din ele fiind însă înregistrate în calitate de asociații publice [18, p.2]. Printre carac-

teristicile definatorii pentru această categorie se numără: excluderea profiturilor personale, independența, autonomia în raport cu statul, precum și existența unui anumit grad de formalitate, activând în baza unor scopuri stipulate în statut. Astfel, partidele politice, adunările spirituale sau asociațiile ce acționează în scopuri științifice/ juridice sînt excluse din această categorie, deoarece se consideră că instituțiile respective nu ar întruni toate caracteristicile prezentate mai sus.

În documentele strategice privind activitatea societății civile din Republica Moldova (SDSC pentru anii 2009-2011 și, respectiv, 2012-2015) se menționează că rolul OSC-urilor este de a facilita participarea activă a cetățenilor în administrarea proceselor publice, precum și de a contribui la identificarea și rezolvarea problemelor locale prin influențarea autorităților publice de a formula politici publice și de a selecta soluții adecvate.

O altă lucrare importantă care oferă informații privind progresul sau regresul dezvoltării OSC-urilor din țară este instrumentul analitic *Indexul sustenabilității organizațiilor societății civile* din Republica Moldova. Astfel, începând cu anul 2012 anual sînt prezentate informații cu caracter comparativ față de anii precedenți privind dezvoltarea cadrului legislativ, capacitatea organizațională, viabilitatea financiară, de advocacy, prestarea de servicii, infrastructura și imaginea publică a OSC-urilor. Documentul este important prin faptul că sînt prezentate date privind situația OSC-urilor din Republica Moldova, dar și din țările din Europa Centrală și de Sud-Est.

Ca să rezumăm, vom remarca că termenul de organizații ale societății civile face referință mai degrabă la ansamblul de instituții/organizații formale și diferă de alte grupuri informale (ex. grupurile de interese/de inițiativă) prin faptul că acestea dețin un certificat de înregistrare și activează în baza unor scopuri sau obiective stabilite în statut. Spre deosebire de grupurile informale care activează ad-hoc, OSC-urile își au clar stipulate durata de activitate în statutul organizației, fie ca este vorba de o perioadă nedeterminată, fie că este fixată o anumită dată pînă cînd activează organizația respectivă. De asemenea, partidele politice, adunările spirituale sau asociațiile științifice/juridice care dețin un certificat de înregistrare au fost totuși excluse din această categorie, deoarece nu întotdeauna ele sînt independente și autonome față de stat.

Ultimul termen abordat în acest compartiment și care este folosit în continuare în lucrarea noastră se referă la cel de **instituții ale societății civile**. Chiar dacă în literatura străină deja au fost elaborate și publicate mai multe lucrări cu privire la acest concept, atunci în țara noastră academicienii, cercetătorii, dar și reprezentanții societății civile abia au început să-l examineze și studieze.

Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie Raportul/2011 elaborat de către Centrul CONTACT, prin care termenul de instituții ale societății civile este utilizat de rînd ce cel de lideri ai comunității [53, p.2]. Instituțiile societății civile conform raportului au sens de organizațiile formale care activează în co-

munități, pe cînd liderii locali reprezintă cetățenii activi care se implică în soluționarea problemelor locale și dezvoltarea comunității în care locuiesc.

Instituțiile societății civile includ organizațiile formale și informale ale sectorului asociativ care au rolul de a dezvolta și aplica anumite idei, precum și de a dezvolta practici de succes la nivel local, regional și național. De altfel, la dezvoltarea comunităților locale nu se implică doar asociațiile obștești, ci și școlile, grupurile de inițiativă, cooperativele, dar și societățile de ajutor reciproc. Iar la satisfacerea nevoilor comunității deseori este necesară participarea tuturor actorilor vizați pentru atingerea unor rezultate mai bune, eficiente și cu costuri reduse.

În concluzie, vom menționa că indiferent de termenii utilizați în definirea sectorului asociativ din țara noastră - asociații obștești, organizații neguvernamentale, organizații ale societății civile, societate civilă, organizații necomerciale, organizații nonprofit sau instituții ale societății civile - toate contribuie la:

- implicarea cetățenilor în identificarea și soluționarea problemelor locale de dezvoltare ținându-se cont de valorile și normele comunitare.
- încurajarea instituțiilor publice de a adopta soluții adecvate în vederea dezvoltării sectorului economic, social și cultural;
- educarea și sensibilizarea publicului în privința drepturilor prevăzute de cadrul legislativ;
- participarea cetățenilor în procesul decizional local, precum și la influențarea politicilor de dezvoltare locală a instituțiilor naționale și internaționale.

Concluzie

Din analiza prezentată mai sus cu privire la abordarea conceptului de instituții ale societății civile, observăm că pe parcursul evoluției istorice cercetătorii străini au utilizat diferiți termeni: societate civilă, organizații neguvernamentale, sector nonprofit, organizații necomerciale, organizații ale societății civile și instituții ale societății civile. În literatura moldovenească analiza cu privire la sectorului asociativ a început în special după obținerea independenței țării, iar reprezentanții academici și ai societății civile au folosit aceeași termeni. Totuși în reglementările legislative se regăsește și termenul de asociații obștești, alături de cel de organizații necomerciale. Credem, însă că pentru cercetarea noastră conceptul de instituții ale societății civile este cel mai elocvent pentru a prezenta sectorul asociativ în țară. Aceasta se datorează faptului că instituțiile societății civile includ totalitatea organizațiilor formale și informale, care au ca scop abordarea și soluționarea unor probleme sociale, economice și/sau culturale la nivel local, regional și național. Iar cu ajutorul eforturilor depuse de reprezentanții autorităților publice și a sectorului de afaceri, se pot obține rezultate eficiente și cu costuri reduse în dezvoltarea comunității locale.

Bibliografie:

1. Alexanyan A. The Role of Civil Society Institutions in the Democratization Processes in the Wider Black Sea Region, [on-line] http://www.academia.edu/2126137/THE_ROLE_OF_CIVIL_SOCIETY_INSTITUTIONS_IN_THE_DEMOCRATIZATION_PROCESSES_IN_THE_WIDER_BLACK_SEA_REGION (vizitat 04.08.2017).
2. Almond G., Verba S. Cultura civică. Atitudini politice și democrație în cinci națiuni. - București: CEU Press-Ed. Du Style, 1996.
3. Anheier H.K. Civil Society: Measurement, Evaluation, Policy. // London: CIVICUS. - London: Sterling, 2004.
4. Aramson A. Mapping New Worlds: Selected Research on the Nonprofit Sector Around the Globe. - Washington, DC: Aspen Institute, 2001.
5. Arato A., Cohen J. Civil Society and Political Theory. - Cambridge: MIT Press. 1992.
6. Armstrong D., Bello V., Gilson J., Spini D. Civil Society and International Governance (The role of Non-State Actors in Global and Regional Regulatory Frameworks). - New York: Routledge, 2011.
7. Baker G. Civil Society and Democratic Theory: International Perspectives. - London: New York: Routledge, 2002.
8. Bantuș A. Rolul secolului asociativ în dezvoltarea democrației. // Probleme ale edificării statului de drept în Republica Moldova. Vol.II. - Chișinău: Bons Offices, 2007. p.102-109.
9. Belousov E.I., Gornev R.V., Mikheeva T.N. Problems of Interaction between Civil Society Institutions and Local Authorities. // Mediterranean Journal of Social Sciences. MCSER Publishing, Rome-Italy. Vol.6 No.3 S7, June 2015. [on-line] <http://www.mcser.org/journal/index.php/mjss/article/view/6877/6582> (vizitat 04.08.2017).
10. Ben-Ner A., Gui B. The Nonprofit Sector in the Mixed Economy. - Ann Arbor: University of Michigan Press, 1993.
11. Borstel D., Simon T., Ludger K. Right-Wing Civil Society? Neo-Nazis occupied the Honorary Position. New Social Movements Research Journal. Vol.21. No.4. - Wiesbaden: Lucius & Lucius, 2008.
12. Brighidin A., Godea M., Ostaf S. Studiu privind dezvoltarea organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova. - Chișinău: Bons Offices, 2007.
13. Busan Partnership for Effective Development Co-operation. Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness, Busan, Republic of Korea. 29 November - 1 December 2011. [on-line] <https://www.oecd.org/development/effectiveness/49650173.pdf> (vizitat 04.08.2017).

14. Cace S., Nicolăescu V., Anton A., Rotaru S. Organizațiile neguvernamentale și economia socială. Manual de intervenție. - București: Expert, 2011.
15. Carothers T. Civil Society. [on-line] <http://carnegieendowment.org/pdf/CivilSociety.pdf> (vizitat 12.10.2015).
16. Carta Națiunilor Unite din 26 iunie 1945. [on-line] http://www.anr.gov.ro/docs/legislatie/internationala/Carta_Organizatiei_Natiunilor_Unite_ONU_.pdf (vizitat 01.08.2017).
17. Cenușa D. Consolidarea societății civile din Republica Moldova. – Chișinău: Bons Offices, 2007.
18. Chiriac L., Țugui E. Organizațiile societății civile din Republica Moldova: evoluția, sustenabilitatea și participarea la dialogul politic. Mapping study. - Chișinău 2014.
19. Chistruga I. Societatea civilă și statul în Republica Moldova: probleme de interacțiune. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea IV, vol. IV. - Chișinău: USM, 1994. p.104-154.
20. Civil Society UAE. The Status of the Civil Society Institutions and the Extent of their Impact. [on-line] http://www.la.utexas.edu/users/chenry/civil/Dead%20Sea%202005/CivilSocietyAndMedia/CivilSociety/UAE_CountryProfiles.pdf (vizitat 04.08.2017).
21. Costachi G., Diaconu M. ONG-urile – factor de democratizare a statului. // Гражданское общество Молдовы: проблемы и перспективы». [Международная научно-практическая конференция (2011; Комрат)]. – Комрат: Ins. pentru Democrație, 2011. p.58-67.
22. Dahl R. Polyarchy: Participation and Opposition. - New Haven: Yale University Press, 1973.
23. Diamond L., Linz J., Lipset M. S. Politics in Developing Countries: Comparing Experiences with Democracy. - Boulder, CO: Lynne Rienner, 1995.
24. Diamond L. Civil Society and the Development of Democracy. // Estudio / Working Paper 1997/101, June 1997.
25. Different Business Entities. [on-line] http://www.zeepedia.com/read.php?different_business_entities_commercial_non-commercial_organizations_financial_accounting&b=23&c=31 (vizitat 06.08.2017).
26. Direcția Organizații Necomerciale. [on-line] <http://www.justice.gov.md/tabview.php?l=ro&idc=210>. (vizitat 23.05.2017)
27. Dunn E. Money, Morality and Modes of Civil Society among American Mormons. // Hahn Ch., Dunn E. (eds.) Civil Society: Challenging Western Models. - London: Routledge, 1996.

28. Europeni, de exemplu. Experiența în voluntariat. [on-line] http://www.ccdj.ro/euforex/Euforex_RO.pdf (vizitat 04.07.2017).
29. Falk R. The World Worder between Interstate Law and the Law of Humanity: the Role of Civil Society Institutions. // Archibugi D., Held D. (eds.). Cosmopolitan Democracy: An Agenda for a new World Order. – Cambridge: Polity Press, 1995. p.163-179.
30. Glassius M., Lewis D. Exploring Civil Society Internationally. // Glassius M., Lewis D., Seckinelgin H. (eds). Exploring Civil Society: Political and Cultural Contexts. - Routledge: Taylor and Francis Group, 2004.
31. Gorbunenکو P., Izdebski N., et all. Pentru ce și cum se creează asociațiile obștești. - Chișinău: Biotica, 2001.
32. Gramsci A. Selections from the Prison Notebooks. // Hodgkinson V. (ed.) The civil society reader. - Hannover and London: University Press of New England, 2003. p.190-202.
33. Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts. United Nations. - New York. 2003.
34. Hegel G.W.F. Phenomenology of Spirit. - Oxford: Oxford University Press, 1977.
35. Holloway R. Assessing Civil Society - Handbook for the Use of the Civil Society Index. - Washington, DC, CIVICUS, 2001.
36. Izdebschi N., Siniaveva T. Pentru ce și cum se creează fundațiile. – Chișinău: BIOTICA, 2003.
37. Jura C. Rolul organizațiilor nonguvernamentale pe plan internațional. – București: All Beck, 2003.
38. Keane J. Global Civil Society? - Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
39. Khilnani S., Kaviraj S. Civil Society: History and Possibilities. – Cambridge University Press, 2001. p.11-32. [on-line] <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/00065176.pdf>(vizitat 11.05.2015)
40. Laville J.L., Borzaga C., Defourny J., Evers A., Lewis J., Nyssens M., Pestoff V. Third system: a European definition, în cadrul proiectului de cercetare The Enterprises and organizations of the Third System. A Strategic Challenge for Employment. 1999. [on-line] http://www.academia.edu/3443206/THIRD_SYSTEM_A_EUROPEAN_DEFINITION (vizitat 13.06.2017).
41. Linz J., Stepan A. Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe. – Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1996.
42. Marx K. Selected Writings. - Oxford: Oxford University Press, 2000.

43. McKenzie B.D. Reconsidering the Effects of Bonding Social Capital: A Closer Look at Black Civil Society Institutions in America. // *Political Behaviour*. Vol.30, No.1 (March, 2008). p.25-45.
44. Mîndru V. Dezvoltarea societății civile în Republica Moldova: probleme sociale. // *Dezvoltarea umană: realizări, tendințe, perspective*. - Chișinău: „Print-Caro”, 2010. p.25-36.
45. Mîndru V., Niculiță A., Godea M. Studiu asupra dezvoltării organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova. - Chișinău: ARC, 2002.
46. Montesquieu Ch de Secondat. *The Spirit of Laws*. Ed. by A.M.Cohler, B.Miller. - Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1989.
47. Moșneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova: 10 ani pe calea democrației și independenței. // *Republica Moldova la începutul mileniului III: Realități și perspective*. - Chișinău, 2001. p.9-14.
48. Mureșan M., Duțu P. *Societatea civilă – actor nonstatal major*. - București: Ed. Universității Naționale de Apărare “Carol I”, 2006.
49. NGOs and CSOs: A note on terminology. (Annex.1). [on-line] <http://www.cn.undp.org/content/dam/china/docs/Publications/UNDP-CH03%20Annexes.pdf>. (vizitat 04.08.2017).
50. O’Connell B., Gardner J. *Civil Society: The Underpinnings of American Democracy (Civil Society: Historical and Contemporary Perspectives)*. - Tufts University. Published by University Press of New England, 1999.
51. Oz-Salzberger F. *Civil Society in the Scottish Enlightenment. // Civil Society: History and Possibilities*. - Cambridge: Cambridge University Press, 1989. p.58-83.
52. Paffenholz T. *Civil Society and Peacebuilding: A Critical Assessment*. - Pennsylvania: Lynne Rienner Publishers, 2010.
53. Raportul anual 2011. [on-line] <http://contact.md/doc/raport.pdf> (vizitat 22.06.2016).
54. Registrul de Stat al Organizațiilor Necomerciale. [on-line] <http://rson.justice.md/organizations> (vizitat 27.06.2017).
55. Reidel M. *Transcendental Politics: Political Legitimacy and the Concept of Civil Society in Kant*. // Schürmann R. (Ed.) *The Public Realm: Essays on Discursive Types in Political Philosophy*. - New York: State University of New York at Albany, 1989. p.22-43.
56. Resolution on Strengthening Civil Society Institutions in the OSCE Region. [on-line] <https://www.oscepa.org/meetings/annual-sessions/2013-istanbul-annual-session/2013-istanbul-final-declaration/1663-26> (vizitat la 04.08.2017)
57. Rooy V.A. *Civil Society and the Aid Industry*. - London: Earthscan, 1998.
58. Rousseau J.J. *Social contract*. - Cambridge, New York: Cambridge University Press, 1997.

59. Roșca N., Gribincea L., Efrim O., Ceaș S. Studiu de analiză a cadrului legislativ privind organizațiile necomerciale din Republica Moldova. – Chișinău, UNDP, 2007.
60. Salamon L. The state of Global Civil Society and Volunteering. // Comparative nonprofit sector working paper. - Baltimore: Johns Hopkins University, 2013.
61. Salamon L. Global Civil Society. Dimensions of the nonprofit sector. - Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 1999. p.21-26.
62. Sali N., Lașcu M. Sectorul neguvernamental din Republica Moldova (Studiu național). - Chișinău: Centrul Editorial al Universității de Criminologie, 2002.
63. Sandu I., Colațchi A. Societatea civilă a Republicii Moldova în devenire. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. - Chișinău: USM, 2002. p.95-100.
64. Seligman A. The Idea of Civil Society. - New York: Free Press, 1992.
65. Strategia de Creștere Economică și Reducerea Sărăciei (2004-2006). Chișinău mai 2004, [on-line] <http://siteresources.worldbank.org/INTMOLDOVA/Resources/EGPRSP.pdf> (vizitat 04.08.2017).
66. Swint J.M., Franzini L., Honda C., Murakami Y., Rasu R. Relationships between Economic Growth and Population Health in Low and Middle Income Countries. // Osaka Economic Papers, 2008. p.11-32.
67. Tămaș S. Dicționar politic. Instituțiile democrației și cultura civică. – București: Ed. Academiei Române, 1993.
68. Teosa V. Perspectivele autoorganizării sociale a societății civile în Republica Moldova. // Teosa V. (Coord.). Republica Moldova în sec.XXI: viziunea tineretului. Materialele conferinței științifico-practice, 31 mai 2002. - Chișinău: Institutul Muncii, 2002. p.85-92.
69. Tocqueville A. Democracy in America. - New York, 2004.
70. Țugui E. Organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova: evoluție, activități și perspectivele dezvoltării. - Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2013.
71. Țurcan A. Ghid pentru ONG-urile de utilitate publică din Republica Moldova. Noutăți legislative – considerații generale și aplicabilitatea practică. - Chișinău, 2012.
72. UN was informed about the progress of development of civil society institutions in Uzbekistan. [on-line] <http://www.uzbekistan.de/en/nachrichten/aktuell/un-was-informed-about-progress-development-civil-society-institutions-uzbekistan> (vizitat 04.08.2017).

73. Малай И. Гражданское общество Республики Молдова в условиях глобализации. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Nr.3 (XXVII). - Chişinău: USM, 2000. p.59-69.
74. Резник Ю. Формирование институтов гражданского общества (социо-инженерный подход). // *Социологические исследования*. 1994, №10, с.21-30.

Prezentat la redacție
la 21 august 2017

DIAGNOSTICUL SITUAȚEI COMERȚULUI INTERIOR CU PRODUSE AGROALIMENTARE ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI PRIORITĂȚI DE DEZVOLTARE.

Tatiana DIACONU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Economice,

Departamentul Administrarea Afacerilor.

Lector universitar.

Abstract. Agri-food products trade is of vital importance to society. Lately, public authorities increasingly focus on developing the national economy through foreign trade and less on internal trade in agri-food products. The elaboration of this article aims to analyze the internal trade in agri-food products during the years 2005-2014, by studying the prices and the internal market of agro-food products.

Analyzing the trends of the domestic market regarding the marketing of agri-food products, we find that the Republic of Moldova should direct its efforts to implement strategies or mechanisms for this purpose.

Keywords: trade, agri-food products, market, price, consumption.

De la apariția sa ca activitate de sine stătătoare, în decursul existenței societății omenеști, și pînă în prezent, comerțul a înregistrat, sub acțiunea unui complex de factori, evoluții ascendente semnificative, atît în privința dimensiunilor sale cantitative – a volumului său – cît și a aspectelor de ordin –structural-calitativ. Astfel, comerțul interior marchează în această perioadă schimbări calitative radicale, în sensul modernizării actelor de schimb, agenților și mijloacelor de comerț, iar vechile forme predominante de schimb au fost substituite treptat de forme moderne, potrivit conceptului de dezvoltare durabilă[3].

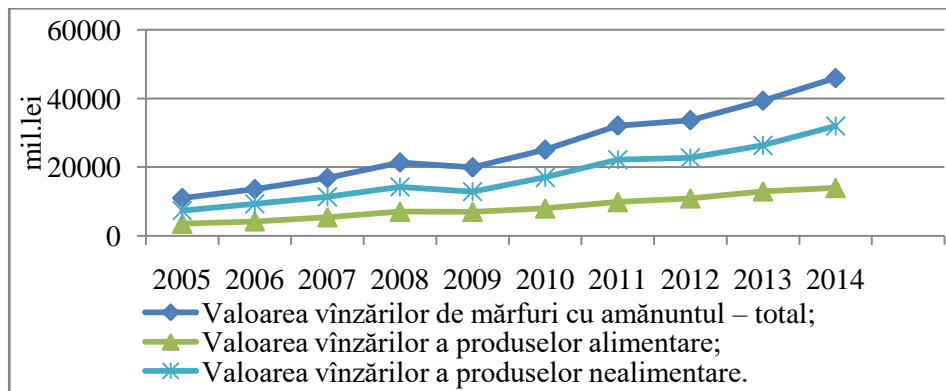
Avînd în vedere importanța dezvoltării comerțului interior în Republica Moldova, autoritățile publice au fost preocupate permanent de ajustarea cadrului normativ și legislativ ca să asigure condiții optime pentru activitatea comercială eficientă desfășurată de persoanele fizice și juridice pe piața mărfurilor de consum și a serviciilor. Astfel, în Republica Moldova, legislația în vigoare cu privire la comerț interior, definește activitatea de comerț – activitate de întreprinzător inițiată în baza raporturilor stabilite în domeniul comercializării mărfurilor produse, prelucrate sau procurate, precum și în domeniul executării diverselor lucrări și prestării serviciilor, avînd ca scop satisfacerea intereselor economice private și asigurarea unei surse de venit [5]. Scopul prezentei legi este crearea cadrului juridic corespunzător desfășurării activităților de comerț prin dezvoltarea

rețelei de distribuție a produselor și serviciilor comerciale în condițiile respectării liberei concurențe, protecției vieții, sănătății, securității și intereselor economice ale consumatorilor. Sub incidența acestor reglementări cad toate persoanele fizice și juridice care desfășoară activitate comercială[4, p.31]. Însă precizăm că de la 1 ianuarie 2017 au intrat în vigoare modificările la legea cu privire la comerțul interior. Aceste modificări vizează în mare măsură comerțul interior cu produse agroalimentare. De fapt, toți producătorii din sectorul agroalimentar susțin noile modificări ale legii cu privire la comerțul interior intrate în vigoare. Conform modificărilor stabilite în lege, magazinelor (vânzători) le este interzis să perceapă taxe de la furnizori (producători). În al doilea rând, magazinelor le este interzis să restituie marfa necomercializată furnizorilor de produse alimentare, iar ceea ce nu s-a vândut la unitatea comercială urmează să distrugă. În cel de-al treilea rând din 1 ianuarie 2017 termenul maxim de achitare cu furnizorul de producție alimentară s-a redus de la 90 la 30 de zile. Având în vedere faptul că Republica Moldova își racordează acțiunile privind practica europeană, aceste modificări considerăm că va impulsiona pe viitor dezvoltarea comerțului interior cu produse agroalimentare [6].

Însă nu putem trece cu vederea și asupra faptului că dezvoltarea comerțului cu produse agroalimentare până în prezent a fost influențată și de creșterea numărului de întreprinderi în sectorul agroalimentar. Astfel, în perioada anilor 2005-2014, numărul întreprinderilor s-a majorat de la 3425 în anul 2005, la 4224 unități în anul 2014. Pe fundalul creșterii numărului de întreprinderi din sectorul agroalimentar în perioada 2005-2014, numărul total al salariaților a scăzut cu 97283 persoane. Scăderea numărului salariaților, a fost determinată de utilizarea diverselor tehnologii moderne, care au înlocuit forța de muncă, și a dus la creșterea productivității muncii în sectorul analizat. Astfel, calculată în baza venitului din vânzări productivitatea muncii pe un salariat a înregistrat o creștere ușoară, de la 0,094 mil.lei /salariat, în anul 2005 la 0,364 mil.lei / salariat în anul 2014. De asemenea, aceste rezultate pozitive au fost influențate și de majorarea investițiilor în active materiale pe termen lung în prețuri curente, în sectorul agro-alimentar pe ansamblu, care s-au majorat de 2,3 ori în anul 2014, comparativ cu 2005, și impune o presiune suplimentară asupra creșterii competitivității acestui sector. În general, companiile utilizează investiții majore în scopul asigurării condițiilor bune de muncă, îmbunătățirea calității produselor, mărirea productivității muncii, dar și economisirea unor resurse de materie primă. Totuși, obiectivul general al întreprinderilor din sectorul vizat, constă în oferirea produselor calitative prin implementarea tehnologiilor moderne.

Implementarea tehnologiilor moderne, dar și scăderea numărului de salariați au generat reducerea cheltuielilor salariale, dar și majorarea cifrei de afaceri în comerțul cu produse alimentare pe piața internă (Fig.1).

Fig 1. Evoluția comerțului cu amănuntul a produselor alimentare în Republica Moldova.

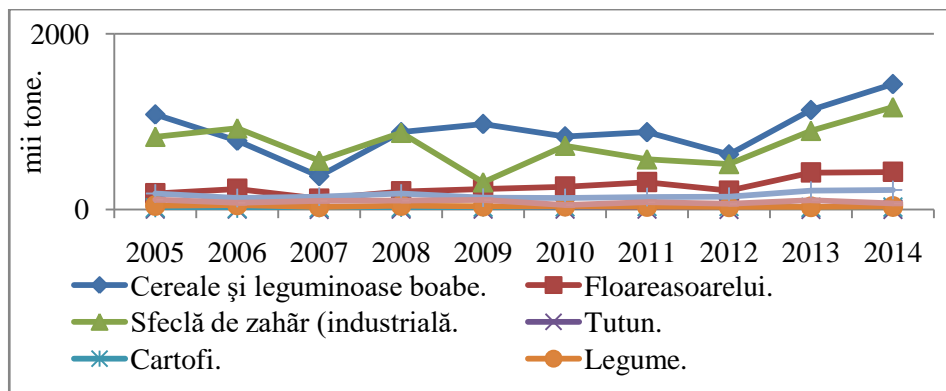
Sursa: calculele autorului în baza datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova [2].

Din datele figuri de mai sus, rezultă că volumul cifrei de afaceri la întreprinderile cu activitate principală de comerț cu amănuntul a înregistrat o majorare în prețuri comparabile de 4,17 ori, în anul 2014 față de 2005. În pofida creșterii prețurilor, valoarea vânzărilor cu amănuntul în prețuri curente, pentru produsele alimentare, cunoaște o tendință ascendentă pe parcursul perioadei analizate cu excepția anului 2009, când au scăzut comparativ cu anul 2008 cu 36,9 mil. lei în valori absolute și 9,6% în valori relative. Ponderea producției alimentare livrate prin intermediul comerțului cu amănuntul, de asemenea cunoaște o majorare de la 32,5 la sută în anul 2007 la 35,4 % în anul 2009, ca mai apoi să scadă pînă la 30,46% în anul 2014. Majorarea cotei de piață a produselor alimentare a generat creșterea indecelui vânzărilor de mărfuri cu amănuntul. Cel mai mare ritm de creștere a vânzărilor cu amănuntul a produselor alimentare a avut loc în anul 2007 și 2008 cu 15,2% și respectiv 11,3%.

Așa dar, creșterea prețurilor produselor vegetale generează deseori și diminuarea cererii care ulterior afectează condițiile locale de livrare.

În figura de mai jos, sunt prezentate livrările de produse vegetale de către întreprinderile autohtone.

Fig.2. Vânzarea principalelor produse vegetale de către întreprinderile autohtone.

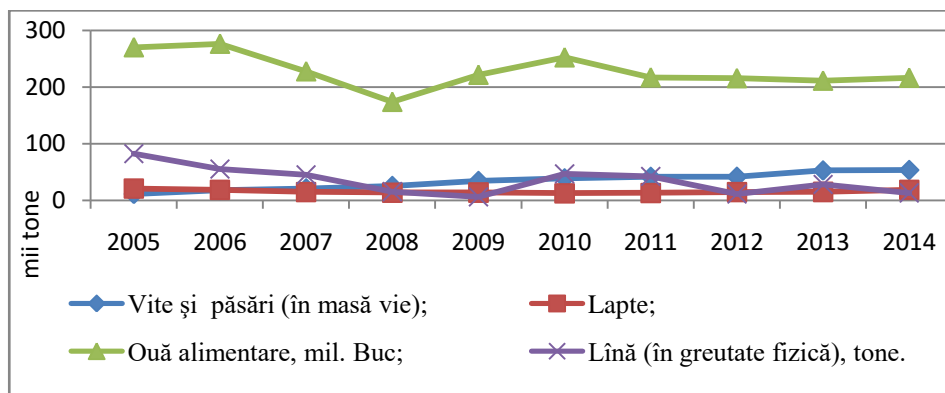
Sursa: calculele autorului în baza datelor din Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2014[1].

După cum se observă din datele fig.2, vânzarea principalelor produse vegetale au început să se reducă în anul 2014 față de 2005 la următoarele categorii de produse: tutun și legume cu 4,8 mii tone și respectiv 11,6 mii tone, struguri- 42,8 mii tone.

O situație mai optimistă o observăm la următoarele categorii de produse vegetale, unde cantitatea vândută, înregistrează o majorare pe aceeași perioadă analizată pentru: cereale și leguminoase cu – 646,20 mii tone, floarea soarelui cu – 244,6 mii tone, cartofi - 8,8 mii tone, sfeclă de zahăr – 336,7 mii tone, fructe, nuci și pomușoare – 38,8 mii tone. În anul 2014, cantitatea producției livrate la piață, prin rețele proprii sau prin tranzacții barter este preponderentă la următoarele categorii de produse: cereale și leguminoase - 794,8 mii tone, floarea soarelui-194,2 mii tone, cartofi - 24,0 mii tone, legume-22,2 mii tone. Concomitent vânzarea produselor către întreprinderile și organizațiile de colectări și prelucrare a producției agricole are o pondere importantă la următoarele produse: sfeclă de zahăr – 1165,2 mii tone, cereale și leguminoase boabe – 632,0 mii tone, floarea soarelui – 232,8 mii tone, fructe nuci și pomușoare – 148,4 mii tone.

În ultima perioadă, principala problemă care a afectat vânzarea produselor vegetale o constituie prețul de vânzare. Acest factor, avut influență negativă asupra producătorilor. Astfel, pe de o parte majorarea prețurilor a influențat la scăderea cererii și ca rezultat diminuarea veniturilor, iar pe de altă parte micșorarea acestuia a avut drept consecință, scăderea veniturilor și nu în ultimul rând, reducerea posibilităților financiare ale companiilor de a investi și a elabora strategii de dezvoltare pe viitor.

Fig.3. Vânzarea principalelor produse animaliere de către întreprinderile agricole.

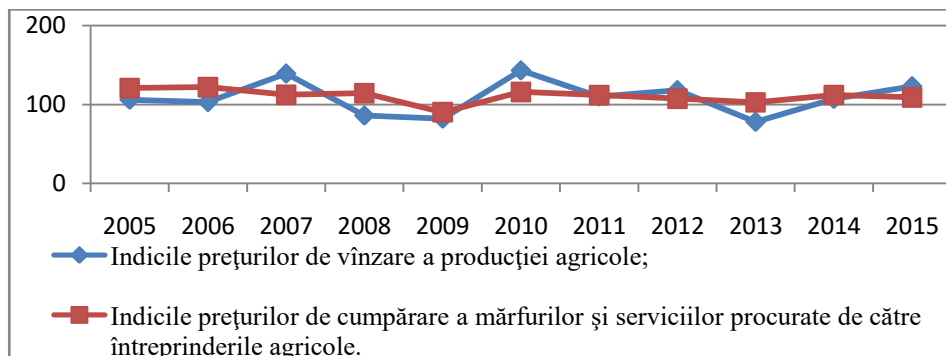

Sursa: calculele autorului în baza datelor din Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2015.[1].

Din datele figurii de mai sus, constatăm că întreprinderile agricole își realizează produsele atât întreprinderilor și organizațiilor de colectare și prelucrare a producției agricole, cât și pe alte căi de comercializare (la piață, rețele proprii de vânzare sau tranzacții prin barter). Ponderea acestui segment rămâne a fi predominantă. Activitatea întreprinderilor pe parcursul anilor 2005-2014, este caracterizată negativ, de diminuarea cantității vândute, în perioada de referință 2014 comparativ cu anul 2005, la următoarele categorii de produse: lână – (-69,2) tone, ouă alimentare –(-53,7) mil.buc, lapte - (-2,1) tone. În același timp, în perioada analizată crește cantitatea comercializată de vite și păsări (în masa vie) cu 42,0 mii tone. Astfel analizând comercializarea produselor animaliere pe parcursul anului 2014, observăm că cantitatea livrată pe piață sau prin rețele proprii depășește producția animalieră distribuită prin intermediul întreprinderilor și organizațiilor de colectare a producției agricole, la următoarele categorii de produse: vite și păsări de masă vie – 37,5 mii tone față de - 15,8 mii tone, ouă alimentare - 190,9 mil.buc. comparativ cu 25,5 mil.buc., lână- 8,0 tone față de 5 tone. În schimb, volumul producției de lapte se comercializează mai bine de către întreprinderile și organizațiile de colectare și prelucrare, fiind de 16,4 mii tone, față de piață sau rețelei proprii, unde cantitatea de lapte care era comercializată alcătuia 2,3 mii tone. Rezultatele obținute reflectă că majorarea sau diminuarea volumului de producție agricole sau industriale comercializate, depinde și de volatilitatea prețurilor pieței (Fig.4). Astfel dacă prețurile vor crește la producția finită,

atunci întreprinzătorii sunt tentați să-și planifice volumul producției în funcție de prețurile curente.

Fig.4. Indicii prețurilor de vânzare a producției agricole și indicele prețului de cumpărare amărurilor și serviciilor procurate de către întreprinderile agricole pe parcursul anilor 2005-2015. (%).

Sursa: elaborată de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică [2].

Analizând prețurile la produsele agricole observăm că acestea au crescut considerabil pe parcursul perioadei analizate, iar condițiile de comerț rămân a fi nefavorabile pentru fermierii din Republica Moldova. În perioada anilor 2005-2015 prețurile la produsele agricole s-au majorat de la 106% în 2005, la 123% în anul 2015.

De asemenea, prețurile producătorului la produsele vegetale s-au majorat în medie pe parcursul perioadei analizate comparativ cu perioadele precedente cu 34%, în anul 2015, (+ 5%) în 2014, (+9%) – 2012, (+13%) – 2011, (+58%) – 2010, (+48%) – 2007, (+5%) – 2010.

Mai esențial au crescut indecele prețurilor la produsele vegetale în anul 2015, pe seama prețurilor la culturi cerealiere și leguminoase-boabe cu-34%, floarea soarelui-47%, sfeclă de zahăr cu 18%, fructe și pomușoare cu 77%, struguri 42%, legume-11%. Diminuări se înregistrează numai la cartofi și tutun cu 13%.

La produsele animaliere a fost marcată o diminuare a prețurilor în medie cu 9% în anul 2015 față de 2014. Reducerii s-au înregistrat și asupra prețurilor la: vite și păsări în masă vie – cu 12%. Totodată, se atestă o creștere a prețurilor la lapte – cu 2%, ouă alimentare – cu 5% și lână cu 79%. Cel mai mare ritm de creștere a prețurilor agricole se atestă în anul 2007, cu 39%, dintre care: produsele

vegetale cu -48%, iar animaliere cu-11% și anul 2010 cu 43% a prețurilor agricole, dintre care: produse vegetale cu-58%, iar cele animaliere cu-5%. Însă analizând datele privind evoluția prețurilor de cumpărare a mărfurilor și serviciilor procurate de către întreprinderile agricole, constatăm că acestea înregistrează o tendință de diminuare pe parcursul perioadei analizate, de la 121% în anul 2005 la 109 % în anul 2015. Totuși decalajul dintre evoluția indecelui prețurilor de vânzare a producției agricole și indecele prețului de cumpărare a mărfurilor și serviciilor procurate de către întreprinderile agricole, este extrem de mare, iar în unele cazuri au afectat producătorii autohtoni pe piața internă.

În urma analizei efectuate privind comerțul intern cu produse agroalimentare putem concluziona, că sub aspect cantitativ, întreprinderile autohtone au putut să-și realizeze produsele pe piața internă, obținând unele rezultate pozitive în acest sens. Această concluzie, rezultă din faptul că pe parcursul anilor 2005-2015, comerțul cu amănuntul s-a majorat cu 34941,2 mln. lei. Însă sub aspect calitativ persistă încă probleme care au o influență majoră asupra dezvoltării comerțului intern cu produse agroalimentare. Dintre acestea fac parte: prezența mărfurilor alimentare nesigure pe piața internă, încălcarea drepturilor consumatorilor, prețurile înalte de consum la produse/servicii utilizate de producătorii autohtoni, amplasarea neuniformă a unităților comerciale cu produse agroalimentare sau în unele cazuri și prezența comerțului ilicit.

Având în vedere importanța comerțului intern cu produse agroalimentare pentru dezvoltarea economiei naționale, precum și sporirea calității vieții populației, este absolut necesar ca autoritățile publice din Republica Moldova să-și direcționeze eforturile pentru:

- stimularea personalului antrenat în structurile comerciale;
- perfecționarea competențelor personalului care activează în activitatea comercială.
- perfecționarea cadrului normativ privind comerțul intern cu produse agroalimentare în corespundere practica europeană;
- comercializarea produselor agroalimentare pe piața internă la un preț accesibil;
- diversificarea canalelor de distribuție și comercializare cu produse agroalimentare.

Bibliografie

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova 2006-2013, Comerțul exterior, prețuri, agricultură. - Chișinău, Ed. Statistica, 2014.
2. Biroul Național de Statistică: www.statistica.md, agricultura (vizitat 17.06.2017).
3. Dragan G. Fundamentele comerțului internațional. - București, Ed.ASE, 2004.

http://www.academia.edu/7385911/Politici_si_Instrumente_Comerciale
(vizitat 20.05.2017)

4. Ganea V. Economia comerțului. - Chișinău, Ed. IRIM, 2009.
5. Legea Republicii Moldova cu privire la comerț interior nr.231-XIII din 23.09. 2010. // Monitorul Oficial din 22.10.2010, Nr. 206-209 art.681.
6. <http://diez.md/2017/01/19/comentariu-de-ce-noile-modificari-la-legea-privind-comertul-intern-au-starnit-un-scandal-pe-piata-vanzarilor-cu-amanuntul/> (vizitat 22. 06.2017)

Prezentat la redacție
la 28 iunie 2017

BUSINESS-UL MOLDOVENESC ÎN ITALIA: COMPONENTELE SUCCESULUI¹

Valeriu MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Departamentul Științe Politice și Administrative

Doctor habilitat în științe politice, profesor, «Om Emerit»

Gheorghe MOȘNEAGA

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, laboratorul «Sociologia Politică»

Colaborator științific, magistrul în științe politice

The following article analyzes the development of Moldovan migrants' business in Italy. The evolution of business of Moldovan migrants in the accepting country is demonstrated, and the characteristic is given; the strong and weak sides of business development are also shown. Moldovan business in Italy begins to appear since the second half of the 1990's. For the most part, these are small enterprises. Usually, these are businesses in the service and construction sectors. Based on in-depth individual interviews with representatives of Moldovan business in Italy, with experts and representatives of Moldovan and Italian state structures, the success components of Moldovan businessmen are analyzed. Among the component of successful business in this domain, can be listed: the desire to start an enterprise, possession of work experience in the field, possession of professional training, entry into a consortium, the use of a brand, maintenance of contacts and orientation not only towards the internal market, a

¹Articolul este elaborat în cadrul Proiectului de cercetări științifice fundamentale, „Politicele Republicii Moldova în domeniul diasporei în contextul acordului de asociere cu Uniunea Europeană: consolidarea rolului diasporei în dezvoltarea statului de origine” (cifrul 15.817.06.21F).

În cadrul proiectului au fost efectuate cercetări în teren în Republica Moldova și Italia (orașele Roma și Padova). Respondenții au fost chestionați după metoda „bulgărul de zăpadă” prin utilizarea tehnologiilor comunicaționale moderne (internet, skype, telefon mobil) 126 de migranți moldoveni, care se află la în Italia; realizate interviuri în profunzime cu 12 persoane-experti (lucratori ai ambasadei Republicii Moldova în Italia, specialiști italieni în domeniul migrației de muncă, lideri ai asociațiilor diasporei moldovenești în Italia, businessmani moldoveni care locuiesc și au afaceri în Italia); organizate 3 focus-grupuri cu migranți de muncă din Republica Moldova în Italia în perioada februarie – iunie 2016.

strict compliance with the tax rules, et al. Attention is given to the role the business plays in the development of the country of origin.

Key-words: *Moldovan migrant business in Italy, the evolution of Moldovan business in the accepting country, success components.*

Business-ul joacă un rol important în consolidarea diasporei [6]. Rolul său, în acest sens, este destul de complex [1].

În primul rând, formarea și consolidarea business-ului arată că printre migrații sunt oameni activi, întreprinzători, cu succes și inițiativă, care pot contribui la creșterea bunăstării țării de ședere și crearea noilor locuri de muncă în această țară prin succesele afacerilor sale. El creează o ”valoare adăugată” [4, p.109] pentru sine și pentru țara-gazdă. Prin urmare, soluționează problema ocupării forței de muncă, atât local-naționale, cât și a migraților. În același timp, succesul lor promovează (direct sau indirect) imaginea patriei, a țării de origine.

În al doilea rând, imigranțul, inițiind o afacere în țara-gazdă, de multe ori acționează ca o punte pentru crearea de rețele; de inițiere a afacerii proprii sau a altor oameni din țara de destinație, în patria sa. El oferă sfaturi, ajută la stabilirea contactelor, cunoaște și oferă consultații pe probleme socio-economice și politice din țară, contextul local, căutarea partenerilor, cursuri profitabile sau posibile de acțiune, etc.

În al treilea rând, afacerile migraților de multe ori nu numai sprijină și angajează imigranți concetățeni în țara gazdă, dar și acționează ca un sponsor în activitățile organizațiilor din diaspora.

În al patrulea rând, acționează ca un partener și asistent reprezentanților cât a business-ului țării natale, atât și agențiilor guvernamentale, oferind informații și consiliere, precum și funcționând ca intermediar, contribuind la stabilirea unor relații reciproc avantajoase între autoritățile, afaceriștii din țară de origine și țara de reședință.

Caracteristicile business-ului moldovenesc în Italia

În ce măsură și îndeplinește rolul business-ului moldovenesc – business-ului inițiat de cetățenii moldoveni, imigranții moldoveni în Italia?

Trebuie de remarcat faptul că Republica Moldova nu are o tradiție istorică în dezvoltarea afacerilor în străinătate, în general, și nici al afacerilor moldovenești în Republica Italiană, în particular. Business-ul moldovenesc în Italia apare doar cu venirea migraților moldoveni, adică, în a doua jumătate a anilor '90. În 1998, serviciile statistice italiene au înregistrat prezența a doar 2 întreprinderi individuale a moldovenilor din Italia. După 10 ani, la mijlocul anului 2008, au fost înregistrate deja 1.493 întreprinderi. La sfârșitul anului, la 31 decembrie 2008, potrivit ziarului italian «La Repubblica. Metropoli», numărul lor a fost deja

de 2.245. În contrast, numărul întreprinderilor deschise de cetățeni ucraineni în această perioadă era de 2.213 [2, p.8].

În același timp, se putea observa (și se poate și astăzi) o tendință de creștere: 96,1% din companiile "moldovenești" a apărut după 2002. În anii 2006-2008, au apărut 40% din întreprinderi "moldovenești" în Italia. La sfârșitul anului 2014, potrivit statisticilor italiene, numărul întreprinderilor a fost deja în jur de 4.5 mii [3, p.5]. La sfârșitul anului 2015 - mai mult de 5.000 [7].

Totuși, aceasta nu înseamnă că fenomenul este masiv în mediul imigranților moldoveni: «Comunitatea moldovenească nu este implicată masiv în sectorul de afaceri. Sînt înregistrați aproximativ 4.500 de proprietari de întreprinderi individuale (ce este egal cu 1.3% din toți antreprenori din afara Uniunii Europene), și doar 8.5% din lucrători moldoveni sunt autoangajați. Comparativ cu anul precedent, numărul întreprinderilor individuale moldovenești a crescut cu 6.5% (269 de unități)» [3, p.5].

Să comparăm indicatori de afaceri a migranților moldoveni cu indicatorii altor grupuri de migranți. Cea mai mare parte a antreprenorilor moldoveni este concentrată în construcții - 70,2%, și în comerț - 8,2%. În general, în Italia, indicatorul companiilor înregistrate de toți migranții în domeniul construcțiilor este de 39,1%, iar în sfera comerțului și a serviciilor - 35,0%. Diferența se observă destul de ușor. Cu toate acestea, analizînd tendințele de dezvoltare, experții concluzionează că aceasta ne arată că formarea afacerilor moldovenești în Italia are loc în același mod ca și la celelalte grupuri etnice ale migranților de muncă. Deși cu o anumită întârziere [5, p.15].

Experții subliniază că s-a început procesul de diversificare a afacerilor deschise de migranții moldoveni în Italia - crește numărul de companii din diferite domenii, inclusiv în sectorul transporturilor.

«Acum sunt și restaurante, și agenții, și saloane moldovenești în Padova. Este o familie care a deschis pizzeria. Este o familie care a deschis frizerie. Sînt fete care au deschis saloane de estetică. Sînt care deja sînt bravo, s-au pornit» (IIP-12)².

«Da businessmanii, aici, mai mult, sînt în construcții, în deservire. Cu construcții se ocupă pe mare parte. Construcții, șoferi, sunt care au camioane. Дальнобойщики. Cu transportul, dacă observați. Din curiozitate dacă va duceți în Spania, în Portugalia, mergeți pe autostrada și voi o să vedeți că, dacă mergeți 50 de km și vedeți un camion - îi bine. Aici, cînd mergi pe autostradă, rîndul trei, adică prima, îs numai camioane. Unul după unul. Adică economia lucrează.

²În paranteze rotunde se face referință la informațiile obținute în rezultatul interviurilor și focus-grupurilor cu experții și respondenții moldoveni și italieni. IIP - interviu individual în profunzime, FG - focus-grupul. Numerotația este stabilită de autori.

Asta arată că este de lucru, se transportează, se produce, se exportă, se importă. De asta noi avem și foarte mulți șoferi aici. Foarte mulți” (IIP-02).

Dar cu toate acestea, moldovenii azi pierd celorlalte grupuri de migranți în domeniul de afaceri.

«Acum ceva informații despre oameni de afaceri care lucrează în economie. Media străinilor pe Italia e 13%. Moldovenii sînt foarte puțini. De două ori mai puțini decît media în Italia pentru cetățeni străini. Încă mai puțini sînt filipinienii, fiind că la dînsii și bărbații lucrează în serviciile domestice. Liderii sînt chinezii – fiecare al doilea se ocupă cu business. Albanii, marocanii, românii – aceste comunități sînt între lideri. (...) În agricultură, moldovenii sînt puțini. Aici, sînt liderii indienii. Se ocupă cu animalele. Sikhii, comunitatea sikhilor. Albanezii, sînt relativ mulți în agricultură. În industrie, pe primul loc sînt românii. Fiecare al treilea. Albania la fel – fiecare al treilea. Maroc. La moldovenii în industrie sînt implicate a cincea parte din businessmeni» (IIP-04).

Componentele succesului

Și care este totuși calea spre succes în dezvoltarea și funcționarea business-ului moldovenesc în Italia?

Interviurile noastre cu oamenii de afaceri, imigranții moldovenii în Italia (și nu numai în Italia), ne permit să depistăm unele caracteristici ale acestui proces. Trebuie de remarcat faptul că experții noștri erau reprezentanți ai business-ului moldovenesc în străinătate, din domeniile precum analiza de piață și tehnologiile informaționale, imobil, construcții, medicină, comerț și servicii, dar și altele.

În primul rînd, aici este dorința, visul persistent de a deschide propria afacere. Plus, prezența cunoștințelor și a experienței de lucru în profilul în care se deschide afacerea. Antreprenorul moldovean trebuie să cunoască procesul nu numai în termeni generali, dar și în detalii, să posede nu doar cunoștințe despre procesul de producție, dar și despre situația actuală de pe piață; să se vadă pe sine, și produsul său pe această piață.

«Aveam de gînd să fac o afacere... eu aveam idei, și aveam chiar și experiență. Si de aceea eram convinsă că o să pot face lucrul ăsta. Și am început aici. Am deschis acest atelier de reparație și confecționare a hainelor, care este un atelier pe contul meu propriu» (IIP-08).

Ceilalți experți spun același lucru:

«Da a fost greu la început. Inițial te uiți cum se întrebă încălțăminte, cum se realizează marfa, plecam la producător și procuram în cantități mici, apoi treptat îmi sporea partidele. Studiez cererea și oferta, sunt perioade cînd marfa se întreaba mai bine și mai prost. Desigur sunt și alți factori care sporesc vânzările - locul amplasării magaziniului (cel mai bine în zona turistică). M-a ajutat foarte mult soțul. Este italian, cunoaște bine cum să gestionezi, este bun manager, el mi a dat și sfaturi, el și m-a ghidat în propria afacere» (IIP-10).

Pentru a avea succes, nu e suficient de a avea doar dorință, cunoștințe, experiență, și capital de pornire. Succesul va fi mai aproape, dacă businessman-ul începător își va găsi sprijin din partea altor structuri, care-i spori stabilitatea. Experții subliniază faptul că nu erau singuri, ci-și dezvoltau afacerea într-o echipă, au fost membri ai unei asociații corporative profesionale.

«Dar de fapt, este un frachaziu / o asociatie, care noi sîntem 60 de ateliere. Aici se numesc magazine, ateliere Roma, care se ocupă de reparația și producerea hainelor. Si franchise-ul acesta este solidar. Adica o parte din banii noștri se donează în ajutorarea altor persoane, care au deschis propria afacere în Africa. (...) În Africa s-au deschis multe ateliere. Si acolo pentru femeile care nu aveau nici un post de muncă, nici sursa de existență. In diferite țări: Pangeia, Ruanda, Etiopia, Egipt, Tanzania – în toate țările ăstea, au fost deschise. În ultimul timp, a fost deschis unul în Brazilia. Deci, gîndirea mea era ca s-ar putea și în Moldova de deschis tip de ăstea, fiindcă noi avem numai butculițe sau întreprinderi mari. (...) Dar niște ateliere de aici, de tipul ăsta, amenajate frumos. Ca să fie un șef și cîțiva lucrători acolo. Ca să destuleze dorințele la clienții, care nu toți să-și facă acasă lucrările ăstea. La noi e mai dezvoltată chestia asta. Si-i mai mult învățată încă chiar din școală. Sau nu știu acuma cum – se mai învață, ori nu. Dar multe femei încă mai fac lucrul ăsta și în casă. Dar este necesar și pentru cei, care nu-l fac» (IIP-08).

Asupra acestei lături a succesului acordă atenție și alți experți. Cu toate acestea, fiecare își are propriul punct de sprijin, propria utilizarea a contextului social. Cineva se orientează spre spațiul post-sovietic, clienții ruși.

«Eu lucrez mai mult pentru cerere. Mie îmi vin cereri de la Moscova, pentru că eu am vîndut o casă... Dar n-am avut de afacere cu rușii la nivel de business. Și nu știam cum se compoartă. Acuma, am văzut cum se compoartă, că ei-ți dau incredere deplina. Ea, banii care-i cumpără, nu știu cum vin, dar e important tu să le dai tot cum este, și au incredere totală, că eu fac la nivel lucrurile ăstea, sin foarte atentă si responsabila. (...) Și deci, cînd a sunat că nu putea, pentru dînșii cam deranjant notarul. Dar notarul este deja un prieten al meu, fiindcă noi sîntem aici, lucrăm bine și este respect. Și l-am sunat să zic ”Trebuie să amînăm”, dar cu trei ore înainte am amînat. Vă dați seama, pentru un notar. (...) Și ea zice că pentru că eu am schimbat, mi-a spus că ”îți dau 10.000 de euro”. Eu nu credeam, fiindcă n-am avut de afacere cu acest client. Și cînd a venit – am luat altă zi să facem – și într-adevăr, mi-a dat 10.000 de euro. Eu am văzut că dacă este recunoscut lucrul care-l faci pentru ei, orice deranj ei iti restituie. (...) Și rusoaica ceea, s-a găsit așa de bine cu mine, fiindcă ea nu putea să fie în Italia. Ea a venit, numai a vizitat casa. Și după aceea, mi-a lăsat banii și blocknote-ul de cecuri, și atît. Asta-i încrederea. (...) Acum eu, cînd am ceva foarte important o contactez pe doamna. Noi contactam prin e-mail. Eu îi trimit informatia ei. Ori ea îmi spune ”Am un client cu atîtea milioane. Vrea acolo o

vila așa de mare, atîtea metri pătrați...” Îmi spune concret ce dorește clientul. Eu lucrez așa. Eu lucrez la nivelul ăsta» (IIP-09).

Cineva - utilizează conexiunile informale în structurile de stat, contactele din mediul de afaceri, din comunitatea moldovenească, care au ieșire spre factorii de decizie, etc. Aceasta este mai mult tipic pentru Rusia, unde în perioada sovietică, mulți moldoveni și nativi din republică au ajuns la înălțimi notabile, cariere profesionale și administrative. Cineva - implică în afaceri, sau asistă în inițierea propriilor afaceri oamenii în care se poate avea încredere, și pe care se poate conta în caz de necesitate - rude, prieteni apropiați. Cineva inițial și-a creat afacerea în două țări, pentru a-i asigura o rezistență mare întreprindere.

«Nu este ușor. Mai ales pentru o femeie. Am ajuns cu puterile mele. Majoritatea spun că aici se manifestă cu alte puteri. Nu, eu cu propria mea cunostință și puterile pe care le am. La moment, soțul este la Moldova. Deschidem din august o clinică mare aici și acolo. Serviciile care se acordă în Moldova, vor fi și aici» (FG-15).

Consolidarea rezistenței afacerii este legată de extinderea activităților sale, cât cu accesul la nivelele național și internațional, atât și prin diversificarea activităților furnizate.

«Eu deja lucrez la nivel național. Am în vedere, ca am activitati nu numai în Roma. Eu am activități și în Calabria, și în Capri. Am foarte mult de lucru. Și nu numai la nivel național, dar și internațional. Fiindcă am o prietenă de-a mea, ea tot e moldoveancă, în Spania. Și ea tot a deschis o agenție, în Spania, imobiliară. Deci, am o altă cunoscută la Milano. Eu de atîta sînt asociat – mi-a propus asociat al agenților profesionali din Italia – fiindcă noi sîntem FIAIP-ul. Așa se numește, sîntem în top, la nivel internațional... Lucrez deja în Spania și în Franța. În alte țări» (IIP-09).

Îmbunătățește rezistența afacerii și prezența unui anumit brand, al imagini, care firma creată o cumpără /moștenește. Și piața italiană de afaceri le oferă businessman-ilor un astfel de serviciu.

«Nu m-au ajutat cu nimic, fiind că, știți, aici, cînd am venit, atelierul ăsta are un nume – ZIP – numele acesta este înregistrat, și deci tu, cînd cumperi o afacere de asta. Eu am cumpărat-o de-acuma gata. Cînd o cumperi, cumperi și numele, cumperi tot. Da, am cumpărat de la proprietarul numelui acesta. El le face, le pregătește, și le vinde. Adică, eu puteam să fac și singură chestia asta, dar mi-a fost foarte bine ca să intru în rețeaua asta, ca să cunosc mai multe lucruri, să am un nume, că se face o publicitate mai mare, se face pentru toți, cînd sînt întâlniri între noi... Era un brand d-acuma. Astfel, eu am fost al patruzecilea magazin deschis. Și dacă oricum, după mine s-au mai deschis șase. În total sîntem 60 de magazine (ateliere). Am ajutat și eu, două fete, care și-au deschis tot cu numele de "ZIP". Si-au deschis două fete din Moldova, le-am ajutat. Pe urmă, am mai ajutat alte patru fete, care și-au deschis tot ateliere. Dar fără nu-

mele ăsta. Au vrut să fie pe contul lor, au vrut să facă să nu depindă de alții. Vedeți, că și aici, chiar și o sută de euro plătești pe lună pentru acest brand, tot e... Pentru asta plătesc 100 euro. Vedeți că platim pentru binefacerea asta. V-am povestit despre Africa. Platim pe luna 100 euro pentru susținerea afacerii fetelor din Africa. Dar pentru mine, nu cred că-i cea mai mare problemă acei 100 de euro. Eu mă simt bine în colectivul care este, și pot să mă întâlnesc, pot să discut diferite întrebări. Anume sînt mulți și străini. Dar majoritatea sînt italieni. Si deci, aș fi vrut ca să mă implimentez...în asta» (IIP-08).

Implementarea unei campanii de PR sau de informare pentru a promova brandul companiei și produsele sale. Utilizarea pentru aceasta a diverselor oportunități de informare, atât tradiționale, cît și moderne, electronice - Internetul, rețele de socializare, prezentări de modă.

«Moldoveanul încă nu este dezvoltat în direcția asta. Și îmi pare rău, însă eu nu pot să-l tîrîi din urma mea. Eu merg acolo unde prețuiește omul, unde el savurează plăcerea din aceea ce tu creiezi. Pentru că Italia e lumea artei. Aici e moda. Aici ea s-a început. Aici ea a dat start. Și ea e prețuită. Eu am făcut un concert-demonstrare de modă cu invitația Nelly Ciobanu și Vitalie Dani. Am demonstrat rochii de lux. Au fost oameni cu nume, invitații de excepție. Am pus prețul la acest concert - 15 euro. Pentru un moldovean din Padova aceasta a fost scump. Atunci despre ce sa vorbim? Unde-i arta? Ea dispare. Va dați seama. El spune "Eu mai bine ma duc și îmi cumpăr o bere, și îmi fac frigărui, decît să vin la concert cu modă". Trebuia să vedeti lumea, care prețuiește chestia asta. Plingea și cînta toata sala cînd Nelly Ciobanu a început să cînte "Romantica" sau "Melancolie". Adica sînt, dar sînt puțini» (IIP-12).

În același timp, subliniază experți, orientarea spre migrații moldoveni încă este inefficientă, deoarece ei încă nu sunt gata să plătească /cumpere lucruri scumpe.

Dacă asociațiile diasporale se axează pe furnizarea serviciilor, soluționarea diferitelor probleme legate de conaționalii, grupul-țintă fiind reprezentanți comunităților moldovenești peste hotare /diaspora, atunci business-ul moldovelesc (ca și orice business) este ghidat nu de interese ideologice, patriotice, sau etno-culturale, ci de celea economice – dorința de a obține venit. La angajare se preferă nu compatriotul, ci persoana care mai rapid și mai bine va da rezultatul așteptat.

«Am avut din România, și am avut din Ucraina. Din Moldova nu am avut. Cîteodată vine o fată și ma mai ajută. Cînd am mult de lucru. Dar moldoveni nu am avut. Pentru mine e mai important sa fie lucrul facut repede si calitativ. Da; calitatea și cantitatea. Fiindcă aici, la noi, dacă nu produci cel puțin 25 de euro la oră, nu are rost să-l ții lucrătorul, fiindcă 70% din ce cistigi, se duce în cheltuieli impozite, salarizarea, contribuții, taxele, lumina... Noi plătim și asta și lumina, și apa, și afară-i publicitatea ceea» (IIP-08).

«Am încercat să dau peste comunitatea moldovenească. (...) Am rugat să ne prezinte persoane, capabile, tinere și așa mai departe. Însă ceea ce am reușit să găsim – era o diferență totală. (...) Cu moldovenii nu s-a primit, fiind că am găsit o indiferență totală. Nu erau preparați. Și cel puțin, care era preparat, nu a vrut să impună, să faca un pas. În plus, ca să aplice, să facă ceva în plus. Deci, nu poți să stai, să aștepti pînă cineva se va trezi. O să crească, o să fie mai matur» (IIP-11).

Responsabilitatea angajatului în îndeplinirea muncii de asemenea este o dovadă a profesionalismului pentru antreprenor, care nu dorește se îndeplinească funcția unui supraveghetor, să urmărească îndeplinirea muncă, disciplina, etc. În societatea contemporană, și în business-ul contemporan, fiecare trebuie să fie responsabil pentru performanța proprie.

Business-ul trebuie îndeplinit în conformitate cu legea, cu normele stabilite. În Italia, aceasta este o garanție că un antreprenor începător nu va fi "sugrumat" de tot felul de controale permanente. Din punctul acest de vedere, situația businessman-ii din spațiul post-sovietic este mai puțin plăcută.

«În administrare nu este, tot aceași principii se aplică, însă în Italia e mai ușor să ai afacere decît în Moldova unde sunt multe controale. De asemenea, în Italia procedura de deschidere unui business este mai ușoară, mai simplă. Chiar dacă taxele și impozitele sunt mai mari ca în Moldova, nu suntem sufocați de controale din partea autorităților așa precum este în Moldova. În Italia este un principiu – dacă firma, în calitate de contribuabil, achită impozite și alte taxe în termenii stabiliți, atunci ei sunt susținuți de stat, și nu îngropați ca în Moldova, așa îmi spun cunoscuții de acolo. De exemplu, în Moldova se aplică prezentarea multor declarații și teancuri de documente. Din spusele prietenilor moldoveni, care au afaceri în Moldova, este multă birocrație și șpagă, corupție față de autoritățile de control» (IIP-10).

În Italia, autoritățile financiare încep să verifice afacerea dacă se găsesc inconsistențe în rapoarte.

«Și mai este o problemă că noi, spre exemplu, nu ne vine să ne bată la cap toți de la finanțe – acela, acela. Dacă toți ne-au dat autorizațiile toate, și dacă la finanțe ajungi la sfîrșit de an, nouă ne face un control, un bilanț, pe ceea ce am lucrat. La dînșii este contractul meu de chirie, că e 1300 de euro. Apa mea – cît eu plătesc în fiecare lună. Apa, se duce la dînșii, fiindcă tu plătești apa, și-apoi plătești TVA. Și ei văd cît eu am plătit apa, cît eu am plătit lumina, cît eu am plătit telefonul, cît eu am plătit lucrătorul cela. Si după aceea, se uită cît eu am facturat luna asta. Dacă eu am facturat mai puțin de ceea ce am cheltuit, înseamnă că ori eu ascund, ori ceva nu-i bine – și atunci îți vine...» (IIP-08).

Contabilul se asigură ca totul să fie în ordine, și dacă depistează probleme, atenționează antreprenorul că este necesar de a le elimina, fiind că de altfel vor veni serviciile financiare cu controlul.

«Eu am avut așa caz – în primii ani cheltuielile erau mai mari decât venitul. Și ce face comercialistul – contabilul? Mă cheamă, și-mi zice: ”Tu ești în pierdere. Ce facem? Ar trebui să mai plătești 1500-2000 de euro, ca tu să acoperi cheltuielile, și să fii măcar cu atîta în plus, că exiști”. Și atunci, tu decizi – ori faci, ori aștepți de la serviciile de control ca să-ți vină. Dar, ai posibilitate de-a lucra. Comercialistul controlează situația ta. Ne așteaptă un control, dar dacă el este plătit, el controlează, și-ți spune că iata așa, și așa. Și atunci – tot normal» (IIP-08).

Contabilul este angajat de asociație contra unei taxe mici, achitate de fiecare membru.

«Adică, se lucrează oleacă în echipă. Știți cum se zice ”o mîna spală alta, și amîndouă spală fața”. Contabilul e italian. El are 60 de magazine, are o sumă mare... El nu e în consorțiu. Noi îl întreținem. Fiecare... Fiecare magazin, fiecare asta, noi îi dăm – eu îi dau 100 de euro, acela 100 de euro; el are 60 magazine – cîte 100 de euro de la fiecare. Dacă ași fi fost contabilul meu personal asta costă un pumn de bani. Dar eu la început nu înțelegem» (IIP-08).

Este benefic pentru fiecare membru în parte, pentru că nu e nevoie să-i plătească salariul integral contabilului. Astfel, să fii membru într-o asociație este benefic și din motivul acesta.

Desigur, nu este ușor să ai propria ta afacere. Dar omul, dacă face totul în conformitate cu regulile, se simte independent, stăpîn pe sine. Trebuie să fii politicos cu vizitatorii, clienții. Atent și precis în îndeplinirea obligațiilor. Aceste cerințe sînt normale și pentru Italia, și pentru Moldova și pentru celelalte țări.

«Nu regret, că mă simt că eu sînt stăpînă pe mine, pe lucrul meu. Nu că am frică că am un stăpîn deasupra, sau am un șef. Nu, eu respect toate orarele. Eu sînt punctuală, fiind că eu tare țin la chestiile ăstea. Dacă i-ai promis pe azi, trebuie să-i faci. Încă dacă s-ar putea să-i faci mai bine, și mai repede... Să-i zîmbești, să-l primești cu zîmbet. Salutul la dînșii e foarte important. Și cînd intră, și cînd iesă» (IIP-08).

Business-ul moldovenesc în Italia și perspectivele sale în Moldova

Este cunoscut faptul că diaspora adesea acționează ca un catalizator al dezvoltării relațiilor comercial-economice dintre țara de origine și de ședere. Atît prin propriile întreprinderi, cît și prin consultarea colegilor și partenerii din țara gazdă, influențarea lor în ceea ce privește inițierea afacerilor și cooperării cu țara de origine. Republica Moldova în acest sens, nu este excepție.

«Dacă să luăm relațiile comercial-economice moldo-italiene, Italia e pe locul trei pentru Moldova. De lungul anilor așa, cu mici schimbări. După numărul întreprinderilor, italienii în Moldova se afla pe primul loc. Sînt la 1500 de întreprinderi. Italia este al doilea investitor după Olanda. Olandezii au investit mult în portul de la Giurgiulești, italienii cum am spus sînt pe locul doi. Majoritatea

sînt întreprinderi mici și mijlocii. Sînt foarte mulți moldoveni care au muncit aici, s-au întors acasă și au deschis acolo o afacere împreună cu italienii. Și aceasta e o realitate, o fațetă a timpului» (IIP-01).

«Noi avem tot mulțișoare companii în Moldova. Numai că ele toate, practic, sînt în industria de haine. Deci, produc haine. Au mini-fabrici în Moldova. Da așa, cu agricultura nu prea. Dar potențialul nostru agricol e destul de mare. Și dacă ar fi o susținere și o stabilitate politica, și statul să realizeze o politică corectă, ca investitorii care vin, să le dăie, nu știu, să le dăie o platforma mai ușoară de a dezvolta ceva. Și, iarăși, stabilitate nu-i. Pentru că niciun italian n-o să vină să investească un milion de euro, cînd știe că mîine-poimîine dispăre un miliard din banca, și leul cade dublu. Nimeni nu vrea să vada așa ceva. Nu, asta, miliardul a fost o lovitură fatală» (IIP-02).

Experții remarcă interesul autorităților italiene în dezvoltarea business-ului moldovenesc la ei în patrie. Autoritățile italiene caută să ajute migranții moldoveni care doresc să-și inițieze propria afacere aflîndu-se în Italia, sau dorind să se întoarcă acasă, în Moldova. Este vorba despre deschiderea și funcționarea întreprinderilor sociale.

«Ministerul muncii italian ofera fonduri ca acolo, la noi acasă, să-i ajute pe oameni cum să lucreze, cum să facă, să deschidă afaceri, etc. Să deschidă mai multe întreprinderi sociale. Este foarte important să-i învețe pe cetățenii noștri să deschidă întreprinderi care activează în domeniul social. Italia, din punctul acest de vedere, prezintă pentru noi un mare interes. Aici sînt mai mult de 8 milioane de inițiative, proiecte, afaceri în domeniul social. În acest aspect, italienii sînt între primii din Europa. Majoritatea întreprinderilor sociale lucrează cu persoane cu dezabilități, sau cu bătrîni, sau cu copii. Deci este o posibilitate în plus de a cîștiga existența. (...) Acum aici, în Italia, avem o delegație mare din Moldova, în care sînt reprezentanți din mai multe ministere moldovenești, ei preiau experiența Italiei în diferite aspecte, în primul rînd, în domeniul întreprinderilor sociale. La noi acum se elaborează legea, și cred că seminarul acesta va fi bine-venit» (IIP-01).

Aici se presupun modalități concrete de inițiere a afacerii în patrie.

«Deci, primul aspect: trebuie numai decît să fie certificate – produsele de calitate biologică. Asta-i prima, ceea ce privește produsele alimentare. (...) Al doilea aspect: investițiile din fondul monetar pe un plan industrial în agricultură, total să fie. Gata, planificarea sovietică să fie distrusă – fiecare are rolul său. Al treilea aspect: micro-întreprinderi agricole trebuie să fie. Si consorții trebuie să fie deschise. Diaspora, are rolul său, să se întoarcă acasă, ca să facă programul "1+1=2", și Italia mai pune "2", și se primește "4". Deci, nu PARE "1+1", dar PARE "1+1+2"... "2", de la partea Italiană, și asta devine "4", și diaspora este favorită. Dar trebuie să fie clar, că investițiile trebuie să fie... (...) Trebuie să facem un acord internațional între Moldova și Italia, nu pe persoane, dar pe reîn-

toarcerea persoanelor. Noi, avem diaspora noastră italiană, care are deja 50-60 de ani. Si astea cu toții ar vrea să întorcă, toți ar vrea să ajute țara lor. În Moldova există programul PARE "1+1" – 10.000 de euro (persoana) plus 10.000 de euro – statul. Se primește 20.000 de euro. Si dacă mai adăugăm 20.000 de euro de la Italia, cu garanție c-o să se deschidă micro-intreprinderi agricole într-un consorțiu organizat, care să poată produce produse – morcov, mere, pere, nuci, tot în agricultură, planificat. Aceasta este prima planificare față de Moldova, ceea ce putem să cerem de la Italia, și de la Europa» (IIP-03).

«O pătrime din bogăția națională a statului Italian sînt făcute în baza tehnologiilor noi, inovații avansate. Noi avem 6 milioane de întreprinderi (fiecare al zecelea cetățean Italian este antreprenor). La întreprindere poate să lucreze 2-3 persoane, însă sînt 6 milioane de firme de diferită valoare, statut economic-juridic. În primul rînd e business-ul mic, care anume și dă inovația» (IP-04).

Salutînd angajamentul autorităților moldovenești de a promova dezvoltarea afacerilor moldovenești în Moldova și în străinătate, de a consolida relațiile și cooperarea, și de a atrage investiții pentru dezvoltarea patriei, experții totuși cred că nu este întotdeauna luat în considerare specificul business-ului moldovenesc contemporan în străinătate. Și din această cauză, deseori nu se ajunge la nici un rezultat.

«În opinia mea Business-Forum este o șansă pentru cei care vor să investească, să facă alte pieți noi pentru afacerile lor, care sunt mari» (IIP-10).

Experții subliniază că problema-cheie în dezvoltarea business-ului moldovenesc în Moldova este decalajul dintre legislația civilizată și liberală moldovenească din domeniul business-ului, și aplicare practică al acestia.

Experții consideră că este necesar să se ia în considerare și mentalitatea moldovenească, care încă nu este în destul de orientată spre deschiderea unei afaceri. La bază stau și dominanța tradițiilor non-piață, și ignoranța /incapacitatea de a desfășura activitatea antreprenorială, și frica de necunoscut, și teama de risc, etc. Oamenii de afaceri moldoveni, dar și străini, se tem să investească în Republica Moldova. Cauzele sînt și instabilitatea politică, și corupția, și furtul miliardului, dar și climatul investițional nefavorabil. Ei doresc să fie siguri că acest lucru nu se va întîmpla din nou, că ei nu-și vor pierde economiile, afacerile.

În plus, este necesar de a informa oamenii de posibilitățile de deschidere a propriei afaceri, de simplificarea procedurilor...

«În opinia mea businessul moldovenesc trebuie să dispună de un acces mult mai liber și avantajos, și simplu la credite comerciale. De asemenea este necesar ca oamenii de afaceri să fie informați despre proiecte de investiție, credite, procedura ușoară de accesare și alte instrumente financiare și facilități fiscale. Atunci cînd migranții întorși se adresează cu întrebări la autorități, să le explice ce și cum, da nu migranții siguri trebuie să facă totul pentru ei. De exe-

mplu ruda mea care vrea sa aducă capre de rase știi când întreba ceva despre import, ce documente, astea spunea că nu știu ca consultați legea, pai ce omul știe totul, mai ales că nu a fost atâtea ani în țară.... De asemenea nu in ultimul rând pentru oamenii de afaceri este necesar și binevenit să cunoască regulile de joc, ceea ce va oferi o stabilitate durabilă și ceea ce în Republica Moldova nu se respectă și asta mă refer atât la stabilitate economică și politică» (IIP-10).

În concluzie, menționăm că de întreprinderile moldovenești în Italia, ca și în alte țări, se dezvoltă. In timp ce acest proces este încă doar la început, totuși deja există exemple pozitive, și s-au identificat principalele probleme, depășirea cărora va servi drept o dezvoltare masivă, de succes și eficientă, va spori rolul său cât în țara gazdă atât și în țara de origine, în patria migranților moldoveni.

Bibliografie

1. Deleu E. Generații secunde de migrație: cazul Republicii Moldova. – Tipografia Centrală, 2017.
2. «La Republica. Metropoli», 2009, 7 iunio.
3. Moldovan community in Italy. Executive report. – Rome, 2015.
4. Moraru V. Valoarea adăugată a migrației: Italia și Republica Moldova. // Мошняга В. (коорд.) Современные миграционные процессы: состояние и основные формы. – Кишинэу, MOM, 2016, p.109-112.
5. Mosneaga V., Moraru V., Rusnac Gh., Turcan V. Fațetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia. – Chișinău, “Edi-terra Prim” SRL, 2011.
6. Nogailic T. Moldovenii în Italia: globalizarea, efectele migrației și asocierea diasporală. – Chișinău, “Balacron”, 2016.
7. Vitali G., Filippi M., Miron D. Imprenditori esteri in Italia: caso della Moldavia. // Moraru V. (coord.) Migrație, diaspora, dezvoltare: noi provocari și perspective. – Chisinau, Tipografia-Sirius, 2016, pp.143-160.

Prezentat la redacție
la 20 iunie 2017

ROLUL DECORULUI VESTIMENTAR ÎN ACTIVITATEA POLITICĂ

Valentina STAN

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Departamentul Științe Politice și Administrative
Doctor în științe politice, conferențiar universitar

Alina ȚURCANU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Facultatea Științe Politice și Relații Internaționale
Magistru în științe politice, vice-decan, doctorandă la Universitatea de Stat din Moldova

When creating a favorable image for a politician, jewelry also contributes. In this sense, the golden rule is: as simple and discreet as possible. Men's jewelry include the following components: buttonholes, which are chosen according to the color of the shirt; the watch, which is so elegant, the flatter and simpler, and the binding belt must be of natural leather (black); rings (only wedding rings are accepted and so); the handkerchief, which is carried in the inner pocket, from the jacket's chest; writing instruments, which are chosen for personal gown (plastic ones are not recommended).

In the political field as in other circumstances, clothing can lead to the success of a discussion or negotiation. The political sphere is not the place where the latest trends in fashion are demonstrated, the atmosphere in question must be accompanied by a certain style. The fashion culture in the modern period is refined according to the weather; which allows the political man to fit into the circuit of values and be accepted by society.

The harmonious connection between social responsibility and the objectives mentioned in this paper, which contributes constructively to the creation of a favorable climate and that corresponds to the "person-clothing-person" principle, will enhance the process of communication and collaboration in the political field, in the relations between the countries From the European Union and the Republic of Moldova.

Orice grup profesional respectă un anumit stil vestimentar. În domeniul politic la fel sînt respectate anumite reguli în comportament și vestimentație. Elementul vestimentar reprezintă un indiciu de manifestare a respectului față de cei din jur. Utilizînd vestimentația în mod corespunzător, persoana demonstrează că aparține unui anumit grup profesional, respectă anumite reguli, care au fost stabilite în mediul respectiv.

Necesitatea omului de a se îmbrăca a fost determinată de factorul natural în comparație cu celelalte vietăți terestre. Fără învelișul protector (blană, pene, solzi, piele groasă) omul se prezintă ca o ființă fragilă în fața stihțiilor naturale. Pe durata existenței sale, specia umană a fost preocupată nu numai de obținerea hranei, ci și de haine. Faza inițială de “îmbrăcare” a omului poate fi raportată chiar la apariția existenței sale. Conform orientărilor religioase (precum este menționat în biblie), adam și eva “au fost acoperiți cu frunze”. Iar orientarea darwinistă (conform căreia omul a apărut în procesul evoluției sale de la maimuță) afirmă că inițial omul avea un înveliș protector (blană), și pe parcurs lipsindu-se de ea a recurs la alte moduri de a se proteja de clima nefavorabilă. În rezultatul evoluției specia umană a recurs la “acoperirea” sa cu blănuri căpătate în urma vînătorului. Pe lângă faptul că prin înfășurare cu blănuri omul se proteja de mediul nefavorabil, sensul acestora era și acela de a evidenția succesul vînătorului. Astfel hainele deveneau și simbolul faptelor mărețe, însemnătatea acestora devenind mai mult decît o protecție.

Pe parcursul istoric, putem afirma că în perioada antică și medievală doar aristocrații aveau parte de veșminte în sensul direct al acestui cuvînt. Astfel, în Egiptul antic ei erau îmbrăcați în haine scumpe și împodobite cu bijuterii. În China antică aristocrații purtau haine scumpe brodate cu fir de aur. Referitor la Atena, din izvoarele istorice, aflăm că îmbrăcămintea femeilor și a bărbaților era simplă. Femeile purtau rochii lungi, drapate, prinse la mijloc cu cingătoare. Părul era prins în coc. Se încălțau în sandale. Iar bărbații purtau o tunică și erau încălțați la fel în sandale[2, p.22]. Din manualul istoriei române, referitor la cultura dacilor, distingem următoarele afirmații: “Îmbrăcămintea lor consta din pantaloni și o cămașă legată la brîu, iar pe vreme rece purtau și blănuri. Femeile aveau fuste lungi. Ca încălțăminte erau folosite opincile. Clasa săracă umbla cu capul dezvelit, iar nobilii purtau căciulă, semn distinctiv al puterii lor” [8, p.16].

Privitor la celelalte perioade istorice, menționăm că vestimentația se deosebea cu mult de cea a perioadei antice și medievale. Epocile ulterioare, după modul de purtate a hainelor se aseamănă mai mult cu cea din prezent, numai că înprezent nu persistă o diferențiere de purtare a hainelor după apartenența de clase.

După cum menționează a).curteza, evoluția schimbărilor din modă poate fi transpusă într-un aranjament sub formă de spirală astfel, între anii 1900-1960, tendințele vestimentare au pendulat de la silueta în formă de “clepsidră”, caracteristică anului 1900, la imaginea mai “naturală” din anul 1910, pentru a reveni mai apoi la umerii largi și talia marcată (caracteristice siluetei “clepsidra”) în jurul anului 1933. Cînd tot acest ciclu și-a urmat cursul, după 20 de ani, silueta se întoarce la o formă mai lejeră, “dreptunghiulară” sau “unghiulară”, cînd casa “Dior” lansează, în 1954, silueta ce are forma literei A [3, p.249].

Prin încărcătura ei de simbol, vestimentația vorbește despre persoane înaintea ca acestea să scoată vre-un cuvânt. Ținuta afișată arată imaginea de sine a fiecăruia. De designul vestimentar depinde dacă cei din jur doresc sau nu să pornească o discuție. Prin ținuta aleasă, persoana se recomandă singură pe sine (este persoana de succes sau nu). În perioada contemporană sensul simbolului vestimentației, precum și conformației acesteia către individ este înlocuită cu expresia “design vestimentar”.

Designul nu este o modă, iar ca principiu el nu este nici măcar o descoperire recentă, deși importanța și necesitatea lui socială s-au impus abia odată cu epoca revoluției industriale. Istoricii, preocupați de domeniul designului, situează elementele de incipiență ale esteticii produselor vestimentare încă în antichitate. După cum menționează D.Karneghi, în urmă cu peste 2400 de ani, Socrate scotea în evidență importanța legăturii dintre funcția și forma obiectelor: “Toate lucrurile care servesc omului sînt în același timp frumoase și bune, atîta timp cît ele sînt utile. Da, dacă sînt corespunzătoare scopului său, așa cum o brățară de aur este urîță dacă nu corespunde destinației sale” [12, p.13]. Astfel, din relațiile date, putem sintetiza că toate lucrurile care ne înconjoară își au menirea și destinația sa. Utilitatea acestora rezultă nu din valoarea sau volumul acestora, ci din faptul că ele sînt folositoare și se potrivesc împrejurărilor.

Autorul cărții Anthoni Berthram, intitulată “Design”, scria: “În jurul anului 1588, cuvîntul design avea înțelesul de țel, scop, intenție; către 1657 el mai are și înțelesul de lucru reușit spre care se tinde. În 1938 el ne apare consacrat cu înțelesul compozit de țel, plus lucru reușit spre care se tinde. Astfel, el desemnează de fapt un proces ce marchează parcurgerea drumului de la concepție, prin proiectare și producere, pînă la obiectul finit. Prin design, în acest caz nu vom mai înțelege un desen făcut în biroul său de către proiectant, ci mai curînd lucrul însuși, care odată realizat presupune o anumită idee ce a stat la baza realizării respectivului lucru, ca și procesul obținerii lui ca obiect”[2, p.44].Raportînd acest termen la situația prezentă, putem menționa că sensul acestuia a devenit și mai larg, astfel în cît, el subînțelege și procedura de selectare a vestimentației pentru persoane în dependență de domeniul de activitate.

Elementul vestimentar poate fi recunoscut prin gama foarte vastă de componente implicate și considerate, pe de o parte, și stabilitatea, talentul și judecata utilizate în selectarea și combinarea acestora în crearea unui nou model, pe de altă parte. Designul vestimentar presupune “o gîndire vizuală”, tridimensională, care cuprinde idei, elemente dezvoltate și realizate în paralel și nu separat.

În concluzie, putem menționa că de-a lungul istoriei, oamenii s-au folosit de haine ca să-și arate apartenența la un grup etnic sau rang, poziția socială în cadrul grupului; prin haine și-au manifestat spiritul fie revoluționar, fie conservator; și-au exprimat propria concepție despre frumos.Vechile împărțiri în clase

sociale, între care nu exista comunicare decît prin violența arme, sînt istorie. As-tăzi diferențele se exprimă prin stil. Stil de viață, stil de gîndire, stil vestimentar.

Hainele sînt cele ce fac declarații despre noi. Stilul vestimentar al fiecărei persoane este manifestarea exterioară a personalității. Iar personalitatea este me-lanțul unic rezultat din întrepătrunderea temperamentului natural al individului, instrucției, educației, mediului în care s-a format, valorile personale dobîndite. Hainele identifică fără să mintă, ele acoperă (trupul) și descoperă (omul interior) în același timp. Astfel, atunci cînd se adoptă o anumită ținută în profesie, se face o declarație.

Vestimentația este un limbaj nuanțat la infinit, un instrument al relației so-ciale, o creație ce prelungește și corectează opera Naturii. În activitatea politică vestimentația a este unul din elementele principale care contribuie la formarea unei imagini profesionale și obținerea unui rezultat scontat în domeniul politic. Vestimentația destinată desfășurării activităților politice și efectuarea întrevede-rilor oficiale ale politicianilor, funcționarilor publici, presupune specificul do-meniului. Caracteristicile principale ale stilului profesional, indiferent dacă este caracteristic bărbaților sau femeilor, sînt: inspirarea încrederii; reflectarea serio-zității și perspicacității; manifestarea inteligenței etc.

În domeniul politic putem diferenția *Ținuta vestimentară profesională pen-tru femei* care sau implicat mai tîrziu pe arena politică. Începînd cu anii '60, fe-meile pentru prima oară au început realizarea practică a carierei profesionale in-clusiv și a celei politice. Trecerea femeilor din mediul privat al familiei în cel public a determinat modificarea modului de abordare a vestimentației.

În Republica Moldova, în acest sens, spre regret continuă, să persiste curen-tul tradiționalist, conform căruia bărbații consideră că "locul femeii este alături de căminul familial" acesta fiind singurul domeniu de decizie totală a femeilor. Însă se observă că problema gender în Moldova deja este sesizată într-un mod actual pentru sec.XXI. Această temă fost discutată pe larg de către Eugenia de Reuss-Ianculescu care susține că: "În ziua în care femeia va vedea că i se recu-noaște inteligența, că i se prețuiește tăria caracterului și rezistența în fața greută-ților vieții, în ziua cînd femeia va vedea că izbutește prin inteligență, activitate și ținută vestimentară respectabilă, neapărat se va înmulți numărul femeilor în domeniul public" [10, p.124]. Sintetizînd spusele Eugeniei de Reuss-Ianculescu, putem spune că în prezent numărul femeilor prospere a crescut considerabil, ce-ea ce denotă faptul că ele deja au trecut cîteva din etapele de afirmare și pe are-na politică.

În vestimentație, primul lucru căruia îi acordăm atenție maximă – înainte de orice, este înțelegerea faptului cum trebuie să facem permanent diferența înt-re hainele potrivite care urmează a fi purtate în exercitarea profesiei și cele des-tinate exclusiv spațiului privat.

Într-o țară precum este Republica Moldova, mediul profesional este tradiționalist. Cu greu se găsește un bărbat care să accepte drept partener o femeie, fără nici o prejudecată și cu toată încrederea. Pentru a contracta această tendință a societății moldovenești – femeile au la dispoziție o armă, vestimentația, numită în continuare ținuta vestimentară profesională.

Ca și orice alt domeniu, domeniul politic se conduce după anumite norme și reguli generale și particulare, stabilite în dependență de specificul unei sau altei țări; a unei sau altei împrejurări.

După cum menționează R.Botavina, pentru a exemplifica regulile vestimentației profesioniste pentru femei, este necesar de a stabili un șir de principii care sînt materializate prin următoarele întrebări:

1. La ce fel de situație urmează să participe persoana, ce mesaj dorește să transmită?
2. Se încadrează sau nu în seria de culori acceptate de mediul profesional?
3. Este confecționat din materiale corespunzătoare, care asigură confortul și transmit un mesaj de bunăstare?
4. Se potrivește persoanei care o poartă[13,p.12]?

Din aceste principii deducem faptul că, pentru ca femeia să nu nămărească în situații penibile, ea trebuie să cunoască detaliat împrejurările și situațiile din care ea face parte, și care va fi ținuta cea mai potrivită.

La baza vestimentației profesioniste de top pentru femei stă costumul cu fustă. Prin costum se înțelege ansamblul sacoului și a fustei, ambele făcute din același material. Principiile care urmează, vor permite rezolvarea mai ușoară a alegerii vestimentației corespunzătoare situației.

Sacoul acoperă partea superioară a corpului, de aceea atrage atenția în mod special. Sacourile sînt la un rînd sau la două rînduri, întotdeauna croite pe corp (nici prea strînse, nici prea largi). Felul în care se expune zona gîtului este un foarte puternic semnal al limbajului trupului. Privind marea majoritate a doamnelor, vom vedea că ele au în proporție 90% gîtul descoperit. În cazul în care conduc discuții cu bărbați îmbrăcați după reguli, femeile se autoplasează mai inferior. Sacourile de maximă autoritate sînt acelea care acoperă zona gîtului.

Lungimea optimă a fustei este cu 1 cm deasupra genunchiului. Astfel, se crează posibilitatea ca doamna să se așeze comod. După cum menționează V.Jellev, o fustă prea scurtă este “pașaportul către veșnicul refuz al promovării”[5, p.136]. O femeie care își evidențiază excesiv sau indecent calitățile fizice – conștient sau inconștient – este taxată scurt, ca neprofesionistă.

În unele situații fusta poate fi substituită cu pantaloni însă în mediul politic, aceștia nu sunt prea bine văzuți. Motivul indecenței este raportat față de “ținuta de top a pantalonilor”, din motiv că aceștia expun forma corpului într-o măsură mai mare decît fustele, deși multe femei spun că purtarea pantalonilor este o variantă mai comodă, care pare că ascunde formele corpului. Fapt care poate fi co-

ntroversat printr-un simplu exemplu, dacă e să privim cu atenție timp de cinci minute spectacolul străzii, vom vedea că pantalonii mai mult dezvăluie decât ascund. Prin construcția lor, pantalonii subliniază zona coapselor și a feselor. În cazul în care se alege incorect croiala și combinația cu sacoul, o femeie îmbrăcată în pantaloni poate crea aparența unei femei ușuratece care nu este luată în serios sau de la care poți obține multe cu un efort nu prea mare.

Stofa din care e făcut costumul este esențială pentru păstrarea în timp a formei și a destinației costumului. Este binevenită alegerea costumului din stofă de lână, pentru că aceasta crează imaginea unei prestanțe temeinice.

După cum menționează M.Platon, culorile recomandate și potrivite costumelor pentru ținuta unei femei publice sînt:

1. culori uni (negru, bleumarin, gri (în toate variantele de nuanțe), bej, crem și ultra elegantul grenă închis);

2. cu dungi fine (toate culorile expuse anterior) [9, p.23].

Astfel, concluzionăm că culorile care trebuie să domine în vestimentația funcționarilor, trebuie să fie moderate, cu un ten mai închis.

În cazul în care conformația cere asortarea mai multor culori, este important de a reține unitatea unui ansamblu de culori, nu mai mult de trei culori. O altă regulă semnificativă este aceea că în partea inferioară se folosesc culori închise, iar în partea superioară, a trunchiului – culori mai deschise. Excesul intensității culorilor pe o suprafață prea mare va crea “partea negativă” a dispoziției personale cît și a celor din jur, iar echilibrul lor vor crea “partea pozitivă”.

Bluzele se aleg în culori deschise, pastelate: alb, crem, roz, bleu, galben-pal. Aceste culori trebuie să se asorteze cu culoarea costumului, precum și felul în care se potrivește această culoare uneia sau alte persoane. Stofa bluzelor desigur, trebuie să fie naturală, pentru a asigura confortul pielii și de a crea o imagine favorabilă. Astfel, bumbacul este potrivit purtării de zi cu zi, dar dacă e o ocazie specială e recomandabil de a alege o bluză din mătase naturale. Indicat este faptul ca bluzele să fie cu mâneci lungi.

Dacă se alege o bluză cu mâneci scurte sau fără mâneci, atunci este necesar de a selecta un sacou corespunzător.

Nu este prescrisă purtarea bluzelor cu:

- decolteu adînc, el trebuie să fie maxim 2 cm;
- bluze transparente;
- bluze prea scurte;
- bluze care nu corespund dimensiunilor reale ale bustului și taliei[13,

p.66].

Prescripțiile expuse anterior vor favora posibilitatea funcționarului public să transmită subalternilor sau publicului mesajul nonverbal de genul: “sunt inteligentă”, “sînt competentă”, “am autoritate” etc.

Fiecare bluză are un anumit stil de decolteu care sînt raportate la categoriile corespunzătoare a persoanelor. Astfel, pentru persoanele ce au gît lung, se recomandă purtarea unei bluze la baza gîtului, dacă e gît scurt, atunci se poartă o bluză cu decolteu ușor coborît sau un decolteu în V. Bluzele cu un decolteu rotund, la baza gîtului, închise cu un nasture la spate este modelul clasic pentru femeile din domeniul politic. O variantă elegantă, prezintă bluzele cu decolteu – barcă. Bluzele cu guler – fundă sînt varianta autoritară feminină. Decolteul decupat rotund și în V este privit mai bine atunci cînd acesta nu coboară de acel punct în care începe formarea adînciturii dintre sîni.

Un element de o importanță semnificativă a designului vestimentar a femeilor politicieni, sînt pantofii și desigur componenta indispensabilă a acestora, ciorapii. Pantofii sînt priviți mai bine dacă sînt din piele naturală, cu tocuri de maxim 5 cm, închiși în față.

Acceptabilă este varianta pantofilor decupați la călcîi, care se închid cu baretă peste picior. Formatul pantofilor trebuie să fie unul simplu, fără cusături decorative, fără vîrfuri ascuțite sau rotunde. Culoarea pantofilor trebuie să fie puțin mai închisă decît cea a fustei. În ceea ce privește ciorapii, atunci aceștia trebuie să fie simpli, fără dungi, modele sau culori strălucite. Discreția și succesul profesional este garantate dacă purtați ciorapi de culoarea piciorului.

Ultimul elemente, dar nu mai puțin semnificative ale garderobei unui politician (femeie) este paltonul. Eleganța este redată dacă croiala paltonului este una simplă, stofa este de calitate și culorile potrivite unei persoane care ocupă o funcție publică.

Dacă e să vorbim de o ținută completă, este necesar de a reda și accesoriile. Regula de aur prezintă următoarea expunere: “cu cît mai simplu, cu atît mai elegant”. Astfel, este necesar de a alege într-o măsură corespunzătoare următoarele elemente: poșeta, cureaua, portmoneul; bijuteriile; ceasul; eșarfa.

Toate acestea vor contribui la redarea mesajului dorit, doar dacă nu se va face abuz de ele. În concluzie, putem spune că deținerea unei ținute vestimentare profesioniste pentru femei este unul din fundamentele succesului.

În tendința de a face ca vestimentația purtată să evedențieze personalitatea, este necesar de a ține cont de faptul că pentru a obține succes, în mediul public, este necesar de a purta ceea ce a fost și este deja “verificat de timp”.

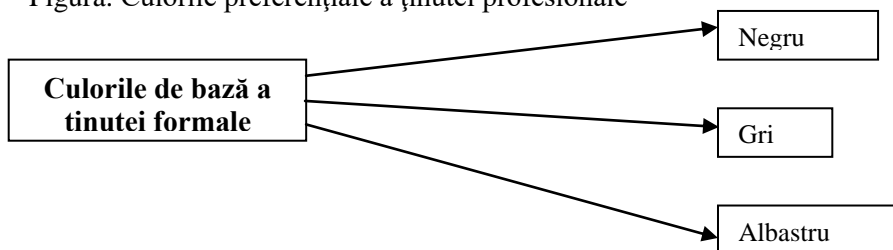
Ținuta vestimentară profesională pentru bărbătinu este atît de dificilă comparativ cu cea a femeilor. Aceasta este datorată faptului că în vestimentația bărbaților există o tradiție efectivă, verificată în timp. În istoria omenirii, costumul bărbătesc a apărut ca o declarație de responsabilitate, de implicare activă în producție. Costumul este piesa de bază de la care pornește construirea ținutei unui bărbat. Componentele costumului sînt sacoul și pantalonii (numit costum din două piese), executate din aceeași stofă. Costumul la care se adaugă și o vestă este numit costum din trei piese.

După cum menționează M.Dragostin, persoanele implicate în activități publice de stat, fie că sînt într-un post de conducere, fie că sînt simpli funcționari trebuie să cunoască următoarele situații în alegerea unui costum:

- trebuie să se potrivească situației în care urmează a fi purtată;
- trebuie să fie din seria de culori acceptate de mediul de afaceri;
- este necesar să fie realizat din materiale corespunzătoare, care se comportă bine la purtare, care asigură confortul purtătorului și transmit un mesaj de bunăstare;
- este recomandabil ca vestimentația să se potrivească confirmației personale[4, p.61].

Astfel, persoana care cunoaște exact ce caută, trebuie să știe cu certitudine ce trebuie să îmbrace și de ce culoare. Culorile preferențiale în sistemul politic, sînt culori neutre care nu atrag atenția celor din jur, și care nu pun persoana în situații penibile (figura).

Figura. Culorile preferențiale a ținutei profesionale

Din figura dată, concluzionăm că culorile preponderente în vestimentația persoanelor care desfășoară activități în sfera publică sînt: negru, gri și albastru.

Înainte de a lua o hotărîre referitoare la alegerea unui costum, este indicat faptul de a cunoaște semnificația psihologică a culorilor în vestimentație. Astfel, culoarea neagră este culoarea autorității, a puterii. Cu toate că în situația cînd se dorește stabilirea unei relații de colaborare, această culoare nu este recomandată, pentru că stopează procesul de comunicare. Dacă e să ne referim la culoarea gri, atunci aceasta este de fapt culoarea neutră. Această culoare redă un aer mai relaxant. Cu cît nuanța de gri este mai deschisă, cu atît arată o deschidere mai mare către colaborare cu partenerul. Culoarea tradițională a bărbatului din sfera politicii este cea albastră. Această culoare poate fi purtată toată în ziua. Specialiștii au determinat influența ei asupra metabolismului purtătorului ca fiind benefică (în special asupra ritmului respirator).

Distincția și rafinamentul unui costum poate fi obținută dacă culorile expuse anterior sînt însoțite de dungi subțiri (anume subțiri și nu cele groase). Iar eleganța poate fi obținută în cazul în care culorile sînt de o nuanță mai închisă,

După cum menționează A. Marinescu, alegerea unei culori nu crează integral posibilitatea rezolvării problemei armoniei dintre persoană și împrejurare, este necesar ca aceste culori să fie aplicate pe stofe corespunzătoare, de calitate [7, p.40]. La apariția costumului ca “uniformă a profesionistului”, nu existau pe piață decât stofe naturale: din lână, bumbac sau in, ceea ce nu e posibil de a afirma la momentul de față. Principalul material folosit în producerea costumelor este lina. Cu cât lina este mai fină, cu atât costumul e mai elegant. Un costum din lână drapează frumos, îmbracă frumos corpul. Dacă persoana purtătoare a unei stofe de calitate este tînără, atunci aceasta este un semn al efortului pe care îl face în dorința de a fi asemenea celor cu care conlucrează, de a se plasa la nivelul lor. Dacă este o persoană în vîrstă, costumul din lână e semnul succesului financiar, al bunăstării.

E de reținut faptul că materialele lucioase, care reflectă excesiv lumina trebuie să fie evitate, pentru că ele arată ciudat și puțin nserios în plina zi. Astfel fiind dată preferința materialelor mate.

Alegerea unui costum se face în funcție de silueta personală. Un costum bine ales subliniază părțile pozitive ale confirmăției. Costumul ales în concordanță cu conformația personală, îi face pe cei din jur să accentueze faptul că acesta este “bine croit”, ceea ce ar însemna că este armonios proporțional cu corpul. Pentru a obține un astfel de rezultat, este indicat de a respecta niște reguli de obținere a echilibrului proporțional:

1. dacă bărbatul este înalt și slab, atunci trebuie de purtat costume care “rotunjesc” silueta cu următoarele elemente:

- costume la două rînduri de nasturi, pentru că ele dau un plus în zona pieptului;
- costume în culori unici, fără dungi;
- se poate folosi lejer un contrast puternic între culoarea sacoului și cea a pantalonilor, regula fiind ca pantalonii să fie mai închiși decât sacoul;

2. dacă bărbatul este înalt cu o siluetă plină, atunci este recomandabil ca să fie purtate costume care nu măresc inutil silueta. Astfel, este necesar de respectat următoarele situații:

- să se evite sacourile la două rînduri care dau un plus în zona pieptului;
- să se ocolească sacourile la un singur rînd de nasturi cu revere excesiv de late;
- evitați buzunarele aplicate sau cu clape, pentru că acestea atrag atenția și dau un plus nedorit în zona taliei (ceea ce se referă și la modelele cu trei buzunare);
- un sacou cu două șlițuri laterale poate asigura o mai mare lejeritate în comparație cu reverele excesiv de late;
- să se aleagă culorile închise, uni sau cu dungi foarte fine;

- pantalonii trebuie să fie cu pense/cute, ceea ce asigură lejeritate în mișcare, dar și ascunde o talie mai plină;
- 3. dacă persoana e scundă și obeză, atunci se recomandă:
 - purtarea sacourilor uni sau în dungi, la un rînd de nasturi;
 - acceptabil este purtarea culorilor neutre mai deschise, în limita posibilităților;
 - sacoul să se termine exact sub curba feselor, dacă sacoul va fi mult mai lung, va apărea o disproporție, picioarele vor părea mai scurte;
 - purtarea sacourilor la un rînd cu numai doi nasturi, ceea ce va permite să se vadă o zonă mare de cămăși și, astfel, va atrage atenția mai ușor către față;
 - să nu se poarte pantofi cu tocuri înalte sau cu talpa mai groasă decît în mod normal [7, p.74-77].

Urmărind toate aceste reguli, putem afirma că bărbatul își va avantaja considerabil statutul său în cadrul echipei în care își desfășoară activitatea.

Un interes deosebit în alegerea unui costum potrivit prezintă reverele, și anume volumul acestora. Astfel, regula de bază este: “reverele trebuie să aibă lățimea maximă, de 9-10 cm, adică cît jumătate din lățimea pieptului măsurată între gulerul sacoului și extremitatea exterioară a umărului”. O lățime mult prea mare sau mult prea mică va produce dezichilibru. În dependență de mărimea reverilor se alege cravata. Deci, cravata corect aleasă are lățimea comparabilă cu cea a reverilor.

Un important element al costumului unui bărbat este vesta. Anume aceasta oferă unui costum un plus de eleganță. Ea cere o anumită vîrstă din partea purtătorului, sau o poziție de top. Vesta nu trebuie să fie înaltă, pînă la nivelul gulerului cămășii. Un model corect de vestă este atunci cînd ea se vede doar cîțiva centimetri (2-3 cm) deasupra primului nasture al sacoului, și cînd aceasta nu ascunde cravata.

Pieptul vestei trebuie să fie din aceeași stofă cu costumul, iar spatele, în general, să fie confecționat din căptușeala sacoului. Vestele se pot ajusta în lățime la spate. Cînd se poartă, vesta trebuie să aibă întotdeauna ultimul nasture de jos neîncheiat [4, p.68].

Costumul unui bărbat este de neconceput fără cămașă. Cînd se procură o cămașă, se ia în considerație mesajul care urmează a fi transmis. Deci, este necesar de a urmări culoarea, forma gulerului, manșetele și materialul acesteia.

Culoarea albă a cămășii este cea mai potrivită în orice situație. Culorile pastelate, precum este galbenul, rozul, bleu și variantele lor în dungi fine aduc un plus de relaxare și comunicare atunci cînd însoțesc un costum sobru, autoritar. La alegerea unei culori, este necesar mai întîi de toate de a stabili dacă aceasta “vine bine”, dacă redă o atmosferă dinamică, sănătoasă și tonică. Forma gulerului este distinsă în dependență de lățimea spațiului dintre colțurile gulerului.

Există cămăși cu spațiul îngust (aripile gulerului apropiate) și cele cu spațiul larg (aripile gulerului depărtate).

E de menționat faptul că spațiul dintre colțurile gulerului să fie total acoperite de nodul cravatei, la fel ca și primul nasture de pe guler. Gulerile cu nasturi pe aripi nu intră în categoria vestimentației oamenilor publici. La alegerea tipului de cămașă în funcție de guler, se ține cont de silueta persoane. Un bărbat cu fața rotundă va evita să poarte cămăși cu spațiul larg între colțuri, pentru că acest lucru îl face să pară mult mai mare decât este. O cămașă obișnuită cu colțuri apropiate este varianta potrivită. Bărbatului slab, cu fața îngustă poate purta lejer o cămașă cu colțuri depărtate. Gulerul cămășii trebuie să se vadă 1 cm deasupra gulerului sacoului

O atenție sporită se acordă manșetelor cămășii. Acestea pot fi încheiate cu nasturi sau cu butoni. La alegerea unei cămeși cu butoni, este indicat ca mânecile sacoului ce urmează a fi purtat să fie atât de lungi încât să se vadă butonii, manșeta cămășii trebuie să se vadă cel puțin 1 cm de sub mâneca sacoului.

Mărimea manșetelor depinde de "masivitatea" bărbatului, astfel, cu cât el este mai masiv, cu atât manșetele pot fi mai mari. Un principiu care vizează mânecile cămășii este acela că acestea nu trebuie să fie scurte, pentru că ele dezchilibrează orice ținută profesională. Expunerea brațelor duce la o poziție de inferioritate pe scara autorității, dar, totodată nu trebuie de uitat că dacă mâinele vor fi ascunse, atunci se va genera un sentiment de neîncredere.

Ca ajutor complementar în declararea personalității se prezintă a fi cravata. Aceasta arată starea de spirit a bărbatului. Scopul cravatei este unul pur estetic. Există cravate uni, cu dungi sau cu imprimeuri. Cravatele cele mai valoroase sînt cele din mătase naturale. Culorile cravatei se asortează cu dungile din costum; pe principiul asortării culorilor (ton în ton sau contrast) cînd costumul și cămașa sînt uni; cu dungile din cămașă sau culoarea acesteia (dacă ea este uni). Evitați să purtați o cravată de o culoare absolut similară cu cea a sacoului. Cele mai dese greșeli se comit la alegerea lățimii și lungimii cravatei.

Astfel, lățimea cravatei trebuie să fie apropiată de lățimea reverilor sacoului cu care este purtată. Nodul cravatei trebuie să umple complet spațiul dintre aripile gulerului cămeșii. Nodul obișnuit este potrivit gulerelor cu distanță mică între aripi, iar cel mai voluminos nod, este potrivit gulerelor cu distanță mare între aripi. Semnul distinctiv al unui bărbat care dorește să facă un nod corect, este gropia de sub nodul cravatei.

După cum menționează G.Monahov, ca lungime, cravata trebuie să atingă partea superioară a curelei, o cravată mai scurtă amintește de clovnii de la circ, iar cravata prea lungă creează o impresie neplăcută atunci cînd persoana se așează[15]. Astfel, din cele menționate, sintetizăm că lungimea cravatei trebuie să fie nici prea mică, nici prea mare, ci pînă la centură, precum este redat și în anexă.

Pantalonii și pantofii, sînt următorul element al vestimentației bărbaților, care trebuie luați în considerație. Aspectul pantalonilor trebuie să urmeze forma naturală a corpului. Lățimea pantalonilor la tiv trebuie să fie trei sferturi din lungimea pantofilor. Turul trebuie să fie confortabil poziționat. Privit din lateral, buzunarele pantalonilor trebuie să fie plane, fără să se vadă punga buzunarului. Pantalonii pot fi cu, sau fără cute. Pantalonii trebuie să fie atît de lungi, în cît în mers să nu se vadă șosetele. În ceea ce privește pantofii, atunci ca și în celelalte cazuri, regula este următoare: cu cît mai simplu, cu atît mai potrivit. După cum menționează M.Platon, regula culorii pantofilor este: pantofii trebuie să fie mai închiși la culoare decît pantalonii[9, p.56]. Astfel, singurele culori acceptate la bărbați sînt: negru, bleumarin, coniac (maro roșcat sau burgundy). Pentru ținuta profesionistă se indică purtarea pantofilor cu vîrf, cu șireturi și talpa subțire (nu mai mult de 7 mm și tocuri mai mari de 2 cm).

Centura și șosetele reprezintă componente indispensabile setului de vestimentație a unui bărbat prezentabil din lumea afacerilor. Culoarea curelei trebuie să fie de aceeași nuanță ca și pantalonii și pantofii. Regula șosetelor după O.Aivanhav este că ele se asortează cu pantalonii cu o nuanță mai închisă, fără imprimeuri [1, p.55]. Esențială este lungimea acestora, astfel aceasta trebuie să fie atît de mare în cît să nu permită dezgolirea piciorului.

Paltonul și pălăria de asemenea necesită de a fi luat în seamă. Regula referitoare la palton este regula clasicului. Mînecele acestuia trebuie să fie destul de lungi încît să nu se vadă deloc manșeta cămășii. Materialul, închis la culoare, iar lungimea nu trebuie să depășească 15-18 cm sub genunchi.

Unui bărbat modern îi este greu să accepte ideea unei pălării, cu atît mai puțin să o poarte. Și totuși, noi neam propus să descriem acest element al vestimentației. O pălărie trebuie să fie îndeajuns de largă încît să se poată introduce un deget între bor și partea de deasupra urechii. Unei fețe mici și înguste i se potrivește borurile mici, cu calota joasă. O față plină are nevoie de boruri mai largi și o calotă mai înaltă.

Culoarea corespunzătoare este aceea care se potrivește cea a costumului sau a pantalonilor. Astfel, o pălărie purtată corect indică eleganța unui bărbat. Accesoriile ținutei vestimentare profesioniste pentru bărbați, include următoarele: servieta, mănșile, umbrela și portmoneul. Accesoriile alese le arată celor din jur care este propria atitudine față de personalitatea uneia sau altei persoane publice. O simplă lipsă de atenție la aceste detalii, pot genera o dezapreciere a celor din jur.

La crearea unei imagini favorabile unui politician de asemenea contribuie și bijuteriile. În acest sens, regula de aur este: cît mai simplu și discret. Bijuteriile unui bărbat includ următoarele componente: butonierile, care sînt alese în conformitate cu culoarea cămășii; ceasul, care este cu atît mai elegant, cu cît e mai plat și mai simplu, iar cureaua obligatoriu trebuie să fie din piele naturală (de

culoare neagră); inelele (sînt acceptate doar verighetele și atît); batista, care se poartă în buzunarul interior, de la piept al sacoului; instrumentele de scris, care se aleg după ținuta personală (nu sînt recomandabile cele din plastic).

În domeniul politic ca și în alte împrejurări, ținuta vestimentară poate determina succesul unei discuții sau a unei negocieri. Sfera politică nu este acel loc unde se demonstrează ultimele tendințe ale modei, atmosfera respectivă trebuie să fie însoțită de un stil anumit.

Cultura vestimentară în perioada modernă este una rafinată conform cerințelor vremii; fapt care permite omului politic să se încadreze în circuitul valorilor și să fie acceptat de societate [12, p.248].

Îmbinarea armonioasă între responsabilitatea socială și obiectivele menționate în această lucrare, care să contribuie în mod constructiv la crearea unui climat favorabil și care să corespundă principiului «persoană-vestimentație-persoană» va spori procesul de comunicare și colaborare în domeniul politic, în relațiile dintre țările din Uniunea Europeană și Republica Moldova.

Bibliografie

1. Aivenhav O. Reguli de aur pentru fiecare zi. - București: All-Beck, 2000.
2. Berthram A. Design. - London: Penguin Books, 1938.
3. Curteza A. Design vestmentar. - Iași: Performatica, 2003.
4. Dragostin M. Ghid practic de vestimentație pentru profesioniști. - Iași: Polirom, 2005.
5. Jeleu F. Educarea comportamentului în afaceri. - București: Didactică și pedagogică, 1996.
6. Karneghi D. Secretele succesului. - București: Curtea veche, 1999.
7. Marinescu A. Codul bunelor maniere astăzi. - București: Humanitas, 2004.
8. Nanu A. Artă și stil în costum. - București: Meridiane, 1976.
9. Platon M., Chelaru C., Corneliu Moroșanu., Eftime N., Pepelea N. Funcționarul public: principii și norme comportamentale. - Chișinău: Liceum, 1995.
10. Reuss-Ianculescu E. Vestimentația și locul ei în afaceri. - București: Polirom, 2001.
11. Jones J. Modele de aplicații. - București: Ed.Tehnica, 1970.
12. Tăriță O. Tratat de protocol și comportament civilizat. - Chișinău: Bons Offices, 2007.
13. Алёхина И. Имидж и этикет в бизнесе. - Москва: Дело, 2000.
14. Ботавина Р.Этика деловых отношений. - Москва: Финансы и статистика, 2002.
15. Монахов Г. Мужская одежда. www.Washington ProFile.

CONTEMPORARY FEDERALISM: SOME FINDINGS AND REFLECTIONS

Rafik SULAIMAN

Turcia, Mardin, Mardin Artuklu University,
PhD (philology), associate professor, PhD student in the Republic of Moldova,
Moldovan Academy of Science, Institute of Law and Political Reseach
drsulaiman7@gmail.com

The goal of this article is to come up with a analyze the particularities of federal integration processes based on the political changes and civil war in Syria and how to find a realistic solution to put an end to this war and how to facilitate political transformation of armed groups in Syria against each other by formulating strategies to cope up with the complexity of the political transformation. Using the categories actors, issues, structures, processes, once again, allows a more comprehensive and systematic analysis of the stumbling blocks providing resources when formulating strategic solutions to stop the ongoing war.

Political scientists most often converge in the opinion that „while the study of federalism has in many respects reached an advanced stage today, there nevertheless remains a troubling absence of agreement as to the precise meaning of the concept” [1, p.2]. In any case, it is obvious that an essential premise for the creation of a federation is a strong desire to have a union. „The will to have a union and to be under a single independent government for some purposes is really the basis of Federation, mentions Anur C. Capur, the author of the book „Principles of Political Science”. - It means that the federating units must to be inspired and bound together by a sense of oneness. With a desire to objectifi it politically. Unless they become a community of interests, sharing each other's weal and woe, their cohesion into a new state is extremely difficult” [2, p.407-408].

A federal government or system may have distinct powers at various levels authorized or delegated to it by its member states. The structure of federal governments commonly vary. There are two or more levels of government that exist within an established territory and govern through common institutions with overlapping or shared powers as prescribed by a constitution.

Contemporary federalism puts many questions in the face of political realities. The example of Syria could be conclusive in this respect. Therefore, federalism is very connected and available for a country like Syria that has a multi-identity. So that the federal model is a real solution for it. At the same time, the

religious distinction and conflict between Sunnis and Shiites became a real political problem.

This means, we have to bear in mind that the Syrian groups (Arabs: Sunni/Alawites, Kurds, Christians, Turkmen...) will not accept one group being dominant for all other groups to be led by a dominated and sectarian administrative and policy. Therefore, after a civil war, we can believe that the Sunnis and Alawites could never come together under a central government to live together again. Even if they would, the citizens do not have the capacity to accept this.

In spite of all what happened in last five years of civil war, there are some people and groups that still dream to rebuild the central Syria and neglect the actual situation which makes it too complicated to reach this. It means, the Kurds, Drüz, Christians, Arabs, Sunnis and Alawites do not accept more than one ethnic group or sectarian group to dominate over them and to threaten their interests.

Also, it is better for super countries like United States, Russia that all the Syrian groups (Arab, Kurds, Drüz, Christians, Turkmen...) are present in a new Syria. In particular, the Syrian central government lost around 85% of its total territory, which has been controlled by the opposition. Therefore, the International law as well as the Syrian national law is clogged to go back reuniting it again. This means, there is a new reality in Syria. In this case, United Nations and International Security have the status to decide over the sovereignty of Syria, and the future of Syria stays in Moscow and Washington, but also in London [3].

There is a question: the Syrian opposition and Assad's regime, declared that they are against the Kurdish federation in Syria. Is it possible that both opposition and Assad-regime unify together against the Kurds in Future?

Indeed, both of Baath regime and the opposition in Syria have a same vision or opposing and refusing the Kurdish issues. Both of them are looking for a strong central Syria just for people with Arabic background. So, if Bashar Assad could survive, he will try to retake all the territory of Syria, and the same behavior is valid for the opposition. If this happens, it could make serious challenges for a new Syria and its future or internal unity.

This transformation of radicalism against minorities in Syria could be reality in the future. Therefore, the targeted groups or minorities have to unite and organize themselves better and UN and International Security have to take note of them. They might be attacked by Assad and the opposition as Saddam Hussein did before. Nevertheless, self-determination has been planned in Washington, Moscow and Geneva and it seems that the Russia and the US agreement could have a resolution until early August of this year.

As well known, both of USA and Russia are supporting Kurds in field of military, but it is wondering, why they do not support Kurds politically and why

they are not clear about the mentioned federation in Syria. Of course, the issue of self-determination is going on as the super countries are progressing in decision-making and it will be made step by step to meet Kurdish interests and their goals during this transformation period[4].

The strategic interest of USA and Russia is the access to land as well as border regions. Also they deal with the question of engaging local administration. From this starting point the US, Russia and the related countries should seek to join together to guarantee a Syria in which they are also able to move freely. Through the federal model which gives the local governments' ability to share powers and wealth. This could be a real guarantee against the sectarian as well as racist movements in Syria. „Federalization is a necessary stage in the transformation of state administration, which will allow to resist centralization of power and dictatorship” [5].

In fact, the present situation is different from all last periods. The reality still is that Syria does not exist in an adequate sense. The borders of both countries (Iraq and Syria) are destroyed and the fate of Syria and Iraq is not more in the hands of Arabs, Persians, Kurds and Turks. It is in the hands of USA, Russia and Europe. Presumably the negotiations between Iran and Turkey could not change this fact or influence the balance between Syrian and Iraqi territory.

President Masud Barzani, president of Kurdistan Regional Government, the KDP and PUK declared their support to the federation of the Western Kurdistan in Syria. The question is whether it is possible to collect Kurds together and unify them in one front? For a Kurdish union in western Kurdistan (*rojawa*) to be one, there are some practical steps to be done. Thus, USA and Russia could expel the Syrian governmental troops out of the Kurdish region. If the Assad's security forces are removed from this region, the US and its allies such as Germany, England and France should take the responsibility of the Kurdish region in Syria. This new situation will enforce the government in Damascus to deal with the reality that they are obligated to recognize the Kurdish Christians (Assyrians), Druz, and Turkmen existence.

This transformation will enhance the process of democracy and civil dialog within the community. Surely, it will ensure the return of Syrian Kurdish *pesh-merga* under the US and Russian Leadership. This transformation will open new doors so that all the political parties could meet for a political dialog.

The question of peace and decision-making in Syria depend on the super countries. Today, it depends on Russia and its resolutions. Therefore, the Syrian opposition and Assad regime could negotiate for 2-3 years, and they might be able to meet the bureaucratic transactions and royal agreements, etc. So, until the US and Russia have not decided on their package and guaranteed their interest, the solution finding process will take a long time. But the Geneva talks will

be finished, when the demands and interest of USA and Russia are stated finally.

Are the super countries ready to build a federal system for all Syria? According to political sciences (if targeting the condition of the multi-ethnic people of Syria), the real federal system and self-determination depend on the transformer's integrity which ensures a Syrian union, will put an end to civil war, prevent splitting the country and stop the dirty bloody war. There was a civil war, especially between Sunni Arabs and Arabs Allawites. At the same time, we could find two fronts in the territory of Syria. One front under USA with its regional allies such as Saudi Arabia, Qatar and Turkey (as Sunni Arab front). The second front is the one under Russia with its allies such as Iran, Hezbollah and Iraqi Shiia.

First of all, the super powers like USA and Russia protect their national interests and all regional and international efforts should meet their benefits.

In any way, the Russian Federation will not allow to lose the Alawi's region and the USA and its allies like France, England and Germany will not let the Suni and Kurdish regions one their own. The only realistic system would be a federal one. But the confederal system is also possible.

References:

1. Law J. How can we define federalism. // Perspectives on Federalism, 2013, Vol. 5, issue 3.
2. Capur A.C. Principles of Political Science. - New Delhi, 1997.
3. Bershidsky L. The Best Bet for Syria: Freeze the Conflict. Putin and Trump seem to be heading toward de facto partition. Bloomberg.com, 3 May 2017. [On-line]: <https://www.bloomberg.com/view/articles/2017-05-03/the-best-bet-for-syria-freeze-the-conflict> (Accesat 10 mai 2017).
4. UK Foreign Secretary says federalism best solution for Syria. // ARA News, 27 january, 2017. [On-line]: <http://aranews.net/2017/01/uk-foreign-secretary-says-federalism-best-solution-for-syria/>. (Accesat 10 mai 2017).
5. Яковина І. Федерализация Сирии. Курды объявили автономию, Турция готовится к войне. // "Новое время", 18 марта 2016.

Prezentat la redacție
la 15 iunie 2017

MODERNIZAREA POLITICII DE COMUNICARE ÎN CONTEXTUL REFORMĂRII ADMINISTRAȚIEI PUBLICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

PANTELIMON VARZARI

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Studii Politice și Economice Europene „Constantin Stere”, Catedra relații internaționale și științe politice
doctor habilitat în științe politice, profesor cercetător, profesor universitar

Lucia GROSU

Republica Moldova, Chișinău, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Cercetări Juridice și Politice.
cercetător științific, doctorandă

Current research is focused on the contribution of government communication capacity to achieving good governance outcomes. This report has argued that the capacity to communicate effectively with constituents is a fundamental function of modern governance. Government communication capacity is not just about efficient and effective information dissemination. The willingness and ability to speak with citizens must be coupled with a willingness and ability to listen to them, incorporate their needs and preferences into the policy process.

Effective two-way communication between the government and the public strengthens legitimate public authority; and that, in turn, increases the likelihood of attaining good governance outcomes.

Strengthening government communication capacity is essentially about building up the capacity of public administration to engage in two-way dialogue with their citizens. The ability of a government to communicate with its citizens has important implications. Well organized, the government communication apparatus and skilled staff will play more of roles, all of which are central to the evolution of effective, responsive, and accountable governance.

On the other side, this research outlines the important role of strategic communication in building consensus, cooperation and support among key stakeholders in the pursuit of public administration reform. In the reform context, strategic communication refers to the design of action plans intended to promote voluntary changes in behavior among stakeholders whose endorsements are critical to a reform initiative's success. In this sense, skillful strategic communication may be the key to translating reform objectives into achieving the desired results on the ground.

Schimbare și reformă au devenit cuvinte-cheie ale perioadei de tranziție în societățile central și est-europene, iar miza reală a tranziției a devenit schimbarea societății, articularea logicii instituționale care să susțină motoarele economice, politice și stările de spirit adecvate pentru dezvoltare, progres și bunăstare [1, p.37]. În acest sens, tranziția sau transformarea postcomunistă a însemnat, în esență, un amplu proces de schimbare instituțională.

În opinia lui Dumitru Iacob, „portretul-tip” al unei instituții din fostul lagăr socialist era acela al unei organizații birocratice, cu stil de conducere autoritar, comunicare formală dezvoltată, structură cu multe etaje ierarhice, cu sarcini de lucru standardizate. O parte dintre aceste trăsături, susține autorul, proveneau din „infuzia” produsă dinspre macronivelul social, proces prin care se preiau de la elitele politice ideile și maniera de lucru (de pildă, sistemul de conducere autoritar era reprodus în mod automat de la nivelul echipei de conducere spre nivelurile subordonate)[2, p.90]. Prin același mecanism de difuziune, tendințele și transformările sociale se reproduc, la o scară mai mică, în fiecare instituție.

Cristalizarea stilului de conducere democratic la nivel statal s-a tradus prin „schimbarea stilului de conducere” la nivelul majorității instituțiilor, activitatea acestora fiind așezată pe principii noi – deschidere față de societate, transparență, informare etc.

Prin urmare, instituții moderne înseamnă structuri transparente, care știu să comunice, care se află într-un flux permanent de informații cu societatea, care știu să-și întemeieze corect deciziile și comunică într-un mod profesionist. Viziunea despre comunicare ce pornește de la existența unui emițător activ și a unui receptor oarecum pasiv este astăzi depășită. Au apărut noi abordări cum ar fi cea a comunicării ca „forță gravitațională” a câmpului social [3, p.12], ca schimb permanent de informații, semnale, mesaje, ceea ce conduce la o axiomă importantă a activității din acest domeniu: *nu se poate să nu comunicăm*, adevăr care mută centrul de greutate al comunicării de la mesajul clasic, formulat și dozat atent, la comportament, atitudine, proiect. Din aceste considerente, se poate spune că o instituție, de pildă, nu comunică mai mult atunci când transmite un comunicat, decât atunci când nu îl transmite, că aceasta comunică și atunci când se ferește să comunice, când „fuge” de această obligație esențială. Aceași abordare o regăsim și la Jürgen Habermas, în viziunea căruia comunicarea deține un rol capital în viața socială. Ea reprezintă „un fel de metainstituție de care depind toate celelalte instituții sociale” [4, p.48].

Ca și orice altă organizație socială, administrația unui stat este un mecanism dinamic, care trebuie permanent adaptat exigențelor societății, care se află într-o continuă dezvoltare, se extinde și se perfecționează, dorind să facă față unor cerințe ale societății. Ea evoluează nu numai amplificându-și și diversificându-și activitatea prin introducerea inovațiilor utile, dar și modificând, transformând radical și profund sistemul său organizatoric și funcțional[5, p.8].

Forma rigidă, ierarhică, birocratică a administrației publice, care a dominat cel mai mult în secolul XX, se schimbă cu o nouă formă flexibilă de management public. Această schimbare nu este o schimbare simplă a stilului managerial, ci o schimbare semnificativă în rolul guvernării în societate și în relația guvern – cetățean, în general.

Modernizarea administrației publice reprezintă o preocupare atât pentru democrațiile dezvoltate, cât și pentru cele aflate în tranziție. Motivul de bază al procesului este legat de nevoia unei noi calități a actului de guvernare. În literatura de specialitate, conceptul de modernizare a guvernării (guvernarea abordabilă) este un concept de bază în teoriile noului management public și este abordat din perspectiva celor trei dimensiuni ale sale [6, p.91]:

a) modernizarea acțiunii guvernamentale – proces prin care actorii politici și administrativi caută să aplice soluții corecte la probleme concrete, evaluând decizii și nu, direct efectele deciziilor;

b) modernizarea arhitecturii guvernamentale – proces ce presupune modernizarea și democratizarea rețelei de instituții și politici publice ce implică deopotrivă actorii publici și pe cei privați și în care guvernul delegă, descentralizează, privatizează competențe și responsabilități;

c) modernizarea guvernământului, a leadership-ului guvernamental – proces ce se referă la totalitatea reprezentanților aleși sau numiți și a celor asociați acestora (deținătorii de autoritate, furnizorii și supervizorii de legalitate) dar și la o nouă filosofie și o nouă mentalitate administrativă.

Preocuparea guvernelor pentru modernizarea actului de guvernare, din perspectiva satisfacerii interesului public, a dimensionării realiste a nevoii publice, scăderea cheltuielilor publice și creșterea calității serviciilor publice au reprezentat premise ale reformei sectorului public, iar transformarea administrației într-un „serviciu” supus rigorilor pieței și a publicului în actorul pieței, „clientul”, se constituie, la sfârștul secolului XX, într-un obiectiv prioritar al guvernării moderne.

Deși, în mod tradițional nu suntem obișnuiți să abordăm administrația publică dintr-o perspectivă similară mediului de afaceri, tendințele la nivel mondial se îndreaptă tot mai mult în această direcție. Administrațiile publice au început să fie percepute tot mai mult ca instituții care ar trebui să se orienteze după aceleași principii ca și organizațiile din mediul de afaceri. Acest lucru presupune o folosire mult mai eficientă a resurselor, pe de o parte, dar și o atenție mai sporită acordată politicii de comunicare. Așa cum pentru o companie este crucial să comunice cu clienții săi, la fel de important ar trebui să fie pentru o administrație publică să comunice cu cetățenii pe care îi reprezintă.

În acest sens, teoreticienii ai administrației publice postmoderniste susțin că problemele publice sunt mai bine rezolvate prin discuții (comunicare), decât prin „obiective” măsurate sau analize raționale. Idealul discursului autentic vede

administratorii și cetățenii ca angajându-se pe deplin unul cu celălalt nu numai ca autointerese raționale ale indivizilor adunați împreună să discute, dar și ca participanți într-o relație în care ei sunt angajați unul cu altul ca ființe umane[7, p.25].

Postmoderniștii susțin că rolul administrației publice este de a contribui la crearea și menținerea discuțiilor prin care nevoile și interesele cetățenilor sunt luate în considerare și, într-un mod participativ, sunt soluționate [7, p.26].

Deși există diferențe semnificative între diverși teoreticieni postmoderniști, reprezentanții acestui curent au ajuns totuși la o concluzie comună, relevantă pentru perspectiva din care este analizat subiectul în studiul de față – deoarece în lumea postmodernă suntem dependenți unul de altul, guvernarea trebuie să se bazeze tot mai mult pe un dialog deschis între toate părțile, incluzând cetățenii și administratorii. Consolidarea dialogului public este necesară, în scopul restabilirii unui sentiment de legitimitate a domeniului administrației publice[7, p.27].

Din aceste considerente, modernizarea administrației publice ar trebui să implice, în mod organic, și o preocupare pentru modernizarea politicii de comunicare a acesteia, așa cum un guvern performant nu poate fi conceput astăzi în afara unei activități de comunicare constante și calificate. Comunicarea este considerată o obligație instituțională primară a administrațiilor publice, dat fiind că aceasta este o resursă fundamentală și de neînlocuit, care garantează eficacitatea, eficiența și transparența administrațiilor publice. Practicile de comunicare guvernamentală bune sunt indisolubil asociate cu o bună guvernare, altfel spus, introducerea unor bune practici de comunicare vor influența în mod inevitabil politicile guvernamentale, pentru o mai mare transparență și o mai mare implicare a publicului în elaborarea politicilor guvernamentale.

Contextul actual al Republicii Moldova nu este, din păcate, încă pe deplin favorabil tipurilor de abordare enunțate anterior. Politicile sunt în continuare elaborate preponderent „în spatele ușilor închise”, procesul de consultare a cetățenilor fiind, în bună măsură, formal. Mai mult, provocările cele mai importante pe acest segment, țin de participarea redusă sau ineficientă a cetățenilor la guvernare, pe fonul încrederii reduse în instituțiile publice, asociate cu probleme legate de transparență, profesionalism și responsabilitate ale guvernului. În același sens, referitor la politica de comunicare, este important de menționat că nevoia de comunicare eficientă se manifestă cel mai mult anume în structurile administrației publice. Însă, cu cât această nevoie este mai mare în plan obiectiv, cu atât ea este resimțită mai puțin în plan subiectiv. Adică nu este conștientizată, sau dacă este conștientizată, este ignorată sau abordată superficial, dacă pornim de la definirea noțiunii de comunicare, așa cum este aceasta abordată în contextul mai multor inițiative referitoare la modernizarea politicii de comunicare a Uniunii Europene. Spre exemplu, Planul de Acțiune, „Action Plan to Improve Communicating by the Commission”, lansat în 2005 este important prin faptul că re-

cunoaște comunicarea ca fiind mai mult decât informație: „aceasta stabilește o relație și inițiază un dialog cu cetățenii, ascultă și stabilește o legătură cu aceștia. Este o parte esențială a procesului politic” [8, p.3]. O altă inițiativă de comunicare, „Planul D pentru democrație, dialog și dezbateră” pusă în aplicare în același an, în cadrul Comisiei Barroso, propune explicit „promovarea participării cetățenilor în procesul democratic prin intermediul unei consultări mai eficiente pentru cunoașterea adevăratelor aspirații ale acestora”[9].

În 2016, Guvernul Republicii Moldova și-a asumat angajamentul să continue eficientizarea administrației publice pentru a oferi cetățenilor servicii la cel mai înalt nivel, în conformitate cu practicile democrațiilor europene. În acest sens, reforma administrației publice este condiționată, pe de o parte, de faptul că, doar un sistem de administrare eficient, cu un corp de funcționari responsabili și competenți, poate asigura buna realizare a reformelor din societate, pe de altă parte, este condiționată de implementarea prevederilor Acordului de Asociere cu Uniunea Europeană. Capitolul I (art.21, 22, 23) din Titlul IV al Acordului, intitulat *Reforma administrației publice*, prevede acțiuni orientate spre cooperarea nemijlocită în domeniul administrației publice pe segmentele bunei guvernări, reformei serviciului public, practicilor participative în procesul decizional, consolidării autonomiei locale și altele [10].

În vederea realizării acestor acțiuni, a fost elaborată Strategia privind reforma administrației publice pentru perioada 2016-2020, aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.911 din 25 iulie 2016 [11]. Obiectivul general al Strategiei este crearea unei administrații publice moderne, profesioniste și orientate spre oferirea serviciilor publice de calitate, în corespundere cu necesitățile și așteptările cetățenilor[11, p.9]. Cinci componente principale stau la baza Strategiei:

- responsabilizarea administrației publice – raționalizarea structurii Guvernului; consolidarea administrației publice; transparență decizională, responsabilizarea instituțională;

- elaborarea și coordonarea politicilor publice –planificarea strategică și operațională; analiza și consultarea politicilor; coordonarea, monitorizarea și evaluarea politicilor;

- modernizarea serviciilor publice –satisfacția clienților și managementul calității; re-ingineria proceselor și crearea ghișeele unice; *e-Guvernarea*;

- managementul finanțelor publice –prognoza macroeconomică; colectarea veniturilor; planificarea și executarea bugetului; achizițiile publice; controlul financiar public intern; raportarea financiară;

- serviciul public și managementul resurselor umane –fișa postului; recrutarea și selectarea; evaluarea performanțelor; dezvoltarea profesională; clasificarea și gradarea; motivarea financiară și nefinanciară; integritatea și etica profesională.

Potrivit conținutului Strategiei, anumite aspecte de reformare care ar putea fi atribuite eforturilor de modernizare a politicii de comunicare a administrației publice, se regăsesc între obiectivele specifice ce țin de guvernarea deschisă și transparența decizională, enunțate în componenta I „Responsabilizarea administrației publice” [11, p.12].

Cât privește obiectivul referitor la guvernarea deschisă, trebuie menționat că Republica Moldova este țară-membră a Parteneriatului pentru o Guvernare Deschisă, începând cu anul 2012, un parteneriat global din care fac parte 69 de țări. Parteneriatul pentru o Guvernare Deschisă a fost lansat oficial în luna septembrie 2011, în cadrul Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Prin folosirea tehnologiilor informaționale avansate, guvernele lumii urmăresc să sporească accesul la informații, promovează transparența în guvernare, asigură lupta împotriva corupției și participarea cetățenilor la actul de guvernare [12].

Semnarea Memorandumului de aderare la Parteneriatul pentru o Guvernare Deschisă și a Planului de acțiuni pentru o guvernare deschisă pentru anii 2012-2013, cu actualizarea anuală a acestuia, prin care Guvernul se angajează să promoveze transparența, combaterea corupției, creșterea integrității funcționarilor publici, utilizarea mai eficientă a resurselor și a noilor tehnologii pentru a îmbunătăți actul de guvernare și dialogul cu cetățenii, a condus la o serie de schimbări pozitive ce țin de deschiderea datelor primare ale instituțiilor publice (date.gov.md), crearea serviciilor electronice și a mecanismelor de interacțiune cu cetățenii (particip.gov.md). Prevederile Hotărârii Guvernului nr.188 din 3 aprilie 2012 privind paginile oficiale ale autorităților administrației publice [13] au reprezentat un pas în plus în asigurarea transparenței decizionale și monitorizării activității instituțiilor publice. Însă, acest act normativ nu asigură acoperirea condițiilor de responsabilizare a administrației publice decât fragmentar [11, p.12].

În plus, rapoartele independente de evaluare din cadrul Parteneriatului pentru o Guvernare Deschisă scot în evidență necesitatea unui efort mai amplu în implementarea principiilor guvernării deschise sus-menționate, cum ar fi implicarea proactivă a beneficiarilor, participarea publică la luarea deciziilor, inclusiv adoptarea mai multor cerințe legale pentru consultările publice asupra documentelor de politici, deschiderea datelor valoroase și utile pentru beneficiari [14].

Cât privește problema transparenței în sectorul public, trebuie menționat că aceasta rămâne o problemă majoră, deși, premise favorabile responsabilizării administrative au apărut odată cu adoptarea în anul 2000 a Legii nr.982-XIV din 11 mai, privind accesul la informațiile de interes public, prin care se creează cadrul legal pentru facilitarea informării, consultării și participării cetățenești, având drept scop crearea cadrului normativ general al accesului la informațiile oficiale; eficientizarea procesului de informare a populației și a controlului efectuat de către cetățeni asupra activității autorităților publice și a instituțiilor pub-

lice; stimularea formării opiniilor și participării active a populației la procesul de luare a deciziilor în spirit democratic și apoi a Legii nr.239-XVI din 13 noiembrie 2008, privind transparența în procesul decizional, prin care se stabilesc normele aplicabile pentru asigurarea transparenței în procesul decizional din cadrul autorităților publice centrale și locale, altor autorități publice și reglementează raporturile lor cu cetățenii, cu asociațiile constituite în corespundere cu legea, cu alte părți interesate în vederea participării la procesul decizional.

Transparența și responsabilitatea sunt două elemente importante ale buneii guvernări. Transparența este o forță puternică, care, aplicată în mod consecvent, contribuie eficient la combaterea corupției, îmbunătățirea guvernării și promovarea responsabilității. De asemenea, transparența este o precondiție și o premisă pentru responsabilizarea administrației publice și implică mai mult decât raportarea minimă periodică, dar și disponibilitatea de a face accesibilă informația din inițiativă proprie și de a răspunde pozitiv solicitărilor de informație.

Legislația cu privire la accesul la informație este una incompletă, care nu descrie foarte clar natura informației pe care ministerele și agențiile trebuie să o publice, iar responsabilitatea pentru implementarea acesteia nu a fost atribuită. Acest fapt a condus la nerespectarea prevederilor de bază ale legii de cel puțin 50% din instituțiile publice, care nu publică date despre executarea bugetelor, rapoartele de activitate, inițiativele de elaborare a politicilor. Astfel, cadrul legal actual justifică lipsa de inițiative proactive la acest capitol, în special lipsa de interes a instituțiilor să publice informații despre activitatea sa [15].

Asigurarea accesului la informație continuă să fie considerată de autorități, activitate redundantă, iar lipsa mecanismelor de responsabilizare nu motivează sau nu constrâng managerii instituțiilor administrației publice să acorde atenție suficientă performanței acestora [16].

Prin urmare, a fi deschis dialogului cu cetățeanul înseamnă a reforma stilul managerial și a asigura integrarea cetățeanului în „societatea informațională”. Guvernul și instituțiile publice trebuie să încurajeze o cultură civică și instituțională a transparenței și să asigure resursele necesare pentru promovarea publică a următoarelor obiective:

- campanii de informare publică privind dreptul de acces la informație;
- campanii de informare publică privind dreptul de a participa la procesul de elaborare a reglementărilor, precum și la procesul de luare a deciziilor;
- programe de educație publică privind exercitarea acestor drepturi;
- programe de instruire a funcționarilor publici pentru aplicarea legislației privind accesul la informație și transparența decizională.

Astfel, o instituție care se dorește pe deplin transparentă trebuie să prezinte cel puțin următoarele caracteristici:

- să fie deschisă, pentru a putea comunica cu exteriorul, emiterea, respectiv receptarea de informații, constituindu-se într-un proces interactiv;
- să fie evolutivă, adică să nu valorizeze rutina, ci inovația; să permită un dozaj echilibrat al comunicării formale și informale;
- să fie orientată explicit spre finalitate, pentru a crea cadrul cel mai potrivit pentru desfășurarea activității;
- să-și responsabilizeze angajații, pentru a evita acumulările artificiale de putere prin stocarea de informații.

Reieșind din cele expuse anterior, un aspect important al demersului de reformă a administrației publice ar putea să-l constituie și reforma comunicării administrației publice după modelele de reformă a comunicării în sectorul public, puse în aplicare de mai multe țări europene. Spre exemplu, cazul Marii Britanii ar fi unul relevant și pentru Republica Moldova.

Analizând modelul britanic de reformă a comunicării în administrația publică, trebuie menționat că pașii importanți în realizarea acesteia ar putea fi perfect valabili și pentru cazul Republicii Moldova [17].

În acest sens, reforma comunicării în administrația publică ar trebui să pună accent pe următoarele aspecte ale activității de comunicare guvernamentală:

- Eficacitate: presupune analiza capacității echipelor de comunicare în cadrul întregului guvern; introducerea unei evaluări obligatorii a tuturor programelor de comunicare;
- Eficientizare: se referă la crearea unui plan de comunicare guvernamental; conturarea unei teme de bază pentru comunicarea guvernamentală; dezvoltarea unor campanii de comunicare la nivelul întregii administrații, care să fie centrate pe domenii de politici prioritare, precum economie, dezvoltare socială etc; reducerea numărului comunicatorilor; introducerea unui nou focus pentru campanii *low-cost*, care să aibă utilitate maximă pentru contribuabili;
- Profesionalizare: ține de introducerea unui Serviciu de Comunicare al Guvernului ca organism profesional pentru persoanele care lucrează în comunicarea guvernamentală; introducerea unor competențe de bază și a unui program major de dezvoltare profesională pentru a se asigura că există cele mai bune abilități în cadrul guvernului; preluarea responsabilității, în numele fiecărui ministru, pentru recrutarea de personal *entry-level* în profesia de comunicator, cu scopul de a stabili standarde mai ridicate pentru noii recruți; introducerea unui program special pentru personalul de conducere și a unui program separat pentru personalul de juniori care prezintă potențial excepțional.

Toate acestea ar trebui să fie parte a unui program oficial de schimbare, care să vizeze, de asemenea, introducerea unui sediu central pentru comunicarea de stat – asemănător cu modul în care o corporație multinațională își organizează activitatea de comunicare. Sediul central ar putea contribui la o mai eficientă

coordonare a activităților între ministere și ar asigura un grad mai ridicat de schimb de bune practici, competențe și cunoștințe.

Ceea ce este important de menționat este faptul că reforma comunicării guvernamentale trebuie să fie condusă de la centru, dar susținută și livrată către toate ministerele, către agenții guvernamentale, dar și către autoritățile locale.

În consecință, este evident că, capacitatea unui guvern de a comunica cu cetățenii săi ar putea avea implicații majore asupra credibilității activității acestuia. Consolidarea capacității de comunicare a Guvernului se referă, în esență, la consolidarea capacității funcționarilor publici de a se angaja într-un dialog deschis cu cetățenii. Aparatului de comunicare guvernamentală, bine organizat și calificat, îi revin mai multe roluri, fiecare dintre acestea fiind esențiale pentru evoluția unei guvernări eficiente, receptive și responsabile [18]:

- de explicare: să explice politicile guvernamentale și acțiunile guvernului;
- de conștientizare: să crească gradul de conștientizare a drepturilor, beneficiilor și obligațiilor cetățenilor;
- de persuadare: să convingă cetățenii să acționeze în acord cu politicile convenite în circumstanțe definite;
- de consiliere: să consilieze guvernul cu privire la reacțiile cetățenilor și ale mass-media referitoare la politicile și activitățile guvernamentale.

Un aspect important al capacității de comunicare a Guvernului ține de promovarea inițiativelor de reformă prin intermediul comunicării permanente cu publicul larg, pentru a-l ține la curent cu intențiile urmărite și cu rezultatul acțiunilor întreprinse. Reformele de succes sunt considerate cele care în mod tipic au un sprijin puternic al părților-cheie interesate și care sunt înțelese de către publicul larg. În acest sens, pentru susținerea unui proces consistent și coerent de reformă, la nivelul administrației publice, este necesară existența unui mecanism funcțional și stabil de comunicare și promovare a schimbării.

Conform unor studii realizate de Banca Mondială, cele mai bune practici în domeniul reformelor, au scos în evidență importanța comunicării strategice pentru sporirea reușitei acestora[19;20]. O abordare strategică față de comunicare este una esențială pentru înlăturarea „deficiențelor de implementare”, între procesul de legiferare a reformei și adoptarea acesteia de către principalele părți implicate atât din cadrul guvernului, cât și din exterior[20]. Acest lucru se datorează faptului că, comunicarea strategică abordează elementul uman al proceselor de reformă, prin promovarea și încurajarea schimbărilor comportamentale necesare pentru asigurarea sustenabilității acestor procese.

Potrivit autoarei studiului *Building commitment to reform through strategic communication. The five key decisions* [19], comunicarea strategică este o abordare centrată pe părțile interesate sau pe clienți, pentru a promova schimbări voluntare în cunoștințele, atitudinile și comportamentele acestora, în scopul rea-

lizării obiectivelor de reformă. Prin folosirea comunicării strategice, managerii de reformă își propun să înțeleagă, în primul rând perspectiva părților interesate sau a clienților, referitoare la inițiativele de reformă propuse sau la recomandările de politici, mai degrabă decât doar promovarea poziției instituției cu privire la această problemă [19].

Succesul comunicării strategice nu depinde de mesaje creative sau de anumite stimulente pentru a încerca noi practici. Mai degrabă, aceasta cere o înțelegere clară a percepțiilor, motivațiilor, credințelor și practicilor tuturor celor implicați sau afectați de un program de reformă. Schimbarea nu poate fi eficientă decât dacă deciziile cu privire la intervențiile de politică sau de program se bazează pe această înțelegere.

În situația când o strategie de comunicare nu este luată în considerare în etapele de planificare incipientă ale unei inițiative de reformă, sau când aceasta este utilizată doar ca mijloc de diseminare a informațiilor, în aceste condiții, poate fi compromis succesul potențial pe termen lung al reformei planificate, susține autoarea studiului citat [19].

Referitor la Republica Moldova, trebuie menționat că nici unul dintre eforturile de reformă a administrației publice de până în prezent, nu a descris un program de comunicare strategică, care să sprijine implementarea acesteia. Mai mult, nici în contextul implementării actualei Strategii de reforma a administrației publice (2016-2020), planul de comunicare strategică este unul dintre elementele care lipsește [11].

În contextul reformării administrației publice din Republica Moldova, însă, comunicării ar trebui să îi revină un rol esențial, dat fiind că prin intermediul acesteia, are loc aducerea în comun a intențiilor statului cu preferințele cetățenilor. Comunicarea creează un climat psihologic propice acceptării mesajelor sociale, lărgeste câmpul preocupărilor individuale, încearcă să formeze și să dezvolte o conștientizare colectivă a subiectelor majore. Beneficiind de informații relevante, membrii societății au șanse sporite să-și ajusteze comportamentele în așa fel, încât să-și poată găsi cele mai adecvate poziții și roluri sociale. În acest sens, miza comunicării este enormă, ea fiind direct legată de starea de „sănătate” a societății, iar societatea este „sănătoasă” atunci când cetățenii comunică liber între ei și cu instituțiile publice. Mesajul transmis prin intermediul comunicării guvernamentale ar trebui să informeze cetățeanul, să-i transmită valorile și principiile democrației și să genereze *feed-back*-ul, adică, formând-și opinia, cetățeanul să se poată implica în viața politică și socială, să participe la luarea deciziilor.

Parte a efortului de comunicare strategică în cadrul reformei administrației publice ar trebui să fie organizarea unor susținute campanii de comunicare, de familiarizare a părților interesate în legătură cu tot ceea ce ține de reforma administrației publice. Unul dintre motivele-cheie care justifică importanța acestora,

ar fi *percepția negativă a instituțiilor de stat țintă din partea societății*. În percepția opiniei publice, reformele sunt absolut ineficiente, iar instituțiile de stat implementatoare a reformelor sunt corupte și nu sunt interesate de finalizarea cu succes a procesului de reforme. Schimbarea opiniei publice, în acest sens, presupune eforturi continue și consistente de promovare prin campanii de informare și de sensibilizare a opiniei publice.

Care ar urma să fie obiectivele acestor campanii?

Două obiective principale – îmbunătățirea comunicării și informarea asupra reformei în administrația publică, cât și creșterea gradului de participare a părților implicate în procesul de reformă. Trebuie menționat că îmbunătățirea comunicării ar trebui să fie realizată pe trei dimensiuni importante:

- îmbunătățirea comunicării interne (nivel național) și creșterea gradului de participare a părților interesate în procesul de reformă (informații despre progresul și claritatea reformei transmise cetățenilor);

- îmbunătățirea comunicării pe plan extern (internațional) în domeniul reformei administrației publice (donatorii internaționali, organizațiile internaționale; promovarea progresului obținut de Republica Moldova în creșterea nivelului de performanță a administrației publice);

- îmbunătățirea comunicării pe plan intern, în cadrul Guvernului Republicii Moldova și în cadrul autorităților publice (funcționarii de stat – implementatorii din teren ai reformei, au un rol important și central în asigurarea succesului și sustenabilității reformei în administrația publică. Funcționarii publici se află în prima linie a implementării reformei, deoarece ei, deseori, sunt cei care trebuie să adopte noi procese sau să le adapteze pe cele vechi. Acțiunile lor influențează direct succesul sau nereușita reformelor. Din aceste considerente, funcționarii publici sunt, probabil, publicul-țintă cel mai important al acestor campanii).

În consecință, campaniile de informare privind reforma administrației publice, ar trebui să vizeze în primul rând funcționarii publici (public intern), cetățenii Republicii Moldova, mass-media (public extern), reprezentanții societății civile prin intermediul organizațiilor neguvernamentale interesate de problematica reformării administrației publice; partenerii strategici de dezvoltare naționali și internaționali (public specializat).

La nivel general, nevoia unor activități de comunicare susținute prin campanii de informare are obiectivul unei informări imediate, corecte și transparente. În cazul comunicării în domeniul reformei administrației publice, în afara activităților de conștientizare referitoare la conținutul și impactul reformei, măsurile de informare au drept obiectiv și creșterea nivelului de transparență și al încrederii publice în instituțiile care sunt responsabile de implementare, acestea fiind principalele subiecte de îngrijorare pentru public.

În concluzie, nu putem pretinde că comunicarea, în general, comunicarea în administrația publică, în particular, s-ar situa în topul priorităților naționale. Dar nici nu credem că putem vorbi despre o modernizare reală fără a avea în vedere și acest domeniu din ce în ce mai important. Nu numai instituțiile statului de drept au nevoie de politici de comunicare, ci societatea în ansamblu are imperativă nevoie de strategii de comunicare, care sunt parte integrantă a procesului de modernizare, element esențial al funcționării mecanismelor democratice.

Bibliografie

1. Sandu D. Spațiul social al tranziției. - Iași: Polirom, 1999.
2. Iacob D. Comunicare organizațională. - București: Comunicare.ro, 2010.
3. Iacob L. Comunicarea – „forța gravitațională” a câmpului social. // Revista Română de Comunicare și Relații Publice, 1999, nr.1, p.12-31.
4. Drăgan I. Sociologia comunicării de masă. Note de curs. - București: SNSPA, 2009.
5. Sîmboteanu A. Reforma administrației publice în Republica Moldova. – Chișinău: Museum, 2001.
6. Lazăr M. Surse ale profesionalizării funcției publice. Modelul organizației care învață. // Revista Transilvană de Științe Administrative, IX, 2003, p.91-96.[on-line] <http://rtsa.ro/rtsa/index.php/rtsa/article/viewFile/296/291> (vizitat 13.05.2017).
7. Șaptefrați T. Administrația publică postmodernistă și noul serviciu public. // Administrarea Publică, 2015, nr.2 (86), p.24-29.
8. Action Plan to improve communicating by the Commission. - Brussels, 2005. [on-line] <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2005/EN/2-2005-985-EN-F-0.Pdf> (vizitat 13.03.2017).
9. Commission Communication. Plan-D for Democracy, Dialogue and Debate.[on-line], <http://www.cvce.eu/content/publication/2013/9/30/16f85167-0181-4930-97a9-66d8a04385df/publishableen.pdf> (vizitat 13.01.2017).
10. Acord de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte. [on-line] <http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf> (vizitat 13.12.2014).
11. Strategia privind reforma administrației publice pentru anii 2016-2020.[on-line] http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr02_85.pdf (vizitat 13.12.2016).

12. Current Action Plan Thematic Focus. [on-line] <https://www.opengovpartnership.org/countries/moldova>(vizitat 13.04.2017).
13. Hotărârea Guvernului nr.188 din 3 aprilie 2012 privind paginile oficiale ale autorităților administrației publice. [on-line] <http://lex.justice.md/md/342699/>(vizitat 13.02.2017).
14. Commitment Completion. [on-line] <http://www.opengovpartnership.org/country/moldova/irm>(vizitat 13.05.2017).
15. Panainte P., Lupușor A. Implementarea Acordului de Asociere cu UE – umbră de „găurile negre“ din sectorul bancar și cel al justiției. // Guvernanre și Democrație. Revistă de analiză și sinteză / ADEPT, 2015, nr.2 (16).[on-line] <http://www.e-democracy.md/files/guvernare-democratie-16-ro.pdf>(vizitat 13.05.2017).
16. Indicele transparenței bugetare 2015. [on-line] http://expert-grup.org/ro/biblioteca/item/download/1501_5bac99cf5cc1c8383ffdf85f5800b587(vizitat 13.05.2016).
17. Provocarile si oportunitatile unei reforme a comunicarii in administratia publica. Interviu cu Sean Larkins, Director Adjunct al Departamentului de Comunicare Guvernamentală la Cabinetul Primului Ministru al Marii Britanii.[on-line] <http://digitaldiplomacy.ro/interviu-cu-sean-larkins-despre-reforma-in-comunicarea-guvernamentala/>(vizitat 19.01.2015).
18. CommGAP. The Contribution of Government Communication Capacity to Achieving Good Governance Outcomes. World Bank. [on-line] <http://siteresources.worldbank.org/EXTGOVACC/Resources/BriefGovCommCapacity.pdf>(vizitat 13.05.2017).
19. Cabanero-Verzosa C., Garcia H.R. Building Commitment to Reform through Strategic Communication: The Five Key Decisions. World Bank.[on-line] <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2677/509390PUB0Stra101Official0Use0only1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>(vizitat 13.05.2017).
20. Strategic communications for business environment reforms: a guide to stakeholder engagement and reform promotion. - Washington: World Bank. 2007. [on-line] <http://documents.worldbank.org/curated/en/517991468156887106/pdf/424340BEEPromo10web0version1updated.pdf>(vizitat 13.05.2017).

Prezentat la redacție
la 19 iunie 2017

COMPARTIMENTUL
RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

EVOLUȚIA COMERȚULUI EXTERIOR AL REPUBLICII
MOLDOVA: REFLECȚII, CONCLUZII.

Tatiana DIACONU

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Economice, Departamentul Administrarea Afacerilor.

Lector universitar

Svetlana MIRONOV

Republica Moldova, Chișinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Științe Economice, Departamentul Administrarea Afacerilor.

Doctor în economie, conferențiar

The foreign trade of the Republic of Moldova has always been a priority objective for our country because it has been and is, to a large extent, the main source of maintaining the economy of the state. And the dynamics and the volume of value specific to foreign trade reflect the overall evolution of the Moldovan economy. The elaboration of this article aims to analyze the foreign trade of our country during the years 2005-2016, in order to promote an active economic policy, oriented on the development of international trade relations.

Keywords: *foreign trade, import, export, international trade relations, trade balance.*

Comerțul exterior al Republicii Moldova a reprezentat întotdeauna un obiectiv prioritar pentru țara noastră, deoarece a fost și este, în mare parte, sursa principală de menținere a economiei statului. Pe acest fundal, Republica Moldova și-a concentrat forțele pentru promovarea unei politici economice externe active, orientată în același timp pe dezvoltarea relațiilor comerciale internaționale. Astfel, impulsivat de avantajele pe care le oferă cadrul juridic internațional pentru comerț și din motivele pentru care e mai bine să te aflii în cadrul sistemului mondial, decât în afara acestuia, Republica Moldova în noiembrie 1993 a înaintat o cerere de aderare la acordul general pentru tarife vamale și comerț (GATT 1947) care, după crearea OMC, în ianuarie 1995, a fost reiterată către OMC (succesoarea a GATT 1947) [2, p.15].

Aderarea la OMC pentru Republica Moldova a fost un proces dificil și complicat ce a determinat o pregătire minuțioasă în special la nivelul instituțiilor guvernamentale pentru a putea promova eficient interesele Republicii Moldova

pe plan internațional, controlul periodic. Obiectivele de bază a OMC și GATT sunt [1, p.123]:

- ✓ Ridicarea standartelor de viață și a veniturilor;
- ✓ Utilizarea deplină a forței de muncă;
- ✓ Expansiunea producției și a comerțului;
- ✓ Utilizarea optimă a resurselor mondiale.

La 8 mai 2001, Consiliul General a OMC a adoptat decizia sa privind aderarea Republicii Moldova acordul OMC în baza condițiilor stipulate de protocolul de aderare. Pachetul de documente negociate și protocolul de aderare al Republicii Moldova la OMC a fost aprobat prin legea nr.218, din 01.06.2001. Pentru aderarea Republicii Moldova la OMC, Republica Moldova depune instrumentele de aderare ratificate, conform procedurilor interne ale țării și în luna iulie 2001, devine membru cu drepturi depline la OMC [2]. Iar la 22 iunie 2016 la sediul OMC din Geneva, Republica Moldova a devenit membră cu drepturi depline la Acordul Organizației Mondiale a Comerțului privind achizițiile publice prin prezentarea a Instrumentului de ratificare a documentului cu participarea reprezentanților celor 164 de state membre.

Negocierile de aderare, în perioada 1996-2000 au coincis cu programele de reforme structurale și cu procesul de formulare a politicii comerciale și economice ale țării. Sistemul administrativ slab dezvoltat din acea perioadă și lipsa resurselor financiare și umane, au afectat direct capacitățile guvernului de a conduce acest proces complex într-un termen mai scurt și în mod eficient[3, p.16]. Practic pentru țările mici, inclusiv pentru Republica Moldova, aderarea la OMC a oferit anumite avantaje. Principalele avantaje ale Republicii Moldova ca membru la OMC sunt [3, p.20].

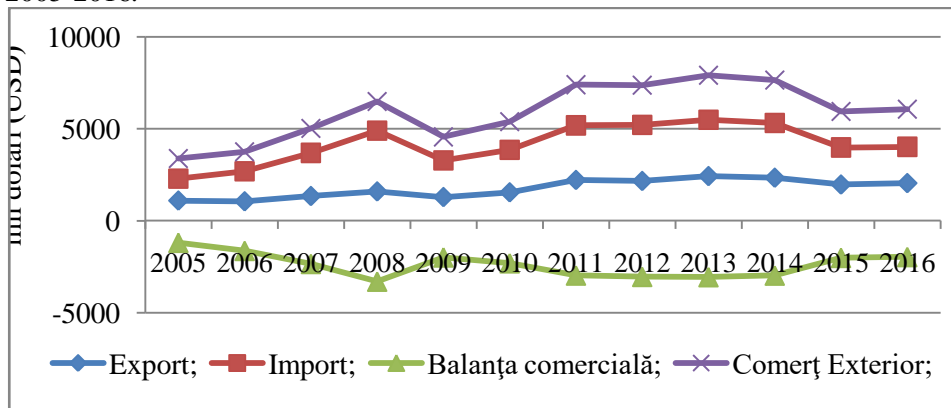
- ✓ Contribuie la dezvoltarea întregii economii naționale fiind un element cheie în promovarea politicilor naționale de dezvoltare;
- ✓ Permite accesul larg al produselor Moldovenești pe piețele celor 1511 țări membre ale OMC și implică tratarea nediscriminatorie a mărfurilor noastre pe piețele externe;
- ✓ Respectarea prevederilor OMC califică economia țării ca economie de piață;
- ✓ Oferă o siguranță suplimentară investitorilor străini în ceea ce privește cadrul legal și regimul comercial al țării;
- ✓ Permite soluționarea mai constructivă a oricărui tip de problemă, fie economică, politică sau socială prin prisma aspectelor economico-comerciale reglementate de OMC.
- ✓ Facilitează implementarea planului de acțiuni a UE: inclusiv facilitează avansarea negocierilor privind semnarea acordului preferențial cu UE în domeniul comerțului cu bunuri și servicii.

- ✓ Stimulează creșterea nivelului de pregătire și coordonarea activităților instituțiilor guvernamentale.

Pe linia dezvoltării cooperării, extinderea schimburilor bi și multilaterale, un rol deosebit de important îi revine relațiilor Republicii Moldova cu Uniunea Europeană. Astfel, la 27 iunie 2014 UE semnează acordul de asociere cu Georgia și Republica Moldova și finalizează procesul de semnare cu Ucraina. Acordul pune un accent puternic pe relațiile comerciale, democrație și statul de drept, drepturile omului și libertățile fundamentale, buna guvernare, o economie de piață care funcționează bine și pe dezvoltarea durabilă.

În acest context, subliniem faptul, că prin intermediul acestor negocieri, comerțului exterior al Republicii Moldova dobândește valențe suplimentare, care au condus la menținerea bunăstării populației, sporirea veniturilor companiilor comerciale și creșterea economiei naționale.

Fig.1. Evoluția comerțului exterior al Republicii Moldova pentru anii 2005-2016.

Sursa: Elaborat de autori în baza sursei [4]

În conformitate cu datele prezentate din figura 1, pe parcursul perioadei analizate, valoarea comerțului exterior al Republicii Moldova a avut o creștere progresivă de 1,79 ori, în anul 2016 comparativ cu anul 2005. Excepție se înregistrează numai în anul 2009, când s-a coincis cu criza mondială, unde s-a produs o scădere drastică a comerțului exterior cu 29,72%. Începând cu anul 2010, Republica Moldova își ia revanșa privind comerțul exterior, astfel încât, la finele anului 2011 valoarea acestuia era de 7408,1 mil. USD, sau mai mult cu (37,27%) comparativ cu anul precedent 2010. De asemenea, creșteri se constată și pe parcursul anului 2013, când valoarea tranzacțiilor comerciale a înregistrat 7920,7 mil. USD, adică mai mult cu (7,4%) față de anul 2012. La 21 iulie 2014,

Federația Rusă interzice Republicii Moldova să exporte fructe și legume, invocând că au găsit mai mulți dăunători, iar în cazul conservelor s-a menționat nerespectarea normelor de marcare și identificare a mărfii. Astfel, la 1 august 2014, autoritățile din Rusia, au adoptat o hotărâre de a introduce taxe vamale la importul de mărfuri din Republica Moldova, ce a intrat în vigoare din 1 septembrie 2014. Ca urmare a embargoului impus de Federația Rusă, comerțul exterior al Republicii Moldova în 2014, s-a redus cu circa 3,33% comparativ cu anul 2012.

Creșterea comerțului exterior a fost influențată în mare parte, de majorarea fluxurilor de import mai mult, decât a celor de export, depășind astfel exporturile. Astfel, în anul 2016, comparativ cu anul 2005, exportul, exprimat în dolari SUA în valori nominale, a crescut de aproximativ 1,87 ori și în valori reale, cu 954,4 mil. USD, atingând valoarea de 2045,3 mil. USD în anul 2016. Oscilații negative se observă numai în anul 2009, când exporturile s-au diminuat față de anul precedent cu circa 308,1 mil. USD. Această reducere autoritățile o explică prin faptul ca nu produsele moldave sunt necalitative, dar totuși criza mondială și-a pus amprenta afectând veniturile țării noastre. Revitalizarea considerabilă a exporturilor după anul 2009 se datorează în mare parte redresării prompte a cererii pe principalele piețe de export, determinată de ritmurile de creștere intensive după perioada de criză. Așa dar, se observă creșteri în lanț privind exportul începând cu anul 2010, când valoarea lor era de 1541,5 mil. USD, majorându-se până la 2428,3 mil. USD în 2013, sau mai mult cu 886,8 mil. USD.

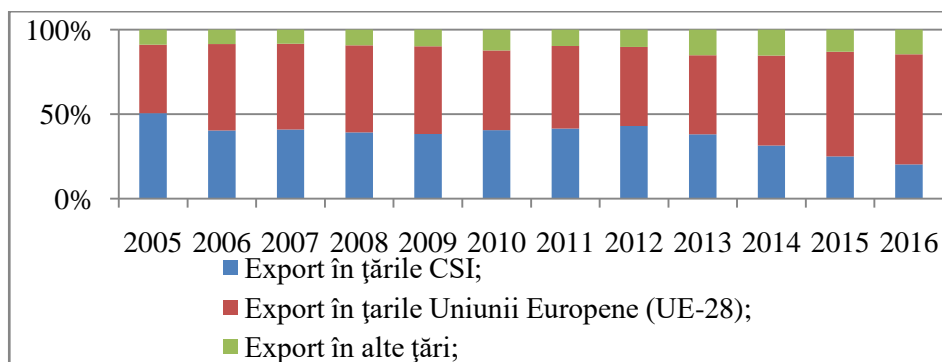
Potrivit datelor Binoului Național de Statistică al Republicii Moldova, analiza evoluției exporturilor pe țări în anul 2016, comparativ cu anul 2015, relevă majorarea exporturilor către România (+14,9%), Bulgaria (de 2,7 ori), Germania (+8,0%), Elveția (+25,8%), Irak (+53,8%), Malaysia (de 3,3 ori), Polonia (+7,2%), Austria (+26,1%), China (de 1,7 ori), Israel (de 3,4 ori), Portugalia (de 14,9 ori), Ucraina (+8,4%), Grecia (+16,1%), Ungaria (de 2,1 ori), Macedonia (de 2,6 ori) și Myanmar (de 4,5 ori), care a favorizat creșterea pe total exporturi cu 10,0%. În același timp, s-au redus livrările către Kazahstan (-77,5%), Belarus (-21,3%), Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (-17,2%), Federația Rusă (-3,1%), Indonezia (-66,6%), Statele Unite ale Americii (-22,8%), Letonia (-49,8%) și Cipru (-46,7%), atenuând astfel creșterea pe total exporturi cu 6,4% [4].

Privind evoluția importurilor, Republica Moldova de a suferit schimbări calitative structurale în perioada anilor 2005-2016, când se înregistrează o tendință de creștere, care în anul 2016 au sporit până la 4.020,4 mil. USD comparativ cu anul 2005, unde importurile alcătuiau 2.292,2 mil. USD, s-au cu un ritm de creștere mai mare de 1,75 ori. Ca și în cazul exporturilor, anul 2009 a influențat și asupra importurilor, când bunurile importate s-au redus în dinamică cu circa -1620,5 mil. USD față de aceeași perioadă a anului 2008. Analiza evoluției importurilor pe țări în anul 2016, comparativ cu anul 2015 relevă creșteri

la importurile din China (+7,4%), Belarus (+20,4%), Ucraina (+3,4%), Ungaria (+15,6%), Vietnam (de 1,9 ori), Polonia (+8,1%), Franța (+11,0%) și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (+16,8%) atenuînd astfel scăderea pe total importuri cu 2,7%. Totodată, s-a înregistrat micșorarea livrărilor din Austria (-17,6%), Israel (-60,0%), Turcia (-4,6%), Bulgaria (-15,8%), Japonia (-33,1%), Kazahstan (-71,4%) și Uzbekistan (-77,0%) care a influențat diminuarea pe total importuri cu 2,2%.

Prin urmare, creșterea cu ritmuri accelerate a importurilor, dar în același timp performanțele exporturilor naționale fiind foarte modeste, au condus la deteriorarea balanței comerciale, generând un sold negativ pe tot parcursul evoluției comerțului exterior: de la (-1201,3) mil. USD în anul 2005, până la (-1.975,0) mil. USD, sau mai mult de 1,7 ori, în 2016, comparativ cu perioada de bază a anului 2005. Drept consecință a schimbărilor pe piața internațională, în condițiile crizei și reducerii considerabile a importurilor în economia moldovenească, în perioada anilor 2009 și 2013, s-au produs careva oscilații, ceea ce au contribuit la reducerea sensibilă a soldului negativ al balanței comerciale, de la 3307,6 mil.USD în 2008, până la 1995,3mil.USD în 2009, de circa 1,0 ori mai puțin în 2013 comparativ cu 2012. Deasemenea, reduceri se atestă și pe parcursul anului 2015 comparativ cu 2014, cu circa 957,4 mil.USD. Aceste pierderi sunt foarte semnificative și cu consecințe dure pentru economia națională, generînd o balanță comercială negativă.

Fig.2. Evoluția ponderii exportului Republicii Moldova, după structura geografică, pe anii 2005-2016.

Sursa: Elaborat de autori în baza în baza sursei [5].

Pe parcursul perioadei analizate s-au înregistrat ușoare modificări în structura exporturilor pe grupe de țări, și anume: relansarea foarte slabă a exporturi-

lor pe piața UE și, respectiv, diminuarea cu ritmuri mai accelerate a exporturilor pe piața CSI și o majorare ne semnificativă la capitolul alte țări.

În urma acestei evoluții exporturile destinate către UE, au înregistrat creșteri de la 40,62% în anul 2005, pînă la 65,14 % spre finele anului 2016, sau mai mult față de perioada raportată cu 24,52 puncte procentuale. Prezența mărfurilor moldovenești pe piața UE cunoaște creșteri semnificative și pe parcursul anilor 2005-2006, unde acestea au cunoscut o majorare de la 40,62% pentru anul 2005, pînă la 51,12% în anul 2006. După semnarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană și aplicarea DCFTA la 1 septembrie 2014, exporturile Republicii Moldova către UE, au început să se majoreze enorm, de la 53,26% la 65,14% în anul 2016, atingînd cel mai mare apogeu din istoria evoluției exporturilor analizate. De asemenea oscilații pozitive, însă ne semnificative, se atestă și pe parcursul anilor 2008, când exporturile destinate către UE, atingeau cota de 51,54%, mai mult față de anul precedent cu 0,8%.

Examinînd perioada anilor 2009-2013, constatăm că cota veniturilor obținute de Republica Moldova pe această piață, au început să cunoască o diminuare ușoară de la 52,01% pentru anul 2009, la 46,83% în anul 2013, excepție înregistrîndu-se numai în anul 2011, când a cunoscut o majorare față de nivelul anului precedent cu 1,57%, și o scădere în anul 2012, cu circa 1,98 puncte procentuale. Odată cu modificarea reglementărilor privind încheierea Acordului de Asociere cu UE, Moldova a depus eforturi considerabile pentru a pătrunde pe piața europeană, astfel încât, exporturile înregistrate pe parcursul anului 2013, au înregistrat cota de 46,83%, cunoscînd o majorare ne semnificativă cu 0,05% comparativ cu anul 2012, cînd acestea dețineau o pondere de numai 46,88%.

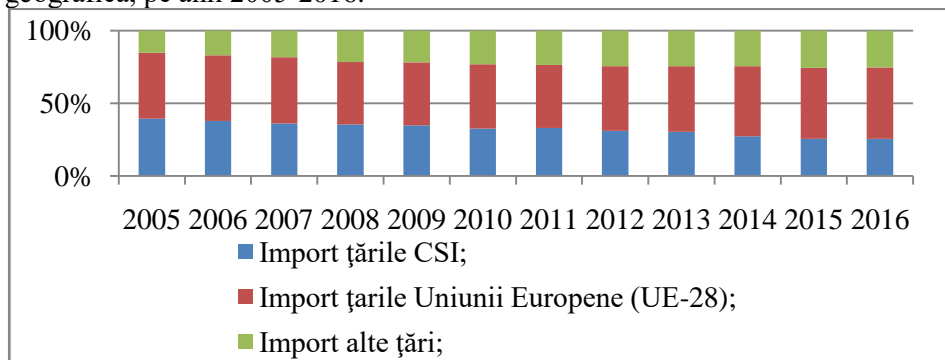
Structura exportului a suferit schimbări importante și pe piața țărilor CSI pe parcursul perioadei 2005-2016, fiind în descreștere cu 30,8%.

Analizînd structura exporturilor pe piața CSI, observăm că acestea au cunoscut un trend negativ pe parcursul anilor 2005-2006, adică o diminuare de la 50,53% în anul 2005, pînă la 40,33% pentru anul 2006, sau mai puțin cu 10,22%, ca mai apoi să se majoreze de la 41,0% în anul 2007, pînă la 42,9% în anul 2012, adică mai mult cu 2,9 puncte procentuale. Însă din datele figurei de mai sus, putem afirma că Moldova își i-a revanșa imediat, astfel încât își intensifică eforturile spre reabilitare pe alte piețe din categoria altor țări.

Această concluzie, o putem stabili din faptul că eforturile depuse de Republica Moldova pentru a se orienta pe alte piețe, decît piața CSI, s-au intensificat tot mai mult, pe parcursul anilor 2006-2016. Analizînd această perioadă, observăm că cota exporturilor pe piața CSI, s-au redus considerabil, de la 40,3% în anul 2006, la 38,0% în anul 2013, sau mai puțin cu 2,3%, față de anul 2006. Prin urmare, impactul embargoului impus de Federația Rusă la produsele autohtone, au avut un efect mult mai mare, asupra exportului de produse către țările CSI în anul 2016, cînd cota acestora s-a redus comparativ cu anul 2015, cu circa

4,78%, atingînd cel mai mic nivel pe parcursul perioadei analizate, de circa 20,25%. Examinînd evoluția exporturilor la categoria altor țări, constatăm o majorare a exporturilor de la 8,85% în anul 2005, la 14,61% în anul 2016. Deci, rezultatele analizei, ne permit să concluzionăm că țara noastră dă preferință mai mult piețelor din țările UE, fapt ce putem afirma cu certitudine, că este dependentă de această piață, precum și de piața CSI.

Fig.3. Evoluția ponderii importului Republicii Moldova, după structura geografică, pe anii 2005-2016.

Sursa Elaborat de autori în baza sursei [5].

Pe perioada anilor 2005-2016, în structura geografică a importurilor, Republica Moldova a simțit o ușoară tendință de reorientare spre alte țări, înregistrînd o creștere de la 15,19% în 2005, la 25,35% în 2016. Examinînd în particular, constatăm că importurile din alte țări, au o tendință de creștere, cu mici oscilații pe parcursul anului 2014, când au început să cunoască o reducere nesemnificativă cu 0,09%, comparativ cu nivelul anului 2013.

Analizînd pe fiecare categorie în parte, putem concluziona că Republica Moldova, colaborează cel mai mult cu UE, ponderea căroră rămîne a fi preponderentă pe parcursul anilor. De asemenea, ușoare modificări în structura importurilor, pe grupe de țări, se constată și asupra relațiilor cu UE. Cu toate acestea, deși această tendință redă o oarecare notă de optimism, totuși, pe de o parte, importurile de pe această piață se bazează pe produse cu un grad înalt de prelucrare, racordate la cerințele UE. Din datele de mai sus, observăm că evoluția structurii importurilor pe grupe de țări, au avut o tendință oscilatorie, pe întreaga perioadă analizată. Astfel, cota importurilor din țările Uniunii Europene pe parcursul anului 2016, a alcătuit 49,09% din valoarea totală a importurilor moldovenești, fiind cu 3,78% mai mare, comparativ cu anul 2005. Suma importurilor din această regiune pentru anul 2016, a constituit 1973,7 mil. dolari SUA și s-a ma-

jorat față de anul 2005 cu circa 1,9 ori. Analiza evoluției importurilor din UE, relevă că cea mai mică cotă se atestă în anul 2008 cu o pondere de 42,98%.

În perioada anului 2016, Moldova a importat de pe piața statelor CSI, mărfuri și servicii în valoare totală de 1027,4 mil.USD, pe când exporturile s-au cifrat la 414,1 mil. USD.

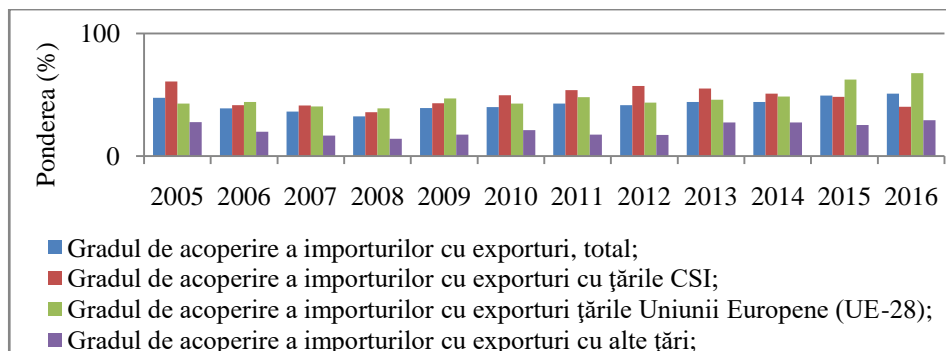
Deficitul balanței comerciale a Republicii Moldova cu aceste grupe de state, a constituit 613,3 mil. USD. Importurile Republicii Moldova de pe piața statelor CSI, le revine o pondere de 25,56%, din structura geografică importurilor pentru anul 2015, față de 39,49% în anul 2005. Totodată, importurile din CSI au o tendință de reducere pe parcursul perioadei analizate, cu unele oscilații semnificative. Cea mai mare pondere se înregistrează în anul 2005, ca mai apoi, să înregistreze o tendință de diminuare până în anul 2010, ajungând până la 32,60%. Deteriorarea relațiilor dintre Republica Moldova și Federația Rusă, a condus la prăbușirea importurilor din statele CSI, generând diminuarea lor în mod special în anul 2015 și anul 2016, înregistrând cele mai mici cote de 25,54% și respectiv 25,56%. Drept rezultat, Republica Moldova, ca replică asupra acțiunilor guvernului rus, a început să caute alternative, intensificându-și concentrația asupra unor state care fac parte din categoria altor țări și UE.

Deci drept rezultat, situația comerțului exterior al Republicii Moldovei cunoaște astfel o înrăutățire pe ansamblu, în pofida faptului, că exporturile au înregistrat creșteri pe parcursul perioadei analizate.

Deci orice țară, dezvoltată sau în curs de dezvoltare, este cointerată de extinderea acestei importanțesfere economice. Această sferă, stimulează creșterea economică, oferă posibilitatea de utilizare a noilor realizări tehnologice ale altor națiuni, stimulează activitatea companiilor străine de investiție a capitalului, contribuie la obținerea mărfurilor care nu se produc în țară, ridică nivelul cerințelor consumatorului și finalmente, contribuie la ridicarea nivelului de viață al populației autohtone.

În pofida rezultatelor nu tocmai eficiente, este necesar de efectuat o analiză mai amplă a comerțului exterior al Republicii Moldova, prin prisma unor indicatori cantitativi, cum ar fi: ponderea comerțului exterior în PIB, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi, pentru a putea vedea strategia de dezvoltare pe viitor.

Fig.4. Evoluția gradului de acoperire a importurilor prin exporturi a Republicii Moldova, pe anii 2005-2016.

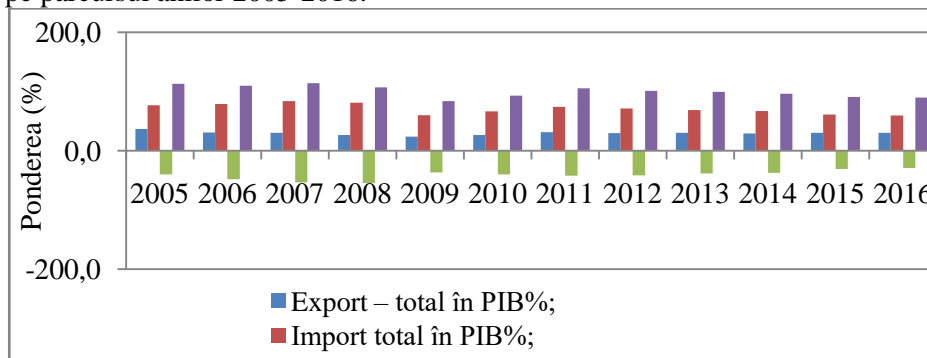

Sursa: Elaborat de autori în baza în baza datelor sursei [5].

Expusă într-o viziune mai largă, problematica deficitului comercial, ar putea să fie mai puțin dificilă, deoarece soldul comercial negativ este influențat și de gradul de acoperire a importurilor prin exporturi. Așa dar, gradul de acoperire a importurilor prin exporturi totale înregistrează o creștere, de la 47,6% în anul 2005 pînă la 50,9% în 2016. Aceste rezultate, au fost influențate, de competitivitatea joasă a produselor autohtone și de creșterea capacității de consum a populației, precum și alți factori, ce au determinat creșterea importurilor și a exporturilor. În prezent, după nivelul veniturilor țării, Republica Moldova poate fi alăturată grupei țărilor ce au o economie cu venituri joase, cărora le este specific un nivel redus de acumulare a capitalului. De asemenea, și dinamica gradului de acoperire a importurilor prin exporturi, pentru țările membre ale CSI este de 40,3% în anul 2016, sau mai puțin comparativ cu anul 2005, cu circa 20,6%. Analizînd gradul de acoperire a importurilor prin exporturi cu UE, observăm că exporturile cu UE, pe tot parcursul perioadei analizate au asigurat importurile cu numai 67,5 la sută în 2016, față de 42,7% în 2005, ceea ce din nou ne demonstrează, că Republica Moldova importă tot mai mult din țările UE, decît încearcă să exporte.

O privire retrospectivă asupra evoluției comerțului exterior al Republicii Moldova, pune în evidență trendul dominant de creștere a importurilor, cu o intensitate mult mai mare decît creșterea exporturilor. Asupra evoluției nefavorabile a acestui trend privind comerțul exterior, semnalează și nivelul de acoperire a importurilor prin exporturi, care din 2005, nu mai respectă limitele minime (60%), pentru asigurarea securității economice a statului, fiind în continuă descereștere pe tot parcursul perioadei analizate. De aici rezultă și faptul, că Republica Moldova, are o structură neadecvată a operațiilor de import-export. Structura importurilor de mărfuri, conform Clasificării Standardului de Comerț Internațional, indică dominarea în continuare a produselor necesare pentru funcționarea economiei, precum și celor destinate consumului populației.

Fig.5. Evoluția ponderii comerțului exterior al Republicii Moldova în PIB, pe parcursul anilor 2005-2016.

Sursa: Elaborat de autori în baza în baza datelor sursei [5; 5].

Din datele figurei nr.5, observăm că PIB al Republicii Moldovei, a înregistrat o creștere în dinamică de la 2.988,2 mil USD în anul 2005, până la 3.952,9 mil. USD în anul 2016, sau mai mult de 2,26 ori. Însă pe parcursul acestei evoluții, se atestă și unele diminuări ale produsului intern brut, inclusiv în anii 2009, 2014 și 2015, față de perioadele precedente, cu 615,4 mil.USD, 22,9 mil.USD și respectiv, 1.411,2 mil.USD. Aceste diminuări, au fost determinate în mare parte, datorită embargoului impus de Rusia, ceea ce a influențat și asupra reducerii ponderii exportului în PIB, care s-a micșorat de la 36,5% în anul 2005, la 30,3% în anul 2016. Totodată, se constată și reducerea ponderii importurilor în PIB în anul 2016, comparativ cu anul 2005, cu circa 17,1%.

Totuși, ritmul de scădere a importurilor a depășit de ritmul de scădere a exporturilor, influențând asupra majorării cotei deficitului balanței comerciale în PIB, pe tot parcursul perioadei analizate. Însă, în perioada anilor 2005-2008 s-a înregistrat cea mai mare cotă a deficitului balanței comerciale, majorându-se de la 40,2% în anul 2005 până la 54,6% în anul 2008. Iar datorită măsurilor întreprinse de guvernul nostru, privind orientarea pe piața UE, ponderea deficitului balanței comerciale în PIB a început să se reducă, ajungând până la 29,3%, în anul 2016. În vederea dezvoltării comerțului exterior, Guvernul Republicii Moldova trebuie să întreprindă mecanisme specifice economiei de piață, cum ar fi crearea condițiilor eficiente pentru atragerea investitorilor străini sau elaborarea unor măsuri de promovare a produselor autohtone la export.

În concluzie putem afirma, că comerțului exterior al Republicii Moldova a înregistrat o tendință de creștere în anul 2016 comparativ cu anul 2005, cu circa 1,79 ori. Iar după ce relațiile sale cu Federația Rusă s-au deteriorat simțitor, Re-

publica Moldova s-a reorientat spre piața din vest, unde comerțul cu Uniunea Europeană prevalează atât la export, cât și la import. Schimbări simțitoare se atestă și în urma analizei ponderii comerțului exterior în produsul intern brut, care s-a redus semnificativ cu 23,2%. Mai mult ca atât, pe parcursul perioadei analizate, ritmul de creștere a exporturilor a fost depășit de ritmul de creștere a importurilor, ce a generat un sold negativ al balanței comerciale. Iar în scopul promovării exporturilor pe viitor, Republicii Moldova trebuie să-și sporească investițiile în calitatea mărfurilor și serviciilor prestate pentru a asigura dezvoltarea economică a statului.

Bibliografie

1. Dobre C. Comerț internațional. - Craiova, Universitaria, 2013.
2. Mîncu G. Evaluarea angajamentelor Republicii Moldova față de OMC.– Chișinău, Bons Offices, 2008.
3. Mîncu G. Evaluarea angajamentelor Republicii Moldova față de OMC, Expert Grup: - Chișinău, Bons Offices,2008.
4. Biroul Național de Statistică: www.statistica.md, comerț exterior (vizitat 19.05.2017)
5. www.worldbank.org (vizitat 20.05.2017)

Prezentat la redacție
la 28 iunie2017

EVOLUȚIA RELAȚIILOR DINTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ: DE LA ACORDUL DE PARTENERIAT ȘI COOPERARE LA ACORDUL DE ASOCIERE

Luminița GAVRILUȚA

Republica Moldova, Chișinău, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei.

Doctorandă.

E-mail: luminita_robu@yahoo.com

In this article, the author describes the evolutionary nature of the relations between the Republic of Moldova and the European Union, analyzing the differences and similarities between the Partnership and Cooperation Agreement and the Association Agreement. This item also describes the main innovative elements but also the weaknesses of the Association Agreement. For a better understanding, the author compares the the Association Agreement signed by the Eastern Partnership countries with the one signed by the Eastern Partnership Mediterranean countries, but also with those signed by the Western Balkans, with an emphasis on trade.

Cuvinte-cheie: *Acordul de Parteneriat și Cooperare, Acordul de Asociere, Uniunea Europeană, Plan de Acțiuni, armonizare, integrare europeană, acquis comunitar, tratat, Comunitatea Europeană*

Relațiile bilaterale dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană au fost consolidate prin semnarea primului tratat în 1994, numit Acordul de Parteneriat și Cooperare. De atunci, baza legală, structura și intensitatea relațiilor a variat, dar tendința a rămas una de evoluție. Dacă Acordul de Parteneriat și Cooperare era un tip de accord similar cu cel semnat de Uniunea Europeană cu zeci de alte țări dinafara continentului European, atunci Acordul de Asociere este cel mai ambițios și progresist document semnat vreodată de Uniunea Europeană cu un stat nemembru al Uniunii Europene.

Cercetătorul Ilie Mămăligă distinge 4 etape de bază în procesul de integrare europeană a Republicii Moldova. Prima etapă cuprinde perioada 1989-1994 și începe odată cu semnarea Acordului de Cooperare Comercial-Economică între Comunitățile Europene și Republicile din Uniunea Sovietică, semnat pe data de 18 decembrie 1989. Cea dea doua etapă cuprinde perioada 1994-2014 și este caracterizată de semnarea și implementarea Acordului de Parteneriat și Cooperare între Uniunea Europeană și Republica Moldova. La această etapă, relațiile bilaterale cuprindeau deja toate sferile vieții sociale [1]. Tratatul era bazat pe câteva obiective: “consolidarea democrației, dezvoltarea economiei și finalizarea tranziției Republicii Moldova la economia de piață” [2].

Semnarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova în 2005 a consolidat procesul de armonizare a legislației moldovenești la acquis-ul comunitar. Tot în etapa a doua, procesul de integrare europeană a Republicii Moldova era bazat pe doi piloni: implementarea Planului de Acțiuni și participarea la inițiativele regionale ale Uniunii Europene. Semnarea Acordului de Asociere pe 27 iunie 2014 definește clar cea de-a 3 etapă distinctă în relațiile dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. În lucrarea menționată mai sus, publicată în 2014, autorul român se arată destul de optimist și descrie cea de-a 4-a etapă în relațiile bilaterale ca fiind obținerea statutului de țară candidată în 2017, după care Republica Moldova va implementa cu succes Acordul de Asociere, iar după 2020, obținerea statutului de membru al Uniunii Europene. Însă, la momentul scrierii acestui articol (2017), putem constata că procesul decurge mult mai anevoios, iar perspectiva de țară candidată la aderare pentru Moldova încă este prea departe de a fi luată în considerare.

Cum a fost menționat mai sus, primul document de bază al relațiilor dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană a fost Acordul de Parteneriat și Cooperare, semnat pe 28 noiembrie 1994, ratificat pe 3 noiembrie 1995 și care a intrat în vigoare tocmai cu 3 ani mai târziu, pe 1 iulie 1998. Esența acestui nou Acord rezidă din contextul și motivațiile politice care au stat la baza semnării. Conform lui Igor Boțan, “contextul politic regional era marcat de semnarea Cartei de la Paris pentru o nouă Europă și de documentul ‘Sfidările schimbării’, al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki, din 1992. Aceste documente de mare importanță aveau la bază o nouă doctrină politică, dedicată destinderii de după termina rea războiului rece, bazată pe ‘noua gândire politică’”. Prin urmare, Acordul de Parteneriat și Cooperarea avut următoarele obiective:

1. “Asigurarea unui cadru corespunzător dialogului politic între părți, care ar permite dezvoltarea unor relații politice.
2. Promovarea comerțului și investițiilor, precum și a relațiilor economice armonioase între părți, pentru a încuraja astfel dezvoltarea lor economică durabilă.
3. Asigurarea bazei pentru colaborarea în domeniile legislativ, economic, social, financiar și cultural.
4. Susținerea eforturilor Republicii Moldova de consolidare a democrației, de dezvoltare a economiei și de finalizarea tranziției sale la economia de piață”.

Implementarea și monitorizarea acestuia a fost încredințată următoarelor structuri: Consiliul de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană, Comitetul de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană, Subcomitetele de Cooperare Republica Moldova - Uniunea Europeană și Comitetul de Cooperare Parlamentară Republica Moldova - Uniunea Europeană. Chiar dacă Acordurile de Parteneriat și Cooperare semnate cu țările ex-sovietice și mai ales cu

cele Europene erau considerate net inferioare necesităților politice de atunci, acestea prevedeau, în cazul în care colaborarea dintre Moldova și Uniunea Europeană avansează semnificativ, scopuri largi cum ar fi “stabilirea unei zone de liber schimb între părți” [13]. Acest lucru era stipulat chiar și într-o declarație comună făcută după semnarea Acordului în 1994: “dacă părțile vor considera oportun, negocierile privind crearea unei zone de liber schimb pot fi începute conform art.4 și o astfel de zonă de liber schimb trebuie să vizeze toate produsele” [10]. Astfel, observăm că încă de la început, Uniunea Europeană admitea necesitatea unui regim de liber schimb, și chiar unul cuprinzător, așa cum condiționează Organizația Mondială a Comerțului și cum prevăd Acordurile de Asocieri de astăzi.

În acest context politic, începând cu 2004, a devenit funcțională Politica Europeană de Vecinătate care “a însemnat adaptarea relațiilor bilaterale dintre Uniunea Europeană și vecinii săi la o realitate nouă” [4, p.20]. Deși Uniunea Europeană intenționa să semneze Acorduri de Asocieri cu noii vecini, aceștia trebuiau să fie pregătiți pentru a semna asemenea documente progresiste.

Astfel, pe 9 decembrie 2004 Comisia Europeană a inițiat procesul de negociere a Planurilor de Acțiuni tipizate cu Moldova și alte șase state din vecinătatea sa: Ucraina, Autoritatea Palestiniană, Iordania, Israel, Maroc și Tunisia [5, p.21]. La 22 februarie 2005, Republica Moldova și Uniunea Europeană au semnat un Plan de Acțiuni orientat să actualizeze conținutul Acordului de Parteneriat și Cooperare și mai ales să ofere instrumente noi pentru realizarea obiectivelor acestuia, cum ar fi un nou instrument financiar mult mai progresist. Prin urmare, Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova nu substituie Acordul de Parteneriat și Cooperare, pentru că nu este un document juridic (gen Acord), dar este un document politic și vine să-l suplimenteze. Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova a fost un document axat pe colaborarea politică, fiindcă din cele 10 priorități, șapte au fost de ordin politic. Acesta „formulează 80 de obiective și 294 de acțiuni / măsuri de urma în șapte domenii principale: dialogul politic și reformele; cooperarea pentru soluționarea conflictului transnistrean; reforma și dezvoltarea social-economică; comerțul, piața și reforma regulatorie, cooperarea în do meniul justiției; transport, energie, telecomunicații, mediu și cercetări, dezvoltare și inovații, contactele interumane”. Printre criticile acestui document aduse de comunitatea de experți se regăsește că Planul a venit cu o temă de acasă pentru Moldova și mai puțin pentru Uniunea Europeană, deoarece, 14 acțiuni fiind pentru Uniunea Europeană și cca 40 pentru Uniunea Europeană - Moldova [6], dezvăluind astfel abordarea ‘centru - periferie’ al Uniunii Europene [8].

Cu privire la implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova, s-au atestat progrese la capitolul armonizării legislației naționale la cea comunitară. Dar, ca și în cazul Acordului de Parteneriat și Coopera-

re, sau chiar și Acordul de Asociere de astăzi, implementarea Planului a fost periclitată de transpunerea în practică deficitară a noii legislații. Dacă la capitolul cooperare comercială s-au înregistrat progrese în aplicarea noilor reguli, în unele sectoare considerate ‘sensibile’, cum ar fi drepturile omului, mass-media, combaterea corupției, independența justiției, etc., au fost identificate progrese foarte limitate sau chiar nu s-a progresat deloc. Astfel, în perspectivă comparativă, progresul Moldovei în implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova a fost unul inferior celor realizate de Ucraina și Maroc (până în noiembrie 2006). Este interesant de observat că în 2008, comunitatea de experți de la Chișinău era destul de incertă ce va urma după expirarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova. Potrivit estimărilor pesimiste ale acestora, chiar dacă Planul de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova va fi prost implementat, următorul pas va fi negocierea unui ‘Acord de Parteneriat și Cooperare consolidat’. În perspectivă optimistă, se vorbea despre un Acord de Asociere după modelul celui propus Ucrainei. În orice caz, nu se cunoștea aproape deloc ce vor conține aceste noi documente, cât de mult se va evolua în relațiile bilaterale și când vor interveni aceste schimbări.

După semnarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova, politica de integrare europeană a Republicii Moldova s-a bazat pe doi piloni principali:

- implementarea Planului de Acțiuni Uniunea Europeană - Republica Moldova în perioada 2005-2008;
- participarea activă în proiectele Uniunii Europene din regiunea Europei de Sud-Est: Pactul de Stabilitate, Procesul de Cooperare în Europa de Sud-Est, dar și Acordul privind comerțul liber în Europa Centrală.

La un an după semnarea Planului de Acțiuni cu Moldova și alte țări, Uniunea Europeană a continuat să dezvolte politica de vecinătate și să pună în practică obiectivul ei principal, asocierea politică și economică. La sfârșitul anului 2006, Comisia Europeană a anunțat despre intenția de a negocia cu vecinii săi Acorduri privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, pentru toate produsele și serviciile, care să conțină prevederi cu caracter juridic obligatoriu în domeniul economic și al comerțului [3]. Observăm că anume acest tip de Acord de Asociere Republica Moldova implementează începând cu anul 2014.

Chiar dacă Ucraina se confrunta atunci cu destabilizare politică internă („Revoluția Orange”), în luna martie 2007 au fost începute negocierile privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, ca parte a revizuirii Acordului de Parteneriat și Cooperare deja existent [12, p.5].

Următoarea etapă ce a precedat Planul de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană este Acordul de Asociere, documentul cadru pentru Politica de Vecinătate a Uniunii Europene. Însă acest tip de act bilateral nu este folosit pentru prima dată de Uniunea Europeană pentru Politica Europeană de Vecinătate.

tate. Uniunea Europeană are o experiență de peste 50 de ani de negociere a diferitor tipuri de Acorduri de Asociere, atingând cifra de 70 de Acorduri de Asociere semnate până acum de Uniunea Europeană cu o țară nemembră. Uniunea Europeană a semnat primele Acorduri de Asociere cu Grecia în anul 1961 și cu Turcia în 1963.

Condițiile distincte care fac un accord să fie unul de asociere sunt următoarele:

- Art.217 trebuie să stea la baza juridică a Acordului [1].
- Acordul stabilește relații speciale de cooperare politică și economică.
- Acordul crează organe comune de coordonare a implementării Acordului de Asociere care pot lua decizii obligatorii pentru ambele părți semnatare.
- Părțile se tratează reciproc în domeniul comerțului conform principiului 'națiunea cea mai favorizată'.

Acordul de Asociere semnate cu țările Parteneriatului Estic fac parte dintr-un tip de acorduri rar întâlnite în istoria Uniunii Europene, numite de profesorul Maresceau drept 'orientate spre integrare'. Astfel de exemple se limitează la Spațiul Economic European, Comunitatea Energetică și Spațiul European Aero-nautic [11, pp.151-192].

Potrivit unor experți, implementarea completă al Acordului de Asociere va armoniza legislația moldovenească cu cea comunitară în proporție de 70%, fapt ce va atrage mai multe investiții directe străine, va stimula creșterea economică și prosperitate pentru cetățenii moldoveni [7, p.83]. „Prin Acordul de Asociere, Moldova și-a asumat un număr mare de angajamente. Acest document conține 395 de directive și regulamente, care, odată puse în aplicare în legislația națională, va face Moldova o țară cu un Acquis comunitar integrat în Uniunea Europeană”. Accentul de bază pe care îl pune Uniunea Europeană este pe partea integrării economice, ca fiind drept cel mai puternic stimul pentru democrație, urmând modelul (economic) de creare a Uniunea Europeană în anii 1950. Potrivit autorului Igor Boțan, ”integrarea economică contribuie la înlesnirea competitivității economice și are loc gradual, realizându-se treptat prin crearea zonei comerțului preferențial, zonei de liber schimb, uniunii vamale (piață comună), uniunii economice, uniunii economice și monetare”. Vom observa însă mai jos că abordarea Uniunii Europene față de partenerii din Sud a urmat acest model etapizat de integrare economică, însă în cazul vecinilor din Est, integrarea economică a avansat brusc de la zonă de comerț preferențial la o zonă de liber schimb *aprofundat și cuprinzător*.

Partea cea mai ambițioasă al Acordul de Asociere este componenta privind Zona de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător. “Zona de liber schimb prevede abolirea tarifelor și cotelor vamale, armonizarea legislației și a regulilor naționale la cele ale Uniunii Europene”. Autoritățile moldovenești se angajează astfel să se conformeze, să asimileze treptat dar și să excludă contradicțiile în ceea

ce privește “reglementări tehnice, standarde, metrologie, acreditare, evaluarea conformității, sistemele corespunzătoare și sistemul de supraveghere ale pieței Uniunii Europene și se angajează să urmeze principiile și practicile stabilite în *acquis*-ul relevant al Uniunii Europene”.

Observăm că la capitolul asociere politică, Acordul nu prevede ceva revoluționar față de documentele precedente. Rămâne același cadru instituțional de cooperare dintre un stat și o organizație internațională, iar domeniile sau scopul nu sunt extinse. “Uniunea Europeană va susține efortul internațional în consolidarea suveranității și integrității teritoriale a Republicii Moldova, recunoscând angajamentul Republicii Moldova privind soluționarea viabilă a conflictului transnistrean”.

Cu toate acestea, trebuie de remarcat că în cazul Moldovei și al Georgiei, care în 2013 aveau conflicte teritoriale, Acordul stipulează prevederi mai detaliate la capitolul integritate teritorială decât cu Ucraina, care pe atunci încă nu era afectată de conflictul din Estul țării. „Părțile își reiterează angajamentul de a găsi o soluție durabilă la problema transnistreană, respectând pe deplin suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova, precum și de a facilita în comun reabilitarea post-conflict”.

O inovație al Acordul de Asociere față de celelalte documente de bază între Republica Moldova și Uniunea Europeană, este introducerea unei Platforme bilaterale a Societății Civile care este formată din membrii Comitetului Economic și Social European, pe de o parte, și membrii societății civile din țările care se asociază la Uniunea Europeană, pe de altă parte (art.442 din Acordul de Asociere). Platforma are scopul de bază de a facilita comunicarea între părți, de a monitoriza progresul în relațiile bilaterale precum și implementarea angajamentelor de ambele părți semnatare, dar și de a veni cu analize și sugestii.

Acordul de Asociere mai este avansat și prin faptul că în cazul conflictului de interpretare a unei prevederi legislative a *acquis*-ului european, Curtea de Justiție a Uniunii Europene este cea care trebuie să se pronunțe. Această prevedere este revoluționară și foarte importantă fiindcă ea oferă grupului de arbitraj competența de a sesiza Curtea privind corectitudinea interpretării, numită în limbajul juridic, decizie preliminară (preliminary ruling). Astfel de competență nu este prevăzută în nici un alt acord semnat de Uniunea Europeană. Trebuie menționat faptul că Acordul de Asociere semnat cu Ucraina este mai ambițios și conține proceduri mai complexe și mai integrate în *acquis*-ul Uniunii Europene. Un exemplu este că grupul de arbitraj trebuie să țină cont și de alte interpretări ale Curții de Justiție.

Un alt element important al Acordului de Asociere, care îi conferă acestuia un caracter integraționist, și prin urmare, care oferă Moldovei oportunitatea de a avea acces suplimentar la piața Uniunii Europene, este cooperarea în domeniul achizițiilor publice. În articolul 274 din Acordul de Asociere, Uniunea Europea-

nă se angajează să „acorde acces la procedurile de atribuire a contractelor întreprinderilor din Republica Moldova, indiferent dacă sunt stabilite sau nu în Uniune, în temeiul normelor Uniunii în domeniul achizițiilor publice, în condițiile unui tratament *nu mai puțin favorabil* decât cel acordat întreprinderilor din Uniune” [9]. Acesta este un caz fără precedent în care Uniunea Europeană oferă acces liber și absolut egal la piața sa de achiziții publice unei țări nemembră a Spațiului Economic European.

Încă un element care confirmă caracterul integraționist al Acordului de Asociere semnat cu Moldova este art.183 din Acordul de Asociere privind recunoașterea echivalențelor de standarde în unul din cele mai dificile părți ale Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, și anume, măsurile fitosanitare. “Echivalență în scopuri comerciale desemnează situația în care partea importatoare acceptă măsurile părții exportatoare enumerate în anexa XVII la prezentul acord ca fiind echivalente, chiar dacă aceste măsuri diferă de propriile ei măsuri, dacă partea exportatoare demonstrează în mod obiectiv părții importatoare că măsurile sale asigură nivelul corespunzător de protecție sanitară și fitosanitară sau nivelul acceptabil de risc al părții importatoare”. Aceasta înseamnă că Uniunea Europeană trebuie să accepte, în baza unor condiții concrete și detaliate, măsurile fitosanitare moldovenești drept echivalente, chiar dacă acestea diferă de standardele Uniunea Europeană.

Acordul mai prevede un tratament “nu mai puțin favorabil decât cel acordat de Uniune propriilor entități pentru stabilirea unor filiale, sucursale și reprezentanțe ale persoanelor juridice din Republica Moldova”. Același lucru funcționează și viceversa, doar că această clauză nu se referă și la protecția investițiilor.

Expertul belgian Guillaume Van der Loo mai atrage atenția că țara asociată trebuie să prezinte Uniunii Europene rapoarte de evaluare a progresului armonizării legislației conform termenelor limită stabilite. „Monitorizarea este efectuată și de Uniunea Europeană care poate include misiuni la fața locului cu participarea instituțiilor, organismelor și agențiilor Uniunii Europene, a organismelor neguvernamentale, a autorităților de supraveghere, a experților independenți și a altor entități, după caz”. Astfel, expertul consideră că această stipulare are la fel un caracter integraționist și este destinată să asigure că apropierea legislativă nu se limitează doar la adoptarea formală în legislația națională.

Un alt element semnificativ al Acordului de Asociere este gradul înalt de condiționalitate. Potrivit autorului Van der Loo, Uniunea Europeană condiționează intensificarea relațiilor în schimbul avansării reformelor democratice, statul de drept, respectarea drepturilor omului, etc. Uniunea Europeană însă utilizează la maximum instrumentul de condiționalitate când vine vorba de un acces suplimentar al Moldovei pe piața Uniunii Europene, numită condiționalitate de acces la piață. Accesul adițional al Moldovei la piața Uniunii Europene va fi garantat

doar după o evaluare consistentă a apropierii legislative și implementarea adecvată a acesteia.

Pentru a determina amploarea Acordului de Asociere semnate cu țările Parteneriatului Estic, trebuie de cercetat gradul de extindere și de implicații a prevederilor acordului pentru părțile semnate. Această extindere se materializează în mare parte prin efectul direct al prevederilor documentului. În cele din urmă, acesta este un aspect practic care vizează orice cetățean. În cazul efectului direct al unei prevederi juridice, cetățeanul moldovean, de exemplu, se poate adresa direct la Curtea de Justiție a Uniunii Europene dacă i-a fost încălcat vre-un drept stipulat în Acordul de Asociere (dar mai sunt și alte condiții privind invocarea acestui drept). Această proprietate conferă prevederilor acordului o altă greutate politică și juridică și tind să motiveze țările Uniunii Europene (orice companie și orice cetățean al Uniunii Europene) să respecte aceste prevederi și să respecte drepturile indivizilor din țările semnate (în cazul nostru Moldova, Ucraina și Georgia). Anterior, Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Turcia avea multe prevederi importante cu efect juridic direct, ceea ce le permitea cetățenilor turci angajați în Uniunea Europeană să apeleze la Curtea de Justiție a Uniunii Europene pentru că nu li s-a respectat drepturile de muncă în Uniunea Europeană, așa cum prevedea acordul. Acest lucru a creat nemulțumire din partea statelor Uniunii Europene că trebuie să asigure pentru milioane de turci drepturi de muncă similare cu cele ale cetățenilor Uniunii Europene. De atunci, statele Uniunii Europene sunt mult mai reticente în a negocia acorduri care oferă efect direct țărilor dinafara Uniunii Europene și cetățenilor acestora.

Potrivit profesorului belgian Maresceau, în decursul anilor, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a dezvoltat o practică de conferire a efectului direct acordurilor internaționale semnate de Uniunea Europeană. Efectul direct nu este considerat doar dacă articolul este formulat astfel încât exclude expres aplicarea efectului direct. Iată de ce, o tendință și mai recentă a Uniunii Europene este să includă formulări exacte că articolul dat “nu trebuie să fie aplicat automat și să nu confere direct drepturi persoanelor fizice sau juridice”. Practica aceasta poate fi observată și în cazul acordurilor cu Korea, de exemplu. Argumentul Uniunii Europene pentru evitarea conferirii efectului direct prevederilor Acordul de Asociere care țin de soluționarea disputelor (de exemplu) poate fi că Acordul de Asociere trebuie să corespundă cerințelor și mecanismelor Organizației Mondiale a Comerțului care nu au efect direct în ordinea juridică a Uniunii Europene.

Excluderea ca abordare generală a efectului direct al Acordul de Asociere cu Moldova (dar și Ucraina) a fost stipulată chiar în decizia Consiliului Uniunii Europene privind concluderea Acordului de Asociere cu Moldova, care prevede că “Acordul nu trebuie interpretat drept unul care conferă drepturi sau impune obligații ce pot fi invocate direct în instanțele de judecată ale Uniunii Europene sau a țărilor membre”.

Una dintre cele mai semnificative diferențe dintre acordul semnat de Ucraina și cele semnate de Moldova și Georgia, și care are un impact direct asupra cetățenilor, în special, celor ucraineni, este art.17, care se referă la tratarea muncitorilor. Conform acestui articol, cetățenii ucraineni angajați legal în Uniunea Europeană nu trebuie să fie discriminați în funcție de naționalitate în ceea ce ține de condițiile de lucru, remunerare sau concediere. Potrivit expertului, Guillaume Van der Loo, relevanța articolului constă și în faptul că această prevedere legală este clară, precisă și necondiționată, ceea ce îi *poate* (este accentuat de autor – L.G.) conferi efect direct. Acest lucru ar însemna că orice cetățean ucrainean angajat legal în Uniunea Europeană, care simte că este discriminat la locul de muncă, se poate adresa în instanța de judecată a statului în care lucrează sau direct la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. De menționat că în cazul acordurile semnate de Moldova și Ucraina subiectul tratării muncitorilor aproape că nu este abordat (doar în contextul facilitării anagajării tinerilor, cercetătorilor, etc). Acest exemplu, confirmă pe deplin că Ucraina a negociat mai bine Acordul de Asociere.

Astfel, observăm că Acordul de Asociere semnat de Moldova este pe cât de ambițios și orientat spre integrare, pe atât de dificil de implementat în condițiile interne și externe nefavorabile. Tipul de acord de asociere semnat cu țările EaP, și anume componenta ce se referă la crearea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător, este cea mai ambițioasă, integraționistă și dificilă de implementat componentă comercială a unui acord pe care Uniunea Europeană l-a semnat vreodată cu o țară nemembră. Aceasta conține câteva prevederi care obligă părțile să se trateze reciproc “nu mai puțin favorabil decât pe proprii cetățeni/companii”, în domenii importante precum achizițiile publice și altele, ceea ce nu poate fi întâlnit în alte acorduri semnate de Uniunea Europeană înafara Spațiului Economic European.

Bibliografie

1. Acordul de Parteneriat și Cooperare între Comunitățile Europene și Statele lor membre, de o parte, și Republica Moldova, de altă parte.
2. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova, art.274 (vizitat 28.07.2017)
3. Articolul 217: “Uniunea poate încheia acorduri cu una sau mai multe țări terțe sau organizații internaționale, pentru a crea o asociere caracterizată de drepturi și obligații reciproce, de acțiuni comune și proceduri speciale». Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, 2012/C 326/01. [on-line] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>(vizitat 25.07.2017).

4. Boțan I. Prevederile Acordului de Asociere Republica Moldova – Europeană. Ghid. - Chisinau: Arc, 2014.
5. Bușcăneanu S. Moldova și Europeană în contextul Politicii Europene de Vecinătate. Realizarea Planului de Acțiuni Europeană Moldova (februarie 2005 – ianuarie 2008). - Chisinau, Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT și Expert-grup, 2008.
6. Bușcăneanu S. Cât de substanțială este oferta Politicii Europene de Vecinătate pentru Moldova. - Leeds, 2006, anexa 5. [on-line] <http://www.e-democracy.md/files/enp-moldova.pdf>(vizitat 25.07.2017).
7. Comunicarea Comisiei Europene către Consiliul Uniunii Europene și Parlamentul European privind consolidarea Politicii Europene de Vecinătate. COM (2006) 726 final, 4 December 2006, punctul 3.1. [on-line] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52006DC0726>(vizitat 25.07.2017).
8. Declarație comună privind art.4. Textul declarației este atașat la textul Acordului de Parteneriat și Cooperare.
9. Groza I., Jopp M., Leanca Iu., Rusu I., Sieg H. Evaluarea procesului de integrare europeană și a potențialului pentru cooperarea transatlantică în spațiul ex-Sovietic: cazul Moldovei. - Berlin: Institut für Europäische Politik, 2017.
10. Mămăligă I. Evoluția procesului de integrare ca efect al tratatelor semnate între Republica Moldova și Uniunea Europeană. // Acta Universitatis Danubius. Administratio, 2014, Vol.6, Nr.2,[on-line] <http://journals.univ-danubius.ro/index.php/administratio/article/view/2541/2592#otol1sym>
11. Maresceau M. Acordurile de integrare din proximitatea Uniunii Europene. // Blumann C. (ed.). Frontierele Uniunii Europene. - Bruylant, 2013.
12. Smith K.E. Cei din afara: Politica Europeană de Vecinătate. // Stetter S. Teorizarea Politicii Europene de Vecinătate: luarea în considerare și ignorarea regiunii mediteraniene. // International Affairs, 2005, 81 (4), pp.757-773. [on-line] http://www.iue.it/RSCAS/WPTtexts/05_34.pdf(vizitat 25.07.2017).
13. Van der Loo G., Van Elsuwege P., Petrov R. Acordul de Asociere Europeană - Ucraina: Evaluarea unui instrument legal inovativ. - Italia, Institutul European Universitar, 2014.

Prezentat la redacție
la 15 august 2017

COMPARTIMENTUL
BIBLIOGLOBUS & INFO

**CONCURSUL DESCHIS PENTRU CEA MAI BUNĂ LUCRARE
ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND FENOMENUL MIGRAȚIEI 2017**

Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), misiunea în Moldova dă startul celui de-al treilea Concurs deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației, organizat în cadrul proiectului OIM „Susținerea implementării componente de migrație și dezvoltare a Parteneriatului de Mobilitate Uniunea Europeană-Republica Moldova și utilizarea avantajelor acestuia de către populația din regiunea transnistriană”.

La concurs sunt invitați să participe tinerii cercetători (studenți, masteranzi, doctoranzi, cercetători post-doctorat) cu vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani. Doritorii pot participa la următoarele trei categorii ale concursului, în funcție de nivelul studiilor superioare (curente sau absolvite):

- A. Licență;
- B. Masterat;
- C. Doctorat sau post-doctorat.

Tema concursului pentru anul 2017 – **"Fenomenul diasporei în epoca contemporană: aspecte internaționale și regionale"**

În cadrul concursului se acceptă lucrările științifice scrise și finalizate în mod individual, având în vedere următoarele direcții de cercetare:

A. Diaspora în epoca contemporană: evoluția fenomenului și a conceptului

- a. Diaspora clasică și contemporană;
- b. Tipologia diasporelor;
- c. Varietatea abordărilor de definire a conceptului de "diasporă";
- d. Rolul diasporei în calitate de comunitate transnațională.

B. Locul și rolul diasporei în sistemul relațiilor internaționale

- a. Caracteristicile etnoculturale, instituționale și socio-psihologice ale diasporei contemporane;
- b. Potențialul politic, financiar, economic și cultural al asociațiilor diasporei;
- c. Principiile și formele de interacțiune ale instituțiilor de stat cu diaspora.

C. Practici de interacțiune a statului cu diaspora alor țări

- a. Refuzul (oficial declarat sau executat de facto) de realizare a politicii de repatriere în calitate de sarcină principală de interacțiune cu diaspora;

- b. Îmbinarea politicii paternaliste cu abordarea pragmatică, în vederea explorării eficiente a potențialului diasporei;
- c. Crearea și consolidarea sistemului de comunicare cu diaspoarele altor țări.

Pentru informații privind organizarea și participarea la concurs, cerințele față de lucrările științifice, procedura de evaluare și totalizare a concursului citiți **REGULAMENTUL Concursului.**

ОТКРЫТЫЙ КОНКУРС НА ЛУЧШУЮ НАУЧНУЮ РАБОТУ ПО ВОПРОСАМ МИГРАЦИИ 2017 г.

Международная Организация по Миграции (МОМ), миссия в Молдове объявляет третий Открытый конкурс на лучшую научную работу по вопросам миграции, организованный в рамках проекта МОМ «Поддержка внедрения компонента по миграции и развитию Партнёрства по Мобильности и использование его преимуществ для жителей Приднестровья».

Участвовать приглашаются молодые исследователи (студенты, магистранты, аспиранты, докторанты, пост-докторанты) от 18 до 35 лет. Желющие исследователи могут участвовать в следующих трёх категориях конкурса, в зависимости от уровня высшего образования (получаемого сейчас или оконченного на момент подачи заявок на конкурс):

- А. Лицензиат (Бакалавриат)
- В. Магистратура
- С. Аспирантура /докторантура или пост-докторантура

Тема конкурса в 2017 году – «**Феномен диаспоры в современном мире: международные и региональные аспекты**».

На конкурс принимаются самостоятельно выполненные и законченные научные работы по следующим направлениям:

А). Диаспоры в современном мире: эволюция явления и понятия

- Классическая и современная диаспора;
- Классификация диаспор;
- Многообразие подходов к определению понятия «диаспора»;
- Диаспора как транснациональное сообщество.

В). Место и роль диаспоры в системе международных отношений

- Этнокультурные, институциональные и социально-психологические характеристики современной диаспоры;
- Политический, финансово-экономический и культурный потенциал диаспоральных объединений;
- Принципы и формы взаимодействия государственных институтов с диаспорой.

С). Практики взаимодействия государств с зарубежными диаспорами

- Отказ (официально декларируемый либо фактически осуществляемый) от реализации репатриационной политики как основной задачи взаимодействия с диаспорой;
- Сочетание патерналистской политики с прагматическим подходом, направленным на эффективное использование потенциала диаспоры;
- Создание и укрепление системы коммуникаций с зарубежными диаспорами.

Об условиях проведения и участия в конкурсе, требованиях к конкурсным работам, порядке подведения итогов конкурса и награждении читайте в **ПОЛОЖЕНИИ к Открытому конкурсу на лучшую научную работу по вопросам миграции.**

CONCURSUL DESCHIS PENTRU CEA MAI BUNĂ LUCRARE ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND FENOMENUL MIGRAȚIEI 2017 REGULAMENT

Prezentul Regulament stabilește procedura generală de organizare și desfășurare a Concursului deschis pentru cea mai bună lucrare științifică privind fenomenul migrației (în continuare – concurs), cu tema "**Fenomenul diasporei în epoca contemporană: aspecte internaționale și regionale**", precum și remunerarea câștigătorilor concursului.

1. Prevederi generale privind desfășurarea concursului

- 1.1. Comisia de concurs este formată dintr-un număr de experți specializați OIM, inclusiv din regiunea Transnistreană, fiind aprobată anual de către OIMMoldova;
- 1.2. Tematica concursului se stabilește și se aprobă anual în cadrul ședinței organizate de către Comisia de concurs;
- 1.3. În cadrul concursului se prezintă lucrările scrise și finalizate în mod individual și independent, care abordează tematica indicată.

2. Condițiile de participare la concurs

La concurs pot participa studenții, masteranzii, doctoranzii, cercetători post-doctoranzi ai instituțiilor de învățământ superior din Moldova, din regiunea Transnistreană și reprezentanții diasporei originare de pe ambele maluri ale Nistrului, care studiază în universitățile din străinătate. Participanții trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 18 și 35 de ani. Doritorii pot participa la următoarele trei categorii ale concursului, în funcție de nivelul studiilor superioare (curente sau absolvite):

- A. Licență
- B. Masterat
- C. Doctorat sau post-doctorat

3. Organizatorii concursului

Organizatorul și inițiatorul concursului este Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), Misiunea în Republica Moldova, în cadrul proiectului „Susținerea implementării componente de migrație și dezvoltare a Parteneriatului pentru Mobilitate UE-Moldova și valorificarea beneficiilor acestuia pentru locuitorii regiunii Transnistrene a Republicii Moldova”.

4. Procedura de desfășurare a concursului

- 4.1. Termenul de desfășurare a concursului:
Concursul se va desfășura în câteva etape.

Prima etapă: primirea, evaluarea și selectarea a 20 cele mai bune lucrări științifice înaintate la concurs pentru următoarea etapă;

A doua etapă: identificarea lucrărilor participanților care au câștigat în prima etapă, distribuirea premiilor pentru fiecare categorie a concursului indicată în prima rubrică (3 premii de locul I, 3 premii de locul II, 3 premii de locul III);

A treia etapă: organizarea unei conferințe destinate rezultatelor finale ale concursului, prezentarea publică (PPP) a celor mai bune lucrări, premierea participanților învingători (înmânarea cărților și premiilor bănești).

4.2. Totalizarea finală a rezultatelor concursului este efectuată de către Comisia de concurs (7 membri), formată din reprezentanți din Transnistria/Republica Moldova, reprezentanți și experți ai OIM.

5. Cerințe față de lucrările prezentate la concurs

5.1. Informațiile cu privire la condițiile de desfășurare a concursului sunt publicate pe pagina de Facebook a OIM (accesați iconița).

5.2. Pentru participarea la concurs se acceptă lucrări în formă scrisă în limba rusă, română sau engleză, cu utilizarea formatului fișierului *.doc sau *.docx. Tipul fontului – CalibriLight, dimensiunea – 12 pt, intervalul între rânduri – 1,5.

5.3. Lucrarea prezentată la concurs trebuie să aibă un singur autor (nu se permit coautori). Autorul poate prezenta o singură lucrare la concurs.

5.4. Volumul lucrării va conține 13-15 mii de caractere cu spații (fără anexe și bibliografie).

Structura lucrării:

- denumirea se va scrie cu majusculă centrat;
- adnotarea (rezumatul) se va scrie în limba engleză (90-110 cuvinte); referințele la bibliografia menționată se vor indica în text, în paranteze pătrate [2, p.34] se va indica citatul din sursa a doua (carte, articol) din lista de referințe bibliografice. Bibliografia se va prezenta la sfârșitul lucrării;
- lucrarea trebuie să conțină date statistice, administrative, date obținute în urma mai multor cercetări și sondaje, cercetări individuale asupra unor cazuri concrete, alte date naționale și internaționale disponibile.

6. Descrierea procedurii de selectare a lucrărilor prezentate la concurs

6.1. Lucrările și cererile completate de participare sunt expediate de către autori în mod individual în format electronic la adresa: **abarilov@iom.int, până la data de 31 octombrie 2017.**

6.2. Lucrările expediate mai târziu de termenul indicat nu vor fi analizate.

- 6.3. Comisia de concurs are dreptul de a respinge lucrările științifice care nu respectă cerințele prevăzute de prezentul Regulament.
- 6.4. Pentru a asigura o concurență eficientă și egalitatea participanților, datele biografice ale acestora vor fi codificate.

7. Criteriile de evaluare a lucrărilor științifice

7.1. Criteriile de bază de evaluare a lucrărilor sunt:

Conformitatea cu tematica concursului	1-5 puncte
Structura lucrării	1-5 puncte
Precizia și claritatea informațiilor	1-5 puncte
Actualitatea temei	1-5 puncte
Originalitatea formulării și soluționarea problemelor	1-5 puncte
Utilizarea literaturii științifice moderne	1-5 puncte
Valoarea științifică și practică a lucrării	1-5 puncte

- 7.3. Lucrările vor fi verificate printr-un soft „anti-plagiat”.
- 7.4. Decizia Comisiei de concurs este definitivă.

8. Procedura de totalizare și remunerare a câștigătorilor

- 8.1. Procedura de totalizare a rezultatelor concursului se efectuează de către Comisia de concurs, iar remunerarea câștigătorilor va avea loc în cadrul conferinței de totalizare în perioada stabilită de către Comisia de concurs.
- 8.2. Informațiile privind rezultatele concursului vor fi publicate pe pagina de Facebook al OIM
- 8.3. În baza procesului verbal al conferinței organizate de către Comisia de concurs, câștigătorilor li se vor înmâna premii bănești și daruri (cărți), în conformitate cu locurile ocupate pentru fiecare categorie (locul I – 200 de euro; locul II – 150 de euro; locul III – 100 de euro).
- 8.4. Comisia de organizare a concursului este responsabilă de invitarea participanților și a titularilor de diplome la ceremonia oficială de înmânare a premiilor.
- 8.5. Participanții la concurs (titularii de diplome și câștigătorii) vor intra în posesia unei diplome (certificat), care confirmă participarea la concurs și statutul câștigătorului sau a titularului de diplomă.
- 8.6. În cazul pierderii diplomei (certificatului) nu se va elibera o copie.
- 8.7. Pe baza materialelor concursului se planifică publicarea unei colecții de lucrări științifice, în care vor fi prezentate lucrările câștigătorilor și a titularilor de diplome.

ОТКРЫТЫЙ КОНКУРС НА ЛУЧШУЮ НАУЧНУЮ РАБОТУ ПО ВОПРОСАМ МИГРАЦИИ 2017 г.

ПОЛОЖЕНИЕ

Настоящее Положение регламентирует общий порядок организации и проведения открытого Конкурса на лучшую научную работу по вопросам миграции (далее – конкурс) 2017 г. на тему «**Феномен диаспоры в современном мире: международные и региональные аспекты**», а также награждение победителей конкурса.

1. Общие положения проведения конкурса

1.1. Конкурсная комиссия формируется из числа профильных экспертов МОМ, включая экспертов из Приднестровья; и утверждается ежегодно МОММолдова;

1.2. Тематика конкурса разрабатывается и утверждается на заседании конкурсной комиссии ежегодно;

1.3. На конкурс предоставляются индивидуальные, самостоятельно выполненные и законченные работы, посвящённые указанной теме.

2. Условия участия в Конкурсе

К участию допускаются студенты, магистранты, аспиранты, докторанты и пост-докторанты высших учебных заведений Приднестровья, Республики Молдова, представители диаспоры с происхождением с обеих берегов Днестра, обучающиеся в вузах зарубежья. Возраст участников – от 18 до 35 лет. Желающие исследователи могут участвовать в следующих трёх категориях конкурса, в зависимости от уровня высшего образования (получаемого сейчас или оконченного на момент подачи заявок на конкурс):

А. Лиценциат (Бакалавриат);

В. Магистратура;

С. Аспирантура, докторантура или пост-докторантура.

3. Организаторы конкурса

Организатором и инициатором конкурса является Международная Организация по Миграции (МОМ), миссия в Молдове, в рамках проекта «Поддержка внедрения компонента по миграции и развитию Партнёрства по Мобильности и использование его преимуществ для жителей Приднестровья».

4. Порядок проведения конкурса

4.1. Сроки проведения Конкурса: Конкурс проводится в несколько этапов.

Первый этап: приём, оценка и отбор 20 лучших научных работ для участия в следующем этапе;

Второй этап: определение работ победителей, распределение призовых мест в каждой категории конкурса, отмеченной в первом разделе (3 первых мест, 3 вторых мест, 3 третьих мест);

Третий этап: проведение конференции по итогам конкурса, публичная презентация (PPP) лучших работ, награждение победителей (вручение книг и денежных премий).

4.2. Окончательное подведение итогов Конкурса проводит Конкурсная Комиссия (из 7 человек), состоящая из представителей и экспертов MOM.

5. Требования к конкурсным работам

5.1. Информация об условиях проведения Конкурса размещена на странице MOM Молдова в (кликните значок);

5.2. Для участия в конкурсе принимаются письменные работы, выполненные на русском, румынском или английском языках, с использованием формата файлов *.doc или *.docx. Шрифт – CalibriLight, кегель – 12 пт, межстрочный интервал – 1,5.

5.3. У работы, представленной на конкурс, должен быть один автор (соавторство не допускается). Каждый автор может представить на конкурс только одну работу.

5.4. Объем работы, представленной на Конкурс – от 13 до 15 тысяч знаков с пробелами (без приложений и библиографии).

5.5. Структура работы:

- название работы заглавными буквами в центре;
- абстракт на английском языке (90-110 слов); сноски на цитируемую литературу в тексте, в квадратных скобках [2, с.34] – цитата на второй источник (книгу/статью) в списке литературы. Библиография представлена в конце работы.

- использование статистических, административных данных, данных различных обследований и опросов, самостоятельно исследованных конкретных случаев, а также других национальных и международных доступных данных.

6. Описание механизма сбора конкурсных работ

6.1. Работы и заполненные заявки на участие направляются авторами самостоятельно в электронном виде на адрес электронной почты:

abarilov@iom.int, до 31 октября 2017 г.

6.2. Работы, направленные позднее указанного срока, не рассматриваются.

6.3. Конкурсная комиссия имеет право отклонить от участия в конкурсе научные работы, представленные с нарушением установленных настоящим Положением требований.

6.4. Для обеспечения реальной конкуренции и равенства шансов участников, биографические данные участников конкурса будут закодированы.

7. Критерии оценки конкурсных работ

7.1. Основными критериями оценки конкурсных работ являются:

Соответствие тематике Конкурса	1-5 баллов
Структурированность работы	1-5 баллов
Чёткость и ясность изложения	1-5 баллов
Новизна подходов	1-5 баллов
Оригинальность постановки и решения проблемы	1-5 баллов
Использование современной научной литературы	1-5 баллов
Научно-практическая значимость работы	1-5 баллов

7.2. Конкурсные работы проходят проверку в системе «антиплагиат».

7.3. Решение конкурсной комиссии является окончательным.

8. Порядок подведения итогов и награждения победителей

8.1. Подведение итогов конкурса осуществляется конкурсной комиссией. Объявление результатов и награждение победителей проводится на итоговой конференции в сроки, утверждённые конкурсной комиссией.

8.2. Информация о результатах конкурса размещается на страничке МОМ в (кликните значок);

8.3. На основании протокола заседания конкурсной комиссии победители конкурса награждаются денежными премиями и подарками (книгами) в соответствии с занятыми местами в каждой категории (1-я премия – 200 евро; 2-я премия – 150 евро; третья премия – 100 евро).

8.4. Организационный комитет конкурса пригласит победителей и дипломантов конкурса на церемонию награждения победителей.

8.5. Участники конкурса (дипломанты и победители) получают диплом (сертификат), подтверждающий участие в конкурсе и статус победителя или дипломанта.

8.6. При утрате диплома (сертификата) дубликат не выдаётся.

**CONCURSUL DESCHIS PENTRU CEA MAI BUNĂ LUCRARE
ȘTIINȚIFICĂ PRIVIND FENOMENUL MIGRAȚIEI 2017**

**"Fenomenul diasporei în epoca contemporană: aspecte
internaționale și regionale",**

CERERE DE PARTICIPARE

Numele și prenumele: _____

Instituția de învățământ sau locul de muncă (denumirea completă a
organizației, orașul, țara): _____

Domeniul
cercetării: _____

Denumirea cercetării: _____

Adresa completă (str., nr. ap./casei, orașul, codul poștal, țara): _____

Poșta electronică: _____

**Vă rugăm să expediați formularul completat până la data de 31 oc-
tombrie 2017 dnei Adriana Barilov la e-mail: abarilov@iom.int.**

**ОТКРЫТЫЙ КОНКУРС НА ЛУЧШУЮ НАУЧНУЮ РАБОТУ
ПО ВОПРОСАМ МИГРАЦИИ 2017 г.**

**«Феномен диаспоры в современном мире:
международные и региональные аспекты»**

ЗАЯВКА НА УЧАСТИЕ

Имя и фамилия: _____

Место учёбы или работы (полное название организации, город,
страна): _____

Направление исследования в конкурсе:

Название выполненного исследования

Полный адрес (ул., кв., дом, город, почтовый индекс, страна):

Электронная почта: _____

Просим Вас выслать заполненную заявку, до 31-го октября 2017 г., г-же Адриане Бариловой (Adriana Barilov) по e-mail: abarilov@iom.int

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.3 (LXXVIII), 2017

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 01.09.2017. Formatul 70x100¹/₁₆.

Coli de tipar 16,5. Coli editoriale 13,6.

Tirajul 200 ex.